

prodigia. Alii quoque nonnulli consimiles exstiterunt ante nos, quibus dignus non erat mundus⁷³. Quid porro mirum, si nos parvi hæc parva faciamus, claudis, cæcis, leprosis curationem conferentes, quæ ex arte etiam medici operantur?

οὐκ ἦν ἄξιός ὁ κόσμος. Τί δὲ θαυμαστόν, εἰ ἡμεῖς οἱ μικροὶ τὰ μικρὰ ταῦτα πράττομεν, χυλοὺς καὶ τυφλοὺς⁷⁵ θεραπεύοντες, ἅπερ καὶ ἐκ τέχνης οἱ ἰατροὶ ἐνεργοῦσιν⁷⁶;

De abbate Didymo.

(13) Vidimus illic virum nomine Didymum, ætate senem, aspectu honestum, qui scorpiones et cerastas aspidesque pedibus suis interimebat, cum alius nullus id aggredi auderet, imo complures alii ex conspicuis, per eos serpentes interfecti fuissent, ubi duntaxat tetigissent.

De Cronidio.

(14) Sed et vidimus alium Patrem monachorum, nomine Cronidium, in senectute bona provectum, eum ex viris antiquis, qui cum Antonio vixerat, centum et decem annos natum. Is pluribus nos adhortatus, admonens, interrogans, seipsum flocci faciebat; tantam humilitatem ad senectutem usque fuerat adeptus. Vidimus pariter tres fratres, eruditione summa et virtute præditos, qui propter vitæ sanctitatem, ad episcopatum arrepti, præ multa pietate, aures sibi præciderunt; re audaci quidem suscepta, ex proposito tamen rationi consentaneo, ne quis in posterum eis molestiam pareret.

⁷³ Hebr. xi, 38. ⁷⁴ Al. Πατερμούθιος. ⁷⁵ Al. λεπρούς. ⁷⁶ Al. δύνανται ἐνεργῆσαι. ⁷⁷ Abest οικείας ab al. ⁷⁸ Al. Κρονιδίου. ⁷⁹ Al. Κρονίδην. ⁸⁰ Al. inser. τῷ μεγάλῳ. ⁸¹ Al. ἐρωτήσας.

(13) *Vit. Patr.* II, 24.

(14) *Vit. Patr.* *ibid.* 25

(15) *Εἰς ἐπισκοπὴν κρατηθέντες.* Hoc cæteri rectius de uno Ammonio, παρώτῃ et παρωτίῳ eam

ἀγόμενος πρὸς ὃν φησὶν ὁ ἀνὴρ· Τὸ ἀργύριόν σου σὺν σοὶ εἶη εἰς ἀπώλειαν. Ταῦτα δὲ καὶ ἄλλα πλείονα καὶ μεγάλα, φησὶν, κατώρθωσεν ὁ Πατὴρ ἡμῶν Πατερμούθιος⁷⁴, ποιῶν σημεῖα καὶ τέρατα.

Καὶ ἄλλοι ταιούτοί τινες πρὸ ἡμῶν γεγονάσιν, ὧν Καὶ ἄλλοι ταιούτοί τινες πρὸ ἡμῶν γεγονάσιν, ὧν οὐκ ἦν ἄξιός ὁ κόσμος. Τί δὲ θαυμαστόν, εἰ ἡμεῖς οἱ μικροὶ τὰ μικρὰ ταῦτα πράττομεν, χυλοὺς καὶ τυφλοὺς⁷⁵ θεραπεύοντες, ἅπερ καὶ ἐκ τέχνης οἱ ἰατροὶ ἐνεργοῦσιν⁷⁶;

Περὶ ἀββᾶ Διδύμου.

Ἴδομεν δὲ ἐκατὶ ἄνδρα ὀνόματι Δίδυμον, πρεσβύτην τῇ ἡλικίᾳ, ἀστείον τῇ ὀράσει, ὃς τοὺς σκορπίους καὶ κεραστὰς καὶ τὰς ἀσπίδας ποσίν οικείας⁷⁷ ἀπέκτεινεν, μηδενὸς ἑτέρου τολμῶντος τοῦτο ποιεῖν· ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἕτεροι τῶν δοκούντων, ὑπ' αὐτῶν ἀνηρέθησαν, τῶν θηρίων μόνον ἀψάμενοι.

B

Περὶ Κορνήλιου⁷⁸.

Ἴδομεν δὲ καὶ ἕτερον Πατέρα μοναχῶν, ὀνόματι Κορνήλιον⁷⁹, ἐν γῆρει καλῶ προσδεύσαντα, ἓνα τῶν ἀρχαίων ἀνδρῶν, σὺν Ἀντωνίῳ⁸⁰ γενόμενον, ἑκατὸν δέκα ἐτῶν ὑπάρχοντα· ὃς πολλὰ παρακαλέσας ἡμᾶς καὶ νουθετήσας⁸¹ ἑαυτὸν ἐξηρυτέλιζεν· τοσαύτην ταπεινοφροσύνην μέχρι γήρους ἦν κεκτημένος. Ἴδομεν δὲ καὶ τινὰς τρεῖς ἀδελφοὺς, λογίους πάνυ καὶ ἐναρέτους, οἱ διὰ τὴν ἐνάρετον αὐτῶν πολιτείαν, εἰς ἐπισκοπὴν κρατηθέντες (15), διὰ πολλὴν εὐλάβειαν, τὰ ἑαυτῶν ὧτα ἀπέτεμον· τολμηρῶς μὲν ἄγαν ποιήσαντες, ὁμῶς κατὰ εὐλογόν τινα σκοπὸν, ἵνα τοῦ λοιποῦ μηδεὶς αὐτοῖς ἐνοχλῇ.

ob causam dicto, referunt. Mirum porro satis est, quod cum Palladius Ammonium narret sibi aurem sinistram amputasse, Socrates dextram dicat.

ANNO DOMINI CDXXV.

PHILOSTORGIUS

NOTITIA

(FABRIC. *Bibliotheca Græca*, ed. HARLES, tom. VIII, p. 420.)

Philostorgius, ex Borissi pago Cappadox, Carterii Eunomiani (a), et Eulampix (cujus pater Anysius presbyter erat) filius. Eunomianus et ipse, atque tum, cum Eunomius Cæsareæ a. Chr. 388 pelleretur,

(a) Philostorgius ipse IX, 9, qui testatur, Eulampiam matrem persuasionibus suis patrem Anysium fratresque et alios propinquos ab homousii professione ad Eunomii sectam deduxisse. Alius Philostorgius ἀριστός ἰατρῶν sub Valentiniano et Valente, de quo noster VIII, 10. Alius, ejus meminit Arrianus III, 17, Epictetearum dissertat. FABR. — De Philostorgio v. Cavei *Hist. litt. SS. eccl.* tom. I, p. 410; Du Pin *Nouv. Biblioth.* tom. IV, p. 76, Oudin.

Comment. SS. eccl. I, pag. 995 sq.; R. Ceillier *Hist. gén. des A. E.* tom. XIII, p. 659; Hamburger *zuerl. Nachr.* III, p. 92, qui diem ejus natalem refert ad a. 364; sed Jac. Gothofred. in prolegom. docte eruditeque scriptis, pag. 5 sq., rationibus ex ipsius Philostorgii narratione subductis, docet, eum natum fuisse circ. a. Chr. 358, a. autem 425 *Historiæ suæ coronidem* imposuisse, quinquagesimum septimum ferme annum ætatis agentem. HARL.

viginti annos (a) natus. Hic semi-Arianos non minus quam catholicos graviter passim perstringit, Arianos vero et Eunomianos defendit, celebratque libenter, et effert laudibus : unde diu est, quod historiam ejus non historiam, sed *encomium hæreticorum et criminationem atque vituperationem orthodoxorum* inscribendam esse monuit Photius (b), cod. XL. Atheum vero dictum fuisse Philostorgium, male colligunt viri docti ex hoc epigrammate, perperam accepto, quo Eunomianus quidam laudare utique, non proscindere opus Eunomiani hominis voluit :

Ἱστορίην ἐτέλεσσα, Θεοῦ (c) χαρίτεσσι σοφῆσι,
Ἠράγματ' ἀληθείης ποικίλ' ὑψηλάμενος.

*Historiæ telam bene Numine dante peregi,
Contextens opere plurima vera meo.*

Scriptis Historiæ ecclesiasticæ (d) ab controversiæ Arianae initiis sive ab a. C. 300, usque ad a. 425, quo Valentinianus Junior Honorio successit, volumina duo, quorum singula in τόμους, λόγους sive libros sex distincti erant, ut adeo in universum libri essent duodecim. Horum primæ litteræ si conjungerentur, nomen auctoris referebant, ejusmodi ἀκροστιχίδας (e) operibus suis intexuere olim Epicharmus et Heraclides Ponticus, atque Philostorgii exemplo Nicephorus Callistus, e latinis Ennius, Commodianus, Damasus aliique. Opus ipsum Philostorgii, diu est, quod intercidit ; sed præter brevem de eo notitiam judiciumque ac censuram, in Photii Bibliotheca cod. XL obviam, ejusdem Photii ampla ex singulis duodecim libris excerpta servata sunt, quæ habuit Venetiis Diegus Hurtadus, Gesnero teste, et primus ex codice Bongarsiano Græca edidit, et capitibus distincta cum versione sua et uberrimis doctisque adnotationibus et prolegomenis indiceque locupletissimo in lucem protulit Jacobus Godofredus, Genev. (f) 1645, 4. Eadem excerpta mss. editis longe emendatiora habere se testatus est Bochartus tom. I, lib. II. Hierozoici cap. 55. Atque Bocharti codicem Valesio a se communicatum refert Stephanus le Moyne notis ad *Varia sacra* pag. 579. Itaque ad eum et Scoriacensis codicis lectiones passim prævocat Henr. Valesius. nec minus ad emendationes, quas codici suo Lucas Holstenius ascripserat. Edidit laudatus Valesius Philostorgii excerpta emendatiora cum meliore versione sua notisque ad calcem *Historiæ Theodoriti, Evagrii et Theodori, lectoris*, Paris. 1675, fol., quæ editio recusa est Moguntia, ut habet titulus, sive potius Francofurti 1679 ; nam quæ Amstelodamum a. 1695, in fronte præfert, illa ipsa Moguntina est, novo titulo ornata, et Reading cum Valesii et variorum notis, in tom. III *SS. eccl.* cum Theodorito et Evagrino, pag. 475 sqq., Cantabr. 1720, fol. Vide supra ad Eusebii *Histor. eccl.* — Florentiæ in cod. Mediceo V, nr. 9, plut. 70, sunt duo excerpta ex Philost. H. E. epitome ; prius est pars cap. 40, libri XII, posterius est cap. nonum libri III (v. Bandin. cat. codd. Gr. II, p. 661.) — Venetiis in cod. CCCXXXVII, Marciano epitome ex XII, libris H. E. Philostorgii, ex Photio. — Oxon. in cod. Bodlei. CXLII, nr. 7, Philostorgii H. E. epitome ἀπὸ φωνῆς Photii CCXLIII, quæ (secundum auctorem codd. Angliæ, etc. I, pag. 18) ab ea, quæ exstat apud Photium, multum diversa est, et amplior multo : ibid. p. 271, inter adversaria Gerardi Langbæni, Philostorgii *Hist.* ab ore Photii relata, Gr. — inter cold. Mendozæ, etc. apud Iriart. cat. codd. Gr. Matrit. p. 277. HARL. — Præter fragmenta Philostorgii ex Nicete lib. V, thesauri, ex Joanne Antiocheno (eujus locum primus attulit Salmasius p. 407, ad *Solin.*), Suida et Photio a Jac. Godofredo producta, nova etiam ex Suida a se observata Valesius editioni suæ subjunxit. In notis Valesii Godofredus frequentissime reprehenditur, interdum etiam satis acerbe, ut pag. 150, ubi imperitiam ejus in legendis Græcis exemplaribus et pag. 156, ubi Græcæ linguæ in illo imperitiam castigat. Verum audiendus sane erat Godofredus, vir bene doctus et multis nominibus præclare de litteris meritis, qui in prolegomenis pag. 57 seq. veniam a lectore æquo sibi pollicetur his verbis : *Novi ipse, quam in multis contextus ipse inemendatus exeat, quam multa quoque desiderari possint in prima hac interpretatione, quot denique menda ubique irrepserint. Verum et mihi et typographo veniam sperare licet, non una ratione ; ipsa primum*

(a) Idem X, 6.

(b) Photius : Ἡ δὲ ἱστορία, τῶν αἰρετικῶν ἐστὶν ἐγκώμιον αὐτῶ, ὡσπερ καὶ τῶν ὀρθοδόξων διαβολὴ καὶ ψόγος μᾶλλον ἢ ἱστορία. Atque iterum : Ἱστορεῖ δὲ τὰναντία σχεδὸν ἅπασιν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς. Ἐξαιρεῖ τοὺς Ἀρειανίζοντας ἅπαντας, λοιδορίας πλύνει τοὺς ὀρθοδόξους, ὡς εἶναι τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ μὴ ἱστορίαν μᾶλλον, ἀλλ' ἐγκώμιον μὲν τῶν αἰρετικῶν, ψόγον δὲ γυμνὸν καὶ κατηγορίαν τῶν ὀρθοδόξων.

(c) Jacobus Godofredus, qui in prolegomenis ad Philostorgium fuisse atque erudite de illo scriptore, et de ejus eruditione in omni genere litterarum disserit, legit ἐτέλεσσ' ἀθέου, putatque, esse epigramma hominis catholici, cui Eunomiano proprium nomen. Sed Godofredum refellit Jo. Pearsonius notis ad symbolum apostolicum pag. 509, edit. Latinae.

(d) Hinc Nicephoro audit ὁ Ἐκκλησιαστικός lib. XII, 29. *Hist.* quem alioqui tanquam hæreticum solet vocare Θεομισῆ, invisum Deo, lib. I, p. 35, et lib. VII, cap. 19.

(e) Vide Mureti *Varias lect.* IX ; ult. Menagium ad *Laert.* p. 227 ; Vossium *Hist. Græc.* II, 20. Velus epigramma apud Jac. Godofredum p. 17 :

Γράμματα δώδεν' ἔχει Φιλοστέργιος, εὖρομα
[καλόν,
Τὸννεκα δὴ κατὰ γράμμα λόγους ἀνεγράφατο τοῦ-
[τους,

Ἀξάμερος πρότον ἀπὸ γράμματος, εἴτ' ἐν ἐφεξῆς
Καὶ διὰ τῆς αὐτῶν ἀρχῆς ἐὼν εὖρομα γράφας.

(f) Male 1654, excusum in Eliæ du Pin *Bibl. scriptorum eccles.* tom. IV, p. 77. Godofredi Dissertationes in Philostorgium thesaurum sinceræ totius historiæ ecclesiasticæ vocat Claudius Sarravivus epist. 45.

scripti hujusce ratio id sperare jubet. Notum iis, qui in manuscriptis versantur, quam incmendatis his uti plerumque contingat, cujusmodi certe fuit is, quo nos usi sumus ex illustrissima Bernatum-Bongarsiana bibliotheca, humanitate viri doctissimi clarissimique D. Luithardi mihi concesso. Notum deinde, quantus labor in hujusmodi eclogis, fragmentis, ἀποσπασμάτων, quorum series interrupta, probe statim in capita dissecandis, inque Latinum vertendis versetur: quando multa sæpe aliunde assumi oportet ad eorum sensum probe assequendum, multum certe manu animoque versanda illa, priusquam de fine et scopo cujusque, sensuve liquido constare possit. Adde, quod Photii censuram judiciumque a Philostorgianis distinguere sæpe operosum erat. Altera excusationis ratio est, ipsa editionis festinatio, quam impatiens rei litterariæ juveniæ studium nobis extorsit. Nam ut in studiis illud volupe, cum ex abdito quid eruere primum datur, ita illud ipsum illico in publicum sine ulla comperendinatione depromere in summa voluptatis meæ parte ipse ponere soleo. Hinc igitur festinatio illa, non sine vitio aliquo: sed quam, opinor, prætulit optimus quisque tam lentis nominibus hominibusque, qui longa exspectatione alios torquere solent, adque scientiæ suæ auctoritatem pertinere putant, si repertis a se soli quam diutissime incubent. Quare pro scuto mihi illud:

*Da veniam subitis; non displicuisse meretur,
Festinat, Cæsar, qui placuisse tibi.*

Postrema excusationis nostræ ratio est, quod Philostorgii sive mavis Photii contextus una cum versione, a me subito effusa, absente me legationibusque assidue fungente, vel consulare munus obeunte, typis mandata sunt: quæ alioquin sub oculis meis constituta prelo saltem currente emendare accuratius, subque limam revocare attentius potuissem. Etiam a Stephano Clerico Philostorgium recensitum, et in eo non pauca, quæ et Godofredum et Valesium præterierunt observata, notat filius, Joannes Clericus, præfat. ad parentis sui patruisque, Davidis Clerici, *Quæstiones sacras*, Amst. 1685, 8.

ΕΚ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΙΣΤΟΡΙΩΝ

ΦΙΛΟΣΤΟΡΓΙΟΥ

ΕΠΙΤΟΜΗ, ΑΠΟ ΦΩΝΗΣ ΦΩΤΙΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ.

EX ECCLESIASTICIS HISTORIIS

PHILOSTORGHII

EPITOME, CONFECTA A PHOTIO PATRIARCHA.

(Ex editione Henrici VALESII, quam postea recensuit et plurium eruditorum observationibus locupletavit Gulielmus Reading, cleri Londinensis bibliothecarius. — Cantabrigiæ, typis Academicis, 1720. Splendida hæc editio, tribus voluminibus constans formæ in folio maximo, historicos ecclesiasticos complectitur quos jam cum interpretatione sua ediderat Henricus Valesius.)

Compendium Historiæ ecclesiasticæ Philostorgii, quod A Ἐπιτομὴ ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν Ἱστοριῶν Φιλοστοργίου, ἀπὸ φωνῆς Φωτίου πατριάρχου.

Hujus scriptoris historia duodecim libris comprehenditur. Primæ autem litteræ uniuscujusque libri simul junctæ, nomen auctoris efficiunt. Porro historiam suam orditur ab Arij Alexandrini, ut quidem ipse vocat, rixa et contentione adversus Alexandrum: quam quidem causam dicit hæreseos. Progreditur vero usque ad nuncupationem augustam Valentiniani Junioris, qui filius fuit Placidiae et Constantii; et usque ad caedem Joannis tyranni. Cæterum hæc historia encomium quidem est hæreticorum: orthodoxorum autem criminatio ac vituperatio potius quam historia.

Ὅτι ἐν δώδεκα λόγοις αὐτοῦ ἡ ἱστορία περαίνεται, ἀπαρτιζόντων αὐτοῦ τοῦνομα τῶν ἐκάστου λόγου ἀρχομένων γραμμάτων ἐν τάξει συντιθεμένων. Ἀρχεται μὲν ἀπὸ τῆς Ἀρείου πρὸς Ἀλέξανδρον, ὡς εὗτος λέγει, ἔριδος ἣν καὶ τῆς αἰρέσεως αἰτίαν ἀναγράφει· κάτεισι δὲ μέχρι τῆς Οὐαλεντινιανου, ὅς ἦν παῖς Πλακιδίας καὶ Κωνσταντίου, εἰς βασιλέα ἀναρρήσεως, καὶ τῆς Ἰωάννου τοῦ τυράννου ἀναίρέσεως. Ἡ δὲ ἱστορία τῶν αἰρετικῶν ἐστὶν ἐγκώμιον αὐτῶ· ὡσπερ καὶ τῶν ὀρθοδόξων διαβολὴ καὶ ψόγος μᾶλλον ἢ ἱστορία.

α'. Ὅτι τῶν Μακκαβαϊκῶν φησι τὴν συγγραφέα ὄσους ποτέ ἐστὶν ἀγνοεῖν. Πλήν τὸ μὲν πρῶτον βιβλίον ἀποδοχῆς ἀξιοῖ, συνάδοντα διηγούμενον ταῖς τοῦ Δαυιὴλ προφητείας (α). Καὶ ὅτι λίαν προμηθῶς διέξευσιν, ὅπως τε ἀνδρῶν μοχθηρία τὰ Ἰουδαίων ἤλασεν ἐπ' ἐσχάτων κακῶν, ὅπως τε πάλιν ἀνδρῶν ἀνηνεγκεν ἀρετή. Καὶ τότε κατὰ τῶν πολεμίων ἐπανέβη λοντο κράτος, καὶ ὁ νεὸς τῶν Ἑλληνικῶν ἀνεκαθάρθη μολυσμάτων. Τὸ δεύτερον δὲ μὴ τὸν αὐτὸν μὲν φησιν ἐνδείκνυσθαι συγγραφέα· σύνοψιν δὲ εἶναι τῶν ὑπὸ Ἰάσονος τοῦ Κυρηναίου ἐν πέντε λόγοις ἀναγεγραμμένων, ἧ τὸν πόλεμον ἀπαγγέλλει (1), ὃν Ἰούδας ὁ Μακκαβαῖος πρὸς Ἀντίοχόν τε τὸν Ἐπιφανῆ, καὶ τὸν αὐτοῦ παῖδα τὸν ἐπίκλην Εὐπάτορα, διεπολέμησε. Τὸ δὲ τρίτον ἀποδοκιμάζει, τερατώδες καλῶν, καὶ οὐδὲν ὁμοίον τῷ πρώτῳ διεξερχόμενον. Τὸ μὲντοι γε τέταρτον ὑπὸ Ἰωσήπου γεγράφθαι καὶ αὐτὸς συνομολογῶν, οὐχ ἱστορίαν μᾶλλον ἢ ἐγκώμιον εἶναι φησι, τὸ περὶ τὸν Ἐλεάζαρον καὶ τοὺς ἐπτά παῖδας τοὺς Μακκαβαίους διηγούμενον.

vero librum a Josepho conscriptum esse dicit ipse Machabæorum encomium potius esse quam historiam.

β'. Ὅτι τὰ τε ἄλλα, καὶ ὅσα πρὸς Ἱστορίας ἦκει λόγον, ὁ Φιλοστόργιος τὸν Παμφίλου Εὐσέβιον ἐπαινέσας (2), περὶ τὴν εὐσέβειαν διαμαρτάνειν φησί. Καὶ τὸ ἀμάρτημα ὁ δυσσεβῆς διηγούμενος, διότι ἀγνωστον τὸ θεῖον καὶ ἀκατάληπτον ἠγοῖτο. Ἀλλὰ καὶ ἄλλα τοιαῦτά φησιν αὐτὸν πλημμελεῖν· καταπαῦσαι δὲ αὐτὸν τὰς οικείας τῆς Ἱστορίας μνήμας, μέχρι τῆς τῶν παίδων διαδοχῆς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου συνεπιμαρτύρεται.

γ'. Ὅτι οὗτος ὁ δυσσεβῆς φησι τὰς ψήφους τῆς ἀρχιερωσύνης ἐπ' Ἀρειον φερομένας, αὐτὸν μᾶλλον Ἀλέξανδρον προτιμήσαντα ἑαυτοῦ, περιελθεῖν αὐτῷ ταύτας κατεπράξατο (3).

δ'. Ὅτι Ἀλέξανδρον (b) τινα πρεσβύτερον Βαύκαλιν ἐπονομαζόμενον, διὰ τὸν σαρκῶς ὑπερτραφοῦς ὄγκον ὑπὸ τῶν μεταφρένων αὐτοῦ σεσωρευμένον (4),

VALESII ANNOTATIONES.

(1) Ἡ τὸν πόλεμον ἀπαγγέλλει. Scribendum est accentu mutato ἦ, subauditur enim σύνοψις. Certe in codice manuscripto Samuelis Bocharti legitur ἃ τὸν πόλεμον, Paulo post, ubi legitur τὸ περὶ τὸν Ἐλεάζαρον, etc., mallet scribere, τὰ περὶ τόν, etc.

(2) Εὐσέβιον ἐπαινῶν. In manuscripto codice Samuelis Bocharti legitur ἐπαινέσας, quod scriptum

(a) Συνάδοντα ταῖς τοῦ Δαυιὴλ προφητείας. Utilissimus quippe hic liber ad ea explicanda quæ habentur in prophetia Danielis, cap. vii, viii, xi, de cornu illo a quo sanctuarium profanatum est: nam cornu illud fuit Antiochus, cujus flagitia omnia sic explicantur primo hoc et secundo libro Machabæorum, quæ memorantur a Daniele propheta, ut etiam tempus ipsum et dierum numerus, quem Daniel significat, apertissime rei veritati respondisse do-

1. De libris Machabæorum. — Ait Philostorgius ignorare se, quisnam sit auctor librorum qui Machabæici vocantur. Ac primum quidem eorum librum magnopere probat, utpote qui ea narret quæ cum Danielis vaticiniis egregie consentiunt. Et propterea quod prudenter exponit, quonam modo virorum quidem malitia res Judæorum ad ultimum exitium perduxerit; aliorum autem virorum fortitudo eas restituerit. Quo tempore et Judæi adversus hostes pristinas vires recuperarunt, et templum Græcicæ superstitionis inquinamentis purgatum est. Secundus autem liber, ut ait Philostorgius, non ejusdem videtur auctoris ac primus; sed breviarium est eorum quæ ab Jasone Cyrenæo quinque libris conscripta fuerant. In quo refertur id bellum quod Judas Machabæus gessit cum Antiocho Epiphane, et cum ejusdem filio qui Eupator cognominatus est. Tertium autem Machabæorum librum improbat Philostorgius, monstrosam eum appellans, et qui nihil narret quod simile sit libro primo. Quartum quoque, et Eleazari ac septem ejus filiorum Machabæorum encomium potius esse quam historiam.

2. Eusebii Pamphili errores. — Etsi aliis in rebus, et præcipue ob Ecclesiasticæ historiæ scriptionem, Eusebium Pamphili laudat Philostorgius, eundem tamen errare dicit in iis quæ ad religionem pertinent. Errorem autem illius hunc esse ait, quod Deum nec cognosci, nec comprehendi posse existimaverit. Aliis quoque ejusdem modi erroribus implicatum eum fuisse dicit. Porro testatur, illum Historiam suam ad ea usque tempora perduxisse, quibus liberi Constantini Magni in patris imperium successerunt.

3. Arius et Alexander. — Ait impius Philostorgius Arium, cum suffragia pro archiepiscopatu Alexandrino in ipsum inclinarent, Alexandrum tamen sibi prætulisse, et suffragia in eum transtulisse.

4. Alexander Baucalis. — Ait Alexandrum quemdam presbyterum, cognomento Baucalim, ob coacervatam carnis superflue molem, quæ in dorso

esse opinor pro ἐπαινέσας.

(3) Κατεπράξατο. Leges grammaticæ postulant ut scribamus καταπράξασθαι. Alioqui si vulgatam lectionem retineamus, dicendum esset αὐτὸς μᾶλλον Ἀλέξανδρον προτιμήσας, etc.

(4) Αὐτὸν ἐσωρευμένον. Hunc locum facile erat restituere ex Nicephori libro viii, cap. 5, in quo ita legitur, ὑπὸ τῶν μεταφρένων αὐτοῦ σεσωρευμέ-

VARIORUM.

ceatur. Hæc igitur causa est, cur historiam istam tanti fecerint Patres. Jacobus Gothofredus Dissert. in locum, pag. 5.

(b) Ἀλέξανδρον Βαύκαλιν. Observat Jac. Gothofredus ex Epiphanio hæc. 68 et 69, Arium Alexandrinæ cujusdam ecclesiæ, quæ Baucalis dicebatur, presbyterum fuisse. Verum de hoc Alexandrino Baucali altum apud alios silentium.

ejus excreverat instar vasis testacei; ejusmodi vasa Alexandrini patrio sermone Baucalas vocant. Hunc igitur Alexandrum, cum secundum ab Ario locum inter presbyteros obtineret, ait simultatis inter Alexandrum episcopum et Arium causata præbuisse, et consubstantialis prædicationem ab eo tempore excogitatam fuisse.

5. *Constantius Chlorus.* — Constantius, Magni Constantini pater, ob eximiam fortitudinem, ut ait Philostorgius, superioris Galatiæ in qua sunt Alpes, imperator renuntatus est. Hæc autem loca accessu difficilia sunt et impervia. Porro hæc superior Galatia nunc a Romanis Gallia vocatur. Mors autem Constantii contigit in Britannia, quæ Albionis insula olim dicebatur. Illic Constantinus post vitatas feliciter Diocletiani insidias, cum patrem ægrotantem reperisset, cum brevi post mortuum sepulturæ mandavit, ac mox imperii successor factus est.

6. *Constantine Magno crux ostensa.* — Causam cur Constantinus Magnus a gentilium superstitione ad Christianam religionem transierit, Philostorgius perinde ac reliqui omnes ait fuisse victoriam de Maxentio. In qua crucis signum visum est in Oriente, longissime protensum, luce quadam admirabili eam depingente, et stellis undique circa eam currentibus instar celestis arcus, et litterarum formam exprimentibus. Porro litteræ Latino sermone hæc verba designabant: *In hoc vince.*

7. *Contra Arium gesta.* — Ait Philostorgius, ante synodum Nicænam, Alexandrum Alexandriæ episcopum, cum venisset Nicomediam, et collocutus esset cum Osio Cordubensi, aliisque episcopis qui una cum illo erant, perfecisse ut synodali sententia Filium Patri consubstantialem esse profiterentur, et Arium a communione removerent.

8. Nec multo post congregatam esse synodum apud Nicæam; cui præter reliquos antistites Basileus Amasiæ episcopus, et Meletius Sebastopoleos interfuerunt.

9. Fatetur etiam Philostorgius, cunctos episcopos expositioni fidei quæ Nicææ facta est, consensisse,

ἄγγους ὀστρακίνου ἐκμιμῆσθαι σχῆμα, ἕπερ οὖν Βαυκάλας ἐπιχωρίως Ἀλεξανδρεῖς εἰώθασιν ἐνομάζειν. Τοῦτόν φησι τὴν δευτέραν τάξιν μετ' Ἀρείου ἔχοντα, ἄρξει τῆς αἰτίας, ἐξ ἧς ἡ διαφορὰ Ἀλεξανδρῶν τῷ ἐπισκόπῳ καὶ Ἀρείῳ συνεβράγη, καὶ τὴν τοῦ ὁμοουσίου ἀνακήρυξιν ἐκείθεν ἐπιτεχνασθῆναι.

ε'. Ὅτι, φησὶ, Κωνσταντῖος ὁ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου πατὴρ κατ' ἀνδραγαθίαν τῶν ἄνω Γαλατιῶν, ἐν αἷς καὶ αἱ καλούμεναι Ἀλπεις, βασιλεὺς ἀπεδείχθη. Δυσέμβολα δὲ τὰ χωρία ταῦτα καὶ δυσπρόσοδα· τὰς δὲ Γαλατίας οἱ γὺν Γαλλίας ἐπονομάζουσιν. Ἡ δὲ τελευταῖα Κωνσταντίνου κατὰ Βρετανίαν γέγονε, τὴν Ἀλουϊωνος καλουμένην. Ἐν ἧ καὶ νοσοῦντα καταλαβὼν αὐτὸν Κωνσταντῖνος ὁ παῖς, φυγῶν παραδόξως τὴν ἐπιβουλήν Διοκλητιανοῦ, τελευταῖοντα ἐκῆδευσε, καὶ τῆς βασιλείας κατέστη διάδοχος.

ς'. Ὅτι τὴν τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου μεταβολὴν ἐκ τῆς Ἑλληνίδος θρησκείας εἰς τὸν Χριστιανισμόν καὶ οὗτος τοῖς ἄλλοις (5) φθεγγόμενος, αἰτίαν γενέσθαι ἀναγράφει τὴν κατὰ Μαξεντίου νίκην. Καθ' ἣν καὶ τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον κατὰ ἀνατολὰς ἐπὶ μάλιστα τὸ ὄφθη διῆκον, αἴγλης αὐτὸν καταπληττούσης διατυπούμενης (6), καὶ ἀστέρων αὐτὸν κύκλῳ περιθεόντων, ἱριδος τρόπῳ, καὶ πρὸς γραμμάτων χαρακτῆρα ρυθμιζομένων· τὰ δὲ ἄρα Ῥωμαίων ἔλεγε φωνῇ· Ἐν τούτῳ νίκα.

ζ'. Ὅτι καὶ πρὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, οὗτος τὸν Ἀλεξανδρείας φησὶν Ἀλέξανδρον καταλαβόντα τὴν Νικομήδειαν, καὶ Ὅσιῳ τε τῷ Κουδρουύθης ἐντυχόντα καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ ἐπισκόποις, συνοδικαῖς ψήφοις ἀνομολογῆσαι παρασκευάσαι ὁμοουσίον τῷ Πατρὶ τὸν Υἱόν, καὶ τὸν Ἀρείον ἀποκηρύξασθαι.

η'. Μετ' οὐ πολὺν δὲ χρόνον καὶ τὴν ἐν Νικαίᾳ συστῆναι σύνοδον, ἐν ἧ μετὰ τῶν ἄλλων ἀρχιερέων Θεοῦ, καὶ Βασιλέα τὸν Ἀμασειᾶς ἐπίσκοπον (7) παρεῖναι, καὶ Μελέτιον τὸν Σεβαστουπόλεως (8).

θ'. Ὅτι καὶ αὐτὸς συνομολογεῖ πάντας ὁμοφρονῆσαι τῷ ἐν Νικαίᾳ τῆς πίστεως ὄρῳ, πλὴν Σεκούνδου

VALESII ANNOTATIONES.

νον. Certe in codice Scoriacensi scriptum est αὐτοῦ. In manuscripto autem exemplari Samuelis Bocharti scribitur αὐτῆς ἐσωρευμένον, manifesto veræ lectionis vestigio. Porro his verbis indicat Philostorgius, hunc Alexandrum habuisse in dorso quamdam carnis exuberantiam, quam Gallico sermone lupam vocamus, ex quorundam perspicillorum similitudine, quæ figura convexa fabricantur e vitro, ad hoc ut litteræ majores et evidentiores conspiciantur. Quare in hoc loco mallem scribere ὑπὲρ τῶν μεταφρέων.

(5) Καὶ οὗτος τοῖς ἄλλοις. Supplendum est adverbium hoc μοιδο καὶ οὗτος ὁμοίως τοῖς ἄλλοις φθεγγόμενος. Interpres hoc loco suam Græcæ linguæ imperitiam satis prodidit, tum in versione, tam in Annotationibus.

(6) Καταπληττούσης διατυπούμενης. Inepta est horum duorum participiorum conjunctio. Proinde act prius illud participium delendum est, aut certe

D scribendum καταπληκτικῶς.

(7) Βασιλέα τὸν Ἀμασειᾶς ἐπίσκοπον. Hujus meminit Constantinus Porphyrogennetus in libro primo *De thematibus*, capite secundo, his verbis: Φαίδιμος τε ὁ Ἀμασειᾶς, καὶ Βασιλεὺς ὁ αἰδιδιμος, ὁ ἐπὶ Λικινίνου μαρτορήσας, etc. Ubi interpres *regem* vertit gravi errore; Basileus enim dicendus erat, sicut dicitur in *Chronico* Eusebii: Philostorgius quidem hunc Basileum interfuisse scribit synodo Nicææ. Verum reliqui omnes illum persecutione Licinii extinctum esse consentiunt, quorum sententiæ libens accedo.

(8) Καὶ Μελέτιον τὸν Σεβαστουπόλεως. De hoc Meletio vide quæ notavi ad librum vii *Ecclesiasticæ historiæ* Eusebii Pamphili cap. 32: interpres enim Philostorgii, quis esset hic Meletius ignoravit, eumque cum Meletio Sebasteno qui postea Antiochenus episcopus fuit, confudit.

τοῦ Πτολεμαίδος, ὃ καὶ Θεών ὁ τῆς Μαρμαρικῆς ἠκολούθησεν. Τὸ δὲ ἄλλο στίφος τῶν Ἀρειανῶν ἐφάρων, Εὐσέβιος τε, φησὶ, ὁ Νικομηδείας, ὃν οὗτος ἀποθεάζει μέγαν, καὶ Θεόγνις ὁ Νικαίας, καὶ Μάρις ὁ Καλχηδόνος, καὶ ἡ ἄλλη φάλαγξ, πρὸς τὴν σύνοδον μετετάξατο· δόλω μὲν, καὶ οὗτος φησι, καὶ τὸ ὁμοούσιον (a) ἐν τῇ τοῦ ὁμοουσίου φωνῇ ὑποκλέψαντες· πλὴν γε συμφρονεῖν τοῖς συνοδικαῖς ψηφίσμασιν ἀναδεξάμενοι, Κωνσταντίνος τῆς τοῦ Κωνσταντίνου βασιλεως ἀδελφῆς εἰσηγησαμένης αὐτοῖς τὴν εἰς τοῦτο παραίνεσιν.

γ'. Λέγει δὲ καὶ Σεκοῦνδον ὑπεροριζόμενον εἰπεῖν πρὸς Εὐσέβιον· Εὐσέβιε, ὑπέγραψας, ἵνα μὴ ἐξορισθῆς. Πιστεύω τῷ Θεῷ, δι' ἐνιαυτοῦ σε δεῖ ἀχθήσθαι ἀπαγόμενον. Καὶ γεγονέναι τῷ Εὐσεβίῳ τὸν ἐξοστρακισμόν μετὰ μῆνας ἀπὸ τῆς συνόδου τρεῖς, καθὰ καὶ Σεκοῦνδος προεῖπε, πρὸς τὴν ἰδίαν κατὰ τὸ προφανὲς ἀσέβειαν ἀνα[σ]τρέψαντι.

EK TΗΣ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α'. Ὅτι ὁ φιλοψευδῆς οὗτος Κακοστόργιος, μετὰ τὴν οἰκουμενικὴν σύνοδον, καὶ τὴν ἐκ προδήλου τῶν περὶ τὸν Εὐσέβιον πρὸς τὴν εὐσέβειαν (9) παλινωδίαν, τὸν βασιλέα φησὶ Κωνσταντίνον τούτους μὲν δίκην εἰσπράξασθαι, ἀνθ' ὧν ἄλλα φρονούντες τῷ ὁμοουσίῳ ὑπεστμήναντο· τοὺς δὲ περὶ Σεκοῦνδον ἀνακαλέσασθαι· καὶ γράμματα πανταχοῦ διαπέμψαι, τὸ μὲν ὁμοούσιον διασύροντα, κρατύνοντα δὲ τὸ ἑτεροούσιον. Οἷς γράμμασι καὶ τὸν Ἀλέξανδρον Ἀλεξανδρείας ὑπογράψαι, καὶ διὰ τοῦτο συνελθεῖν αὐτὸν (10) καὶ τοὺς περὶ Ἀρειῶν· τοῦ δὲ ἐκ βασιλεως ἠρεμήσαντος φόβου, τὸν μὲν Ἀλέξανδρον ἐπὶ τὴν οἰκείαν ἀναδραμεῖν γνώμην. Τὸν δὲ Ἀρειῶν πάλιν αὐτοῦ τε καὶ τῆς Ἐκκλησίας σὺν τοῖς ὁμόφροσιν ἀποστῆναι.

β'. Ὅτι τὸν Ἀρειῶν ἀποπηδήσαντα τῆς Ἐκκλησίας φησὶ ἄσματά τε ναυτικὰ καὶ ἐπιμύλια (b) καὶ ὄδοιπορικὰ γράψαι, καὶ τοιαῦθ' ἕτερα συντιθέντα, εἰς μελωδίας ἐντεῖναι, ἃς ἐνόμιζεν ἐκάστοις ἀρμόζειν, διὰ τῆς ἐν ταῖς μελωδίαις ἡδονῆς ἐκκλέπτων πρὸς τὴν οἰκείαν ἀσέβειαν τοὺς ἀμαθεστέρους τῶν ἀνθρώπων.

γ'. Ὅτι τὸν Ἀρειῶν ἐν τῷ θεομαχεῖν (11) κατὰ

VALESI ANNOTATIONES.

(9) Πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Rectius in manuscripto codice Samuelis Bocharti scriptum est ἀσέβειαν. Eusebius enim Nicomediensis, cum formulæ Nicænæ fidei primum subscripsisset, paulo post ad pristinam impietatem rediit, ut testantur Socrates, Sozomenus ac Theodoritus.

(10) Συνελθεῖν αὐτοῦ. In manuscripto codice Samuelis Bocharti ad marginem emendatum est αὐτῷ, quod quidem magis probo. De hac porro

(a) Τὸ ὁμοούσιον (ita enim legendum) ἐν τῷ ὁμοουσίῳ ὑποκλέψαντες. Ad hujus loci explicationem consule Fragmentum Philostorgii ex Niceta desumptum, et infra citatum.

A excepto Secundo Ptolemaidis episcopo, quem secutus est Theon episcopus Marmaricæ. Reliqua autem cætera Arianorum antistitum, Eusebius, inquam, Nicomediensis, quem Philostorgius Magnum cognominat, Theognis Nicænus, et Maris Chalcedonensis episcopus, et cæteri omnes, sententiam synodi amplexi sunt: dolose quidem ac fraudulenter, ut testatur etiam Philostorgius, cum sub voce homousii τὸ ὁμοούσιον callide occultarent. Sed tamen synodi decretis consentire non recusarunt, cum Constantina soror imperatoris Constantini hoc consilium eis suggestisset.

10. Addit Philostorgius, Secundum, cum in exilium proficisceretur, Eusebio dixisse: Eusebi, subscripsisti, ne in exilium mittereris. Ego vero Deo id mihi revelanti confido, te intra annum in exilium abductum iri. Sane Eusebius tribus mensibus post synodum exactis relegatus est, quemadmodum Secundus prædixerat, cum ad pristinam impietatem palam reversus esset.

EX LIBRO SECUNDO.

1. *Constantinus cur Arianis infensus.*— Ait mendacissimus Philostorgius, post universalem synodum et post Eusebianorum palinodiam adversus religionem, imperatorem Constantinum eos quidem pœna affecisse, propterea quod cum aliter sentirent, homousio nihilominus subscripserant; Secundum vero cum sociis ab exilio revocasse; litteras etiam quaquaversum misisse, quibus consubstantialis quidem vocem explodebat, dissimilis autem substantiæ fidem confirmabat. Quibus litteris Alexandrum quoque episcopum Alexandriae subscripsisse dicit, et ob hanc causam Arium etiam ei communicasse; sed cum metus ab imperatore deinceps cessaret, Alexander quidem ad priorem sententiam rediit. Arius vero una cum ejusdem opinionis assertoribus ab Alexandro et ab Ecclesia secessit.

2. *Arii cantica.*— Ait Arium, cum ab Ecclesia recessisset, cantica nautica et molendinaria ac viatoria conscripsisse, aliaque ejusmodi composuisse, quæ certis modulationibus aptavit, prout unicuique cantico convenire existimabat; atque ita imperitorum animos suavitate cantus ad impietatem suam sensim abduxisse.

3. *Arii doctrina.*— Etsi Arium divinis laudibus

narratione idem sentio quod Photius, mera mendacia hæc esse ab impudenti homine conficta.

(11) Ἐν τῷ θεομαχεῖν. Totum hoc caput prodigiosis erroribus scatebat, non tam vitio codicis manuscripti quo usus est Gothofredus, quam ob ejus imperitiam in legendis Græcis exemplaribus. Ego ope mss. codicum, Scoriacensis scilicet et Bochartiani, errores illos emendavi.

VARIORUM.

(b) Ἐπιμύλια. Cantica in pistrinis inter molendum cantari solita. Nullam hic Thalix mentionem facit Philostorgius: a qua et Athanasius hæc cantica distinguit, in libro *De Fidei Nicænæ decretis*.

efferat Philostorgius in eo quod divinitatem Filii oppugnat, absurdis tamen erroribus eum implicari dicit, eo quod passim affirmet Deum nec cognosci, nec comprehendi, nec mente concipi posse; idque non ab hominibus solum, quod malum tolerabilius esset, sed ne ab ipso quidem unigenito Dei Filio. Et ad hujus erroris absurditatem, non Arium modo, verum etiam plerosque alios ea tempestate simul cum illo abreptos esse. Excepto enim Secundo ac Theona, et discipulis Luciani martyris, Leontio scilicet, Antonio, et Eusebio Nicomediensi, reliqua impiorum cohors hanc sententiam amplexa est.

4. *Crispi et Faustæ cædes.*—Ait Philostorgius Constantinum novercæ calumniis circumventum, Crispum filium interemisse. Eam vero postea, cum in adulterio deprehensa fuisset cum quodam ex Cursoribus, calore balnei suffocari jussisse. Nec multo post Constantinum, dum Nicomediæ moraretur, poenas cædis filio persolventem, a fratribus suis veneno necatum esse.

5. *Gothi Christiani facti.*—Ait Philostorgius, Urfilam ex Transistrianiis Scythis, qui ab antiquis quidem Getæ, nunc vero Gothi appellantur, maximam hominum multitudinem in Romanum solum traduxisse, qui pietatis causa ex patriis sedibus ejecti fuerant. Eam autem gentem ad Christi fidem olim transiisse hoc modo: Cum Valerianus et Gallienus imperium administrarent, ingens multitudo Scytharum trans Istrum degentium in Romanorum ditionem trajecit. Et Europæ quidem magnam partem excursionibus infestarunt. Deinde vero cum in Asiam trajecissent, Galatiam et Cappadociam invaserunt. Cumque plurimos captivos fecissent, inter quos non pauci erant clerici, cum ingenti præda in patriam suam reversi sunt. Captivi igitur ac pii homines isti, barbaris permisti, non paucos eorum ad veram pietatem traduxerunt, utque pro gentilium superstitione Christianam religionem amplecterentur, iis persuaserunt. Ex horum captivorum numero fuerunt etiam majores Urfilæ, natione quidem Cappadoces, orti juxta urbem Parnassum, ex vico qui Sadagolthina vocatur. Hic igitur Urfila dux fuit piorum hominum qui ex Gothia egressi sunt, primusque eorum episcopus fuit, constitutus hoc modo: Cum a rege qui tunc Gothis præerat,

Α τοῦ Υἱοῦ ὑπερθειάζων, ἀτόποις ἐνέχεσθαι φησι, διότι ἄγνωστὸν τε τὸν Θεὸν καὶ ἀκατάληπτον πανταγοῦ καὶ ἀνενόητον ἐσηγεῖται· καὶ οὐκ ἀνθρώποις μόνους, ὁ κακὸν μετριώτερον ἴσως, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ τῷ μονογενεῖ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ. Καὶ πρὸς ταύτην φησὶ τὴν ἀτοπίαν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ μὴ Ἄρειον μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς πλείους αὐτῶν συναπενεχθῆναι (12). Πλὴν γὰρ Σεκούνδου καὶ Θεωνᾶ, καὶ τῶν Λουκιανοῦ τοῦ μάρτυρος μαθητῶν, Λεοντίου τε καὶ Ἀντωνίου, καὶ τοῦ Νικομηδείας Εὐσεβίου, τὸ ἄλλο τῆς ἀσεβείας σύνταγμα πρὸς ταύτην ἀπορροῦναι τὴν δόξαν.

δ. Ὅτι φησὶ τὸν Κωνσταντῖνον ἀνελεῖν τὸν ἴδιον παῖδα Κρίσπον (α), διαβολαῖς τῆς μητρικῆς συναρπασθέντα· κάκεινην δὲ πάλιν φωραθεῖσάν τινι τῶν Κουρσῶρων μοιχωμένην, τῇ τοῦ λουτροῦ ἀλέα ἐναποπνιγῆναι προστάξαι. Καὶ τῷ παιδίῳ τοῦ ξίφους διδοῦντα Κωνσταντῖνον τὴν δίκην, μετ' οὐ πολὺν χρόνον ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν φαρμάκοις κατὰ τὴν Νικομηδείαν διατρίβοντα ἀναιρεθῆναι.

ε'. Ὅτι Οὐρφίλαν (β) φησὶ κατὰ τούτους τοὺς χρόνους ἐκ τῶν πέραν Ἰστρου Σκυθῶν (οὓς οἱ μὲν πάλαι Γέτας, οἱ δὲ νῦν Γότθους καλοῦσι) πολὺν εἰς τὴν Ῥωμαίων διαβιβάσαι λαὸν, δι' εὐσεβείαν ἐκ τῶν οἰκείων ἡθῶν ἐλαθέντας. Χριστιανίσαι δὲ τὸ ἔθνος τρόπῳ τοιῷδε· Βασιλεύοντος Οὐαλεριανοῦ καὶ Γαλιήνου, μοῖρα Σκυθῶν βαρεῖα τῶν πέραν τοῦ Ἰστρου διέβησαν εἰς τὴν Ῥωμαίων, καὶ πολλὴν μὲν κατέδραμον τῆς Εὐρώπης. Διαβάντες δὲ καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν (13), τὴν τε Γαλατίαν, καὶ τὴν Καππαδοκίαν ἐπῆλθον, καὶ πολλοὺς ἔλαβον αἰχμαλώτους, ἄλλους τε καὶ τῶν κατειλεγμένων τῷ κλήρῳ, καὶ μετὰ πολλῆς λείας ἀπεκομίσθησαν οἴκαδε. Ὁ δὲ αἰχμάλωτος καὶ εὐσεβῆς ὄμιλος, συναναστραφέντες τοῖς βαρβάροις, οὐκ ὀλίγους τε αὐτῶν εἰς τὸ εὐσεβὲς μετεποίησαν, καὶ τὰ Χριστιανῶν φρονεῖν ἀντὶ τῆς Ἑλληνίδος δόξης παρεσκεύασαν. Ταύτης τῆς αἰχμαλωσίας γεγόνεσαν καὶ οἱ Οὐρφίλα πρόγονοι, Καππαδόκαι μὲν γένος, πόλει δὲ πλησίον Παρνασσοῦ, ἐκ κώμης δὲ Σαδαγολθινᾶ καλουμένης. Ὁ τοίνυν Οὐρφίλας οὗτος καθηγῆσατο τῆς ἐξόδου τῶν εὐσεβῶν, ἐπίσκοπος αὐτῶν πρῶτος καταστάς· κατέστη δὲ ὧδε· Παρὰ τοῦ τὴν ἀρχὴν ἄγοντος (14) τοῦ ἔθνους ἐπὶ τῶν Κωνσταντῖνου χρόνων εἰς πρεσβείαν σὺν ἄλλοις ἀποστα-

VALESII ANNOTATIONES.

12) Καὶ τοὺς πλείους αὐτῶν συναπενεχθῆναι. Scribendum puto αὐτῷ, supple τῷ Ἄρειῳ.

13) Διαβάρτες δὲ καὶ τὴν Ἀσίαν. Hunc locum emendavi ex ms. codice Samuelis Bocharti, in quo

ita legitur, διαβάντες δὲ καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν, etc.

14) Παρὰ τοῦ τὴν ἀρχὴν ἄγοντος. Magis placet scriptura codicis Bocharti, ἀρχὴν ἔχοντος.

VARIORUM.

(α) Ἀνελεῖν Κρίσπον. Crispum et Faustam a Constantino necatos asserunt Sextus Aurelius Victor cap. xli, Amm. Marcellinus lib. xiv: Zosimus lib. ii; Eutropius lib. x, Artemius apud Metaphrastem, et Surium xx. Octobr.; Hieronymus in Chronico, Orosius lib. vii, cap. 29. Sidonius Apollinaris lib. v. epist. 8; Idacius, Zonaras, Suidas, aliique qui eos secuti sunt. Quam tamen historiam Euseb. in Vit. Const. et Socrates non habent: imo eam velut falsam jam olim egerant Sozomenus lib. i, cap. v, et

Evagrius lib. iii, c. xl, xli, et post Sozomenum Nicephorus lib. vii, cap. lv, et forte etiam Photius, qui ideo hæc ex Philostorgio dum exciperet, notare ea velut falsa voluerit. Jac. Gothofred. Dissert. in Philostorg. pag. 50.

(β) Οὐρφίλας. De Ulphila (ut alii hunc Gothorum episcopum vocant) deque Gothis, quando quave occasione Christiani facti fuerint, vid. Soer. l. iv, cap. 56, Soz. lib. ii, c. 6, lib. vi, cap. 27; Theod. l. iv, cap. ult.

τῷ βασιλεῖ), ὑπὸ Εὐσεβίου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἐπι-
σκόπων χειροτονεῖται τῶν ἐν τῇ Γετικῇ Χριστιανι-
ζόντων, καὶ τὰ τε ἄλλα αὐτῶν ἐπεμελεῖτο, καὶ γραμ-
μάτων αὐτοῖς οἰκείων εὐρετῆς καταστάς, μετέφρασεν
εἰς τὴν αὐτῶν φωνὴν τὰς Γραφὰς ἀπάσας, πλήν γε
δὴ τῶν Βασιλειῶν, ἅτε τῶν μὲν πολέμων ἱστορίαν
ἔχουσῶν, τοῦ δὲ ἔθνους ἕντος φιλοπολέμου, καὶ δεο-
μένου μᾶλλον χαλινοῦ τῆς ἐπὶ τὰς μάχας ὀρμῆς,
ἄλλ' οὐχὶ τοῦ πρὸς ταῦτα παροξύνοντος. "Ὅπερ ἰσχυρὸν
ἔχει ταῦτα ποιεῖν, σεβάσμιά τε μάλιστα νομιζόμενα,
καὶ πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ θεραπείαν τοὺς πειθομένους
καταρυθμίζοντα. Ἰδρύσατο δ' ὁ βασιλεὺς τὸν αὐτό-
μολον τοῦτον λαὸν περὶ τὰ τῆς Μυσίας χωρία, ὡς
ἐκάστῳ φίλον ἦν· καὶ τὸν Οὐρφίλαν διὰ πλείστης
ἦγε τιμῆς, ὡς καὶ πολλάκις, Ὁ ἐφ' ἡμῶν Μωσῆς,
λέγειν περὶ αὐτοῦ. Λίαν δὲ οὗτος τὸν ἄνδρα θειάζει,
καὶ τῆς αἰρετικῆς αὐτοῦ δόξης ἐραστὴν αὐτόν τε καὶ
τοὺς ὑπ' αὐτόν ἀναγράφει.

sum magno in honore habuit, adeo ut de illo loquens,
ceterum Philostorgius hunc Urfilam miris laudibus extollit, aitque et illum, et eos qui sub illo erant Gothos,
ejusdem cum ipso hæreseos sectatores fuisse.

ς'. "Ὅτι τοὺς ἐνδοτάτω Ἰνδοὺς, ὅσοι Χριστὸν ἔμα-
θον τιμᾶν ἐκ τῆς Βαρθολομαίου τοῦ ἀποστόλου διδα-
σκαλίας, τὸ ἕτεροούσιον πρεσβεύειν ὁ δυσσεβὴς φησι.
Καὶ τὸν Θεόφιλον εἰσάγει τὸν Ἰνδὸν (16) τὸ τοιοῦτον
ἀσπαζόμενον φρόνημα, παραγενέσθαι τε εἰς αὐτοὺς
καὶ τὴν αὐτῶν ἐκδιηγείσθαι δόξαν. Τὸ δὲ τῶν Ἰνδῶν
ἔθνος τοῦτο, Σάβα μὲν πάλαι (17), ἀπὸ τῆς Σάβα
μητροπόλεως, τὰ νῦν δὲ Ὁμηρίτας καλεῖσθαι.

ζ'. "Ὅτι μετὰ τρεῖς ὄλους ἐνιαυτούς φησιν Εὐσεβίον
καὶ Μάριν καὶ Θεόγνιν, ψήφῳ βασιλέως τοῦ Κων-
σταντίνου ἐπανόδου τυχόντας, πίστεώς τε σύμβολον
αἰρετικῆς ἐκθεῖναι, καὶ πανταχόσε διαπέμψαι, ἐπ'
ἀνατροπῇ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου· καὶ τὸν Ἀλεξαν-
δρείας Ἀλέξανδρον καθελεῖν (α) τε καὶ ἀποκηρύ-
ξασθαι, ἀνθ' ὧν ἐπὶ τὸ ὁμοούσιον παλιντραπέλωσ
ἐπανέστρεφεν. Ἀλλὰ καὶ Εὐστάθιον τὸν Ἀντιοχείας,
παιδίσκης μίξιν καὶ αἰσχρὰς ἡδονῆς ἀπόλαυσιν αἰτίαν
ἐπιγραφάμενους, φυγὴν αὐτῷ βασιλεὺς ἐτιμήσα-

A legatus una cum aliis ad imperatorem Constantinum
missus esset (nam et barbaræ gentes illic posita:
Constantino obsequebantur), ab Eusebio aliisque
qui cum illo erant episcopis, ordinatus est episco-
pus Christianorum qui apud Gothos degebant. Eo-
rum itaque tum aliis in rebus maximam curam ges-
sit : tum proprias ipsis litteras excogitavit, et uni-
versos sacræ Scripturæ libros patrio ipsorum
sermone interpretatus est, exceptis libris Regnorum,
eo quod illi res bello gestas contineant, gens au-
tem illa bellis maxime delectetur, et freno potius
opus habeat ad bellicos impetus comprimendos,
quam calcari quo ad prælia incitentur. Maximam
porro incitandi vim habent libri illi, utpote qui ve-
nerabiles maxime existimentur, et credentium ani-
mos ad Dei cultum informant. Hanc igitur trans-
fugarum multitudinem imperator in locis Mœsiæ,
prout cuique visum est, collocavit; et Urfilam ip-
sæpe eum nostri temporis Mosem appellaret. Cæte-
rum Philostorgius hunc Urfilam miris laudibus extollit, aitque et illum, et eos qui sub illo erant Gothos,
ejusdem cum ipso hæreseos sectatores fuisse.

6. *De Indorum interiorum conversione.* — Ait in-
pius Philostorgius, interiores Indos qui Bartholo-
mæi apostoli prædicatione ad Christi cultum con-
versi sunt, dissimilem Filii substantiam profiteri. (15)
Narratque Theophilum Indum, qui hanc sententiam
amplectebatur, ad illos venisse, et suam illis opinio-
nem tradidisse. Hos autem Indos olim quidem Sa-
bæos ait esse dictos ab urbe Saba, quæ caput est
C totius gentis; nunc vero Homeritas vocari.

7. *Arianorum synodus, et Eustathii depositio.* —
Ait Philostorgius, Eusebium, Marim et Theognium,
post triennium Constantini imperatoris jussu ab
exsilio revocatos, symbolum hæreticæ fidei edidisse,
et quaquaversum misisse ad eversionem synodi
Nicænæ; Alexandrum quoque episcopum Alexan-
driæ ab iisdem depositum esse et excommunicatum,
eo quod ad consubstantialis fidem denuo reversus
esset. (18) Sed et Eustathium Antiochensem episco-
pum perinde ab iisdem depositum esse, cum puellæ

VALESI ANNOTATIONES.

(15) Theodorit. lib. i, c. 23.

(16) Θεόφιλον εἰσάγει τὸν Ἰνδόν. Hunc Theo-
philum Philostorgius perpetuo Indum vocat, ut vi-
dere est in excerptis ex lib. III et IV. Sic autem dictus
est Theophilus, seu quod oriundus esset ex India,
seu quia legatus ad Indos, sive Æthiopes missus
fuerat a Constantio, quemadmodum docet Philo-
storgius. Certe Gregorius Nyssenus in lib. primo
contra Eunomium, Theophilum hunc Blemmyen vocat,
aitque familiarem illum fuisse Cæsaris Gallii : quod
quidem testatur etiam Philostorgius in libro IV. Lo-
cus Gregorii Nysseni sic habet : Γινώσκει τὴν καινο-
φωνίαν ταύτην καὶ ὁ Βλέμμυς Θεόφιλος, ὃ συνηθείας
τινὸς περὶ τὸν Γάλλον προὑπαρχούσης, ὁ Ἀέτιος εἰς
τὰ βασίλεια δι' αὐτοῦ παρεδύετο. Nisi forte dicamus

D Blemmyas perinde ac Æthiopus vicinos, a veteribus
Indos esse appellatos. Sane Blemmyes Mauri etiam
dicti sunt, uti discimus ex Ammonio in lib. *De cæde*
Patrum in monte Sina.

(17) Σάβα μὲν πάλαι. In ms. codice Samuelis
Bocharti scribitur Σάβα. Quam lectionem confir-
mat Stephanus Byzantius, qui metropolim ipsam
ita dictam esse testatur in voce Σάβα. Arrianus vero
in periplo maris Erythræi, urbem ipsam Σάβη no-
minat, populos vero Sabaitas, qui eidem regi pare-
bant cui Homeritæ. Proinde Sabæos ab Homeritis
distinguit Arrianus. Uranius quoque in lib. I *Ara-
bicum*, Sabæos ab Homeritis separat, ut videre
est apud Stephanum in voce χατρυμῶται.

(18) Theodorit. l. I, c. 21.

VARIORUM.

(a) Καὶ τὸν Ἀλεξανδρείας Ἀλέξανδρον καθ-
ελεῖν. Hoc falsissimum est : inter omnes enim hi-
stóricos constat, Alexandrum brevi temporis spatio

concilio Nicæno supervixisse. Quinto post mense
obiit juxta Athanasium, Apol. II, pag. 565, edit.
W. Lowth.

eiusdem stuprum ac fœdæ libidinis crimen ei ob-
jecissent. Imperator vero eum exsilio multavit, et
in Occidentis partes relegavit. Cæterum in hoc ille-
gitimo consilio episcopos numero ducentos et quin-
quaginta sedisse scribit, et malorum omnium offi-
cinam illis fuisse Nicomediam.

8. *Agapeti miracula.* — De Agapeto, ejusdem cum
ipso hæreseos sectatore, qui ex milite primum qui-
dem presbyter sectæ suæ, postea vero episcopus
Synadensis factus est, multa prodigiosa narrat;
mortuos ab illo suscitatos esse dicens, multasque
ægritudines expulsas et sanatas. Alia quoque mira-
cula ab eodem patrata esse dicit, et multos genti-
lium ad Christianam religionem ejus opera con-
versos.

9. *Cpolis condita.* — Ait Constantinum octavo
et vicesimo imperii sui anno ex Byzantio Constau-
tinopolim condidisse. Et cum ambitum urbis illius
delinearet, pedibus incedentem circumiisse, hastam
manu gestantem. (21) Cumque iis qui ipsam se-
quebantur, majus quam oportebat spatium metiri
videretur, quemdam ex illis ad eum accessisse di-
cit, ita percontantem: Quousque, Domine? Ei vero
imperatorem his verbis respondisse: Donec sistat
is qui me præcedit. Quo responso aperte declara-
vit, cœlestem quamdam virtutem ipsum manu du-
cere, docentem ea quæ facienda essent. Addit Phi-
lostorgius, Constantinum, postea quam urbem ædi-
ficasset, eam appellasse almam Romam, quod Latine
illustrem significat; senatum præterea ibi consti-
tuisse, et copiosum annonæ modum civibus distri-
buisse, et reliquum omnem civitatis ornatum ma-
gnifice adjecisse, ita ut honore et gloria cum seniore
Roma contenderet.

10. *Eusebius ep. CP.* — Mortuo autem hujus ci-
vitatatis episcopo Alexandro, ait Eusebium episcopum
Nicomediæ ad episcopalem sedem urbis recens
conditæ translatum fuisse.

το (19), εἰς τὴν Ἑσπέραν μεθόριον ποιησάμενος.
Πεντήκοντα δὲ καὶ διακοσίους φησὶν εἶναι τὸ πλῆ-
ρωμα τοῦ παρανόμου τούτου συνεδρίου, καὶ τὴν
Νικομηδείαν αὐτοῖς τῶν παρανομηθέντων ποιήσα-
σθαι ἐργαστήριον.

η'. Ὅτι περὶ Ἀγαπητοῦ (20) τοῦ συναρσιώτου,
ὃς καὶ ἐκ καταλόγου στρατιωτικοῦ, πρεσβύτερός τε
κατέστη παρὰ τῶν ὁμοφρόνων, καὶ Συνάδων ἐπίσκο-
πος ὕστερον· περὶ γοῦν τούτου πολλὰ τερατολογῶν,
νεκρούς τε αὐτὸν ἀναστῆναι λέγει, καὶ πολλῶν ἄλλων
παθῶν φυγαδευτὴν γενέσθαι καὶ ἐλατῆρα· οὐ μὴν
ἀλλὰ καὶ παραδόξων ἄλλων ἔργων δημιουργὸν, καὶ
πολλοὺς ἐξ Ἑλλήνων εἰς τὸν Χριστιανισμὸν μετα-
τάξασθαι παρασκευάσαι.

θ'. Ὅτι Κωνσταντίνόν φησιν ὀγδόω καὶ εἰκοστῷ (α) ἔτει
τῆς βασιλείας αὐτοῦ, τὸ Βυζάντιον εἰς Κωνσταντίνου
πόλιν μετασκευάσαι, καὶ τὸν περίβολον ὀριζόμενον,
βάδην τε περιέμειναι, τὸ δόρυ τῆ χειρὶ φέροντα. Ἐπεὶ
δὲ τοῖς ἐπομένοις ἐδόκει μείζον ἢ προσῆκε τὸ μέ-
τρον ἐκτείνειν, προσελθεῖν τε αὐτῷ τινα καὶ δια-
πυθάνεσθαι· Ἔως ποῦ, δέσποτα; τὸν δὲ ἀποκρινά-
μενον διαρρήδην φάναι· Ἔως ἂν ὁ ἔμπροσθέν μου
στῆ, ἐπίδηλον ποιῶντα, ὡς δύναμις αὐτοῦ τις οὐρα-
νία προηγάτο, τοῦ πραττομένου διδάσκαλος. Ἰδρυ-
σάμενον δὲ τὴν πόλιν ἄλμα Ῥώμην ὀνομάσαι, ὃ
δηλοῖ τῆ Ῥωμαῖδε γλώττῃ τὴν ἐνδοξον· καὶ βουλὴν
τε σύγκλητον τάξασθαι, καὶ σιτηρεσίου δαπάνην αὐτ-
αρκεστάτην διανεῖμαι τοῖς οἰκήτοσι, καὶ τὸν ἄλλον
ἐν αὐτῇ τῆς πολιτείας πολυτελῶς κόσμον (22) κατα-
στήσασθαι, ὡς ἀρκεῖν εἰς ἀντίπαλον κλέος τῆ προ-
τέρᾳ Ῥώμῃ.

ι'. Τελευτήσαντος δὲ (23) τοῦ ταύτης τῆς πόλεως
ἀρχιερέως Ἀλεξάνδρου, τὸν Νικομηδείας φησὶν Εὐ-
σέβιον, εἰς τὸν τῆς νεοκτίστου πόλεως ἀρχιερατικὸν
μεταστήσαι θρόνον.

VALESH ANNOTATIONES.

(19) Φυγὴν αὐτῷ βασιλεὺς ἐτιμήσατο. Post
vocem ἐπιγραφάμενος apponenda est finalis dis-
tinctio, deinde scribendum est φυγὴν δὲ αὐτῷ, etc.
In ms. codice Samuelis Bocharti pro ἐπιγραφάμε-
νος scriptum inveni ἐπιγραφάμενος.

(20) Ὅτι περὶ Ἀγαπητοῦ. De hoc Agapeto plura
habet Suidas in voce Ἀγαπητός ex Philostorgio.
Quamquam apud Suidam Eusebius Pamphili ponitur
pro Philostorgio. Atqui Eusebius Pamphili in *Ec-
clesiastica historia* nusquam mentionem fecit Aga-
peti. Proinde memoriæ vitio lapsus Suidas, Euse-
bium posuit pro Philostorgio. Nam ea quæ de Aga-
peto referuntur a Suida, prorsus conveniunt cum
iis quæ ex eodem Philostorgio refert Photius.

(21) Soer. lib. 1, cap. 16.

(22) Τῆς πολιτείας πολυτελῶς κόσμον. Hujus
loci sensum non est assecutus interpretes, ut ex ver-
sione ejus apparet. Sic enim vertit: *Omnemque
alium absolutissimæ dispositionis ornatum in ea con-*

stituisse. Non hoc dicit Philostorgius, sed ait Con-
stantinum civitatis Constantinopolitanae honorem
mirum in modum auxisse, adeo ut par esset honori
civitatis Romanae: privilegia scilicet concessit civi-
bus Constantinopolitanis æqualia privilegiis quibus
fruebantur cives Romani. Tale fuit jus Italicum,
quod Constantinopolitanis postea concessum est
lege Valentis Augusti, ut legitur in codice Theodo-
siano.

(23) Τελευτήσαντος δέ. Alexandri Constantino-
politani episcopi obitum recte Philostorgius refert
principatu Constantini Maximi. Sed quod Eusebius
Nicomediensem in ejus locum subrogatum esse
scribit, in eo fallitur, licet Theodoritus in libro
primo *Ecclesiasticæ historiae* idem quoque scribat.
Qua de re vide quæ notavi in libro secundo *Obser-
vationum ecclesiasticarum* ad Socratem atque So-
zomenum, capite primo.

VARIORUM.

(α) Ὀγδόω καὶ εἰκοστῷ. Annus vicesimus octavus
Constantini, anno Chr. 324, mense Julio absolutus

est, ideoque et Constantinopolis perfecta. *Ant. Pagi
ad ann. 324, n. 19.*

ια'. "Οτι τὸ εὐσεβὲς αὐτὸς τοῦ ψεύδους ὄργανον, Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀλεξανδρείας τελευτήσαντος, καὶ φήρων ἄλλων ἐπ' ἄλλους φερομένων, καὶ χρόνου τινὸς ἐπὶ τοῦτο παρατεινομένου (24), τὸν θεῖον Ἀθανάσιον φησι περὶ δείλην ὄψιν εἰς τὴν Διονυσίου καλουμένην ἐκκλησίαν ἐσπηδήσαντα (25), καὶ δύο τινὰς τῶν Αἰγυπτίων ἐπισκόπων εὐρόντα, τὰς πύλας τε κατὰ ὀχυρώτατον μετὰ τῶν συστασιωτῶν ἐπι- κλεισάμενον, οὕτω τὴν χειροτονίαν ὑπελθεῖν (α), τῶν χειροτονοῦντων πολλὰ μὲν ἀνανευόντων. Τῆς δὲ προσαγομένης αὐταῖς βίβας, μείζονος τῆς βουλῆς καὶ τῆς δυνάμεως γεγεννημένης, τὸ δοκοῦν Ἀθανασίῳ ἐπιτελεσθῆναι. Καὶ ὡς ὁ παρὼν τῶν ἐπισκόπων ἄλλος ὄμιλος, διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν τῷ ἀναθήματι τοῦτον παρεπέμφαντο. Τὸν δὲ Ἀθανάσιον κρατυνάμενον τὰ καθ' ἑαυτὸν, ὡς ἀπὸ τοῦ κοινοῦ τῆς πόλεως πρὸς βασιλέα γράψαι τὴν εἰς τὴν ἀρχιερωσύνην ἀνάρῃσιν αὐτοῦ. Τὸν δὲ, νομίσαντα κοινῆς βουλῆς εἶναι τὸ γράμμα, ἐπιψηφίσαι τὴν κατοχὴν τοῦ θρόνου. Ὑστερον δὲ μαθόντα τὰ πεπραγμένα, εἰς Τύρον τῆς Φοινίκης αὐτὸν ἐξαποστεῖλαι, τῷ ἐκεῖσε συνεδρίῳ λόγον ὧν ἔδρασε δώσοντα. Καὶ μόλις μὲν οὖν εἶξαι ταῖς βασιλείοις ἀπειλαῖς τὸν Ἀθανάσιον. Εἶξαντα δ' οὖν καὶ παραγενόμενον εἰς Τύρον, τοὺς μὲν δίκην οὐκ εἰσέρχασθαι (26)· γύναιον δὲ τι μισθωσάμενον ἑταιρικὸν, ἤδη τῷ τῆς γαστρὸς ὄγκῳ τὴν ἀκολασίαν στηλιτεύον, ἐπαφείναι διαμηχανᾶσθαι τῷ Εὐσεβίῳ, ὃς τοῦ ἐκεῖσε συνεδρίου κορυφαῖος ἐνομιζέτο· τῷ δὲ τὴν συκοφαντίαν, ὡς εἰκὸς, ἐμπεσόντι θορύβῳ καὶ ταραχῇ, τὴν τε δίκην ὑποκλέψαι καὶ τὴν κρίσιν ἐκφυγεῖν διανοούμενος (27)· φωραθῆναι δὲ τὴν συσκευὴν ὃ τοῦ ψεύδους φίλος ἀναγράφει, δι' ἧς μεθόδου φασὶν οἱ εὐσεβεῖς τὸ κατὰ τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου μισθωθὲν παρὰ τῶν δυσσεβῶν πορνίδιον διελεγχθῆναι. Τὸν μὲν γὰρ Εὐσεβίον διαπυθάνεσθαι τῆς ἑταιρίδος, εἰ γινώσκει αὐτῆς τὸν φθορέα· τῆς δὲ καὶ μάλα διατεινομένης, προσαναπυθέσθαι, εἰ ἄρα γε τοῦτον ὁ παρὼν χρόνος ἔχει (28)· τὴν δὲ φάναι, Εὐφῆμει, ὦ δέσποτα· οὐ γὰρ ἔγωγ' ἂν μαινοίμην, ἀνδρῶν τοιούτων αἰσχρᾶς ἡδονῆς δουλείαν. Ὡστε καταγνῶναι εἶτ' ἐντεῦθεν ἀρξαμένης παραγυμνοῦσθαι τῆς ἀληθείας, τὴν ὅλην συσκευὴν ἀνακαλυφθῆναι. Καὶ τὸν μὲν Εὐσεβίον κρείττω συκοφαντίας πάσης ὀφθῆναι· τὸν δὲ Ἀθανάσιον, ἀντὶ τοῦ φυγεῖν

II. Athanasius ep. Alex. — Ait impius hic mendaciorum artifex, post mortem Alexandri episcopi Alexandriae, cum variantibus episcoporum suffragiis, plures designarentur episcopi, et aliquantum temporis in hac altercatione teneretur, divinum Athanasium sub vesperam in ecclesiam quae Dionysii dicitur, advolasse: cumque ibi duos quosdam episcopos Aegypti reperisset, januas una cum suae factionis hominibus firmissime occlusisse, atque ita ordinatum esse, multum licet reclamantibus ordinatoribus. Sed cum vis illis inferretur ejusmodi, quae voluntatem ipsorum potentiamque superabat, confectum esse id quod volebat Athanasius. Addit Philostorgius reliquam episcoporum qui tum aderant multitudinem, Athanasium hujus rei causa anathemati subjecisse. Hunc vero, cum res suas prius confirmasset, totius civitatis nomine litteras ad imperatorem de ordinatione sua scripsisse. Qui cum eas litteras ab Alexandrinorum curia scriptas esse existimaret, electionem illam suo suffragio comprobavit. Postea vero de iis quae acta fuerant certior factus, Athanasium misit Tyrum, quae urbs est Phoenices, ut synodo quae ibi collecta erat, rationem gestorum redderet. Et Athanasium quidem imperatoris minis cessisse scribit Philostorgius. Tandem vero cum venisset Tyrum, ipsum quidem sistere se in judicio noluisse; sed meretricem quamdam, quae ipso ventris tumore intemperantiam suam prodebat, mercede conduxisse, et adversus Eusebium, qui synodi illius princeps atque antesignanus habebatur, per fraudem submisisse; tumultu illo ac motu qui ex hujusmodi calumnia, ut verisimile est, excitandus erat, elusurum se judicium, et damnationem subterfugiturum esse, arbitrantem. Sed fraudem detectam esse scribit philopseudes noster eodem plane modo, quo orthodoxi scortum illud quod adversus magnum Athanasium ab haereticis conductum fuerat, convictum esse scribunt. Eusebium enim ait quaesivisse ex meretrice, utrum stupratorem suum nosset. Quae cum affirmasset illum sibi probe notum esse, rursus Eusebium quaesivisse, num ille in praesenti episcoporum consessu versaretur. Eam vero respondisse: Bona verba, domine; neque enim ego tan-

VALESI ANNOTATIONES.

(24) Χρόνου τινὸς ἐπὶ τοῦτο παρατεινομένου. Malim scribere ἐπὶ τούτῳ.

(25) Ἐκπηδήσαντα. Rectius in ms. codice Samuelis Boeharti scriptum est, ἐσπηδήσαντα. Et paulo post ubi antea legebatur, τῶν μὲν χειροτονηθέντων, ex eodem codice emendavi χειροτονοῦντων.

(26) Τοὺς μὲν δίκην οὐκ εἰσέρχασθαι. Non dubito quin scribendum sit, εἰς μὲν δίκην οὐκ εἰσέρχασθαι, vel potius αὐτὸν μὲν δίκην οὐκ εἰσέρχασθαι.

(27) Ἐκφυγεῖν διανοούμενος. Leges grammaticae postulant ut scribamus διανοούμενον. Interpretem in hujus loci versione lapsus esse mirum non est,

quippe qui Graecae linguae prorsus fuerit ignarus.

(28) Ὁ παρὼν χρόνος ἔχει. Assentior doctissimo viro Lucae Holstenio, qui ad latus sui codicis emendavit χορὸς, quam emendationem confirmant sequentia. Ad hanc enim interrogationem Eusebii mulier illa sic respondet: Εὐφῆμει, ὦ δέσποτα· οὐ γὰρ ἔγωγε ἂν μαινοίμην, ὥστε ἀνδρῶν τοιούτων αἰσχρᾶς ἡδονῆς δουλείαν καταγνῶναι: id est, Bona verba, domine. Non enim tantopere insano, ut cuiquam ex consessu tantorum virorum crimen saeculae libidinis ob- jicere ausim.

VARIORUM.

(α) Οὕτω τὴν χειροτονίαν ὑπελθεῖν. Haec quidem calumnia de Athanasio clanculum ordinato, Philostorgio cum reliquis Arianis communis est: ejus

tamen falsitas abunde demonstratur ex epistola synodi Alexandriae apud Athanas. Apol. 2, pag. 565. W. Lowh.

tepere insanio, ut tales viros foedæ libidinis insimularem. Ex iis vero cum veritas in lucem prodire cœpisset, totam fraudis machinationem patefactam fuisse. Et Eusebium quidem omni calumnia superiorem apparuisse : Athanasium vero qui iudicium subterfugere speraverat, duplici iudicio convictum abiisse, ad illegitimam ordinationem accedente scelestissima calumnia. Atque idcirco communi omnium consensu depositionis sententiam in eum latam esse ; Athanasium nihilominus frontem perfrixisse, ac dicere ausum, depositionis sententiam sicut et calumnias quæ ipsi objectæ fuerant, ab episcopis qui in concilio residebant, per odium ac simultatem esse fabricatam, propterea quod manuum impositionem ab ipsis accipere recusaret. Quamobrem imperatorem quoque alteri episcoporum synodo mandasse, ut Athanasii causa examinaretur. Istos vero alia insuper crimina prioribus adjecisse. Nam et Callinicum confessorem, episcopum Pelusii, compedibus ferreis vinctum, ab illo missum esse in custodiam; nec destitisse Athanasium contumelias ei inferre, donec illum e medio sustulisset. Tunc etiam manus Arsenii in medium prolata est, et Mareotes, et Ischyras, et sacrum populum, et ejusmodi alia. Has ob causas ait Athanasium a synodo excommunicatum esse, et Gregorium Cappadocem in ejus locum substitutum. Et hæc quidem Philopseudes noster de sancto Athanasio falsa narrat.

12. *Helenopolis.* — Ait Helenam imperatoris matrem, ad fauces sinus Nicomediæ, urbem ædificasse quam Helenopolim cognominavit. Porro Helenam eo loco delectatam esse ob id unum, quod cadaver Luciani martyris post coronam martyrii eo deportatum fuisset a delphino.

13. *Lucianus Martyr.* — Ait Lucianum martyrem, cum jam moriturus esset, et tyrannica vis nec Ecclesiæ, nec altaris copiam faceret, cumque vincula et plagæ ne quidem ut se commoveret, ei permitterent, supinum jacentem, supra proprium pectus tremendum sacrificium peregisse, et tum ipsum participasse, tum aliis ut de immaculato sacrificio participarent, copiam fecisse. Peractum autem est hoc sacrificium in carcere, cum sacer Christianorum chorus qui illum utpote morientem undique cingebat, Ecclesiæ speciem referret ac simul munimentum præstaret, ne ab impiis spectari possent ea quæ gerebantur.

14. *Luciani discipuli.* — Hujus martyris Luciani

τὴν δίκην, διπλῆς ἔνοχον ἀπελεγθῆναι, προσλαβούσης τῆς οὐκ εὐαγοῦς χειροτονίας τὴν ἐναγεστάτην συκοφαντίαν. Διὸ καὶ τὴν καθαιρετικὴν ψῆφον ὁμόφωνον κατ' αὐτοῦ ἐξενεχθῆναι, ἐκαῖνον μέντοι γε προσαναισχυντεῖν· καὶ λέγειν, ἀπεχθεῖα τὴν καθάρειν τοὺς συνεδρεύσαντας διαπράξασθαι, ὡς περ καὶ τὰς συκοφαντίας, διότι μὴ παρ' αὐτῶν ἀνάσχοιτο τὴν ἀρχιερατικὴν χειροθεσίαν ὑποστῆναι. Διὸ καὶ τὸν βασιλέα ἐπιτρέψαι πάλιν ἑτέρα συνόδῳ τὰ κατὰ τὸν Ἀθανάσιον ἐτασθῆναι. Τοὺς δὲ καὶ ἕτερα τῶν ἐγκλημάτων ἐπισυναθροῖσαι· Καλλίνικόν τε γὰρ τὸν ὁμολογητὴν, ἐπίσκοπον τοῦ Πηλουσίου, πέδαις σιδηραῖς ἐνδυσάμενον (29), εἰρκτῆ καταθέσθαι, καὶ μὴ διαλιπεῖν προπυλακίζοντα, ἕως ἂν αὐτὸν τοῦ ζῆν ἀπελάσοι, προσετίθεσαν ταῖς κατηγορίαις. Καὶ δὴ καὶ ἡ Ἀρσενίου χεῖρ τηνικαῦτα προεκρομίσθη, καὶ ὁ Μαρρώτης, καὶ ὁ Ἰσχύρας, καὶ τὸ μυστικὸν ποτήριον, καὶ τὰ παραπλήσια τούτοις, ἐφ' οἷς αὐτὸν καὶ ἐκκηρύξαι τὸ συνέδριον, καὶ ἀντ' αὐτοῦ προχειρίσασθαι τὸν ἐκ Καππαδοκίας Γρηγόριον (α). Ταῦτα μὲν οὖν ὁ φιλοψευδὴς Κακοστόργιος περὶ τοῦ ἁγίου τερατεύεται Ἀθανασίου.

prolata est, et Mareotes, et Ischyras, et sacrum populum, et ejusmodi alia. Has ob causas ait Athanasium a synodo excommunicatum esse, et Gregorium Cappadocem in ejus locum substitutum. Et hæc quidem Philopseudes noster de sancto Athanasio

16. "Ὅτι, φησὶν, ἡ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου μήτηρ Ἑλένη, ἐπὶ τῷ στόματι τοῦ τῆς Νικομηδείας κόλπου πόλιν ἑδείματο, Ἑλενόπολιν (b) αὐτὴν ἐπονομάσασα· ἀσπάσασθαι δὲ τὸ χωρίον κατ' ἄλλο μὲν οὐδὲν, ὅτι δὲ Λουκιανὸς ὁ μάρτυς ἐκεῖσε τύχοι μετὰ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον ὑπὸ δελφίνος ἐκκομισθεῖς.

17. "Ὅτι τὸν μάρτυρα Λουκιανὸν φησι μέλλοντα τελευτᾶν, καὶ μήτε ναδὸν μήτε θυσιαστήριον τῆς τυραννικῆς βίας παρεχούσης, ἀλλὰ μηδὲ ἀντικινεῖσθαι (30) τῶν δεσμῶν καὶ πληγῶν συγχωρούντων, ἐν τῷ οἰκείῳ στέρνῳ ἀνακείμενον τὴν φρικτὴν θυσίαν τελεσάμενον, οὕτω τε αὐτὸν μετασχεῖν, καὶ τοὺς ἄλλους μεταλαβεῖν τοῦ ἀχράντου θύματος ἐπιτρέψαι. Ἐτελέσθη δὲ ἡ ἱερουργία ἐν τῇ εἰρκτῇ, τοῦ κυκλώσαντος αὐτὸν ἱεροῦ χοροῦ ὡς ἤδη ἀποθιοῦντα, ἐκκλησίας σχῆμα καὶ ἀσφάλειαν τοῦ μὴ καθορᾶσθαι τὰ δρώμενα παρὰ τῶν εὐσεβοῦντων (31) ἀναπληροῦντος.

18. "Ὅτι τούτου τοῦ μάρτυρος πολλοὺς μὲν καὶ

VALESII ANNOTATIONES.

(29) Πέδαις σιδηραῖς ἐνδυσάμενον. Lego ἐνδηκάμενον.

(30) Ἀλλὰ μηδὲ ἀντικινεῖσθαι. In ms. codice Samuelis Bocharti scriptum inveni, ἀλλὰ μηδὲ αὐτῆς κινεῖσθαι. Quæ licet corrupta sit lectio, viam tamen ad veram scripturam nobis ostendit. Scribo igitur, ἀλλὰ μηδὲ αὐτῷ κινεῖσθαι τῶν δεσμῶν καὶ

πληγῶν συγχωρούντων, etc.

(31) Παρὰ τῶν εὐσεβοῦντων. Sic etiam legit Nicephorus, ut videre est in libro octavo capite 51. Magis tamen placet conjectura Lucæ Holstenii, qui ad latus sui codicis annotavit legendum sibi videri ἀσεβοῦντων.

VARIORUM.

(a) Ἀντ' αὐτοῦ προχειρίσασθαι Γρηγόριον. Postea, cap. 18, ait, Gregorium mortuum fuisse antequam Athanasius de exilio, statim post mortem Constantini, rediret. E contra inter omnes constat, Gregorium istum a synodo demum Antiochena,

anno 341, ordinatum fuisse. W. Lowth.

(b) Ἑλενόπολιν. Drepanum in Bithynia Helenopolim vocari jussit Constantinus Magnus anno circiter imperii sui XXI, in honorem Helenæ matris ibi natæ. Vid. Soz. lib. II, c. 2, not.

ἄλλους μαθητὰς ἀναγράφει, οἷς καὶ Εὐσέβιον τὸν Νικομηδείας, καὶ Μάριν τὸν Χαλκηδόνος, καὶ τὸν Νικαίας Θεόγνιν συντάττει, καὶ Λεόντιον, τὸν ὕστερον γεγονότα τῆς Ἀντιοχείας ἐπίσκοπον, καὶ Ἀντώνιον τὸν Ταρσοῦ τῆς Κιλικίας, καὶ Μηνόφαντον, καὶ Νεομήνιον, καὶ Εὐδόξιον· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Ἀλέξανδρον καὶ Ἀστέριον τὸν Καππαδόχην· οὗς καὶ Ἕλληνισαί φησὶ ἐνδόντας τῇ τῶν τυράννων βίᾳ· ὕστερον δὲ ἀνακαλέσασθαι τὴν ἤτταν, συμβαλλομένου αὐτοῖς πρὸς τὴν μετάνοιαν τοῦ διδασκάλου.

ισ'. "Ὅτι τῶν εἰρημένων Ἀντώνιον μὲν καὶ Λεόντιον, ἀπαράτρωτον τὴν εὐσέβειαν (32) διασώσασθαι λέγει· Εὐσέβιον δὲ καὶ Μάριν καὶ Θεόγνιν, συναπαχθῆναι μὲν τῇ κατὰ Νίκαιαν συνόδῳ, ἀνενεχθῆναι δὲ τῆς μεταβολῆς. Τὸν δὲ Μάριν ἐκαῖθεν ἀνενεχθέντα, εἰς ἑτέραν αἰσθίς κατολισθῆσαι ἀτοπίαν, καὶ δὴ καὶ τὸν Θεόγνιν· ὃς τὸν Θεὸν καὶ πρὸ τοῦ γεννηῆσαι τὸν Υἱὸν Πατέρα οἶσται, ἅτε δὴ τὴν δύναμιν ἔχοντα τοῦ γεννηῆσαι. Ἀλλὰ δὴ καὶ τὸν Ἀστέριον παρατρέφαι τὸ φρόνημα, ἀπαράλλακτον εἰκόνα (a) τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας εἶναι τὸν Υἱὸν ἐν τοῖς αὐτοῦ λόγοις καὶ γράμμασι διαμαρτυρούμενον (33).

ισ'. "Ὅτι τὸ τριακοστὸν δεύτερον ἔτος ἐπιβαίνοντος τῆς βασιλείας αὐτοῦ Κωνσταντίνου, ἐν Νικομηδείᾳ φαρμάκοις ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν τεθνάναι (b) γράφει· ἐγγὺς δὲ τοῦ τέλους γεγονότα καὶ αἰσθόμενον τῆς ἐπιβουλῆς, διαθήκας τε γράψαι, τιμωρίαν ἀπαιτούσας τοὺς ἀνελόντας, καὶ ταύτην εἰσπράξασθαι τὸν προκαταλαβόντα τῶν παιδῶν κλεῦσαι, δέει τοῦ μή τι κάκεινους (34) ὑπ' αὐτῶν ὁμοιον ὑποστῆναι· δοῦναί τε τὰς διαθήκας Εὐσεβίῳ τῷ Νικομηδείας. Τὸν δὲ ὑφορούμενον τοὺς τοῦ βασιλέως ἀδελφούς, μὴ ποτε ζητήσειαν αὐτάς, καὶ ἀναμαθεῖν τὰ γεγραμμένα βουληθεῖεν, ἐνθεῖναι τῇ χειρὶ τοῦ νεκροῦ τὸ βιβλίον, καὶ παραδῶσαι τοῖς ἱματίοις. Ἐπιζητησάντων δ', ὡς ὑπενόει (35), λαθεῖν μὲν φάναι, ἀντιπαραδοῦναι δὲ πάλιν εἰς χεῖρας ὁμολογήσαι. Εἶτα μετὰ ταῦτα ἀνελόμενον, Κωνσταντίῳ τῷ αὐτοῦ παιδί ἐγχειρίσαι τὸ γράμμα προφθάσαντι τοὺς ἄλλους· τὸν δὲ μετ' οὐ

A cum multos alios discipulos recenset Philostorgius, tum præcipue Eusebium episcopum Nicomediæ, Marim Chalcedonis, Theognim Nicææ; Leontium præterea qui postmodum episcopus Antiochiæ factus est, et Antonium Tarsi Ciliciæ; Menophantum item et Numenium atque Eudoxium; Alexandrum quoque et Asterium Cappadocem: quos etiam ait tyrannorum cedentes violentiæ, diis gentilium sacrificasse; postea tamen lapsum suum emendasse, magistro ipsis ad pœnitentiam opitulante.

45. Ex supradictis autem, Antonium quidem ac Leontium integram atque illibatam pietatem servasse dicit; Eusebium vero et Theognim ac Marim a Nicæna quidem synodo in transversum abreptos esse, postea vero ad pristinam sententiam rediisse. B Marim tamen qui ad sanam doctrinam reversus fuerat, in alium denuo errorem prolapsus esse. Pari modo etiam Theognim, qui Deum etiam antequam genuisset filium, Patrem fuisse existimavit, utpote qui gignendi vim haberet. Sed et Asterium Luciani doctrinam interpolasse scribit, quippe qui in scriptis et orationibus suis affirmet, Filium substantiæ Patris imaginem esse nulla in re differentem.

46. *Constantini M. obitus et testamentum.* — Ait Constantinum, cum tricesimum ac secundum annum imperii sui ingressus esset, veneno a fratribus suis necatum esse Nicomediæ. Cumque exitus vitæ jam instaret, compertis insidiis testamentum scripsisse, quo mandabat, ut in auctores cædis animadverteretur; jussisseque ut ex liberis suis is qui primus advenisset, pœnas de illis sumeret, ne forte ipsi quoque simili fraude ab illis exstinguerentur. Porro testamenti tabulas a Constantino traditas esse Eusebio Nicomediensi episcopo. Hunc vero metuentem ne imperatoris fratres eas requirerent, et quid in illis scriptum esset cognoscere cuperent, tabulas in mortui manu reposuisse, et in vestibus ejus occultasse. Cum igitur illi, sicut suspicatus fuerat Eusebius, testamenti tabulas requisissent, Eusebium respondisse: se quidem eas accepisse,

VALESH ANNOTATIONES.

(32) Ἀπαράτρωτον τὴν ἀσέβειαν. Procul dubio D scribendum est εὐσέβειαν, ut legitur in ms. codice Bocharti.

(33) Διαμαρτυρούμενης. Quis non videt scribendum hic esse διαμαρτυρούμενον? Certe in ms. codice Bocharti legitur διαμαρτυρούμενος.

(34) Κελεῦσαι δὲ εἰ τοῦ μή τι κάκεινους. Hujus loci emendatio debetur codici Bochartiano, in quo ita scribitur: Καὶ ταύτην εἰσπράξασθαι τὸν προκαταλαβόντα τῶν παιδῶν κλεῦσαι, δέει μὴ τι κάκεινους

ὑπ' αὐτῶν ὁμοιον ὑποστῆναι. Sic etiam Lucas Holstenius ad latus sui codicis emendarat, retento tamen articulo τοῦ. Verum si articulus iste retineatur, expungendum erit adverbium μή, et locus ita legendus: δέει τοῦ κάκεινους τι ὑπ' αὐτῶν ὁμοιον ὑποστῆναι.

(35) Ὡς ὑπενόει. Dudum conjeceram scribendum esse, ὡς ὑπενόει. Conjecturam meam postea confirmavit codex Bocharti, in quo ita diserte scriptum inveni.

VARIORUM:

(a) Ἀπαράλλακτον εἰκόνα. Hæc Asterius ex Luciani symbolo totidem verbis mutuatus est, ut ex collatione apparebit, inquit cl. G. Bullus *Defens. fid. Nic.* sect. 2, cap. 13, n. 6; quem de Luciano ejusque Symbolo vid. apud Soz. lib. III, cap. 5, not. a. Baronius etiam Lucianum hæresi liberare conatur, notis in Martyrologium, et Annalibus ad ann. 311 et 318.

(b) Φαρμάκοις ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν τεθνάναι. Idem quod Philostorgius, produnt Zonaras et Cedrenus. Zonaræ verba sunt: Φάρμακόν τι πιεῖν δηλητήριον λέγεται παρὰ τῶν ἑτεροθαλῶν αὐτῷ κερασθὲν ἀδελφῶν· toxicum a fratribus patre duntaxat eodem natis temperatum hausisse fertur. At nihil tale ab aliis historicis, sive ethnicis sive Christianis, memoratum reperimus.

seul statim eas in manus Constantini ipsius reddidisse. Postea vero eundem Eusebium, cum testamenti tabulas rursus abstulisset, eas tradidisse Constantio Constantini filio, qui fratrum suorum adventum prævorterat. Hunc vero non multo post, ea quæ Pater testamento mandaverat, exsecutum esse.

17. *Constantini imago.* — Hic etiam impius Dei hostis Christianos accusat, quod imaginem Constantini in porphyretica columna stantem sacrificiis placarent, et lucernis accensis ac suffitibus honorarent, vota etiam facerent ut Deo, et supplicationes ad depellendas calamitates peragerent.

18. *Athanasii reditus.* — Post mortem Constantini Magni, cum omnes ubicunque qui exsulabant, redeundi licentiam nacti essent, Athanasium quoque ex Galliis Alexandriam reversum esse scribit. Cumque Gregorium mortuum esse didicisset, ex nave egressum, protinus ita ut erat, in Ecclesiam venisse ac sedem recepisse, nulla ratione habitae eorum qui ipsum deposuerant.

EX LIBRO TERTIO.

1. *Constantini junioris caedes.* — Ait Philostorgius, Constantinum, qui filiorum Constantini erat maximus natu, Constanti fratri insidias struxisse, et cum ducibus ejus conferto prælio interfectum esse, et portionem imperii illius, Constantis imperio adjunctam fuisse.

2. *Constantius ecclesiam condit, et reliquias in-*

Α πολὺ κατὰ τὰ προστάγματα τοῦ πατρὸς διαπραξάσθαι.

Constantio Constantini filio, qui fratrum suorum adventum prævorterat. Hunc vero non multo post, ea quæ Pater testamento mandaverat, exsecutum esse.

ιζ'. Οὗτος ὁ θεομάχος, καὶ τὴν Κωνσταντίνου εἰκόνα τὴν ἐπὶ τοῦ πορφυροῦ κίονος ἰσταμένην, θυσίαις τε ἰλάσκεσθαι (56), καὶ λυγνοκαλαῖς καὶ θυμιάμασι τιμᾶν, καὶ εὐχὰς προσάγειν ὡς Θεῷ, καὶ ἀποτροπαίους ἰκετηρίας τῶν δεινῶν ἐπιτελεῖν τοὺς Χριστιανούς κατηγορεῖ.

ιη'. Ὅτι τελευτήσαντος τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου φησὶ, καὶ τῶν πανταχόθι μεθορίαις ταλαιπωρουμένων ἄδειαν ἀνακλήσεως εἰληφόντων, καὶ Ἀθανάσιόν φησι ἐκ τῶν Γαλλῶν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν παραγεγονότα, ἐπεὶ Γρηγόριον ἑμεμαθήκει τετελευτηκότα, ὡς εἶχεν εὐθύς ἀπὸ τῆς νεῖδος εἰς τὴν ἐκκλησίαν χωρῆσαι, καὶ τὸν θρόνον ἀναλαβεῖν, μηδένα λόγον τῶν ἀποκηρυξάντων αὐτὸν πεποιηκότα.

EK THΣ ΤΡΙΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α'. Ὅτι Κώνσταντά φησιν (α), ὅς ἦν πρεσβύτερος τῶν Κωνσταντίνου παίδων, ἐπιβουλεύσαι τῷ ἀδελφῷ Κωνσταντίνῳ, καὶ μάχῃ τοῖς στρατηγοῖς αὐτοῦ συρράγέντα διαφθορῆναί τε καὶ τὴν μοῖραν τῆς ὑπ' αὐτὸν ἀρχῆς εἰς τὴν Κώνσταντος ἀνακοινωθῆναι.

β'. Ὅτι Κωνσταντῖον δι' ἐπαίνων ἄγει, καὶ τὴν

VALESII ANNOTATIONES.

(56) *Θυσίαις τε ἰλάσκεσθαι.* Non immerito Photius reprehendit Philostorgium, quod dixerit Constantini statuam victimis et sacrificiis cultam esse a Christianis. Id enim prorsus commentitium est, et a religione Christianorum alienum. Sed quod ait Philostorgius lucernas et cereos ad ejus statuam accensos fuisse, precesque ei allegatas, et morborum curationes ab eo postulas, id verissimum est, nec reprehendi debuit a Photio. Idem certe testatur Theodoritus in libro 1 *Hist. Eccles.* cap. ultimo, et ex eo Nicephorus in fine libri septimi. Auctor quoque *Chronici Alexandrini*, Gallicano et Symmacho coss. de hac Constantini statua ita scribit: Ποιήσας ἑαυτῷ ἄλλην στήλην ἀπὸ ξοάνου κεχρυσωμένην, βαστάζουσάν ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ τὴν τύχην τῆς αὐτῆς πόλεως καὶ αὐτὴν κεχρυσωμένην, κελεύσας κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τοῦ γενεθλιακοῦ ἱππικοῦ εἰσιέναι τὴν αὐτὴν τοῦ ξοάνου στήλην, δηριγευσμένην ὑπὸ τῶν στρατευμάτων μετὰ χλανιδίων καὶ καμπηγίων, πάντων κατεχόντων κηροὺς λευκοὺς, περιέρχεσθαι τὸ ὄχημα τὸν ἄνω κάμπον καὶ ἔρχεσθαι εἰς τὸ σκάμμα κατέναντι τοῦ βασιλικοῦ καθίσματος, καὶ ἐπεγείρεσθαι κατὰ καιρὸν βασιλέα, καὶ προσκυνεῖν τὴν εὐαγγελίαν τοῦ αὐτοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ τύχης τῆς αὐτῆς πόλεως. Id est, Cum fecisset sibi aliam statuam ex veteri quodam simulacro, inauratam, quæ dextra manu gestabat fortunam urbis Constantinopolitanæ, quæ ipsa quoque erat inaurata. Jussitque ut eo die quo Circenses ob natalem urbis Constantinopolitanæ edebantur, introiret eadem statua simulacri, deducta a militibus, lænas et campagos, seu calceos habentibus, et cereos albos

C manu gestantibus: utque currus quo statua vehabatur circum iret superiorem campum, et ad Scamma procederet ex adverso imperialis solii: utque imperator qui temporibus illis regnaret, e solio assurgens adoraret statuam ejusdem imperatoris Constantini, et fortunæ urbis Constantinopolitanæ. In Græco textu emendavi, καμπηγίων pro γαμπηγίων. Præterea correxi ἐπεγείρεσθαι τὸν κατὰ καιρὸν βασιλέα. Quam emendationem confirmat Hesychius in libro *De originibus urbis Constantinopolitanæ* sub finem. Verum dubitare quis non immerito possit, utrum hanc Constantini statuam intelligat Philostorgius hoc loco, an alteram potius ex ære radiatam, quam idem Constantinus in foro urbis Constantinopolitanæ sibi erexerat supra columnam porphyreticam, de qua loquitur auctor *Chronici Alexandrini*, Januario et Justo coss. Hanc igitur statuam, quam posteriore loco nominavi, potius intelligi puto a Philostorgio, duas ob causas: primum, quia Philostorgius eam statuam porphyreticæ columnæ impositam fuisse dicit: quod quidem verum est de posteriore statua Constantini, non autem de priore; secundo, quia Philostorgius ad illam Constantini statuam crebros ac pene quotidianos populi conventus fuisse scribit: quod quidem statuae illi, quæ erat in foro Constantini supra columnam porphyreticam, melius convenit. Statua autem illa, ἀπὸ ξοάνου, quæ fortunam urbis dextra manu gestabat, semel tantum quotannis ab imperatore et populo adorabatur in Circo, ut testatur Hesychius *De originibus Constantinopolitanis*, et auctor *Chronici Alexandrini*.

VARIORUM

(a) *Κώνσταντά φησιν.* Ait hic Philostorgius Constantem fratri Constantino insidias struxisse; eam contra prædant alii Constantinum de Africa nominatim fratri Constanti controversiam movens-

tem adversus eum bellum movisse. Et hunc sensum secutus est Valesius in sua interpretatione. Vid. Soer. lib. II, cap. 5; Soz. lib. III, cap. 2.

ἐκκλησίαν φησὶν αὐτὸν δομήσασθαι τὴν ἐν Κων-
 σταντίνου πάλαι, καὶ οὖσαν καὶ καλουμένην μεγά-
 λην. Καὶ δὴ καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀπόστολον ἐκ τῆς
 Ἀχαΐας μετακομίσαι ἐπὶ τὸν ναὸν ὃν οὗτος ἐξοικο-
 δομήσατο, τὸ κοινὸν τῶν Ἀποστόλων (α) ἐπιφερόμε-
 νον ὄνομα, οὗ πλησίον καὶ τὸν πατρῶον τάφον ιδρύ-
 σασθαι· καὶ δὴ καὶ Λουκᾶν τὸν εὐαγγελιστὴν ἐκ τῆς
 αὐτῆς Ἀχαΐας εἰς τὸ αὐτὸ μετενεγκεῖν τέμενος·
 ἀλλὰ καὶ Τιμόθεον τὸν ἀπόστολον ὡσαύτως ἐξ Ἐφέ-
 σου τῆς Ἰωνίας εἰς τὸν αὐτὸν ἀνακομίσαι περιώνυ-
 μον καὶ σεβάσμιον οἶκον.

γ'. Ὅτι φησὶ ὡς ὁ Κωνσταντῖος γνοὺς Ἀθανά-
 σιον τὸν Ἀλεξανδρείας ἑθρὸν ἀναλαβεῖν, ἐκεῖνον
 μὲν ἐλαύνει τῆς Ἀλεξανδρείας, ἀντιχειροτονηθῆναι
 δὲ γνώμην ἀποφαίνει Γεώργιον τὸν ἐκ Καππαδοκίας. **B**
 Ὁ δὲ Ἀθανάσιος δεΐτας καὶ τὰς ἀπειλὰς καὶ τὸν
 ἐξ ἐπιβουλῆς θάνατον, πρὸς τὸν ἐσπέριον ἀφικνεῖται
 πάλιν βασιλέα.

δ'. Ὅτι Κωνσταντῖόν φησι διαπρεσβεύσασθαι πρὸς
 τοὺς πάλαι μὲν Σαβαίους (b), νῦν δὲ Ὀμηρίτας
 καλουμένους. Ἔστι δὲ τὸ ἔθνος τῶν ἐκ Χεττούρας
 τῷ Ἀβραάμ γενομένων. Τὴν δὲ χώραν μεγάλην τε
 Ἀραβίαν καλεῖσθαι καὶ εὐδαίμονα πρὸς τῶν Ἑλλή-
 νων· καθήκειν δὲ ἐπὶ τὸν ἐξόχτατον ὠκεανόν· ἧς
 μητρόπολις ἡ Σάβα· ἐξ ἧς καὶ ἡ βασιλεὺς καὶ τὸν
 Σολομῶντα παραγεγόνει (37). Ἐμπερίτομον δὲ τὸ
 ἔθνος (38), κατὰ τὴν ὁδόσιν περιτεμνόμενον ἡμέραν·
 καὶ θύουσιν ἡλίῳ καὶ σελήνῃ καὶ δαίμοσιν ἐπιχω-
 ρίοις. Οὐκ ὀλίγον δὲ πλῆθος καὶ Ἰουδαίων αὐτοῖς **C**
 ἀναπέφυρται. Πρὸς τούτοις οὖν διαπρεσβεύεται (39)
 Κωνσταντῖος, ἐπὶ τὴν εὐσέβειαν σκοπὸν ποιούμενος
 αὐτοὺς μεταθέσθαι· δώροις τε οὖν μεγαλοπρεπέσι,
 καὶ πλήθει (40), τὸν καθηγούμενον τοῦ ἔθνους οἰ-
 κειώσασθαι διεννοεῖτο· κάκειθεν αὐτὶ καὶ τὰ (41)
 τῆς εὐσεβείας σπέρματα χώραν εὐρεῖν ἐναποθέσθαι.
 Ἄξιοι δὲ καὶ παρασχεῖν ἐκκλησίας τοῖς ἐκεῖσε τῶν
 Ῥωμαίων ἀφικνουμένοις ἀνοικοδομήσασθαι, καὶ εἴ τι
 ἄλλο τῶν αὐτοχθόνων ἐπὶ τὴν εὐσέβειαν ἀποκλίνουσιν.
 Ἐδίδου δὲ καὶ φέρειν φιλοτίμως τοὺς πρέσβεις καὶ

A fert. — Multis laudibus Constantium effert Philo-
 storgius, atque eum Constantinopoli ecclesiam
 ædificasse, quæ revera et est et dicitur magna. Re-
 liquias etiam Andreae apostoli ex Achaia eum trans-
 tulisse scribit in ecclesiam quam ipse absolverat,
 quæ Apostolorum vocatur. Et juxta eam ecclesiam
 patris sui tumulum collocasse; Lucam præterea
 evangelistam ex eadem Achaia ab eo translatum
 esse in supradictam ecclesiam; Timotheum denique
 apostolum ab urbe Ionie Epheso in celebrem illam
 ac venerabilem basilicam jussu ejusdem Constantii
 deportatum fuisse.

3. *Athanasius fugit.* — Ait Philostorgius Con-
 stantium, cum Athanasium Alexandriam sedem
 postliminio recuperasse didicisset, eum quidem ex-
 pulisse Alexandria, mandasse vero ut Georgius
 Cappadox ejus loco ordinaretur. Athanasium itaque,
 cum imperatoris minas et inimicorum insidias re-
 formidaret, ad imperatorem qui tum in Occidentis
 partibus regnabat, denno se contulisse.

4. *Ad Homeritas legatio. Theophilus Indus.* — Ait
 Philostorgius, Constantium legatos misisse ad eos
 qui olim quidem Sabæi, nunc autem Homeritæ vo-
 cantur. Est hæc gens eorum qui ex Chettura nati
 sunt Abrahamæ. Regionem autem quam incolunt, Ara-
 biam magnam et felicem a Græcis appellari scribit,
 et ad extimum Oceanum pertingere; ejusque me-
 tropolim esse Sabam, ex qua urbe olim regina ad
 Salomonem visendum profecta est. Est autem ea
 gens ex circumcisione, et octavo die circumciditur;
 sacrificant etiam soli et Ibmæ et diis indigenis. Ju-
 dæorum quoque non exigua multitudo iis permista
 est. Ad hos igitur legationem misit Constantius, eo
 consilio ut ad veram pietatem illos traduceret; pro-
 inde magnificis muneribus et blanda verborum per-
 suasione regem illius gentis sibi conciliare statuit,
 atque ex eo statim opportunitatem nactus, religionis
 semina ibi spargere. Postulavit etiam, ut Romanis
 illuc navigantibus, et regionis incolis qui ad Christi
 fidem converti vellent, ecclesias ædificare liceret.
 Dedit etiam legatis magnam vim pecuniæ, quam

VALESI ANNOTATIONES.

(37) Καὶ τὸν Σολομῶντα παραγεγόνει. Nice-
 phorus in libro octavo capite 35, hunc Philostorgii
 locum describens, ita legit: Ἐξ ἧς Σολομῶντι παρα-
 γεγονέναι λόγος ἔχει τὴν τοῦ Νότου βασιλισσαν. Ego
 Pheotium scripsisse puto πρὸς τὸν Σολομῶντα.

(38) Ἐμπερίτομον δὲ τὸ ἔθνος. Scribendum est
 procul dubio ἐμπερίτομον, quemadmodum præfer-
 runt scripti codices, Scoriacensis scilicet et Bochar-
 tianus. Quam scripturam confirmat etiam Nicepho-
 rus in libro viii, capite citato.

(39) Πρὸς τούτοις οὖν διαπρεσβεύεται. Scribe

(a) Τῶν Ἀπόστολων. SS. Apostolorum tem-
 plum, omnium post Sophianum celeberrimum ac
 pulcherrimum, extraxit Constantinus Magnus ut
 in eo imperatores Christiani post obitum humaren-
 tur. Theophanes pag. 21; Eusebius Vit. Const. lib.
 iv, cap. 58; Soer lib. i, cap. 16. Vide multa de
 hoc templo apud Ducangium in Constantinopoli
 Christiana, lib. iv, cap. 5.

D meo periculo, πρὸς τούτους· sic enim postulant
 leges grammaticæ.

(40) Καὶ πλήθει. Scribendum mihi videtur καὶ
 πειθοῖ, quam scripturam in interpretatione mea ex-
 pressi. Certe vulgata lectio ferri non potest.

(41) Κάκειθεν αὐτὶ καὶ τὰ. In ms. codice Bo-
 charti scriptum inveni, κάκειθεν αὐτῆς per com-
 pendium. Quod cum non intelligeret Gothofredus,
 edidit αὐτῆ, quæ vox nihili est. Sed procul dubio
 legendum est αὐτοῖς, suppl. Ὀμηρίταις. Scriben-
 dum etiam videtur χώραν εὐρών.

VARIORUM.

(b) Πρὸς τοὺς πάλαι μὲν Σαβαίους. Peracta est
 hæc legatio anno 356, ut existimat Gothofredus in
 Comment. Leg. 2 cod. Theod. De Legatis data xviii
 Kal. Feb. Constantio Aug. VIII ei Juliano Cæs.
 coss., in qua dicit imperator: Nullus ad gentem
 Arumitarum et Homeritarum ire præceptus, etc. Id
 est, legatione fungi jussus, ut explicat Gothofredus.

ædificandis ecclesiis impenderent. Hujus porro legationis princeps erat Theophilus Indus. Qui olim quidem Constantino imperium administrante admodum juvenis, obses a Divæis missus fuerat ad Romanos: horum regio Divæis insula est. Incolæ vero ipsi quoque Indi cognominantur. Porro hunc Theophilum, cum diu inter Romanos vixisset, mores suos ad summam virtutis perfectionem formasse, et veram de Deo opinionem amplexum esse scribit; sed et monasticam vitam eum elegisse, et ad gradum diaconi promotum esse testatur, Eusebio sacras ei manus imponente. Sed hæc quidem prius. Postea vero cum legationem hanc obeundam suscepisset, a suæ communionis hominibus episcopali dignitate eum ornatum esse. Cæterum Constantius, cum legationem magnificam et valde gratiosam esse vellet, ducentos equos ex Cappadocia generosissimos navibus impositos, multaque alia dona, partim ad conciliandam admirationem, partim ad alliciendos animos misit. Theophilus igitur cum ad Sabæos venisset, gentis principi persuadere conatus est, ut Christum coleret, et a gentilium errore recederet. Et Judæorum quidem solita fraus ac malitia in profundissimum silentium sese abdere coacta est, cum Theophilus admirandis operibus editis fidem Christi invictam esse semel atque iterum ostendisset. Legatio vero felicem exitum sortita est, cum princeps gentis illius sincero animo ad veram pietatem transisset, et tres ecclesias in ea regione ædificasset, non tamen ex ea pecunia quam legati ab imperatore secum attulerant, verum ex iis sumptibus quos ipse alacri animo ex privata pecunia suppeditavit, admirandis Theophili operibus æqualem animi sui magnitudinem exhibere contendens. Ex illis autem ecclesiis unam quidem in metropoli totius

Α τῆς οἰκοδομῆς τὸ ἀνάλωμα. Ταύτης δὲ τῆς πρεσβείας ἐν τοῖς πρώτοις ἦν καὶ Θεόφιλος ὁ Ἰνδός. Ὅς πάλαι μὲν Κωνσταντίνου τοῦ πάλαι βασιλεύοντος, ἔτι τὴν ἡλικίαν νεώτατος, καθ' ὀμηρίαν παρὰ τῶν Διθηνῶν καλουμένων (42) εἰς Ῥωμαίους ἐστάλη· Διθουὶς γ' ἐστὶν αὐτοῖς ἡ νῆσος χώρα. Τῶν Ἰνδῶν δὲ καὶ οὗτοι φέρουσι τὸ ἐπώνυμον· τὸν μὲντοι Θεόφιλον, οὐκ ὀλίγον Ῥωμαίοις ἐνδιατρίψαντα χρόνον, τὰ τε ἦθη εἰς τὸ ἀκρότατον πρὸς ἀρετὴν ρυθμίσει, καὶ τὴν δόξαν πρὸς εὐσέθειαν, καὶ τὸν μοναυλίον ἀνελέσθαι βίον· καὶ δὴ καὶ εἰς βαθμὸν διακόνων παραγγεῖλαι, Εὐσεβίου τὰς ἱερουργοὺς αὐτῷ χεῖρας ἐπιθεμένου (ἀλλὰ ταῦτα μὲν πρότερον), τὴν δὲ πρεσβείαν ὑπελθόντα καὶ ἐφόρου λαβεῖν παρὰ τῶν ὁμοδόξων ἀξίωμα (43). Ὁ μὲντοι Κωνσταντίος μεγαλοπρεπῶς καὶ εἰς τὸ μάλιστα (44) κεχαρισμένον τὴν πρεσβείαν στέλλων, καὶ ἵππους εἰς διακοσίους τῶν ἐκ Καππαδοκίας εὐγενεστάτων ἵππαγωγῶν πλοίοις κομιζομένους, καὶ πολλὰς ἄλλας δωρεὰς εἰς τὸ πολυτελέστατον θαῦμα παρασχεῖν, καὶ θελκτηρίου συνεξέπεμψε. Καταλαβὼν δὲ τοὺς Σαβαίους ὁ Θεόφιλος, πείθειν ἐπεχειρεῖ τὸν ἐθνάρχην, Χριστὸν τε σέβειν εἰδέναι, καὶ τῆς Ἑλληνικῆς κλάνης ἀποστῆναι. Ἡ δὲ τῶν Ἰουδαίων οἰκεία ἐπίνοια, τοῦ Θεοφίλου παραδόξοις ἔργοις καὶ ἅπαξ καὶ δις τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ἄμαχον ἐπιδειξάμενου, εἰς σιγὴν μὲν βαθεῖαν, καὶ ἄκον τὸ ἀντιπνέον (45) κατέδου. Τὰ δὲ τῆς πρεσβείας τὸ πέρας ἐδέχετο, καθαρότητι γνώμης τοῦ τὴν ἀρχὴν ἔχοντος τοῦ ἔθνους πρὸς τὴν εὐσέθειαν ἀποκλίναντος, καὶ τρεῖς οὐ μίαν ἐκκλησίας ἀνά τὴν χώραν ἀναστήσαντος, οὐκ ἐξ ὧν οἱ πρέσβεις ἔφερον βασιλικῶν ἀναλωμάτων, ἀλλ' ἐξ ὧν αὐτὸς ἐκεῖνος προθύμως οἴκοθεν ἐχορτῆγει· καὶ τῷ θαύματι τῶν Θεοφίλου ἔργων, ἐνάμιλλον παρέχειν ἐφιλοτιμεῖτο τὸ πρόθυμον. Τῶν δὲ ἐκκλησιῶν μίαν μὲν ἐν αὐτῇ τῇ μητροπόλει τοῦ παντὸς ἔθνους

VALESII ANNOTATIONES.

(42) Πρὸς τοὺς Διθηνῶν καλουμένους. Assentior Lucæ Holstenio, qui ad latus sui cod. adnotavit legendum sibi videri, παρὰ τῶν Διθηνῶν καλουμένων. Quanquam πρὸς retineri etiam potest eodem sensu. Porro ab his Divæis ait Philostorgius obsidem missum esse ad Constantinum Magnum, Theophilum Indum, dum adhuc esset adolescens. Erat igitur hic Theophilus Divæus, ortus ex Diva insula maris Indici. Hujus nationis Indicæ meminit Ammianus Marcellinus, in libro xxii, pag. 211, editionis nostræ. *Hinc nationibus Indicis certatim cum donis optimates mittentibus ante tempus abusque Divis et Serindivis.* Quo in loco Divi quidem sunt, quos Divenos vocat Philostorgius, qui Divu, vel Devu insulam incolunt. Hæc est fortasse insula quæ Diu vulgo vocatur, ad ostium Indi fluminis sita, Regi Cambaiæ obnoxia: quam describit Hieronymus Osorius in libro ix *De rebus Emanuelis*. Quod spectat ad Serindivos, assentior viro doctissimo Samueli Bocharto, qui Serindivos ait esse incolas insulæ Seilan, quæ et Serandib Arabice dicitur. Quam eandem esse cum Taprobane, multis argumentis probat Bochartus in libro primo *De coloniis Phœnicum*, capite ultimo.

(43) Ἐφόρου λαβεῖν παρὰ τῶν ὁμοδόξων ἀξίωμα. Id per invidiam atque æmulationem ab Arianis factum esse opinor; nam cum Athanasius paulo ante hæc tempora Frumentium catholicum episcopum ad Axumitas misisset, ut ex Rufino refert So-

crates atque Sozomenus, Arianis, Athanasii gloriæ invidentes, ut suum dogma in illis regionibus disseminarent, Theophilum Indum eo mittendum curarunt: quem episcopi dignitate decorarunt, ut illum opponerent Frumentio. Quin etiam suaserunt Constantio imperatori, ut ad tyrannos Axumitarum (sic enim regulos earum nationum appellare consueverant, ut docet Arrianus in *Periplo maris Erythraei*) litteras scriberet, quibus posebat ut Frumentius ex illis regionibus eieceretur, ut testatur Athanasius in *Apologetico*.

(44) Εἰς τὸ μάλιστα κεχαρισμένον. Rectius in codice Bocharti legitur εἰς τὸ μάλιστα κεχαρισμένον, quemadmodum etiam scriptum est apud Nicephorum in lib. ix.

(45) Καὶ ἄκοντι ἀντιπλέων. In ms. codice Samuelis Bocharti scriptum inveni, καὶ ἄκον τὸ ἀντιπνέον κατέδου. Quæ lectio procul dubio vulgatæ præferenda est. Neque enim ἀντιπλέων Græce dicitur; aut si dicitur ἀντιπλέων, non convenit tamen huic loco. Posset etiam legi καὶ ἅπαν τὸ ἀντιπνέον. Porro de Judæorum malitia, qui Theophili prædicationi obsistebant, testatur etiam Metaphrastes in *Martyrio S. Arethæ et sociorum*: cujus locum jam protulit Gothofredus in Annotationibus. Nec quidquam causæ erat, cur Gothofredus dubitaret utrum e Philostorgio, an ex Nicephoro narrationem illam hausisset Metaphrastes, cum Nicephorus longe posterior sit Symeone Metaphraste.

Τάφαρον ὀνομαζομένη καθιδρύσατο· ἑτέραν δὲ ἐν ὧ A
τὸ Ῥωμαϊκὸν ἐμπόριον ἐτύγγανεν, ἔξω πρὸς τὸν
ὠκεανὸν τετραμμένον. Καλοῦσι δὲ τὸ χωρίον Ἀδά-
νην, ἐνθα καὶ τοὺς ἐκ Ῥωμαίων ἀφικνουμένους ἔθος
ἦν καθορμίζεσθαι. Τὴν δὲ τρίτην ἐπὶ θάτερον τῆς
χώρας μέρος, ἐν ὧ Περσικὸν ἐμπόριον γνωρίζεται
ἐπὶ τῷ στόματι τῆς ἐκεῖσε Περσικῆς κείμενον θα-
λάσσης.

ε'. Ὁ μόντοι Θεόφιλος τὰ ἐν τοῖς Ὀμηρίταις, ὡς
ἕκαστα δυνατὸν ἦν καὶ ὁ καιρὸς ἐδίδου, διαθεῖς, καὶ
τὰς ἐκκλησίας ἱερωσάμενος, καὶ κόσμοις οἷς ἐνῆν
δυνατὸν διακοσμήσας, ἐπὶ τὴν Διβοῦ νῆσον (ἣν αὐτοῦ
πατρίδα προεδίδαξεν ὁ λόγος) ἀπέπλευσε. Κάκειθεν
εἰς τὴν ἄλλην ἀφίκετο Ἰνδικὴν, καὶ πολλὰ τῶν παρ'
αὐτοῖς οὐκ εὐαγῶς δρωμένων ἐπανωρθώσατο. Καὶ
γὰρ καθεζόμενοι (46) τῶν εὐαγγελικῶν ἀναγνωσμά-
των ἐποιούνο τὴν ἀκρόασιν, καὶ ἄλλα τινὰ ὧν μὴ
θεῖος θεσμὸς ἐπεστάται διεπράττοντο. Ἀλλὰ ταῦθ'
ἕκαστα πρὸς τὸ σεβάσμιον αὐτοῖς καὶ θεοφιλὲς με-
ταρρυθμίσας, καὶ τὸ τῆς Ἐκκλησίας δόγμα ἐκρα-
τύνατο. Οὐ γὰρ ἐδέοντο, φησὶν ὁ δυσσεβὴς οὗτος, τῆς
τὸ θεῖον σέβας διορθώσεως ὑψηγῆσεως, ἐξ ἀρχῆς
ἀπατρατώτως (47) τὸ ἑτεροσύσιον πρεσβεύμενοι.

ς'. Ἐκ δὲ ταύτης τῆς μεγάλης Ἀραβίας, εἰς
τοὺς Αὐξουμίτας (α) καλουμένους ἀπαίρει Αἰθίοπας,
οἱ κατὰ τὰς πρώτας ἕχθας κατώκηται τῆς Ἐρυθρᾶς

gentis quam Tapharon vocant, ædificavit; aliam
vero in eo loco in quo Romanum erat emporium,
ad exteriorem Oceanum vergens. Vocatur autem
hic locus Adane, quo cuncti qui ex Romanorum
ditione veniunt, appellere solent. Tertiam denique
ecclesiam in altera regionis parte exstruxit, ubi
Persicum est emporium celebre, in ostio maris
Persici quod inibi est, situm.

5. At Theophilus, cum apud Homeritas singula,
prout poterat et prout temporis ratio sinebat, or-
dinasset, et ecclesias dedicavisset, et ornamentis
quibus poterat exornasset, ad insulam Divu, quam
ipsi patriam fuisse superius indicavimus, navigavit.
Atque inde ad alias Indiæ regiones perrexit, mul-
taque quæ apud illos non rite fiebant, emendavit.
B Nam et lectiones Evangelii audiebant sedentes, et
alia quædam peragebant quibus divina lex repu-
gnabat. Verum Theophilus, cum singula apud eos
juxta sanctiorem ritum Deoque magis acceptum
correxisset, Ecclesiæ quoque dogma confirmavit.
Neque enim circa divini numinis cultum, ut ait
impius iste, ulla egebant emendatione, utpote qui
ab ultima antiquitate constantissime Filium alterius
a Patre substantiæ profiterentur.

6. Auxumitæ. — Ex hac autem magna Arabia
profectus est Theophilus ad Æthiopas qui Auxu-
mitæ vocantur. Habitant isti ad primum littus ma-

VALESII ANNOTATIONES.

(46) Καὶ γὰρ καθεζόμενοι. Moris fuit ut Chri-
stiani qui missarum solemnibus intererant, stantes,
relecto capite, et baculis humi depositis, Evangelii
lectionem audirent. Ac de capite quidem nudo, et
de baculis, diserte testatur ordo Romanus. De sta-
tione vero, versus sunt elegantes Hildeberti Ceno-
manensis episcopi, in libro *De expositione Missæ*,
quos ex veteri codice Claromontani Collegii descri-
ptos hic apponam :

DE EVANGELIO.

Inde sinistrorsum Domini sacra verba leguntur.
Plebs baculos ponit, stat, retegitque caput.
Neve superveniens zizania seminet hostis,
Frontibus imprimitur mystica forma crucis.
Rejiciente fidem Judæa, gratia Christi
Transiit ad gentes, Israel errat adhuc.
Transitus hic, quoties Evangelium recitatur,
Mentibus occurrit, exprimiturque loco.
Ad lævam legitur, quia quo transiit aberrans,
Et velut ad lævam gens idolatra fuit.
Ut sis attentus, patiens, erectus in hostem,
Et caput, et baculus, et status ipse docent.
Quippe caput retegens attente audire moneris.
Parcere, cum baculum projicis, instrueris.
Stans discis, quoniam stantes pugnare solemus,
Quod te pugna gravis sub vigili hoste manet.

Ejusdem moris illustre exstat exemplum in *Vita
sancti Anselmi Lucensis episcopi*, ubi de Mathilde
comitissa hæc leguntur : *Præscripta domina multis
diebus febribus nimium laboraverat, et capitis dolor
vehemens ipsam fatigaverat. Cum vero die quadam*

C *ex more Missarum solemnibus adesset, enitens, dum
legebatur Evangelium, erecta esse in pedibus, fatis-
cata mox infirmitate decidit. Item in Vita ms.
sancti Willelmi abbatis monasterii Eskilensis in Da-
nia, scripta ante annos quingentos ab Eskilensi mo-
nacho, Petri Roskildensis episcopi æquali : In Vi-
gilia Pentecostes, expletis prophetiis et glorificatio-
nibus, diacono Evangelium pronuntiante audivit vo-
cem (mulier contracta) dicentem sibi : Mulier, surge;
non decet Christianos ad Evangelium sedere, sed
cum reverentia stare, et auscultare quod legitur.*
Quem locum debeo indicio viri doctissimi et veterum
monumentorum studiosissimi, Adriani Valesii fra-
tris mei. Eundem morem fuisse in Africa docet
Augustinus in libro *L Homiliarum*, sermone 26.
[Idem quoque in Gallia observatum fuisse docet
Cæsarius Arelatensis in homilia 43.] Ex eadem
consuetudine et illud profluxit, ut populus in ec-
clesia stans sacras conciones audiret, quippe quæ
nihil aliud essent quam Evangelii expositio. Testat-
D *ur hoc Eusebius noster in lib. IV De vita Constanti-
ni, c. 33, et Augustinus in sermone 2 De SS. mar-
tyribus : item in Tractatu 112 in Evangelium Joan-
nis ; et in sermone De communi vita clericorum
suorum ad populum Hipponensem ; et in sermone
122 habito in Basilica Faustii. Vide Ferrarium in
lib. II De sacris concionibus, cap. 21.*

(47) Ἀπατρατώτως. Existimavi aliquando scri-
bendum esse ἀπατρατόπως. Nunc tamen vulgatam
lectionem retineo ; eadem enim voce utitur Philo-
storgius in libro II, c. 16.

VARIORUM.

(α) Εἰς τοὺς Αὐξουμίτας. Tradit hic Philostor-
gius Auxumitas a Theophilo Ariano conversos tem-
pore Constantii ; cum populi istius conversio revera
tribuenda sit Frumentio orthodoxo, ordinato ab

Athanasio in principio episcopatus ejus, circa ann.
327. Vide epistolam Constantii *Ad tyrannos Auxu-
mitarum* apud Baronium ad ann. 356, n. 23, et Pagi
ad ann. 327, n. 12, 20. *W. Lowth.*

ris Rubri, quod Oceanus illic sese insinuans efficit. **A** **Ac Rubrum** quidem mare, in maximam extensum longitudinem, in duos sinus dividitur; et alter quidem eorum versus Ægyptum tendit, Clysma, ubi desinit, cognominatus. Per hunc sinum Israelitæ quondam fugientes Ægyptios, sicco pede transgressi sunt. Altera vero pars in Palæstinam fertur, juxta urbem quæ jam inde a priscis temporibus Aila vocatur. Ad hujus igitur maris Rubri exteriorem sinum, in sinistro latere degunt Auxumitæ, ex vocabulo metropolis ita appellati. Urbium enim caput Auxumis dicitur. Ante hos autem Auxumitas, orientem versus, ad extremum pertingentes Oceanum, accolunt Syri, ab earum quoque regionum incolis ita dicti. Etenim Alexander Macedo eos ex Syria abductos illic collocavit: qui quidem patria Syrorum lingua etiamnum utuntur. Porro hi omnes colore sunt admodum nigro, acutis scilicet solis radiis eos perstringentibus. Apud hos xylocassia præcipue nascitur, et cassia; cassamum item et cinnamomum. Plurimi etiam ibidem sunt elephanti. Et Theophilus quidem ad hos usque minime penetravit; sed cum ad Auxumitas venisset, et cuncta illic negotia probe ordinasset, inde ad Romanorum

A (48) θαλάσσης, ἣν ὁ ταύτη ὠκεανὸς εἰσκαλιπζόμενος ἐργάζεται πᾶσαν· ἡ μέντοι Ἐρυθρὰ ἐπὶ πλείστον μηχανομένη (49), εἰς δύο τινὰς ἀπομερίζεται κόλπους· καὶ τὸ μὲν αὐτῆς ἐπ' Αἰγύπτου χωρεῖ Κλύσμα (50), καθ' ὃ τελευταῖα τὸ ἐπώνυμον φέρον (51). **Δι' οὗ** πάλαι καὶ τὸ Ἰσραηλιτικὸν (52) φεύγοντες τοὺς Αἰγυπτίους, ἀθρόω τὸ βαῖθρον διεπαραιώθησαν ποδί. Τὸ δὲ ἕτερον μέρος ἐπὶ Παλαιστίνης ἔρχεται κατὰ πόλιν Ἀεὶλὰ ἐκ παλαιῦ καλουμένην. Ἀλλὰ γὰρ ταύτης τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης ἐν ἀριστερῷ τῆς ἐξωθεν (53) Αὐξουμίται κατέχουσιν, ἀπὸ τῆς μητροπόλεως οὕτω κληθέντας. Αὐξουμίται γὰρ αὐτοὶς ἡ μητρόπολις. Πρώτεροι δὲ τούτων τῶν Αὐξουμιτῶν ἐπὶ τὸν ἐξωτάτω πρὸς ἀνατολὰς καθήκοντες ὠκεανὸν παροικοῦσιν οἱ Σύροι, ταύτην τὴν κλῆσιν καὶ παρὰ τοῖς ἐκείσε φέροντες. Ἀλέξανδρος δὲ παρὰ τούτοις (54) ὁ Μακεδὼν ἐκ τῆς Συρίας ἀναστήσας, ἐνταυθοῖ κατόκισεν· οἱ καὶ νῦν ἐτι τῆ πατρίω φωνῇ κέχρηται. Μέλανες οὖν εἰσι δευρῶς ἅπαντες, ὄξείας αὐτοῖς τῆς ἀκτίνος τοῦ ἡλίου καθαπτομένης. Παρὰ τούτοις ἡ τε ξυλοκασσία μάλιστα γίνεται, καὶ ἡ κασσία, καὶ τὸ κάσσαμον, καὶ τὸ κιγνάμωμον, καὶ δὴ καὶ ἐλεφάντων πλῆθος. Πρὸς μὲν τούτους ὁ Θεόφιλος οὐκ ἀφίκατο· τοῖς Αὐξουμίταις δὲ παραγεγονῶς, καὶ τὰ

VALESI ANNOTATIONES.

(48) Κατάκεινται τῆς Ἐρυθρᾶς. Rectius in ms. codice Bocharti scriptum est, κατόκισται, quomodo etiam legit Nicephorus.

(49) Ἐπὶ πλείστον μὴ κινουμένη. Scribendum est procul dubio μηχανομένη una voce, ut habent nss. codices. Atque ita etiam legit Nicephorus in libro nono capite 13.

(50) Καὶ τὸ μὲν αὐτῆς ἐπ' Αἰγύπτου χωρεῖ Κλύσμα. Assentior doctissimo viro Lucæ Holstenio, qui ad latus sui codicis hunc locum ita interpretatus est, *Et unus quidem usque ad Clysma Ægypti tendit.* Scribendum est igitur καὶ ὁ μὲν, etc. Nicephorus tamen in hoc Philostorgii loco legit τὸ μὲν, articulum hunc jungens cum vocabulo κλύσμα. Sic enim locum expressit in capite 18 libri noni: Ὅν τὸ μὲν ἐν κλύσμα ταύτης, ἐπ' Αἰγύπτου χωρεῖ· ἐνθα δὴ τελευταῖα τὸ τὴν ἐπωνυμίαν φέρον αὐτῆς. Sed procul dubio falsus est Nicephorus: quippe qui non animadvertit Clysma esse civitatem Ægypti, ad Arabicum sinum sitam. De qua Bochartus multa notavit in libro *De sacra geographia*, pag. 122, erudite omnino. Sed non probo quod eandem vult esse Arsinoem, contra Ptolemæi auctoritatem, qui eam a Clysma distinguit. Nec probo quod idem Bochartus scribendum esse dicit Κλεῖσμα, quæ vox Græca non est. Κλύσμα enim Græci omnes eam vocant, παρὰ τὸ κλύζειν, eo quod maris Erythræi fluxus eam urbem aduat. Ex eo autem portu solvebant qui ab Ægypto in Indiam navigabant, ut docet Lucianus in *Pseudomanti*.

(51) Καθ' ὃ τελευταῖα τὸ ἐπώνυμον φέρον. Hunc Philostorgii locum Nicephorus non intellexit, ut ex verbis ejus supra citatis colligere licet. Sed neque Gothofredus, neque Holstenius verba Philostorgii intellexerunt. Sic enim vertit Gothofredus: *Ubi nomen suum retinens occidit.* Holstenius vero ad oram sui codicis pro verbo *occidit*, emendat *desinit*. Atqui non hoc dicit Philostorgius, sed ait sinum illum maris Erythræi, qui ad Ægyptum tendit, nomen accipere a loco in quo desinit: id est, sinum illum vocari Clysma ex nomine urbis in qua terminatur. Eodem modo quo alter sinus maris

Erythræi qui in Palæstinam fertur, Elaniticus cognominatur ab urbe Elana, quæ eadem est cum Aila, ut notavit Bochartus in libro *De coloniis Phœnicum*, capite 44. Totum igitur hunc locum ita distinguendum puto: ἐπ' Αἰγύπτου χωρεῖ· Κλύσμα, καθ' ὃ τελευταῖα, τὸ ἐπώνυμον φέρον, ubi ἐπ' Αἰγύπτου ponitur pro ἐπ' Αἰγύπτου. Sic paulo post Philostorgius dicit ἐπὶ Παλαιστίνης ἔρχεται.

(52) Δι' οὗ πάλαι καὶ τὸ Ἰσραηλιτικόν. Idem testatur auctor *Itinerarii Antonii martyris* pag. 51: *Et transcendentem venimus in locum ubi intraverunt mare. Ibi est oratorium Moysi, et civitas parva quæ dicitur Disma, ad quam naves de India veniunt. In loco vero ubi transierunt, exit mare de majore pelago, et extenditur in multis millibus, quia habet accessa et recessa. Recedente autem mari apparet omnis submersio Pharaonis.* Ita legitur hic locus in manuscriptis codicibus, sed pro *Disma* procul dubio scribendum est *Clisma*. Ejusdem urbis iterum meminit pag. 52, *Deinde exeuntes, venimus in civitatem quæ dicitur Disma.* Verum hoc loco manuscripti codices *Clisma* diserte scriptum habent.

(53) Ἐν ἀριστερῷ τῆς ἐξωθεν. In codice Samuelis Bocharti scriptum inveni τοῖς ἐξωθεν. Quam scripturam magis probo, ut hic sit sensus: Ad sinistram partem maris Erythræi externis illæc navigantibus habitant Auxumitæ. Singula enim maria et sinus habent dextrum et sinistram latus, respectu scilicet eorum qui sinus illos ingrediuntur. Ita dextrum ac sinistram latus Ponti Euxini distinguunt geographi. Nicephorus quoque in hoc Philostorgii loco legit τοῖς ἐξωθεν, sed locum aliter interpolavit. Sic enim habet, ταύτης τοίνον τῆς Ἐρυθρᾶς τοῖς ἐξωθεν μέρεσιν ἐν ἀριστερῷ, Αὐξουμίται εἰσιν. Id est, ut vertit Langus: *In Kubri istius maris partibus exterioribus, ad sinistram Auxumitæ sunt.* In quibus verbis nullus est sensus.

(54) Ἀλέξανδρος δὲ παρὰ τούτοις. Scribendum puto Ἀλέξανδρος γὰρ τούτους ὁ Μακεδὼν ἐκ τῆς Συρίας ἀναστήσας, etc. Atque ita legit Nicephorus.

ἐκεῖσε καταστησάμενος, τῆς ἐπὶ Ῥωμαίους ἀνακομιδῆς εἶχετο. Πολλῆς δὲ τῆς τιμῆς παρὰ τοῦ βασιλέως μετὰ τὴν ἐπάνοδον ἀξιώθεις, πόλιν μὲν ἰδίαν ἐφορᾶν οὐκ ἐκκληρώσατο· κοινὸν δ' ὡσπερ ἄγαλμα δι' ἀρετὴν τοῖς ὁμοδόξοις ἐδλέπετο.

ζ'. Ὅτι ἐπὶ τῷ στόματι τῆς Περσικῆς θαλάσσης, ἦν ὁ ταύτη ὠκεανὸς εἰσέχων ἀποτελεῖ, μεγίστην τε οὔσαν, καὶ ἔθνη κύκλῳ πολλὰ περιβαλλομένην, ἄλλοι τε μέγιστοι ποταμοὶ, καὶ ὁ Τίγρις τοῖς ρεῖθροισ ἐμβάλλει, ὅς πρὸς Ἀπηλιώτην καὶ κάτωθεν τῆς Ὑρκανίας θαλάσσης, ἐν Κορδιαίοις μὲν τὰς ἐμφανεῖς ἀναδόσεις λαμβάνει παρὰ τὴν Συρίαν ἐλκόμενος. Ἐπεὶ δ' ἂν γένοιτο κατὰ τὴν Σουσίδα γῆν, ἐνταῦθα τοῦ Εὐφράτου τὸ ρεῖθρον αὐτῷ μιγνύντος, μέγας ἤδη τοῖς χεύμασι χωρήσας πρόβεισι παφλάζων· ὅθεν αὐτὸν φασὶ καὶ τοῦ θηρίου τοῦ τίγρητος λαβεῖν τὸ ἐπώνυμον (α). Πρὶν ἢ δ' ἐπὶ θάλατταν καταβαίνει, σχίζεται εἰς δύο μεγάλους ποταμούς· ἔπειτα δὲ εἰς τοῖς ἐσχάτοις στόμασιν ἀλλήλων διεργομένοις, εἰς τὴν Περσικὴν θάλατταν ποιεῖται τὰς ἐκβολὰς, γῆν ἐν μέσῳ πλείστην περιτεμνόμενος, καὶ νῆσον αὐτῆν ποιῶν, ποταμίαν τε ἅμα καὶ θαλαττίαν, ἣν ἔθνος ἐνοικεῖ τῶν Μεσηνῶν ἐπικαλούμενον.

η'. Ὁ δὲ Εὐφράτης ποταμὸς ἐξ Ἀρμενίων κατὰ τὸ προφανές ἀνατέλλει, ἐνθα τὸ ὄρος ἐστὶ τὸ Ἀραράτ, ἐτι καὶ πρὸς Ἀρμενίων οὕτω καλούμενον, ἐφ' οὗ καὶ τὴν κιβωτὸν ἰδρυθῆναι φησὶν ἡ Γραφή· ἥς ἄχρι καὶ νῦν εἶναι φασὶν οὐ μικρὰ λείψανα τῶν τε ξύλων καὶ τῶν ἔλων ἐκεῖσε σωζόμενα. Ἐντεῦθεν καὶ ὁ Εὐφράτης ὀλίγος τὰ πρῶτα ρυεῖς, προβαίνων ἀεὶ γίνεται μείζων, πλείστους ἐμβάλλοντας αὐτῷ ποταμούς εἰς τὴν ἑαυτοῦ προσηγορίαν συναφελκόμενος. Τὴν Ἀρμενίαν δὲ, τὴν τε μεγάλην καὶ τὴν μικρὰν διελθὼν, ἔπειτα πρόβεισι, τέμνων μὲν πρότερον τὴν Συρίαν τὴν ἰδίως Εὐφρατησίαν καλουμένην· ἔπειτα μέντοι καὶ τὴν ἄλλην (55) διαμεψάμενος, καὶ ἔλικα διασπῶν (56), ὧν δέισι ποικιλωτάτην κλασθεῖς, ὀπηνίκα τῆ Ἀραβίᾳ πελάσει, ἐνταῦθα δὴ κυκλοτερώς κατ' ἀντικρὺ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης παρενεχθεῖς, καὶ χώραν οὐκ ὀλίγην ἐγκολπωσάμενος, ἔπειτα πρὸς Καικεῖαν ἀνεμὸν ἐπιστρέφει τὸ ρεῖθρον, ὅπερ οὖν βορέου τε καὶ ἀπηλιώτου μέσος ἔστηκε. Καὶ πρὸς Τίγρητα ποταμὸν ὁρμήσας, οὐχ οἶός τ' ἐστὶν αὐτῷ ὅλως συμμῖξαι, ἀλλὰ μοίραις τισὶν ἐν τῷ διὰ μέσου παραναλούμενος, τῆ ὑπολειπομένη μεγίστη τε οὔση, καὶ ναυτῶν ἀνασχέσθαι (57) δυνατωτάτη, τῷ

A ditionem redire cœpit. Multis deinde honoribus ab imperatore post reditum affectus, nullius quidem urbis peculiarem sortitus est episcopatum; verum ab hominibus suæ sectæ, velut publicum quoddam virtutis simulaerum suspectus fuit.

7. *Tigris fluvius.* — Ait Philostorgius, ad ostium maris Persici quod Oceanus illuc influens efficit, quodque maximum est, et a plurimis gentibus circumscitis accolitur, tum alios maximos amnes influere, tum præcipue Tigrim, qui ad Apeliotem, et infra mare Hyrcanum in Corduenis conspicuo fonte ortus, per Syriam labitur. Ubi vero ad Susianam regionem pervenit, aquis Euphratis ei commistis, magnus deinceps fluens et rapidus, ingenti sonitu in ulteriora progreditur. Unde et vocabulum tigridis feræ ei impositum esse perhibent. Priusquam autem in mare sese immittat, in duos magnos amnes dividitur. Deinde duobus extremis ostiis longe a se invicem dissitis in Persicum mare evolvitur, maximum terrarum ambitum aquarum divortio complexus, et insulam efficiens fluvialem simul ac marinam, quam incolit gens Meseorum.

8. *Euphrates.* — Euphrates vero ex Armeniis conspicuo fonte oritur: quo loco mons est Ararat, qui etiamnum ab Armeniis ita nominatur, super quo monte arcam positam fuisse sacri libri testantur; multaque adhuc fragmenta lignorum et clavorum ejusdem arcæ superesse aiunt, quæ illic servantur. Hinc igitur Euphrates ortus principio quidem exiguus fluit, deinde in ulteriora progrediens subinde augetur, plurimos amnes qui in alveum ejus influunt, in nomen suum asciscens. Postquam autem per Armeniam majorem ac minorem lapsus est, ulterius procedit, ac primum quidem Syriam secat, eam quæ proprie Euphratensis vocatur; postea vero aliam quoque Syriam permensus, et per regiones quas permeat, in variam ac multiplicem helicem fractus; ubi proxime ad Arabiam accessit, tum in orbem ex adverso maris Erythræi prætergressus, regionemque haud exiguam sinu suo complexus, ad Cæciam deinceps, qui inter boream et subsolanum ventos medius est, aquarum cursum convertit. Cumque ad fluvium Tigrim pervenerit, totus ei misceri non potest, sed quibusdam sui partibus antea assumptis, reliqua

VALESI ANNOTATIONES.

(55) Ἐπειτα μέντοι καὶ τὴν ἄλλην, καὶ ταύτην δὲ καὶ τὴν ἄλλην. Sic etiam scribitur hic locus in codice Bocharti et apud Nicephorum. Verum in codice Scoriacensi ita legitur, ἔπειτα δὲ καὶ τὴν ἄλλην διαμεψάμενος, etc., expunctis quinque illis vocibus, quæ prorsus inutiles sunt ac superfluae.

(56) Καὶ ἔλικα διασπῶν. Vetustissima est hujus

loci depravatio, quam retinuit etiam Nicephorus. Non dubito tamen quin hic locus ita scribendus sit, καὶ εἰς ἔλικα διὰ τόπων ὧν δέισι ποικιλωτάτην κλασθεῖς, etc.

(57) Καὶ ναυτῶν ἀνασχέσθαι. In manuscripto codice Samuelis Bocharti legitur καὶ ναῦν ἀνασχέσθαι. Sed melius scribitur in Nicephoro ναῦς.

VARIORUM.

(α) Τοῦ θηρίου τοῦ τίγρητος λαβεῖν τὸ ἐπώνυμον. At Curtius lib. vi, Strabo lib. viii, Plinius lib. vi, cap. 27, Tigrim fluvium a celeritate sagittæ iustar dictum volunt, quia tigrin Medi sagittam

appellant.... Syriam supra pro Assyria dixit Philostorgius, errore cum aliis scriptoribus communi.

tandem parte, quæ et max'ima est et navigabilis, circa urbem potissimum Susa Tigridi sociatur. Jamque amisso proprio nomine, una cum illo in Persicum evolvitur sinum. Porro quæ inter hæc duo flumina, Tigrim scilicet atque Euphratem, sita est regio, Mesopotamia vocatur.

9. *Euphratis et Tigridis in paradiso origo.* — Et Euphratis quidem ac Tigridis fontes, prout nobis apparent, supra relati sunt. Sacri vero libri nostri, in quibus scriptum est eos ex paradiso oriri, verissime dicunt. Ex eo namque aquarum ducentes initium aliquatenus quidem procedunt, supra terram fortasse labentes, postea vero vasta et arenosa solitudine eos excipiente, illic in profundum demersi, ad inferiora ferri non prius desinunt, quam ad stabile ac petrosum solum regionis illius pervenerint. Postquam autem erepido illa cursum illorum ad inferiora tendentem represserit, tum demum singuli, aquis suis collectis, ulterius progrediuntur, præ vi ac multitudine undarum perpetuo affluentium recta ferri contendentes. Cæterum subterranei meantes hi fluvii, utpote terra quæ interjacet partem eorum laud exiguam absorbente, minores atque infirmiores ad locum eruptionis ipsorum accedunt. Non est autem adeo incredibile, hos amnes per tanta terrarum spatia subterraneos labi. Multa enim ubique sunt maximorum et rapidissimorum amnium fluentia, quæ sub terram feruntur. Idque ex eo manifestum sit, quod ingens eorum sonitus auditur, cum magno strepitu et fragore fluentium. Sed et nonnulli cum supra eos amnes puteos fodere aggressi essent, et petrosum solum quod ipsis occurrerat, paulatim pertudissent, sub quo perstrepsens unda sursum versus erumpere nitebatur, difficile admodum retracti sunt ab iis qui sursum stabant in erepidine putei. Et aqua subsecuta in rivum processit, qui nulla deinceps siccitate interceptus est, ob perennis aquæ affluentiam. Quippe arcana Dei sapientia fluminum meatus, tanquam venas quasdam necessaria suppeditantes, alios quidem occultos, alios autem conspicuos effecit. Unde et propheta David cecinit: *Ipse super maria fundavit eam, et super flumina præparavit eam.* Maria quidem maximis terræ sinibus quasi thesauros recondens, basinque eis firmam constituens ad tan-

A Τίγρητι κατὰ Σούσας μάλιστα συμπίπτει. Καὶ δὴ τῆς ἑαυτοῦ προσηγορίας ἀποπαυσάμενος, σὺν ἐκείνῳ πρὸς τὸν Περσικὸν κατασύρεται κόλπον. Καὶ τὸ μεταξὺ τῶν δύο ποταμῶν τούτων, τοῦ τε Τίγρητος καὶ τοῦ Εὐφράτου, Μεσοποταμία τυγχάνει προσαγορευόμενον.

Θ'. Ὅτι ὁ Τίγρης καὶ ὁ Εὐφράτης, κατὰ μὲν τὸ ἐμφανές, ὄθεν ἀναδύονται, εἰρηγνται. Ἡ δὲ ἱερὰ ἡμῶν Γραφή, ἐκ τοῦ Παραδείσου τούτους λέγουσα ὀρμᾶσθαι, τὸ ἀληθέστατον ἱστορεῖ. Καὶ γὰρ ἐξ αὐτοῦ τὰς πρώτας ἀρχὰς τῶν ρεῖθρων φέροντες, ἄχρι μὲν τινος προϊκσιν, ἴσως ὑπὲρ γῆς ῥέοντες· ἔπειτα δὲ τῆς μεγάλης ἐρήμου καὶ ἀμμωδιστάτης αὐτοὺς ἐκδεξαμένης, πρὸς τὸ βάθος ἐνταῦθα καταπινόμενοι, οὐ πρότερον ἴστανται τῆς ἐπὶ τὰ κάτω φορᾶς, πρὶν ἐπ' αὐτὸ δὴ τὸ στεγανὸν καὶ πετρῶδες τῆς αὐτόθι καταντήσωσι γῆς. Στάσιν δ' αὐτοῖς τῆς ἐπὶ τὰ κάτω προχωρήσεως τῆς αὐτόθι κρηπίδος παρασχομένης, ἐνταῦθα ἤδη τῶν ρευμάτων αὐτοῖς συναγειρομένων ὑπὸ πλῆθους καὶ ἰσχύος τοῦ αἰεὶ ἐπιφερομένου τε πρόσω (58) χωροῦσιν ἐπ' εὐθὺ βιαζόμενοι. Ἄλλ' οὗτοι μὲν οἱ ποταμοὶ κατωρύχιοι πορευόμενοι, μοῖραν αὐτῶν οὐκ ὀλίγην τῆς ἐν μέσῳ γῆς ὑπεξαιρουμένης, ἐλάττους ἀπαντῶσιν ἤδη καὶ ἀσθενέστεροι ἐπὶ τοὺς τόπους τῶν ἀναδόσεων. Καὶ τό γε μυχίους αὐτοὺς πλείστην ἐπιέναι γῆν, οὐκ εἰκὸς ἀπιστεῖν. Πολλὰ γὰρ ἐστὶ καὶ ἄλλα ρεύματα πανταχοῦ καὶ τῶν σφόδρα μεγίστων τε καὶ ἰσχυροτάτων, ὑπὸ γῆν ἀφικνούμενα. Δῆλον δὲ· ἤχος τε γὰρ ἀπ' αὐτῶν ἀκούεται μέγας, σὺν ταραχῇ καὶ ῥοίξῳ πολλῶν φερομένων. Ἄλλὰ καὶ τινες ὑπὲρ αὐτῶν φρέατα ὀρυσσόμενοι, καὶ τῆς ἀπηνητηχίας αὐτοῖς πλακὸς κάτωθεν ἐπ' ὀλίγον τρώσαντες, ὅφ' ἦν τὸ ρεῖθρον ἤδη καχλάζον τὴν ἐπὶ τὸ ἄνω φορᾶν βιαζόμενον, μόλις γ' ἀνελήφθησαν (59) ὑπὸ τῶν ἐπὶ τοῦ χειλούς τῆς φρεωρυχίας ἐστῶτων ἀναρπασθέντες. Καὶ τὸ ρεῖθρον ἐφομαρτήσαν (60) εἰς ὕψος προὐχώρησεν, ὑπ' οὐδεμιᾶς ἀνομβρίας ἐτι παραλυπούμενον, διὰ τὸ τῆς χορηγίας ἀένναον. Ἡ γὰρ τοῦ Θεοῦ ἀπόρρητος σοφία, οἶονεὶ φλέβας χορηγούσας τῶν ἀναγκαιῶν τὰς τῶν ρεῖθρων διεκδρομάς, τὰς μὲν ἀφανεῖς, τὰς δὲ προδήλους εἰργάσατο. Ταύτη ἄρα καὶ ὁ προφήτης ἐμελώδησε Δαυὶδ, Αὐτὸς ἐπὶ θαλασσῶν ἐθεμελίωσεν αὐτήν, καὶ ἐπὶ ποταμῶν ἠτόλισεν αὐτήν· ὡς τὰς μὲν θαλάσσας τοῖς μεγίστοις αὐτοῖς κολπώμασιν (61) οἶον ἀποθη-

VALESI ANNOTATIONES.

(58) Τοῦ αἰεὶ ἐπιφερομένου τε πρόσω. In codice Bocharti, et apud Nicephorum in lib. ix legitur τὸ πρόσω. Ego vero malle scribere τῶ πρόσω. Id est: *Ob copiam ac vim undarum, quæ identidem aliæ super alias adfluunt.* Joannes quidem Langus, qui Nicephorum Latine interpretatus est, totum hunc locum ita vertit: *Ubi undæ eorum continue et contestim confluentes, vi et magnitudine sua directum eos deinde cursum tenere cogunt.* In margine codicis Bochartiani adnotatum est, scribendum esse ἐπὶ τὸ πρόσω χωροῦσιν.

(59) Μόλις δ' ἂν ἐλήφθησαν. Codex Bocharti habet μόλις γ' ἀνελήφθησαν. Et paulo post, ubi legitur ὑπὸ τῶν ἐπὶ τοῦ τείχους, idem codex scriptum habet ἐπὶ τοῦ χειλούς. Quomodo etiam legitur in

D Nicephoro. Quam quidem scripturam vulgatæ lectioni longe antepono.

(60) Καὶ τὸ ρεῖθρον ἐφομαρτήσαι. Hunc locum emendavi ex manuscripto codice Bocharti, in quo diserte legitur ἐφομαρτήσαν, quemadmodum etiam scribitur apud Nicephorum. Mox ubi antea legebatur διὰ τὸ τῆς χορηγίας ἀένναον, ex iisdem codicibus restitui τῆς χορηγίας, qua emendatione nihil certius.

(61) Τοῖς μεγίστοις αὐτοῖς κολπώμασιν. Procul dubio scribendum est αὐτῆς, supple τῆς γῆς, quemadmodum legitur in codice Bocharti, et apud Nicephorum. Cæterum non assentior Philostorgio, qui versum hunc Davidis ex psalmo xxii, 2, *Ipse super maria fundavit eam, etc.*, de aquis subter-

σαυρίσας, καὶ τὴν βᾶσιν αὐτοῖς κρατυνάμενος (62) πρὸς τὸ ἀνέχεσθαι τοσοῦτον ὄγκον καὶ πλῆθος τῶν ἐν αὐτῇ φερομένων· τοῖς δὲ ποταμοῖς τὴν διέξοδον ἀπολυτον ταῖς εὐμηχάνοις αὐτῆς διαθέσει· δούς ἀεὶ, ταῖς τῶν χωρίων ὑπαγωγαῖς τε καὶ ταπεινότησιν ἀπὸ τῶν ὑψηλοτέρων ἐπὶ τὰ χθαμαλώτερα, τόπον τῆ ῥοπῆ τοῦ βριθοντος ὕδατος παρασχών.

ε'. Ὅτι κείσθαι τὴν Παράδεισον οὗτος εἰκασίας χρώμενος λέγει, κατὰ τὰς ἰσημερίας τῆς ἡοῦς, πρῶτον μὲν ἐξ ὧν τὰ πρὸς μεσημβρίαν δῆλὰ ἐστὶ πάντα οἰκούμενα σχεδὸν μέχρι τῆς ἕξω θαλάττης, ἣν θάλατταν ὁ ἥλιος ἤδη συμφλέγει καθέτως ἐπ' αὐτῇ (63) τὰς ἀκτῖνας ἐρείδιων· καὶ ἡ διὰ μέσου λεγομένη ζώνη τοῦτό ἐστίν. Ἔτι δὲ καὶ διότι ὁ νῦν Ὑφασις καλούμενος ποταμὸς, ὃν ἡ Γραφή Φεισῶν (α) ὀνομάζει, καὶ αὐτὸς τοῦ παραδείσου ἀναβλύζων, ἐκ τῶν ἀρκτικῶν μᾶλλον τῆς ἀνατολῆς μερῶν ἐπὶ τὴν μεσημβρίαν φαίνεται ῥέων, καὶ εἰς τὸν ταύτη ὠκεανὸν τὸ ῥεῖθρον εἰσερευγόμενος, ἀντικρὺ τῆς νήσου Ταπροβάνης. Οὗ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ εὐρίσκεται τὸ λεγόμενον Καρυόφυλλον, εἴτε καρπὸς, εἴτε δὲ καὶ ἄνθος τυγχάνει. Καὶ πεπιστεύκασιν οἱ ἕκείνη, τῶν ἐκ τοῦ Παραδείσου τοῦτο δένδρον εἶναι. Καὶ γὰρ καὶ ἡ ὑπὲρ αὐτοῦ γῆ, ἔρημος τε ἐστὶ δεινῶς ἅπασα καὶ ἀκαρποτάτη. Ἐκ δὲ τοῦ φέρειν τὸν ποταμὸν τὸ ἄνθος, ἐπίδηλον ἂν εἴη ὡς οὗτος ὁ ποταμὸς ὑπὸ γῆς ἅπας ῥεῖ (64), μηδαμῶθι καταδύμενος· οὐ γὰρ ἂν τὸ ἐκείθεν φυόμενον ἠδύνατο φέρειν. Ἔχει δὲ τι καὶ ἄλλο σύμβολον τῆς παρὰ τὸν Παράδεισον γεηρᾶς ἐπιμιξίας· φασὶ γὰρ ὡς ἂν τις τύχοι πυρετῶ λαύρῳ φλεγόμενος, εἰς τὸν ποταμὸν βαπτισάμενος, παραυτίκα τοῦ νοσήματος ἀπαλλάττεται. Ὁ δὲ Τίγρης καὶ Εὐφράτης, διότι καταδύουσι καὶ πάλιν ἀνίσχουσι, οὐδὲν ἐκείθεν δύνανται κομίζεσθαι ὡς ὁ Ὑφασις. Οὐδέ γε ὁ Νεῖλος· καὶ γὰρ καὶ τοῦτον ἐκείθεν ῥεῖν ἡ Μωσέως ἐπίπνοια λέγει, Γῆν αὐτὴν ὀνομάζουσα· ὃν οἱ παρ' Ἑλλησιν Αἰγύπτιον ἐκάλουν. Οὗτος, ὡς ἐστὶ συμβαλεῖν, ἐξορμῶν τοῦ Παραδείσου, πρὶν ἐπὶ τὸ οἰκούμενον φθάσαι, καταδύμενος, ἔπειτα τὴν Ἰνδοκὴν θάλατταν ὑπελθὼν ἔτι, καὶ κύκλῳ γε αὐτὴν περιελιχθεὶς, ὡς εἰκάσαι (65), (τίς γὰρ ἀνθρώπων ἀκριβέστερον τοῦτο;) καὶ ὑπὸ πᾶσαν τὴν ἐν μέσῳ γῆν ἐνεχθεὶς μέχρι τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, καὶ ταύτην ὑποδραμὼν, ἐπὶ θάτερον αὐτῆς ἐκδίδεται μέρος,

A tam aquarum quæ in ea feruntur vim ac multitudinem sustinendam; fluminibus vero liberum cursum perpetuo præbens dispositione solerti: locorum depressionibus ac declivitate a sublimioribus ad inferiora vergente, iter faciens impetui currentis undæ.

10. *Paradisi situs, ejusque fluvii.* — Paradisum ad æquinoctium orientis situm esse scribit Philostorgius, conjecturam capiens, primum ex eo quod cuncta fere loca ad meridiem sita constat esse habitabilia, usque ad Oceanum, quem deinde sol adurit, radios suos perpendicularo in eum immittens. Atque hæc est quæ media dicitur zona. Deinde ex eo quod fluvius qui nunc Hyphasis dicitur, in sacris autem libris Phisen nominatur, ortus et ipse ex paradiso, ex arctois magis orientis partibus meridiem versus fluere videtur, et in Oceanum qui illic est aquas suas evolvere, ex adverso insulæ Taprobanae. Ubi ad ripas fluvii invenitur Caryophyllum, sive is fructus, sive flos est. Creduntque incolæ ejus loci, hanc arborem unam esse ex iis quæ erant in paradiso. Etenim universa quæ supra illos est regio, admodum deserta, prorsusque infructuosa est. Ex eo vero quod fluvius iste florem gignit, manifestum sit eum supra terram totum fluere, neque usquam sub terra cuniculos agere; alioqui florem illic natum perferre nullo modo posset. Porro hic fluvius aliud quoque indicium præfert terreni cum paradiso commercii; aiunt enim, si quis ardentissima febre correptus, in hoc fluvio mergatur, eum confestim morbo liberari. Tigris contra et Euphrates, propterea quod terram subeunt ac rursus emergunt, nihil inde deferre possunt perinde ac Hyphasis. Sed neque Nilus; nam hunc quoque ex paradiso fluere testantur Moysis oracula, quæ illum Gion appellant; Græci vero Ægyptium olim nominarunt. Hic, ut conjicere licet, ex paradiso erumpens, priusquam ad regionem habitabilem perveniat, terra absorptus, deinde Indicum mare subiens, et circa illud in orbem, ut credibile est, circumvolutus, (quis enim hominum id exacte cognoverit?) posthæc sub universa tellure quæ in medio est, usque ad Rubrum mare occultus

VALESH ANNOTATIONES.

raneis intellexit. Explicandus potius est versus ille juxta sententiam veterum, qui terram Oceano velut fundamento superstare crediderunt. Idem certe repetitur in psalmo cxxxv, 6.

(62) Καὶ τὴν βᾶσιν αὐτοῖς κρατυνάμενος. Etiam hoc loco scribendum est αὐτῆς. Quodsi vulgaritæ scripturam retinere voluerimus, vox αὐτοῖς referenda erit ad vocabulum κοιλώμασι, quæ nihil aliud quam sinum seu gremium terræ significat.

(α) Φεισῶν. Acacius Cæsariensis in Catena Græcorum Patrum sic de quatuor fluminibus paradisi: Τὰ τῶν τεσσάρων ποταμῶν ὀνόματα καὶ τὰ μὲν Ἑβραϊῶς οὕτω καλεῖται· ὁ μὲν πρῶτος Φεισῶν, ὁ δὲ

(63) Κατ' ἕτος ἐπ' αὐτῇ. Assentior Lucæ Holstenio, qui ad latus sui codicis adnotavit scribendum esse καθέτως, id est, perpendiculariter.

(64) Ὑπὸ γῆς ἅπας ῥεῖ. Scribendum est procul dubio, ὑπὲρ γῆς, quemadmodum legitur apud Nicephorum. Idque ex sequentibus manifestè convincitur.

(65) Ὡς εἰκάσαι. Deesse videtur verbum. Quod suppleri potest hoc modo: ὡς ἐστὶν εἰκάσαι.

VARIORUM.

δεύτερος Γεῶν, ὁ τρίτος Φαβράδ, ὁ τέταρτος Ἐδδεδέμ· παρὰ δὲ Ἑλλησι Γάγγης, Νεῖλος, Εὐφράτης, Τίγρης.

fluens ac sub ipso etiam mari Rubro subterlapsus. ad alterum ejus latus erumpit, sub eo monte qui Lunaë vocatur. Hi duos fontes maximos efficere dicitur, non modico intervallo a se invicem distantes, qui ex imo violenter in sublime prorumpunt. Hinc per Æthiopiam lapsus in Ægyptum fertur, per abruptos scopulos præcipitatus.

11. *Animalia orientalia.* -- Aut universam regionem quæ ad solis ortum et circa meridiem sita est, quamvis immodico aestu torreatur, cuncta tamen quæ terra marique gignuntur, longe optima et maxima producere. Nam et bakenas incredibilis magnitudinis eo in mari inesse, quæ sæpenumero per Oceanum illum navigantibus visæ sunt e pelago emergentes. Terra quoque illa maximos habet elephantos ac vastissimos. Eos item qui taurelephanti dicuntur: quod belluarum genus, cætera quidem bos est maximus, corio autem et colore cutis et magnitudine ferme elephas. Hoc enim animal ipse vidi, cum ad Romanos delatum esset: idque quod vidi scribo. Sunt præterea apud illos dracones, crassitudine quidem trabibus æquales: longitudine vero ad quindecim usque orgyias protensi; nam et horum pelles ad Romanorum ditionem perlatas vidi. Monoceros item animal apud eos nascitur, caput quidem draconis habens, nisi quod cornu flexuosum, non ita magnum ei innascitur; mentum ejus integrum barba vestitur. Cervix longa in sublime protensa, ad draconis tractus similitudinem proxime accedens. Reliquum corpus cervi potius similitudinem refert: pedes vero leonis habet; ejus effigiem Constantinopoli depictam licet cernere. Sed et camelopardalis in eadem regione nascitur. Quæ cætera quidem cervus est maximus; proceritate vero cameli corpus videtur imitari; collum quidem longissimum, nec reliqui corporis proportioni respondens, in sublime erectum gestat; pellis autem tota a summo vertice usque ad imos pedes, varietate simillima est pardo; pedes anteriores, posterioribus aliores habet. Est etiam apud illos ægopithecus, simiæ genus quoddam: plurima enim sunt genera simiarum. Nam et arcopithecii sunt et leontopithecii et cynocephali, aliis atque aliis animalium formis permiscente se simiarum figura. Idque apparet ex multis hujusmodi bestiis quæ ad nos comportantur: ejusmodi etiam est is qui pan vocatur, capite, vultu, et cornibus capram referens, ab ilibus deorsum versus caprinis cruribus insistens; ventre

ὑπὸ τὸ τῆς Σελήνης καλούμενον ὄρος. Ἐν ᾧ δύο πηγὰς λέγεται ποιεῖν μεγάλας, ἀλλήλων οὐκ ἐλίγων διαστηκείας κάτωθεν βιαίως ἀναρυθδουμένας. Καὶ διὰ τῆς Αἰθιοπίας ἐνεχθεῖς ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον χωρεῖ, διὰ πετρῶν ὑψηλοτάτων καταραττόμενος.

ια'. Ὅτι φησὶν ἅπαν τὸ πρὸς ἀνίσχοντα ἥλιον καὶ περὶ τὴν μεσημβρίαν κλίμα, καίτοι πέρα τοῦ μέτρου θαλπόμενον, ὁμῶς τὰ κράτιστα καὶ μέγιστα φέρειν τῶν ὄσα γῆ καὶ θάλαττα δυνατὴ τρέφειν. Τὰ τε γὰρ κήτη τὰ ὑπερμεγέθη ταύτη ἐνεῖναι τῇ θαλάττῃ· καὶ ἤδη ὄφθη πολλάκις ἐπιπολάσαντα τοῖς τὸν ὠκεανὸν ἐκείνον ναυτιλλομένοις. Ἡ τε γῆ τοὺς ἐλέφαντας ἔχει τοὺς μεγίστους καὶ ὑπερφουεστάτους. Καὶ δὴ καὶ τοὺς ταυρελέφαντας λεγομένους· ὧν τὸ μὲν γένος τὰ μὲν ἄλλα πάντα βούς ἐστὶ μέγιστος· τὴν δὲ βύρσαν καὶ τὸ χρώμα ἐλέφας καὶ σχεδὸν εἰπεῖν καὶ τὸ μέγεθος. Καὶ γὰρ εἰς Ῥωμαίους κομισθὲν τὸ ζῷον ἐθεασάμην· καὶ τὸ θέαμα γράφω. Ἄλλὰ καὶ δράκοντες ἐν τούτοις εἰσι, πάχος μὲν δοκῶν οὐκ ἐλάττους· τὸ δὲ μῆκος εἰς δεκαπέντε παρατεινόμενον ὄργυιάς (α)· καὶ γὰρ καὶ τούτων τὰς δορὰς εἰς Ῥωμαίους ἀποκομισθείσας εἶδον. Ὅ τε μονόκερως τὸ ζῷον παρ' αὐτοῖς ἐστὶ, τὴν μὲν κεφαλὴν δράκοντος φέρων, κέρασ δὲ σκολιδὸν αὐτῷ πέφυκεν, οὔτι σφόδρα μέγα· ὁ δὲ ἀνθερείων αὐτῷ πώγωνος ὑποπίμπλαται ἅπας. Μακρὸς δὲ ὁ τράχηλος εἰς ὕψος ἀνατεινόμενος, ὀλικῶ δράκοντος ἐγγύτατα παραπλήσιος. Τὸ δὲ ἄλλο σῶμα ἐλάφῃ προσέεικε μᾶλλον· τοὺς δὲ πόδας λέοντος ἔχει· καὶ ἐστὶ γε αὐτοῦ τὸ ἐκτύπωμα ὄρᾶν ἐν Κωνσταντίνου πόλει. Καὶ δὴ καὶ ἡ καμηλοπάρδαλις τῆς ἐκείνης γέννημα χώρας. Ἡ τὰ μὲν ἄλλα ἔλαφός ἐστὶ μέγιστη· καμηλοῦ δὲ ὕψος ἐνέδωκε τὸ σῶμα μιμῆσθαι· τὸν μόντοι αὐχένα μῆκιστον, καὶ ὑπὲρ τὴν ἀναλογίαν τοῦ λοιποῦ σώματος φέρει εἰς ὕψος ἀνορθούμενον· ἀλλὰ καὶ τὴν δορᾶν ἅπασαν ἀπὸ κεφαλῆς ἀκρας ἕως ἐσχάτων ποδῶν παρδάλει μάλιστα τὴν ποικιλίαν (66) προσφερεστάτην ἔχει· καὶ τοὺς ἔμπροσθεν πόδας ὑψηλοτάτους τῶν ὀπίσω. Παρ' αὐτοῖς δὲ ἐστὶ καὶ ὁ λεγόμενος αἰγοπίθηκος, πίθηκός τις ὧν· μυρία γὰρ ἐστὶ γένη πιθήκων. Ἀρκοπίθηκοι γὰρ εἰσιν ἐν αὐτοῖς, καὶ λεοντοπίθηκοι, καὶ κυνοκέφαλοι· καὶ ἄλλαις πολλῶν ζῴων εἰδέαις (67) τῆς πιθηκείας μορφῆς ἐπιμιγνυμένης. Καὶ δῆλον ταυτὰ ἐστὶ, πολλῶν εἰς ἡμᾶς κομιζομένων· οἷος δὴ καὶ ὁ πᾶν ἐπικληθεὶς ὑπάρχει, ὃς τὴν κεφαλὴν αἰγοπρόσωπός ἐστὶ καὶ αἰγόκερως, καὶ ἐκ λαγόνων τὰ κάτω αἰγοςκελῆς, τὴν δὲ κοιλίαν καὶ τὸ στέρον καὶ τὰς χεῖρας

VALESII ANNOTATIONES

(66) *Τὴν ποικιλίαν.* Mallem scribere τῆ ποικιλία. Paulo post etiam ὑψηλοτέρους lego pro ὑψηλοτάτους.

(67) *Καὶ ἄλλαις πολλῶν ζῴων εἰδέαις.* Non dubito quin scribendum sit, ἄλλαις καὶ ἄλλαις πολλῶν ζῴων εἰδέαις. Id enim longe elegantius.

VARIORUM.

(α) *Ὀργυιάς.* Orgyia mensuræ genus est, sex continens pedes: ulnam Latini appellant. Pollux exponit spatium quantum protensa hominis utrinque brachia, ab altero summo medio digito ad al-

terum trajecta per pectus longitudine patent. Et sic fere scholiastes in *Oppianum*: Ὀργυιά, ἀπὸ τοῦ ὄροῦ τοῦ ὄρμῳ, καὶ τοῦ γυῖον ἢ χεῖρ· ἢ τῶν χειρῶν ἕκτασις καὶ ὀρεξίς.

καθαρὸς πίθηκος. Ὅν καὶ ὁ τῶν Ἰνδῶν βασιλεὺς Κωνσταντίῳ ἀπεστάλκει. Τοῦτο δὲ τὸ ζῶον ἐξῆ μὲν φερόμενον ἄχρι τινός, ἐν τινι πλέγματι διὰ τὸ θηριωδὲς εἰργμένον. Ἐπεὶ δὲ ἀπέθανε, ταριχεύσαντες αὐτὸ οἱ κομίζοντες, θεάματος παρασχεῖν ἀσυνήθους εἰκόνα, μέχρι τῆς Κωνσταντίνου διεσώσαντο πάλευς. Καὶ μοι δοκοῦσι τὸ ζῶον τοῦτο Ἕλληνας πάλαι ἰδεῖν, καὶ ἐκπλαγέντες τῷ ξένῳ τῆς θεάς, θεὸν σφίσι νομίσαι, εἰθισμένον αὐτοῖς τὰ παράδοξα θεοποιεῖν, ὥσπερ καὶ τὸν σάτυρον· ἔστι δὲ καὶ τοῦτο πίθηκος, ἐρυθρὸς τὸ πρόσωπον, καὶ γοργὸς τὴν κίνησιν, καὶ οὐρανὸν ἔχων. Καὶ μὴν καὶ ἡ σφίγξ γένος ἐστὶ πιθήκων· αὐτὸ γὰρ θεασάμενος γράφω. Ἦς τὸ μὲν ἄλλο σῶμα λάσιόν ἐστι ὡς τοῖς λοιποῖς πιθήκοις· τὸ δὲ στέρνον ἄχρι γε αὐτοῦ τοῦ τραχήλου ἐψίλωται· μαζοὺς δὲ γυναικὸς ἔχει, ἐρυθροῦ τινος βραχέος κεγχροειδοῦς ἐπαναστήματος ἅπαν ἐν κύκλῳ τὸ γεγυμνωμένον τοῦ σώματος περιθέοντος, καὶ εἰς πολλὴν τινα εὐπρέπειαν ἀνθρωποφανεῖ ὄντι τῷ ἐν μέσῳ χρώματι, συναρμοζομένου· τότε πρόσωπον ἐνεστρογγύλωται μᾶλλον, καὶ εἰς γυναικείαν ἔλκει μορφὴν· ἢ τε φωνὴ ἐπεικῶς ἀνθρωπεῖα· πλὴν ὅσον οὐκ εἰς ἄρθρα διαιρουμένη, ἀλλὰ τινι ταχέως, καὶ ὅσον μετὰ τινος ὀργῆς τε καὶ ἀχθηδόνος ἄσημα ὑποφθεγγομένη προσεικυῖα (68). Βαρυτέρα τε μᾶλλον ἐστὶν ὄξυνομένη. Ἄγριόν τε ἐστὶ δεινῶς τὸ θηρίον καὶ πανουργότατον, καὶ οὐδὲ βραδίως τι θασσεύμενον. Ταύτης εἰς Θήβας μοι δοκῶ τὰς Βοιωτίας πάλαι κομισθείσης, καὶ τισιν ἴσως τῶν ἐπὶ θεᾷ συνεβρύχητόν ἐφαλλομένης, καὶ τοῖς προσώποις λυμνηαμένης, δεινὸν ποιησάμενος ὁ Οἰδίπους τὰς τῶν ὀμοφύλων λύβας, καταφονεῦσαι τὸ ζῶον, καὶ ὄνομα λαμπρὸν ἐκαῖθεν λαβεῖν. Καὶ αὐτὸν ὁ μῦθος εἰς ἀνδρείαν κοσμῶν, ὑπόπτερον μὲν τὸ θηρίον ἀναπλάττει, διὰ τὴν ὄξείω ἐπιπηδᾶν· στέρνον δὲ γυναικὸς ἐφαρμόττει, καὶ τὸ σῶμα λέοντος· γυναικὸς μὲν, διὰ τὸ πρόχειρον τῆς γυμνώσεως, καὶ πρὸς τὸ γυναικεῖον εἶδος ὁμοιώσεως· λέοντος δὲ, διὰ τὸ θηριωδὲς, καὶ ὅτι κατὰ τὸ πλεῖστον τοῖς τέτταρσι τυγχάνει ποσὶν ἐρειδόμενον. Λόγου δὲ τὸ θηρίον μετέδωκε τὸ πλάσμα, διὰ τὸ τῆς φωνῆς ἀνθρωποειδές· αἰνιγματώδους δὲ, διὰ τὸ ἄσημα φθέγγεσθαι. Καὶ θαυμαστὸν οὐδέν· πολλὰ γὰρ καὶ ἄλλα σύνηθες τοῖς Ἕλλησι πρὸς τὸ μυθῶδες διαπλάττειν. Καὶ αὐτὴ δὲ χώρα καὶ ὄνομα ἀγρίους μεγίστους τε τῷ μεγέθει φέρει, καὶ τὴν ὄσραν κατὰ τὸ ξενίζον πεποικιλμένους, λευκοῦ σφίσι καὶ μέλανος χρώματος οὐ κατὰ μικρὸν συμποικιλλομένου, ἀλλὰ ζῶναί τινές εἰσιν ἀπὸ τῆς βράχειος ἐπὶ τὰς πλευράς καὶ τὴν κοιλίαν καθήκουσαι· καὶ ἐνταῦθα ἐπισχιζόμεναι, καὶ κατὰ τινὰς περιφερείας ἀλλήλαις ἐναλιττόμεναι, θαυμαστὴν τινα καὶ ξένην ἀπεργάζονται πλοκὴν καὶ ποικιλίαν. Ἀλλὰ γε δὴ καὶ ὁ φοῖνιξ, τὸ πολυθρύλλητον πτηνόν, παρ' αὐτοῖς τυγχάνει γινόμενος. Καὶ μὲν δὴ

A vero et pectore ac manibus, merus simius. Hoc animal rex Indorum dono misit ad imperatorem Constantium. Vixit autem aliquandiu, cum in cavea quadam inclusum ob ferocitatem ferretur. Postquam autem mortuum est, hi qui illud afferebant, sale condierunt, insoliti spectaculi ostentandi causa, et Constantinopolim usque integrum servarunt. Ac mihi quidem videntur Græci istud animal olim vidisse, et spectaculi novitate obstupefacti, deum sibi finxisse, cum solemne eis esset, ex rebus stupendis atque admirandis deos facere, quemadmodum etiam fecerunt in satyro; nam et hic simius est, facie ruber, motu concitus, et caudam habens. Sed et sphinx simiæ genus est; id enim testor quod ipse vidi. Cujus reliquum quidem corpus hirsutum est, sicut cæteris simiis; pectus vero ad cervicem usque glabrum est; mammæ vero habet mulieris, totumque corpus qua nudum est, rubra quaedam milii speciem referens eminentia, in orbem circuit, et humano colori cutis quæ in medio est, plurimum gratiæ et decoris affert. Facies fere rotunda est, et ad muliebrem formam accedit; vox humanæ ferme similis, nisi quod minime est articulata, sed velut mulieris cujusdam, celeriter et cum ira ac dolore quodam verba minime distincta proferentis. Gravis porro est magis quam acuta. Cæterum hoc animal ferum admodum est et vafrum, nec facile mansuescit. Quod cum Thebas urbem Bœotiæ olim deportatum fuisset, et in quosdam eorum qui ad spectaculum ejus confluerant, insiluisset, vultusque eorum lacerasset, Oedipus civium suorum mutilationes moleste ferens, bestiam interfecit: atque ex ea re, ut mihi quidem videtur, maximam gloriam est consecutus. Cæterum fabula, ut fortitudinis laudem conciliet Oedippo, ipsum quidem animal alatum finxit, propterea quod velociter insiliret; eidem vero pectus mulieris et corpus leonis aptavit. Illud quidem ob expositam nuditatem, et ob muliebris formæ similitudinem: hoc vero propter feritatem, et quod ut plurimum quatuor pedibus insisteret. Rationis quoque participes illud fabrike finxere, ob similitudinem vocis humanæ; ænigmata vero ab eodem proponi dixerunt, eo quod ignotas voces ac minime distinctas ederet. Neque vero id magnopere mirandum est, cum Græci multa quoque alia in fabulas soleant detorque. Cæterum eadem regio fert etiam asinos agrestes, statura maximos, et pelle mirum in modum variegata, albo ac nigro colore sibi invicem valde permisto: quippe zonas quasdam habent, a spina dorsi ad latera et ad ventrem usque demissas, ibique divisas, quæ per circulos quosdam sibi invicem innexæ, mirabilem quamdam texturam efficiunt ac varietatem. Phœnix item, avis multorum

VALESII ANNOTATIONES

(68) Ὑποφθεγγομένης προσεικυῖα. Scribendum puto ὑποφθεγγομένη. Refertur enim ad vocem quæ precessit, τινί scilicet. Mox legendum existi-

μιό Βαρυτέρα τε μᾶλλον ἐστὶν ἢ ὄξυνομένη, addito vocabulo ἢ id est, Vox sphingis gravis magis est quam acuta.

sermone celebrata, apud eos nascitur. Psittacum quoque inde allatum vidi, quod genus avis est loquacissimum, et ad vocis humanae similitudinem proxime accedens; variegatas praeterea ac punctis distinctas aves, quas vulgo garamantidas vocant, nomine eis indito ex gente, ex qua plurimae ad nos deportantur. Alia denique complura animalia citra controversiam eximia ibi proveniant, quorum multitudinem recensere praesens narratio reformidat. Sed et aurum purissimum illic gignitur, aureis quasi fibris sponte ex ea terra surgentibus, aliisque super alias jacentibus, et auri illius productionem apertam ac manifestam praebentibus. Quia et fructus apud illos pulcherrimi sunt et maximi, ex quibus notissimae sunt nuces. Universa denique Homeritarum regio usque ad Rubrum mare, duplicem quotannis fructuum proventum reddit. Unde etiam Arabia felix cognominata est; sed et generaliter, omnis ea regio quae ad orientem solem vergit, reliquis regionibus omni ex parte multum praestat. Paradisus vero, cum totius Orientis praestantissimus ac purissimus sit tractus, et caelum habeat nitidissimum ac pulcherrimum, aquis denique limpidissimis irrigetur, procul dubio totius terrarum orbis cunctis in rebus longe praestantissimus est locus, qui ad solis ortum Oceani fluctibus

A καὶ τὴν σιτάκην ἐκαίθην ἴσμεν κομιζομένην, ὃ τῶν ὀρνέων ἐστὶ λαλίστατον, καὶ τῆς ἀνθρώπινης γλώττης μιμητικώτατον· καὶ τοὺς ποικίλους δὲ καὶ καταστιγεῖς ὄρνεις, οὓς γαράμαντας ἐπικαλοῦσιν τινες, ἀπὸ τοῦ ἔθνους οὗ μάλιστα πλεῖστοι κομίζονται, τὴν ἐπωνυμίαν θέμενοι. Καὶ ἄλλα δὲ πλεῖστα διαφανῶς ὑπερφυστάτα φύεται, ὧν τὸ πλῆθος ἢ διήγησις ὑποστέλλεται. Ἀλλὰ καὶ ὁ χρυσοῦς ἐνταῦθα γεννᾶται καθαρώτατος, χρυσιτίδων οἶονεὶ τριχῶν αὐτοφυῶν τῆς ἐκείνης γῆς ἀναδιδόμενων, καὶ ἐπ' ἀλλήλοις κειμένον, καὶ ἐπιδηλον αὐτοῦ τὴν γένεσιν παρεχομένων. Καὶ καρποὶ δὲ κάλλισταί τε καὶ μέγιστοι, ὧν γνώριμα καὶ τὰ κάρυα. Ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ ἐπὶ τοῖς Ὀμηρίταις κλίμα πᾶν μέχρι τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης δις τοῦ ἐνιαυτοῦ ἀναδίδωσι τοὺς καρπούς. Ἐξ οὗ καὶ τὴν χώραν Ἀραβίαν εὐδαίμονα προσηγόρευσαν· καὶ ὅλως ἢ πρὸς ἀνίσχοντα ἥλιον ἅπαντα γῆ μακροῦ τῆς ἄλλης ἐν πᾶσι διαφέρει. Ὁ δὲ Παράδεισος, ἀπάσης τῆς ἐώας τὸ κράτιστόν τε καὶ καθαρώτατον ὑπάρχων, καὶ τοὺς ἀέρας ἀκριφνεστάτους καὶ καλλίστους ἔχων, καὶ τοῖς διαφανεστάτοις ὕδασι καταρδόμενος, δῆλον ὡς ἀπαραβλήτῳ ὑπεροχῇ τῆς ὑφ' ἡλίῳ πάσης ἐν πᾶσιν τὸ κρεῖττον φέρει· τῆς ἐξωθεν θαλάσσης κατ' ἀνίσχοντα τὸν ἥλιον αὐτῷ παρακλυζομένης.

B

12. Athanasius Constantis gratia restitutus. — Ait Philostorgius Athanasium, cum ad occidentali-um partium imperatorem venisset, ejusque palatii C proceres, ac praecipue Eustathium comitem rerum privatarum, qui auctoritate plurimum valebat apud principem, donis ac muneribus sibi conciliasset, litteras a Constante ad Constantium attulisse, quarum haec erant verba: Athanasius ad nos veniens, episcopatum Alexandriae ad ipsum pertinere manifestis probationibus ostendit. Quare illum per te consequatur, aut certe meis armis eundem recuperabit. Porro his litteris acceptis, ait Constantium episcopos convocasse, ut una cum illis quid facto opus esset deliberaret; eos vero id consilium dedisse Constantio, satius esse ut Alexandria Athanasii jugo minime liberaretur, quam ut bellum adversus fratrem susciperet. Constantium itaque permisisset Athanasio, ut episcopatum reciperet, D Georgium vero per epistolam ad se evocasse. Ac Georgius quidem in Cappadociam, ex qua oriundus erat, reversus est, ibique degens privata negotia administravit. Athanasius vero, majore deinceps

13. "Οτι, φησιν, Ἀθανάσιος πρὸς τὸν ἐσπέριον ἀφικόμενος βασιλέα, καὶ δώρων τοὺς αὐτῷ παραδυναστεύοντας ὑπαγαγὼν ἀφθονίᾳ, μάλιστα δὲ Εὐστάθιον, δς κόμης ἦν τῶν λεγομένων πριουάτων, καὶ τῷ βασιλεῖ πιθανώτατος, ἐπιστολὴν πρὸς Κωνσταντίον (α) κομίζεται, λέγουσαν ὧδε· Ἀθανάσιος ἤκεν ὡς ἡμᾶς, ἐαυτῷ προσήκειν τὴν ἐπισκοπὴν τῆς Ἀλεξανδρείας ἀποδεικνύς. Τυχχανέτω τοίνυν διὰ σοῦ ταύτης, ἐπεὶ τοῖς ἐμοῖς γε αὐτὴν ἀνακτήσεται ὄπλοις. Δεξάμενον δὲ τὴν ἐπιστολὴν τὸν Κωνσταντίον, καὶ τοὺς ἐπισκόπους ἐπὶ κοινωνίᾳ βουλῆς συγκαλέσαντα, γνώμην παρ' αὐτῶν λαθεῖν, ἄμεινον εἶναι μὴ πόλεμον ἀναρρῆξαι τῷ ἀδελφῷ, ἢ τῆς Ἀθανασίου βαρύτητος τὴν Ἀλεξανδρείαν ἀπαλλάξαι. Διὸ καὶ ἐφιέναι αὐτῷ τὴν ἐπισκοπὴν (69) ἀναλαθεῖν, καὶ τὸν Γεώργιον μετ' ἐπιστολῆς εἰς ἐαυτὸν μεταπέμψασθαι. Ἀλλ' ὁ μὲν εἰς τὴν ἐαυτοῦ πατρίδα τὴν Καππαδοκίαν ἀφίκετο, κάκει διῆγε τὰ καθ' ἐαυτὸν ἐπισκοπούμενος. Ὁ δὲ Ἀθανάσιος, μετὰ μείζονος ἤδη φρονήματος διῶν τὰς πόλεις, καθ' οὓς γίνοιτο τῶν ἐπισκόπων, λόγοις αὐτοὺς ἐξεκαλεῖτο πρὸς τὸ ὁμοούσιον· καὶ τοὺς μὲν ἄλλους μὴ προσδέχεσθαι (70). Ἀέτιον δὲ τὸν ἔφορον

VALESII ANNOTATIONES.

(69) Ἐφιέναι αὐτῷ τὴν ἐπισκοπὴν. Hunc locum emendavi ex codice Samuelis Bocharti, in quo diserte scriptum habetur ἐφιέναι, optime.

(70) Καὶ τοὺς μὲν ἄλλους μὴ προσδέχε-

σθαι. Hunc locum non intellexit Gothofredus, sicut ex versione et notis ejus apparet. Putavit enim Philostorgium id dicere, Athanasium, dum per Palaestinam transiret, cunctos episcopos ad consub-

VARIORUM.

(a) Ἐπιστολὴν πρὸς Κωνσταντίον. De Constantis ad fratrem Constantium minacibus litteris vid. Socr. lib. II, cap. 22, 23; Soz. lib. III, cap. 20. De Aetio quod hic dicit Philostorgius, procul dubio calumniatum esse, eumque hoc tempore orthodoxum

fuisse, quanquam olim Ariana labe infectum, docet Jacobus Gothofredus, dissert. p. 144. De Maximo Hierosol. ep., quomodo se gessit versus Athanasium, vid. Socr. lib. II, cap. 24, not. c.

τῆς Παλαιστίνης ἐπὶ πορνείᾳ καταγγελλόμενον, καὶ βουληθέντα τῇ πρὸς Ἀθανάσιον ἐπιχωρήσει τὸ αἰσχρὸς ἐπικαλύφασθαι, πρὸς τὴν ἐκείνου δόξαν αὐτομολῆσαι· δοῦναι δ' οὖν ὅμως (71) ὀξύτατα τὴν δίκην, τοῦ αἰδοίου διασαπέντος καὶ σκόληκας βρῦσαντος, καὶ οὕτω τοῦ ζῆν ἐλαθέντα. Ἀλλὰ καὶ Μάξιμον τῶν Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπον, πρὸς τὴν Ἀθανασίου δόξαν ἀποκλίνειν, καίπερ ὁ κατὰ Μαξιμιανὸν διωγμὸς (72) μάρτυρα τοῦτον ἐδείκνυ, καὶ τὸν ἕτερον τῶν ὀφθαλμῶν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας φέροντα διορωρυγμένον. Καὶ πολλοὺς ἄλλους μετὰ μικρὸν εἰς τὴν ἑαυτοῦ δόξαν τὸν Ἀθανάσιον ὑποσύρασθαι.

et alterum oculum effossum haberet. Addit præterea Athanasium paulatim multos alios ad opinionem

17. Ὅτι φησὶ τὸν Ἀντιοχείας Φλαβιανὸν, πλήθος μοναχῶν συναγείραντα, πρῶτον ἀναβοῆσαι· Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι. Τῶν γὰρ πρὸ αὐτοῦ, τοὺς μὲν, Δόξα Πατρὶ δι' Υἱοῦ ἐν ἁγίῳ Πνεύματι λέγειν, καὶ ταύτην μᾶλλον τὴν ἐκφώνησιν ἐπιπολάζειν· τοὺς δὲ, Δόξα Πατρὶ ἐν Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι.

18. Ὅτι, φησὶν, εἰ καὶ διεφέροντο κατὰ τὰς δόξας τοῖς τὸ ὁμοῦσιον πρεσβεύουσιν οἱ ἐξ Ἀρείου, ὅμως καὶ εὐχῶν, καὶ ὕμνων, καὶ βουλευμάτων, καὶ τῶν ἄλλων σχεδὸν ἀπάντων, πλὴν τῆς μυστικῆς ἐκοινωνοῦν θυσίας. Ἐπιγενομένου δὲ τοῦ Ἀετίου, καὶ τῆς ἐν τούτοις διαστάσεως ἄρξαντος, τὴν ὁμόδοξον συναγωγὴν (73), πάντας δεσμοὺς καὶ φιλίας καὶ συναγωγίας, οἷς τοῖς ἑτεροδόξοις συνήπτοντο, διαβρήξαντας, εἰς ἀντίπαλον τούτοις μάλιστα παρασκευάσαι καταστήται τὴν μοῖραν.

19. Ὅτι πατρὶς Ἀετίῳ ἢ ἐν κοίλῃ γέγονε Συρία (74)· τοῦ δὲ πατρὸς αὐτοῦ τῶν ἐν στρατείᾳ δυσπραγέστερον ἐνηνεγμένων (75). Καὶ τὸν βίον ἐν

A confidentia per urbes transiens, singulos episcopos ad quos accesserat, ad consubstantialis fidem sermonibus suis excitabat, et alios quidem episcopos verbis Athanasii non obtemperasse scribit; Aetium vero episcopum Palæstinæ, qui fornicationis reus delatus fuerat, eum per communionem Athanasii id probrum occultare vellet, ad ejus sententiam se transtulisse; eundem tamen brevi pœnas dedisse, tabefactis genitalibus, ac vermibus seaturientem, atque ita ex hac luce sublatum. Maximum quoque Hierosolymorum episcopum ad sententiam Athanasii declinasse scribit, tametsi hic, in persecutione Maximiani, confessionis gloria illustris fuisset, et alterum oculum effossum haberet. Addit præterea suam pertraxisse.

B 15. *Flavianæ doxologia.* — Ait Flavianum Antiochenum, collecta monachorum multitudine, primum omnium acclamasse: *Gloria Patri, et Filio, et Spiritui sancto* (76). Nam ex iis qui ætate illam antecesserant, alios quidem dixisse: *Gloria Patri per Filium in sancto Spiritu*, atque hanc acclamationem usu magis receptam esse; alios vero dicere solitos: *Gloria Patri in Filio et Spiritu sancto.*

14. *Ariani a Catholicis penitus recedunt.* — Ait Arianos, quamvis in fidei doctrina dissentirent ab iis qui consubstantialem Filium prædicabant, in precationibus tamen atque hymnis et consultationibus, aliisque fere omnibus, præterquam in mystico sacrificio, cum iisdem communicasse. Postquam vero advenit Aetius, et dissensionis circa hæc quoque auctor fuit, persuasit cœni eorum qui idem cum ipso sentiebant, ut, ruptis omnibus amicitiae et consuetudinis vinculis, quibus antea cum homousianis conjuncti erant, illis maxime adversam factionem constituerent.

15. *Aetius hæreticus.* — Ait Aetium ortum fuisse ex Cœle-Syria; pater vero ejus, cum in præsidiali officio militasset, male rem gessit. Cumque in ejus-

VALESI ANNOTATIONES.

substantialis fidem prædicationibus suis traduxisse. Atqui contrarium dicit Philostorgius: Athanasium scilicet cunctos Palæstinæ episcopos ad quos accesserat, hortatum esse, ut consubstantialis fidem amplecterentur, sed nullum monitis ejus obtemperasse præter Aetium. Et hæc quidem falsa esse læstatur synodus episcoporum Palæstinæ, quæ eo tempore a Maximo Hierosolymorum episcopo collecta est, ut scribit Athanasius in *Apologetico*.

(71) *Δοῦναι δοκεῖν ὅμως.* Hunc locum præclare restitui ex ms. codice Samuelis Bocharti, in quo diserte ita scribitur, *δοῦναι δ' οὖν ὅμως ὀξύτατην δίκην, etc.* Porro interpretes suam Græcæ linguæ imperitiam in hoc præcipue loco patefecit, dum Aetium ob adulterii crimen in crucem sublatum, fractis cruribus interiisse censet. Mox pro σκόληκας βρῦσαντα, in Bocharti codice ms. scriptum inveniri βρῦσαντος, quod magis probō.

(72) *Ὁ κατὰ Μαξιμιανὸν διωγμὸς.* Maximianum pro Maximino posuit Philostorgius.

(73) *Τὴν ὁμόδοξον συναγωγὴν.* Non assentior Gothofredo, qui τὴν ὁμόδοξον συναγωγὴν, *orthodoxos* sive *homousianos* esse credidit. Rectius Lucas Holstenius hæc verba de Ariani intellexit, quibus auctor fuit Aetius, ut ruptis omnibus amicitiae et concordiae vinculis, quibus hactenus juncti fuerant

cum orthodoxis, peculiarem ac propriam factionem constituerent. Certe Holstenius ad oram sui codicis hunc locum ita interpretatur: *In eadem fide consentienti sibi conventui, ruptis omnibus, quibus cum aliter sentientibus conjungebantur, amicitiae et consuetudinis vinculis, contrariam hinc factionem ut constitueret, auctor fuit.*

D (74) *Ἡ ἐν κοίλῃ γέγονε Συρία.* Articulus ἢ satis indicat nomen civitatis hic desiderari, ex qua oriundus erat Aetius. Certe Suidas in voce Ἀετίος, Philostorgii locum hunc describens, Antiochiam Aetio patriam assignat: Nieph. vero in lib. ix, hunc Philostorgii locum ita expressit: *πατρὶς δὲ αὐτοῦ ἢ κοίλη Συρία ἔν.* Quem secutus Gothof edus hæc Philostorgii verba ita interpretatus est: *Ait Aetio patriam fuisse Cælen Syriam.* Verum hæc locutio impropria est; patria enim ejusque dicitur, non provincia ex qua oriundus est, sed civitas aut vicus ejus provinciae. Observavi tamen patriam vocari solere a Philostorgio provinciam, ex qua quis ortus est. Sic in cap. 8, lib. iv, Philostorgii, et in cap. 3, lib. vi.

(75) *Τῶν ἐν στρατείᾳ δυσπραγέστερον ἐνηνεγμένων.* Rectius apud Suidam hic locus refertur hoc modo: *ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ τῶν ἐν στρατείᾳ δυσπραγέστερον*

(76) Theodorit. lib. ii, c. 24.

modi statu mortuus esset, is qui tunc rector erat provinciae, facultates ejus fisco addixit. Ita Aetius adhuc admodum adolescens una cum matre ad summam egestatem redactus est: qua de causa aurificinam exercere aggressus est, quo tum sibi, tum matri victum compararet. Cumque hanc artem satis diu exercuisset, ob indolis praestantiam ad philosophicas disciplinas animum applicuit. Ac primum quidem auditor fuit Paulini, qui ex episcopatu Tyri ad sedem Antiochenam translatus fuerat. Postea vero cum mater ipsius extremum diem obiisset, ejus potissimum causa aurificinae artem excolebat, totum se deinceps Aetius ad logicæ studia convertit, ac brevi in disputando plerisque superior visus est: ex quo etiam non mediocri invidia adversus illum exarsit. Verum Paulino quidem superstitie, vires suas compressit invidia. Ubi vero Paulinus post sextum episcopatus sui mensem

Α τούτοις ἀπολιπόντος, τὴν μὲν οὐσίαν τὸν τηλικᾶδε ἄρχοντά φησι δημοσιεῦσαι (77). Νέον δὲ τὸν Ἀέτιον ὄντα εἰς ἑσχατον σὺν τῇ μητρὶ πενίας ἐλάσαι· καὶ διὰ τοῦτο ἐπὶ τὸ χρυσοχοεῖν ὀρμηθεῖν, ὡς ἂν ἀμωσγέπως αὐτὸς τε καὶ ἡ γεννησαμένη διαβιῶ. Ἀποχρώντως δὲ τῇ τέχνῃ κεχρημένον, διὰ βίωμην φύσεως ἐπὶ τὰς λογικὰς ἐπιστραφεῖναι μαθήσεις. Καὶ Παυλίνου μὲν (78) ἀκροάσασθαι πρότερον, ὅς ἐκ τῆς ἐφορείας Τύρου εἰς τὴν τῆς Ἀντιοχείας μετέστη. Τῆς δὲ μητρὸς τὸν βίον λειπούσης, δι' ἣν μᾶλλον καὶ ἡ ποικίλαις εἰδέαις τὸν χρυσὸν ἐπιμορφοῦσα τέχνη μετεχειρίζετο τῷ Ἀετίῳ, ἐκεῖθεν αὐτὸν ὄλον εἰς τὴν τῶν λογικῶν μαθημάτων μετατάξασθαι θεωρίαν· καὶ θάπτον ἐπὶ λόγων ἀμίλλαις (79) τῶν πλειόνων ὁρᾶσθαι κρατοῦντα· καὶ φθόνον ἐκ τούτου οὐ μικρὸν ἀνάπτειν. Ἀλλὰ μέχρι μὲν ὁ Παυλῖνος ἔζη, τὴν ἰσχὺν ὁ φθόνος παρηρεῖτο. Ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνος μετὰ μητρὸς ἐξ ἀπεθίω, ἀντ' αὐτοῦ δὲ Εὐλάλιος (80) τὸν ὀρό-

VALESII ANNOTATIONES.

πραγέστερον ἐνειλεγμένον γενόμενος ἐτεθνήκει. Ac primum quidem ἐν στρατιᾷ libentius lego cum Suida, quam ἐν στρατείᾳ, ut habent nostri codices. Neque enim pater Aetii armatam militiam secutus est. Sed officialis fuit, sive apparitor praesidis provinciae: quae militia cohortalis dicebatur; eratque longe vilior castrensi militia. Στρατιᾶν certe pro officio et apparitione sumi, jam pridem observavi in Annotationibus ad Ammianum Marcellinum. Porro patrem Aetii non militem fuisse, sed officialem praesidis, hinc conjicere licet. Primo, quia Philostorgius subdit bona ejus fisco addicta esse a praeside provinciae: quod procul dubio factum nunquam esset, si pater ille Aetii armatam militiam secutus fuisset. Milites enim in alio foro judicabantur, in foro scilicet judicium militare. Praeterea Suidas ex Philostorgio diserte scribit, parentes Aetii fuisse viles ac pauperes: quod utique non diceret, si Aetius militari genere ortus fuisset. Ἐνειλεγμένον quoque, quomodo legitur apud Suidam, libentius amplector, quam ἐνηνεγμένον, vel ἐπνηνεγμένον, ut legitur in codice Bocharti. Dicitur autem ἐνειλεγμένον pro ἐγκατελεγμένον.

(77) Δημοσιεῦσαι. In ms. codice Bocharti, et apud Nicephorum in libro nono scriptum inveni δημοσιῶσαι, quod rectius mihi videtur. Alii dicerent δημοεῦσαι.

(78) Καὶ Παυλῖνον μέρ. De hoc Paulino, qui ab episcopatu Tyri ad Antiochenam sedem (a) translatus est, vide quae notavi in Annotationibus ad librum decimum Historiae ecclesiasticae Eusebii. Gothofredus enim graviter hic lapsus est, qui Paulinum hunc anno Christi 324 mortuum esse existimavit. Ab hoc Paulino distinguendus est alter Paulinus, qui post mortem Philogonii Antiochenensis episcopi, paulo ante synodum Nicenam, eandem Ecclesiam rexit: de quo multa observavi in Annotationibus ad Sozomenum, pag. 107, not. 1. Hujus Paulini praeter Hieronymum meminit Ni-

ceph. patriarcha in Chronogr., Zonaras in tom. II Ann., et Nicetas in Thesaurο orthodoxae fidei: qui tamen eum cum Paulino Tyriorum episcopo, qui post Eustathium ad Antiochenam sedem translatus est, perperam confuderunt.

(79) Ἐπὶ λόγων ἀμίλλαν. In codice Samuelis Bocharti scriptum erat ἀμίλλαις, sed per compendium. Quae scriptura videtur etiam fuisse in codice Gothofredi; quam ille, utpote in Graecis exemplaribus legendis parum exercitatus, minime intellexit. Nicephorus quoque ita videtur legisse: sic enim hunc Philostorgii locum expressit: ἀμίλλας ἰστών.

C (80) Ἀντ' αὐτοῦ δὲ Εὐλάλιος. Hic locus Philostorgii integrior exstat apud Suidam in Ἀέτιος, hoc modo: Ἐπεὶ δὲ Παυλῖνος ἐτεθνήκει, Εὐλάλιου τρίτου καὶ εἰκοστοῦ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων ἔχοντος τὸν ὀρόνον, etc. (b). In Chron. B. Hieronymi, et in Chronographia Nicephori patriarchae, Eulalius xxv numeratur episcopus Antiochiae post apostolos; qui tamen potius xxvi dicendus erat. Nam Paulinus Tyriorum episcopus, qui ab illis omissus est, inter Antiochenes episcopos quintum ac vicesimum locum obtinuit. Porro quod Philostorgius dicit, Eulalium vicesimum tertium fuisse post apostolos, id non ita intelligendum est, quasi omnes apostoli Antiochenam sedem obtinuerint; solus enim Petrus Antiochenam cathedram tenuit, ut inter omnes constat. Sed quod ab uno apostolo gestum est, id ab omnibus simul apostolis gestum esse dicitur, ob collegium et consortium apostolatus. Quemadmodum in edicto unius praefecti praetorio jubere dicebantur etiam caeteri, propter auctoritatem ejusdem potestatis, ut scribit auctor Quaestionum Veteris et Novi Testamenti, capite 97. Ecclesia itaque ab uno apostolo fundata, ab omnibus simul apostolis recte dicitur constituta. Certe Eusebius in libris Historiae ecclesiasticae, apostolicarum sedium successiones enumerans, episcopos illarum semper vocat apostolorum successores: verbi gratia, Alexandrinae Ec-

VARIORUM.

(a) Valesii auctoritate motus in ea opinione aliquando fui, Paulinum e sede Tyriensi ad Antiochenam translatum fuisse. Verum re melius perpensa, etsi libens concedo Paulinum synodo Nicenae aliquot annis superfuisse, Ecclesiae tamen Antiochenae praesedissee nego. Neque ulli veterum, unico excepto Philostorgio, id affirmant; nec ipsius Eusebii locus quem ex lib. i cont. Marcell., cap. 4. pro se adducit Valesius (Euseb. Hist. lib. x, cap. 1, not. 1), rite intellectus id suadet; ex quo nil aliud

exsculpi potest, quam Paulinum episcopatum Tyri tanta cum laude administrasse, ut Antiochensis Ecclesia in eo tanquam proprio bono (fuerat enim ejusdem Ecclesiae presbyter) gloriari solita sit. Guil. Cave in Eusebio, vol. I, pag. 131.

(b) Vide Hieronymi locum a Valesio adductum in not. 1 ad Sozom., pag. 107, ubi Paulinus numeratur vicesimus secundus Antiochiae episcopus, et Eulalius vicesimus quartus.

ων εἶχεν, εἰς τὴν αὐτοῦ δύναμιν ἐπανελθὼν ὁ φθόνος, κινεῖ τὸν Εὐλάλιον τῆς Ἀντιοχείας τὸν Ἀέτιον ἀπελάσαι. Ὁ δὲ, εἰς τὴν τῆς Κιλικίας Ἀναζαρβὸν ἀφικόμενος, τῇ τέχνῃ πάλιν πρὸς τὸ ζῆν ἀπεχρῆτο, οὐδὲ τῆς ἐν λόγοις ἀφιστάμενος πρὸς τοὺς ἐντυγχάνοντας ἀμίλλης. Γραμματικοῦ δὲ τινος τὴν φύσιν αὐτοῦ ἀγαμένου, καὶ μεταδοῦναι τῆς τέχνης ὀρμημένου, ὁ Ἀέτιος παρ' αὐτὸν εἰσοικισθεὶς ἐθήτευεν, τὰς οἰκετικὰς αὐτῷ τελῶν λειτουργίας. Καὶ ὁ μὲν τὴν γραμματικὴν προθύμως αὐτὸν ἐδιδάξατο. Ὁ δὲ, τοῦ διδασκάλου δημοσίᾳ (81) ποτὲ καταστὰς εἰς Ἐλεγχον, ὅτι μὴ τῶν θεῶν λογίων ὀρθὴν ἐποιεῖτο τὴν διήγησιν, καὶ πολλὴν αὐτοῦ τὴν ἐπ' ἀμαθείᾳ τοιούτων αἰσχύντην καταχεάμενος, ἀντιμισθίαν εὔρε τὴν ἀποκήρυξιν τῆς εὐεργετοῦσης αὐτὸν οἰκίας. Ἐκεῖθεν δὲ ἐλαθεὶς Ἀθανασίῳ συγγίνεται, ὃς τῶν μὲν Λουκιανοῦ τοῦ μάρτυρος ὁμιλητῶν εἰς ἐγεγόνει, τὴν Ἀναβαρζὸν διεσκόπει (82)· παρ' ἧς τοὺς εὐαγγελιστὰς ἀναγνοῦς, καὶ τοῖς καθ' ἕκαστον αὐτὸν ἐπιστήσας, ἐπὶ τὴν Ταρσὸν παρὰ Ἀντώνιον ἀφικνεῖται. Τῶν Λουκιανοῦ δὲ καὶ οὗτος ἦν γνωρίμων. Ὑφ' οὗ τὰς τοῦ Ἀποστόλου ἀναδιδαχθεὶς Ἐπιστολάς, ἱκανὸν αὐτῷ συνδιέτριβε χρόνον, τὴν τοῦ πρεσβυτέρου τάξιν πληροῦντι. Ἐπεὶ δ' ὁ Ἀντώνιος ἑφορος ἐγεγόνει, καὶ οὐχ οἷός τε ἦν ἐνασχολεῖσθαι τῇ σοφιστικῇ τὸν Ἀέτιον διδασκαλίᾳ, εἰς τὴν Ἀντιόχου πάλιν ὁ Ἀέτιος ἐπάνεισιν, ἀκροασόμενος Λεοντίου (83)· πρεσβύτερος δὲ ἦν ὁ Λεόντιος κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, καὶ αὐτὸς τῶν μαθητῶν Λουκιανοῦ χρηματίσας· ὃς αὐτῷ καὶ τοὺς προφῆτας ἐξηγήσατο, καὶ μάλιστα τὸν Ἰεζεκιήλ. Ἀλλὰ κακεῖθεν αὐτὸν ὁ φθόνος αὐθις, ὡς Φιλοστόργιος ληρεῖ, ὡς δ' ἂν τις ἀληθεύων εἴποι, τῆς γλώσσης ἢ ἀκрасία, καὶ τὸ τοῦ φρονήματος δυσσεθεὶς ἀπελαύνει. Ἐκεῖθεν οὖν τὴν Κιλικίαν καταλαμβάνει· καὶ τις τῶν Βορβοριανῶν (a) λόγοις αὐτῷ ὑπὸ τῆς ἰδίας δόξης συμπλακεὶς (84), εἰς ἐσχάτην κατέστησεν ἤτταν. Ἐφ' ἧς ἀθυμία τε αὐτὸν κατεῖχε, καὶ τὸ ζῆν οὐκ ἀνεκτὸν ἠγεῖτο, ὀρῶν τὸ ψεῦδος τῆς ἀλη-

A mortuus, et Eulalius in ejus locum substitutus est, tum vero invidiae livor, pristinum robur recuperans, Eulalium incitavit, ut Aetium Antiochia expelleret. Igitur Aetius Anazarbum, quæ Ciliciæ urbs est, profectus, artem suam denuo exerevit ad victum sibi comparandum; nec tamen a disputationibus adversus eos qui cum ipso congredi vellent, penitus abstinuit. Porro cum grammaticus quidam, ingenii ejus admiratione captus, artem ei suam tradere aggressus esset, Aetius in domum ejus admissus ei ministravit, serviles operas præstans. Et ille quidem libenti animo Aetium artis grammaticæ præceptis instituit. Aetius vero, cum aliquando magistrum suum publice coarguisset, tanquam divina oracula minus recte explicantem, magnoque eum pudore ob ejusmodi imperitiam affecisset, hanc mercedem retulit, ut ex domo bene de ipso merita eijceretur. Inde igitur expulsus cum Athanasio versatus est, Luciani martyris discipulo, qui tunc Anazarbi episcopatum regebat. Apud quem cum evangelistas legisset, et singula quæ in illis occurrunt accurate observasset, Tarsum inde perrexit, visurus Antonium, qui et ipse unus erat ex discipulis Luciani. A quo cum Epistolarum Pauli explanationem didicisset, satis diu cum eo vixit, in presbyterorum ordine adhuc constituto. Ubi vero Antonius ad episcopatum evectus est, nec erudiendo Aetio vacare amplius poterat, iterum Aetius Antiochiam revertitur, Leontium auditurus, qui tunc temporis presbyter erat Antiochiæ, et unus fuerat ex auditoribus Luciani: hic prophetas, ac præcipue Ezechielem exposuit Aetio. Sed rursus invidia, ut somniat Philostorgius, sed ut verius aliquis dixerit, linguæ intemperantia et dogmatum impietas inde eum eiecit. Illinc igitur Aetius in Ciliciam profectus est: ubi quidam ex hæresi Borborianorum, pro defensione dogmatis sui cum eo congressus, penitus eum vicit atque oppressit. Quam ob

VALESI ANNOTATIONES.

clesiæ episcopos enumerans, non solius Marci, sed generaliter apostolorum successores nominat; idem quoque observat in episcopis Antiochiæ. Ita etiam Irenæus in libro primo, de Hygino loquens Romanæ urbis episcopo, eum nonum locum episcopalis successionis tenuisse dicit post apostolos; sed et Latinos eodem modo locatos invenimus. Certe Rufinus *De adulteratione lib. Origenis* ita dicit: *Clemens apostolorum discipulus, qui Romanæ Ecclesiæ post apostolos episcopus et martyr præfuit.*

(81) Τοῦ διδασκάλου δημοσίᾳ. Hunc locum emendavi ex codice Bocharti, in quo δημοσίᾳ diserte scribitur: et paulo post, ἐπ' ἀμαθείᾳ, optime procul dubio.

(82) Τὴν Ἀναβαρζὸν διεσκόπει. Lucas Holstenius ad latus sui codicis emendavit, δὲ ἐσκόπει. In

Bocharti autem codice nescio quis adnotavit, forte scribendum esse δὲ διεσκόπει. Ego mallem legere, τὴν Ἀναζαρβὸν δ' ἐπεσκόπει.

(83) Ἀκροασόμενος Λεοντίου. Procul dubio scribendum est ἀκροασόμενος, quemadmodum legitur in ms. codice Bocharti.

(84) Λόγοις αὐτῷ ὑπὸ τῆς ἰδίας δόξης συμπλακεὶς. Assentior viro docto, qui ad latus codicis Bochartiani ad vocem ὑπὸ, adnotavit scribendum videri ὑπέρ· qua quidem emendatione nihil certius. Interpres quidem Gothofredus in hujus loci versione turpiter hallucinatus est, cujus versionem Lucas Holstenius in suo codice ita emendavit: *Et Borborianorum aliquis rationibus propriam opinionem propugnans, cum eo congressus penitus ipsum confutavit.*

VARIORUM.

(a) Τις τῶν Βορβοριανῶν. Borboriani, seu Borboritæ, hæretici exorti temporibus Adriani imp. circa an. Chr. 129, qui, ut ait Philastrius in *Catal. Hæretic.*, vitis implicati sæculi, et malis concupiscentiis servientes, judicium non sperarunt futurum, sed potius carnalem sæculi concupiscentiam lauda-

runt. Sic dicti ex Græco βόρβορος, cænum. Sic enim idem: *Hi itaque in cænum euntes, et inde obliti de cæno facies et membra sua deformantes, eadem re cunctis velut culpandam Dei creaturam demonstrabant.* Vide Theodorit. *Hæret. fab. lib. 1, cap. 13*, et *Epiph. n. hæres. Gnosticorum 26, n. 5.*

causam despondere animum cœpit, nec sibi amplius vivendum esse existimabat, cum mendacium veritate potentius esse cerneret. Dum sic animo affectus esset Aetius, visio quædam, ut fingit Philostorgius, ei oblata est, quæ animum ejus erexit ac confirmavit, signis quibusdam exhibens invictam vim sapientiæ, quæ illi deinceps adfutura esset. Ex eo tempore id datum est divinitus Aetio, ut a nemine in disputationibus vinceretur. Nec multo post Aphthonius quidam Manichæorum insanix præpositus, et tum sapientiæ, tum eloquentiæ causa magnam apud multos gloriam consecutus, in urbe Alexandria cum eo congressus est. Etenim Aetius ex urbe Antiochia ad eum venerat, fama hominis excitus. Ubi vero ad certamen ventum est, non valde proluxa disputatione habita Aetius Aphthonium ad sermonis inopiam redactum, ex magna gloria in summum dedecus atque ignominiam depressit. Quare Aphthonius præter exspectationem victum se ægre ferens, in gravissimum morbum incidit, quem mors brevi subsecuta est, cum ultra septem dies post hanc acceptam eladem supervivere minime potuisset. Aetius vero adversarios suos sermonibus ubique superabat, et illustrem victoriam reportabat. Per idem tempus medicinæ quoque operam dedit, quo non solum animorum, verum etiam corporum morbos curare posset. Habuit autem in ea disciplina magistrum Sopolim, virum in hac arte nulli secundum. Porro Aetius cum in hac arte medica excelleret, gratuitam indigentibus operam præstabat. Quod si forte ipse rebus ad vitam necessariis opus haberet, ad aliquem ejusdem artis opificem noctu accedens, ne interdum a gravioribus negotiis avocaretur, quodeunque aurum peritioris artificis indigebat manu, illud celeriter elaborans, mercedem ab aurifice referebat, eoque modo vitam sustentabat. Hæc vero principatu Constantii acciderunt, eodem tempore quod batur.

16. Ait Aetium, cum adversus Basilium Ancyrae, et Eustathium Sebastiae episcopum de consubstantiali disputans, omnium hominum infantissimos eos ostendisset, ut quidem iste confligit, implacabili odio ab illis deinceps exagitatum fuisse.

17. *Leontius ep. Antioch.* — Leontius is, quem presbyterum ac præceptorem Aetii fuisse supra retulimus, cum ad episcopatum urbis Antiochiæ

A θείας επικρατέστερον. Οὕτω δὲ τῷ Ἀετίῳ διακει-
μένῳ ὀπτασία τις, ὡς οὗτος τερατολογεῖ, ἐφίσταται
λύουσα τὴν ἀθυρίαν, συμβόλοις παρεχομένη τὸ ἀναντ-
αγώνιστον τῆς ἤδη παρεχομένης αὐτοῦ σοφίας (85).
Κάκειθεν παραγεγόνει τῷ Ἀετίῳ τὸ μηδενὸς ἐν συμ-
πλοκαῖς ἡττᾶσθαι λόγων. Μετ' οὐ πολὺ γοῦν Ἀφθόν-
ιος τις τῆς Μανιχαίων λύσεως προεστὼς, καὶ με-
γάλῃν παρὰ πολλοῖς ἐπὶ σοφίᾳ καὶ δεινότητι λόγων
φέρων τὴν δόξαν, ἐν τῇ κατ' Αἴγυπτον αὐτῷ Ἀλε-
ξανδρείᾳ συμπλέκεται. Καὶ γὰρ ἦκε πρὸς αὐτὸν ἐξ
Ἀντιοχείας ὁ Ἀέτιος, ὑπὸ τῆς αὐτοῦ φήμης ἐλκό-
μενος. Ὡς δ' εἰς ἄμιλλαν ἀλλήλοις κατέστησαν, οὐδὲ
πολλοῖς καταναλωθείσης διαλέξεως, εἰς ἀφωνίαν συν-
ελάσας ὁ Ἀέτιος τὸν Ἀφθόνιον, ἐκ μεγάλης δόξης
εἰς μεγάλην αἰσχύνην κατήνεγκε. Διὸ καὶ τῷ ἀπροσ-
δοκῆτῳ βαρυθυμίας τῆς ἡττῆς, νόσον τε ἐπεσπάσατο
χαλεπήν, καὶ τῇ νόσῳ πέρας ὁ θάνατος ἦν, οὐδὲ πε-
ραιτέρῳ τῶν ἐπὶ τῆς ἡμερῶν διαρκέσαντος τοῦ σώμα-
τος ἀπὸ τῆς πληγῆς. Ἀέτιος δὲ διὰ πάντων ἐχώρει,
τοῖς λόγοις τοὺς ἀντιπάλους κατὰ κράτος βάλλων,
καὶ τὴν νίκην λαμπρὰν ἀναδούμενος. Τότε δὲ καὶ τῆς
ιατρικῆς ἐξῆπτο (86), ὡς ἂν μὴ μόνον ψυχῶν, ἀλλὰ
καὶ σωμάτων ἔχοι τὰς νόσους ἰᾶσθαι. Σώπολις δ' ἦν
αὐτῷ τοῦ μαθήματος ὁ διδάσκαλος, ἀνὴρ ἐν τῇ τέ-
χνῃ μηδενὸς ἔχων τὰ δεύτερα· ἀριστεύων δὲ ἐν ἰα-
τρικῇ ὁ Ἀέτιος, ἄμισθον παρείχε τοῖς δεομένοις τὴν
θεραπείαν. Εἰ δέ ποτε ἐδέξεν αὐτῷ τῶν ἀναγκαίων,
παρὰ τινι τῶν ὁμοτέχνων νύκτωρ φοιτῶν, ἵνα μὴ δι'
ἡμέρας ἀπάγοιτο τῶν σπουδαιοτέρων, ὅσον τοῦ χρυ-
σίου τεχνικωτέρας ἐδεῖτο χειρὸς, τοῦτο δὲ ἄρα ἐξερ-
γαζόμενος (87) θᾶπτον, παρὰ τοῦ ὁμοτέχνου τὸν μι-
σθὸν ἐκομιζέτο, καὶ τὸν ἑαυτοῦ βίον συνείχε. Ταῦτα
δὲ κατ' ἐκείνους καιροὺς τοῦ Κωνσταντίου ἦν, καθ'
οὓς καὶ ὁ Θεόφιλος ἐκ τῶν Ἰνδοῶν ἐπανελθὼν διῆγεν
ἐν Ἀντιοχείᾳ.

eoque modo vitam sustentabat. Hæc vero prin-
Theophilus ex India reversus Antiochiæ mora-

15'. "Ὅτι Ἀέτιος, φησὶ, τοῖς περὶ βασιλεῖον τὸν
Ἀγκύρας, καὶ Εὐστάθιον τὸν Σεβαστείας, εἰς τοὺς
περὶ τοῦ ὁμοουσίου λόγους καταστάς, καὶ πάντων
ἀνθρώπων αὐτοὺς διελέγξας ἀφωνοτάτους, ὡς οὗτος
τερατολογεῖ, εἰς μῖτος αὐτοῖς ἄσπονδον κατέστη.

15'. "Ὅτι Λεόντιος, φησὶν, ὃν ὁ ἔμπροσθεν λόγος
πρεσβύτερόν τε καὶ διδάσκαλον Ἀετίου ὑπέδειξεν,
ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας καταστάς, εἰς διακονίαν τὸν

VALESII ANNOTATIONES.

(85) *Παρεχομένης αὐτοῦ σοφίας.* Rectius in D
codice Bocharti scribitur αὐτῷ. Nec displicet con-
jectura Holstenii, qui in margine sui codicis anno-
tavit scribendum sibi videri παρεσομένης.

(86) *Καὶ τῆς ἰατρικῆς ἐξῆπτο.* Aetium medicinæ
artem leviter attigisse testatur etiam Gregorius Nys-
senus in libro primo *contra Eunomium*, pag. 295.
Cujus libros si legisset Jacobus Gothofredus, pluri-
mum ex eo utilitatis percipere potuisset; multa
enim de Aetio, ejusque studiis atque institutis illic
refert Gregorius, quæ non leguntur in Philostorgio:
cujusmodi illud est, Aetium primo quidem Ampe-
lidis cujusdam servum fuisse, deinde vero nescio
qua arte manumissum fabrum ærariam castitisse.

Verba Gregorii Nysseni sic habent: Ἐκδύοντα γὰρ
αὐτὸν ἤδη τὴν δουλείαν Ἀμπελίδος — τῆς κεκτημέ-
νης αὐτόν· τὸ δὲ ὅπως οὐδὲν δέομαι λέγειν, ὡς ἂν
μὴ δόξαιμι κακοηθέστερον τοῦ διηγήματος ἄπτεσθαι·
εἶναι μὲν καμινευτήν, etc. Quem locum prorsus
infelicitè vertit Greiserus hoc modo: *Quippe il-
lum, relicta cultura vineæ quam possidebat (at quam
juste, tacebo, ne videar odiosius narrationem auspi-
cari), principio quidem factum esse fabrum camina-
rium, etc.* Hunc Gregorii Nysseni locum citat etiam
Nicetas in *Thesaurò orthodoxæ fidei*, lib. v, cap. 50.

(87) *Τοῦτο δὲ ἄρα ἐξεργαζόμενος.* Malim scri-
bere τοῦτο δὴ etc. Pro ἐξεργαζόμενος, in codice Bo-
charti scribitur simpliciter ἐργαζόμενος.

μηθητήν προχειρίζεται, καὶ διδάσκειν ἐν ἐκκλησίᾳ τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐπιτρέπει δόγματα. Ὁ δὲ πρὸς μὲν τὸ τῆς διακονίας ἔργον ὑπεστάλη· διδάσκειν δὲ ἀνεδέξατο. Χρόνον δὲ διατρίψας, ὅς ἐνόμιζεν αὐτῷ (88) εἰς τὴν τῶν θείων μαθημάτων ἐξαρκέσειν παράδοσιν, ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν αὐθις παραγίνεται. Ἦδη γὰρ ἐν αὐτῇ ὁ Ἀθανάσιος πολὺς ἦν ἐπὶ τοῦ ὁμοουσίου (89) ῥέων, καὶ ἐχρῆν εἶναι τὸν ἀντιπνέοντα.

Athanasius, et τὸ ὁμοούσιον magnis viribus defendebat, prorsusque necesse erat ut a'iquis ei resisteret.

ιη'. Ὅτι φησὶ Φλαβιανὸν καὶ Παυλίνον, οἳ καὶ μετὰ ταῦτα τὸν Ἀντιοχείας θρόνον εἶχον διανειμάμενοι, τούτους τὸν εἰρημένον Λεόντιον ἄτε δὴ μὴ ὁμοδοξοῦντας καθελεῖν. Οὗτοι δὲ ἦσαν Εὐσταθίῳ συνακολουθήσαντες, ἐς τὴν μεθόριον ἀπαγομένῳ. Ὅς τῶν ἱερῶν τῆς Ἀντιοχείας φροντῖδων (90), μᾶλλον δὲ τῆς ὅλης εὐσεβείας, οὐδὲν ἠέσχετο τοῖς καιροῖς συγκατηλεύσασθαι.

ιθ'. Ὅτι Σεκούνδου καὶ Σέρρα (a) εἰς ἐπισκοπὴν τὸν Ἀετίον προχειριζομένων, αὐτὸς, φησὶν, οὐκ ἠέσχετο, μὴ καθαρῶς αὐτοὺς ἱεραῖσθαι, διὰ τὴν ἐπιμιξίαν τῶν τῶ ὁμοουσίου (91) θρησκευόντων ἀποφαινόμενος.

κ'. Ὅτι, φησὶν, Εὐνόμιος κατὰ πίστιν τῆς Ἀετίου σοφίας εἰς Ἀντιόχειαν ἐκ Καππαδοκίας ἀφικόμενος, τῷ Σεκούνδῳ συνέμιξεν. Ὁ δὲ αὐτὸν ἐν Ἀλεξάνδρειᾳ τότε τῷ Ἀετίῳ διατρίβοντι συνέστηκε· καὶ συνέστην ἄμφω, ὁ μὲν διδάσκων, ὁ δὲ τοῖς ἱεροῖς (b) μαθήμασι συνασκούμενος.

κα'. Ὅτι Εὐνομίου φησὶν οὗτος ὁ δυσσεβής, οὐκ αἰσχυνόμενος, ἐγκώμιον ἀνατάξασθαι (92).

κβ'. Ὅτι φησὶ τὸν Κώνσταντα, διὰ τὴν ὑπὲρ Ἀθανασίου σπουδὴν ὑπὸ τυραννίδι τῆς Μαγνηντίου τὴν ζωὴν κατστρέψασθαι. Τελευτήσαντος δὲ αὐτοῦ, καὶ τοῦ μὲν Κωνσταντίου κατὰ τὴν Ἔδεσαν τῆς Μεσοποταμίας διατρίβοντος (τοῦτο γὰρ ὁ Περσικὸς ἀπῆλθε πόλεμος), ἡ πρεσβυτάτη τούτων ἀδελφὴ Κων-

A promotus fuisset, discipulum suum ad diaconatus gradum evexit, eique permisit ut ecclesiastica dogmata publice in Ecclesia doceret (93). Verum Aetius diaconi quidem functionem detrectavit, docendi vero munus libenter amplexus est. Cumque illic tandiu mansisset, quantum sibi sufficere iudicabat ad sacrarum disciplinarum traditionem, rursus Alexandriam perrexit. Jam enim illic agebat

18. *Flavianus et Paulinus a Leontio depositi.* — Ait Philostorgius Flavianum ac Paulinum, qui Antiochenum episcopatum inter se postea divisurunt, a supradicto Leontio, utpote contraria ipsi sentientes, depositos esse. Hi vero Eustathium secuti fuerant, cum is in exilium abduceretur. Qui quidem ex sacerdotali munere Antiochensis Ecclesiae, seu potius ex universa religione, nihil omnino temporum vicissitudine passus est interpolari.

19. *Aetius episcopatum recusat.* — Ait Philostorgius Aetium, cum Secundus et Serras ad episcopatum gerendum eum elegissent, assentiri noluisse, cum diceret eos non pure nec sancte divina celebrare mysteria, utpote qui Homousianis permisti essent.

20. *Eunomius.* — Eunomius, cum fama ad ipsum perlata esset de Aetii sapientia, ex Cappadocia Antiochiam profectus, in colloquium venit cum Secundo. Illic vero Aetio, qui tum Alexandriae degabat, Eunomium commendavit. Ambo igitur simul habitaverunt: Aetius quidem docens, Eunomius vero sacras disciplinas percipiens.

21. Ait impius Philostorgius se encomium Eunonii conscripsisse, nec erubescit id profiteri.

22. *Constantius, Magnentius et Veteranio tyranni.* — Ait Constantem, ob studium erga Athanasium, a Magnentio tyranno extinctum fuisse. Post ejus obitum, cum Constantius Edessae in Mesopotamia moraretur: id enim exigebat bellum Persicum (94); eorum soror natu maxima Constantina, quae vidua

VALESII ANNOTATIONES.

(88) Ὅς ἐνόμιζεν αὐτῷ. Non dubito quin scribendum sit ὅσον ἐνόμιζεν αὐτῷ εἰς τὴν τῶν θείων μαθημάτων ἐξαρκέσειν παράδοσιν, etc.

(89) Πολὺς ἦν ἐπὶ τοῦ ὁμοουσίου. In codice Bocharti scriptum inveni, ὑπὸ τοῦ ὁμοουσίου. Quare non dubito quin scribendum sit hoc loco, ὑπὲρ τοῦ ὁμοουσίου. Eundem errorem paulo antea observavi.

(90) Ὅς τῶν ἱερῶν τῆς Ἀντιοχείας φροντῖδων. Assentior Gothofredo, qui haec de Leontio, non autem de Eustathio dici recte observavit. Ejusdem Leontii Antiochensis episcopi elogium exstat in *Chronico Alexandrino*, p. 672.

(91) Διὰ τὴν ἐπιμιξίαν τῶν τῶ ὁμοουσίου, etc. In manuscriptis codicibus Scoriacensi et Bochartiano scriptum est τῶν πρὸς τὸ ὁμοούσιον, etc. Proinde

malim legere, διὰ τὴν ἐπιμιξίαν πρὸς τοὺς τῶ ὁμοούσιον θρησκευόντας· quamquam pro vocabulo ὁμοούσιον, libentius hoc loco legerem ὁμοούσιον. Ariani enim, quorum antesignani erant Secundus et Serras, non communicabant Homousianis, sed iis tantum qui τὸ ὁμοούσιον profitebantur. Verum, re attentius examinata, nihil hic mutandum censeo. Ariani enim Homousianis eo quidem tempore in Oriente communicabant, ut docet Socrates in lib. II, cap. 22.

(92) Ἐγκώμιον ἀνατάξασθαι. Scribendum est συντάξασθαι, vel certe ἀναγράψασθαι.

(93) Theodorit. I. II, c. 24.

(94) Soz. lib. IV, cap. 4.

VARIORUM.

(a) Σεκούνδου καὶ Σέρρα. Erant hi Ariani episcopi, Secundus quidem Ptolemaid's in Aegypto, Serras vero Parætonii in Libya.

(b) Ὁ δὲ τοῖς ἱεροῖς. Eunomius Aetii non modo discipulus fuit, verum etiam amanuensis, ut habet Socr. lib. II, cap. 35, in fin.

erat Hanniballiani, timens ne Magnentius tyrannus A universum imperium sub potestatem suam redigeret, Veteranionem, unum ex magistris militiæ, Cæsarem renuntiavit. Videbatur autem illa id suo jure facere, propterea quod communis eorum pater, dum viveret, diademate eam coronaverat, et Augustam nuncupaverat. Constantius vero, his cogitis, statim diadema misit ad Veteranionem, imperatoriam ei dignitatem suffragio suo confirmans; postea vero adversus Magnentium in Occidentis partes cum exercitu profectus, sub obtentu colloquii quod cum Veteranione amice inire voluerat, eo quod is defectionis suspicionem præbuisset, eum comprehendit, et imperatoria veste exiit. Nullo tamen alio affectum incommodo, imo vero mensæ suæ adhibitum, Prusam Bithyniæ amandavit, am- B plos ac magnificos sumptus ei constituens, providensque ne quidquam eorum quibus privatorum hominum vita beate transigitur, ei deesset.

25. *Jacobus Nisibenus* (95). — Ait Philostorgius, Saporem Persarum regem Romanis bellum intulisse, et Nisibin urbem oppugnasse; verum re infecta, præter omnium opinionem pudore affectum recessisse, cum Jacobus, urbis illius episcopus, civibus quid faciendum esset commonstrasset, et firma in Deum spe ac fiducia pro salute urbis admirabiliter propugnasset.

24. *Alpes Succi et Juliæ* (96). — Alpes, ut ait Philostorgius, tam Succi, quam hæ quæ Juliæ vocantur, transitus sunt angustî, maximis utrinque C montibus unum in locum, ita ut fere sibi mutuo jungantur, cocuntibus. Porro transitus similes quodammodo sunt angustîis Thermopylarum. Sed Juliæ quidem Alpes Gallias atque Italiam dividunt; Succî vero inter Daciam siti sunt et Thraciam: quorum angustias cum occupare tentasset Veteranio, defectionis suspicionem Constantio præbuit.

25. *Gallus Cæs.* — Dum Constantius adversus Magnentium tyrannum expeditionem pararet, nuntius ad eum perlatus est, Persas cum ingentibus copiis adversus Orientis provincias moveri. Quare necesse habuit Gallum Cæsarem nuncupare, et contra Persas in Orientem mittere. Erat autem Gallus frater ejus patruelis; etenim Galli pater Constantius frater fuit Constantini Magni: ex D quo orti erant Constantius et fratres ejus.

26. *Cruz Hierosolymis in cælo visa* (97). — Et Constantius quidem victoriam de tyranno reportavit, cum signum crucis illic quoque visum esset, ad longissimum spatium protensum, et diurnam lu-

σταντίνα (98) ('Αναβιλλιανοῦ δὲ ἦν κεχηρωμένη γυνή), δείσασα μὴ φθάσειεν ὁ τυραννήσας Μαγνέντιος τὸ πάντων ἀναρτήσασθαι κράτος, Οὐτερανίωνά τινα τῶν στρατηγούντων ἕνα καθίστησι Καίσαρα. Ἐδόκει δὲ δύνασθαι τὴν πράξιν, διότι ζήνων (99) ὁ κοινὸς αὐτῶν πατὴρ διαδήματί τε αὐτὴν ἐταινίωσε, καὶ Αὐγουῦσταν ἐπωνόμασεν. Ὁ δὲ Κωνσταντίος ταῦτα μαθὼν παραυτίκα μὲν Οὐτερανίωνι τὸ διάδημα πέμπει, συνεπικυρῶν αὐτῷ καὶ τὸ τῆς βασιλείας ἀξίωμα· ἔπειτα δὲ πρὸς ἐσπερίους κατὰ Μαγνεντίου στρατευόμενος, καὶ συμμίξαι φιλίως τῷ Οὐτερανίωνι βουληθεὶς, ἐπεὶ περ ἐκεῖνος παρέσχεν ὑπόψιν ἐπαναστάσεως, χειροῦται μὲν τὸν Οὐτερανίωνα, καὶ τῆς βασιλικῆς ἀποδύει στολῆς· μηδὲν δὲ κακὸν ἐπεργασάμενος ἄλλο, ἀλλὰ καὶ τραπέζης αὐτῷ κοινωνήσας, εἰς Προῦσαν τῆς Βιθυνίας ἐκπέμπει, λαμπρὰς καὶ μεγαλοπρεπεῖς ἀφορίσας αὐτῷ τὰς χορηγίας, μηδενὸς ὑστερῆσθαι, ὣν ἀνθρώπου βίος ὡς ἐν ἰδιώταις εὐδαιμονεῖ, προνοησάμενος.

κγ'. Ὅτι Σαπόρην τὸν βασιλέα Περσῶν ἀναγράφει στρατεῦσαι κατὰ τῆς Νιτιβίδος, καὶ εἰς πολιορκίαν αὐτῆς καταστῆναι· ἀπρακτὸν δὲ καὶ παρὰ δόξαν κατησχυμένον ὑποστρέψαι, Ἰακώβου τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου τὸ τε πρακτέον τοῖς πολίταις εἰσηγουμένου, καὶ τῇ πρὸς Θεὸν παρῴρησιν, κατὰ τὸ ἀνυπερέβλητον τῆς πόλεως ὑπερμαχεσαμένου.

κδ'. Ὅτι αἱ Ἄλπεις, αἱ τε Σούκις καλούμεναι, καὶ αἱ Ἰούλιαι, δίοδοί εἰσι στεναὶ μεγίστων ὄρων ἐκατέρωθεν, καὶ ὑφ' ἐν χωρίον ἐγγὺς τοῦ συμπύσσεσθαι συγκλειόμενων. Ἐόικασι δὲ αἱ δίοδοι αὗται τοῖς ἐν θερμοπύλαις στενοῖς. Ἄλλ' αἱ μὲν Ἰούλιαι Ἄλπεις τὰς Γαλλίας καὶ Ἰταλίας διορίζουσι (1) τῶν Ἰταλῶν· αἱ δὲ Σούκις μεταξὺ τῆς Δακίας εἰσὶ καὶ τῆς Θράκης, ἃς καὶ καταλαθεῖν ἐπειγόμενος Οὐτερανίων τὴν ὑπόνοιαν τῆς ἐπαναστάσεως παρέσχε Κωνσταντίῳ.

κε'. Ὅτι ἐν ᾧ Κωνσταντίος κατὰ Μαγνεντίου παρεσκευάζετο τοῦ τυράννου, τὸ Περσικὸν ἀκούσας κατὰ τῆς ἐφ᾽ αὐτῆς βαρυτέρᾳ χειρὶ κινεῖσθαι, εἰς ἀνάγκην ἦκε Γάλλον Καίσαρα χειροτονῆσαι, καὶ ἐπ' αὐτοὺς ἐκπέμψαι. Ἀνεψιὸς δὲ ἦν ὁ Γάλλος· καὶ γὰρ ὁ Γάλλου πατὴρ Κωνσταντίος ἀδελφὸς ἦν Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου, ὃς ἐγείνατο Κωνσταντίον καὶ τοὺς αὐτοῦ ἀδελφοὺς.

κς'. Ὁ μὲν οὖν Κωνσταντίος ἐγκρατῆς τοῦ τυράννου γίνεται, κἀνταῦθα τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ ἐπὶ μέγιστόν τε προφανέντος, καὶ καταπληκτικότηταις αἰγλαῖς ὑπεραστράψαντος τὸ τῆς ἡμέρας φῶς. Ὁρθῆ

VALESH ANNOTATIONES.

(95) Theodorit. l. II, c. 30.

(96) Soer. pag. 108, n. 1.

(97) Soz. pag. 154, 157.

(98) *Κωνσταντίνα*. In codice Bocharti Κωνσταντίνα scribitur. Sed verum ejus nomen est Κωνσταντίνα, ut in Annotationibus ad Ammianum Marcellinum observavi.

(99) *Διότι ζήνων*. Nemo non videt scribendum esse ζῶν, quamvis manuscripti codices repugnent.

(1) *Τὰς Γαλλίας καὶ Ἰταλίαν διορίζουσι*. In manuscriptis codicibus nostris hunc locum ita scriptum inveni: Τὰς Γαλλίας καὶ Ἰταλίας διορίζουσι τῶν Ἰταλιῶν. Verum hæc voces καὶ Ἰταλίας prorsus expungendæ sunt, ut superflue. Certe Nicephorus in libro nono capite tricesimo secundo, hunc Philostorgii locum describens, duo hæc vocabula prætermisit.

δὲ ἐπὶ τῶν Ἱεροσολύμων περὶ τὴν τρίτην ὥραν μά-
 λιστα τῆς ἡμέρας, ἑορτῆς τῆς λεγομένης Πεντηκοστῆς
 ἐνισταμένης. Ὁ δὲ θεόγραφος τύπος ἐκεῖνος ἀπὸ
 τοῦ λεγομένου Κρανίου μέχρι καὶ τοῦ τῶν Ἐλαιῶν
 ὄρους διήκων ὠρᾶτο, ἵριδος μεγάλης στεφάνου τρό-
 πον πανταχόθεν αὐτὸν περιελιττούσης. Ἐδήλου δὲ
 ἄρα ἡ μὲν ἵρις τὴν τοῦ σταυρωθέντος καὶ ἀναλη-
 φθέντος εὐμένειαν· ὁ δὲ στέφανος τὴν τοῦ βασιλέως
 νίκην. Τὸ δὲ σελασφόρον ἐκεῖνο καὶ σεβάσμιον θέαμα
 οὐδὲ τοῖς ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου ἀθέατον ἦν, ἀλλ' ἐπι-
 δήλως ὁρώμενον, Μαγνέντιον μὲν καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ
 ἄτε τῆ τῶν δαιμόνων θεραπεία προσανακειμένους,
 εἰς ἀμήχανον δέος κατέστησε· Κωνσταντίον δὲ καὶ
 τοὺς περὶ αὐτὸν εἰς θάρσος ἄμαχον ἀνεκτήσατο. Ἡτ-
 τηθεὶς δὲ τὰ πρῶτα Μαγνέντιος, εἶτα κατὰ μικρὴν
 ἀναλαβὼν ἑαυτὸν, καὶ συμπλακεῖς ἐκ δευτέρου τῷ
 πολέμῳ, καὶ κατὰ τὸ κραταιότατον καταπολεμηθεὶς,
 καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ μικροῦ πάντας ἀποβαλὼν, πρὸς
 τὴν Λουγδύνην ἀποδιδράσκει πόλιν. Καὶ τὰ μὲν
 πρῶτα κατ' εὐνοίαν δῆθεν τὸν οἰκεῖον ἀδελφὸν ἀπο-
 σφάττει, πολεμίας προαρπάζων ὕβρεως καὶ χειρὸς.
 Ἐπειτα καὶ εἴ τις ἄλλος παρῆν τῶν οἰκειοτάτων. Τε-
 λευταῖον δὲ, τὸ ξίφος ὑποστήσας ἑαυτῷ, ἐπιρῥάχθη
 τε καὶ διελαθεὶς κατὰ τὸ μετὰφρενον ἐξέψυξεν, οὐδ'
 ὄλα τέσσαρα τυραννήσας ἔτη.

κζ'. Ὅτι φησὶ τοὺς περὶ Βασίλειον καὶ Εὐστάθιον
 δι' ἔχθρας γεγονότας τῷ Ἀετίῳ, διαβολὰς ἀτόπους
 συρράψαι, καὶ τὸν Γάλλον ἐπὶ ταυτὸ παροξύναι (2)·
 ὥστε ἐκεῖνον ὡς ἐπισκόποις πιστεύσαντα καὶ πρὸς
 ὀργὴν ἐκταραχθέντα, κελεῦσαι τὸν Ἀετίον ἀναζητη-
 θῆναι, καὶ ἀμφοῖν τοῖν σκελοῖν κατεαγῆναι. Λεοντίου
 δὲ τοῦ ἐπισκόπου Ἀντιοχείας τάναντία τούτοις τὸν
 Καίσαρα διδαξαμένου, ἡ τε καταδικάζουσα ψῆφος
 ἀνεβλήθη, καὶ εἰς θεὸν ὁ Γάλλος μετ' οὐ πολὺ τοῦ
 Ἀετίου κατέστη, καὶ φίλος ἐκρίθη. Καὶ πολλάκις
 πρὸς Ἰουλιανὸν ἀπεστάλη, καὶ μάλιστα ἠνίκα δι-
 επυνθάνετο πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν ὁ ἀδελφὸς ἐκεῖνον
 ἀποκλίνειν· ἐστέλλετο δὲ, τῆς ἀσεθείας κατὰ τὸ δυ-
 νατὸν αὐτὸν ἀνασώσασθαι. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν
 θεῶν μαθημάτων ὁ Γάλλος διδάσκαλον τὸν Ἀετίον
 ἐποιεῖτο.

κη'. Ὅτι Γάλλου κατὰ Περσῶν εἰς τὸ κράτιστον
 ἀνδραγαθήσαντος, εἰς φθόνον οἱ ταῖς διαβολαῖς χαί-
 ροντες ἀναφλέγουσι τὸν βασιλέα. Καὶ τοῦ Περσικοῦ
 πολέμου ταῖς τοῦ Καίσαρος ἀριστεταῖς πεπαυμένου,
 ἀποστέλλει Δομετιανὸν ἑπαρχὸν τῶν καλουμένων
 πραιτωρίων ὁ Κωνσταντίος, ἐντειλάμενος αὐτῷ κατὰ
 τὸ ἀφανὲς, τὰς τοῦ Γάλλου περικόπτειν ἀπὸ τῆς Ἀν-
 τιοχείας ἐξόδους, τὴν ἐπ' ἀνδρεία καὶ τῆ τῶν κοινῶν
 ἐπιμελείᾳ δόξαν αὐτοῦ κατασμικρύνειν ταύτῃ δια-
 ναοῦμενος. Ὁ δὲ Δομετιανὸς οὐδὲν τῶν προσταχθέν-

cem splendidissimis ad stuporem usque radiis
 longe superans. Apparuit autem Hierosolymis, cir-
 ca horam tertiam ejus diei quæ vulgo dicitur Pen-
 tecoste. Porro hoc signum divinitus pictum a Cal-
 variae monte usque ad montem Olivarum pertingere
 videbatur, magna iride instar corona: illud undique
 ambiente. Et iris quidem Christi crucifixi et in
 cœlum assumpti elementiam designabat; corona
 vero, imperatoris victoriam. Porro splendidum istud
 ac venerandum signum ne militum quidem oculos
 effugit, sed ab utroque exercitu clare conspectum,
 Magnentium quidem et eos qui a partibus illius sta-
 bant, utpote daemonum cul ui addictos, supra mo-
 dum terruit; Constantio vero et iis qui cum illo
 erant, invictam quamdam fiduciam addidit. At Ma-
 gnentius cum a Constantio primum victus fuisset,
 postea viribus paulatim resumtis, secundo prælio
 congressus, penitus debellatus est, amissoque prope-
 motum omni exercitu suo, ad urbem Lugdunum
 profugit. Ac primo quidem benevolentiae specie
 fratrem suum interfecit, ut hostium manibus et in-
 juriis eum eriperet. Deinde vero ex propinquiori-
 bus quemcumque adesse viderat, eodem sustulit
 modo. Postremo ipse in gladium quem pectori suo
 supposuerat, incubuit, transfixoque dorso animam
 exhalavit, cum per annos ferme quatuor tyrannidem
 exercuisset.

27. *Aetium Gallus in amicitiam recipit.* — Ait
 Philostorgius, Basilium et Eustathium, susceptis
 adversus Aetium inimicitias, absurdas quasdam ca-
 lumnias confinxisse, et Gallum contra eum incitasse:
 adeo ut Gallus tanquam episcopis fidem habens, et
 ira excandescens, Aetium perquiri jusserit, et fra-
 ctis eruribus occidi. Sed cum Leontius episcopus
 Antiochiæ contraria iis quæ contra Aetium delata
 fuerant Cæsari retulisset, damnationis sententia re-
 vocata est, et Aetius non multo post in conspectum
 Galli venit, et inter amicos ejus habitus est. Missus
 est etiam sæpius ad Julianum, ac præcipue eo tem-
 pore quo Gallus fratrem suum ad superstitionem
 gentilium declinare didicerat; mittebatur autem eo
 consilio, ut Julianum ab impietate revocaret. Sed
 et Gallus Aetium sacrarum disciplinarum magistrum
 sibi adscivit.

28. *Gallus calumniis appetitus.* — Cum Gallus in
 bello adversus Persas admodum strenue se gessisset,
 calumniatores Constantium ad invidiam coac-
 tarunt. Constantius igitur, bello Persico virtute ac
 fortitudine Cæsaris Galli jam sopito, Domitianum
 præfectum prætorio misit, hoc ei dans occulte in
 mandatis, ut egressus Galli ex urbe Antiochia com-
 primeret. Hæc enim ratione gloriam Galli ex forti-
 tudine rei que publicæ cura imminuere cogitabat
 Domitianus vero, non modo non moderatius iis

VALESI ANNOTATIONES.

(2) Ἐπὶ τ' αὐτοῦ παροξύναι. Mallem scribere
 κατ' αὐτοῦ. In manuscripto codice Samuelis Bo-
 charti legitur, ἐπὶ ταυτὸν. Post ubi legitur τὸν Καί-

σαρα διαδεξαμένου, scribendum est διδαξαμένου,
 ut in codice Bocharti scriptum iuveni.

quæ ipsi imperata fuerant, verum etiam audacius **A** τῶν μετριώτερον, ἀλλὰ καὶ θρασύτερον καὶ φρονῶν καὶ πράττων, οὐδὲ παραγενόμενος εἰς Ἀντιόχειαν, ἐνθα διέτριβεν ὁ Γάλλος, οὐδ' εἰς ὕψιν αὐτοῦ ἐλθεῖν κατεδέξατο. Ἐξ ἧς αἰτίας καὶ ἐτέρων συνεπιρρῶντων, θανάτῳ τὸν ὑβριστὴν μετελθεῖν ἐβουλεύετο, καὶ τὸν Μόντιον (3) κοινωνὸν γενέσθαι τῆς κρίσεως παρελάμβανεν. Ὁ δὲ θράσους ἀμετρία χρησάμενος Ὁὐδὲ λογιστὴν, ἀντεῖπεν, ἔξεστὶ σοὶ προχειρίσασθαι (4), καὶ πῶς ἂν πραιτωρίων ἐπαρχὸν ἀνελεῖν δύναιο; Ἐφ' οἷς ἡ Γάλλου γυνὴ Κωνσταντία (a) περι-αλγῆς γενομένη, εἰ οὕτως ὁ Γάλλος Καῖσάρ τε ὢν καὶ Αὐγούστης ἀνὴρ (καὶ γὰρ αὕτη πατρώθεν ἦν δεδε-γμένη τὸ ἀξίωμα) προπηλακίζοιτο, αὕτη δὲ ἐαυτῆς ἐπισπασαμένη τὸν Μόντιον τοῖς δορυφόροις ἐκδίδω-σιν. Ὡστε τὴν ταχίστην ἀραμένους πρὸς τὸν Δομετια-**B** νὸν ἀποκομίσαι. Κάκεινον κατασπάσαντας τοῦ θρόνου, ἄμφω σχοίνοις τῶν ποδῶν ἐξαψαμένους, κακοῦς κα-κῶς ἀπολέσαι. Καὶ τοῦτο θάττον ἐπράχθη, συνεπι-ψηφίζοντος καὶ τοῦ Γάλλου.

Idque celeriter factum est, consentiente etiam Gallo.

EX LIBRO QUARTO.

1. *Galli cædes.* — Constantius, cum ea quæ Mon-
tio ac Domitiano acciderant, comperisset, ira exan-
descens Gallum ad se evocavit. Hic vero, etsi nihil
boni de hac evocatione suspicaretur, tamen me-
tuens ne, si recusasset, bellum civile commoveret-
ur, mandatis obtemperavit. Antegressa autem est
Constantia, prior fratrem convenire studens, et pro
marito eum exorare. Sed cum Bithyniam venisset, **C**
viæ simul ac vitæ ejus cursum repentina mors inter-
rupit. Quo casu Gallus, in graviolem metum con-
jectus, priorem tamen sententiam non mutavit.
Profectus est autem una cum illo etiam Theophilus
Indus. Porro cum Gallus in Noricum venisset, ex
urbe Mediolano in qua tum degebat Constantius,
missus est Barbatio magister militum, qui et Gal-

EK THΣ ΤΕΤΑΡΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α'. Ὅτι ὁ Κωνσταντίος μαθὼν τὰ περὶ Μόντιον καὶ
Δομετιανὸν συνενεχθέντα, καὶ ὀργῆς ἀναπλησθεὶς,
μετεκαλεῖτο τὸν Γάλλον. Ὁ δὲ, τὴν μὲν κλήσιν οὐκ
ἐπ' ἀγαθῷ συλλαβῶν (5), εὐλαβούμενος δὲ μὴ πόλε-
μος ἀπειθήσαντος συβράγῃ, τοῦ προστάγματος γίνε-
ται (6). Προεξώρμα δὲ καὶ ἡ Κωνσταντία, προεντυχεῖν
σπεύδουσα τῷ ἀδελφῷ, καὶ αἰδέσασθαι αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ
ἀνδρός. Ἄλλ' αὕτη μὲν, κατὰ Βιθυνίαν γενομένη
ἐπεσχέθη τῷ θανάτῳ καὶ τῆς ὁδοῦ καὶ τοῦ βίου. Ἐξ
οὗ καὶ ὁ Γάλλος μᾶλλον τοῦ δέους γενόμενος, τὴν ἐξ
ἀρχῆς γνώμην ὁμοίως οὐ μετίετο. Συναπῆει δ' αὐτῷ
καὶ Θεόφιλος ὁ Ἰνδός. Ἐπεὶ δὲ τοὺς Νωρικοὺς κατέ-
λαβεν, ἐνταῦθα δὴ ἐκ Μεδιολάνων, ἐνθα διῆγεν ὁ
Κωνσταντίος, καταπέμπεται Βαρβατίων, ἀνὴρ τὴν
στρατηγικὴν ἔχων ἀρχήν, ἐφ' ᾧ τὸν Γάλλον ἀφελέ-

VALESII ANNOTATIONES.

(3) Καὶ τὸν Μόντιον. Fallitur vir doctus, qui in
margine codicis Bocharti annotavit forte scriben-
dum esse Λέοντιον. Hic enim est Montius quæstor
sacri Palatii, de quo Ammianus Marcellinus loqui-
tur in libro decimo quarto. Ejusdem meminit Gre-
gorius Nyssenus in libro primo *contra Eunomium*,
pag. 294: Τοῦ δὲ περὶ τὸν ὑπαρχὸν Δομετιανὸν καὶ **D**
Μόντιον ἄγους τῆνικαῦτα τολμηθέντος, etc.

(4) Οὐδὲ λογιστὴν ἔξεστὶ σοὶ προχειρίσασθαι.
Hunc locum non intellexit Gothofredus. Nam logi-
stam quidem, rationarium præfecti prætorio intel-
lexit: προχειρίσασθαι vero accepit pro διαχρήσασθαι,
id est, *interficere*. Nos jam pridem in Annotationi-
bus ad librum XIV Ammiani Marcellini, pag. 36, et
in Annotationibus ad *Historiam ecclesiasticam* Eu-
sebii, observavimus logistas esse curatores civita-
tum. Προχειρίσασθαι vero idem esse quod *promo-
vere*, vel *creare*, nemo est in Græcis litteris medio-
criter versatus qui nesciat. Montius ergo quæstor

Gallum Cæsarem ita admonerat: *Non licet tibi ne
curatorem quidem urbis promovere, quanto minus li-
cet præfectum occidere?* Sciendum porro est, cura-
tores civitatum ab ipsis imperatoribus promoveri
solitos, ut notavi ad Amm. Marcellin. Proinde Gal-
lus, quippe qui imperator non esset, sed Cæsar
duntaxat, id est, imperatoris minister, curatoris
creandi potestatem non habebat.

(5) Οὐκ ἐπ' ἀγαθῷ συλλαβῶν. Scribendum puto
συμβάλων, id est, *conjectans*.

(6) Τοῦ προστάγματος γίνεται. In margine codi-
cis Bochartiani adnotatum est eadem manu, deesse
hic aliquid: statimque alia manu adjectum est forte
πληρωθείς. Quam tamen conjecturam non probō.
Neque enim hæc locutio satis elegans mihi videtur.
Existimo igitur nihil deesse. Est enim locutio fami-
liaris Philostorgio. Sic infra in hoc capite de eo-
dem Gallo dicit: Ἐξ οὗ καὶ ὁ Γάλλος μᾶλλον τοῦ
δέους γενόμενος.

VARIORUM.

(a) Γάλλου γυνὴ Κωνσταντία. Constantini filia,
ideoque, ut videtur, Augusta hic appellata; Amni-
baliano prius nupta. Hanc alteram Megaram vo-

cat Ammianus Marcellinus ib. XIV initio; quem
vide. *W. Lowth*.

σθαι μὲν τῆς ἀλουργίδος, ὑπερόριον δὲ κατὰ τινα νῆ-
σον (α) τῆς Δαλματίας ποιήσασθαι. Ὁ δὲ Θεόφιλος
παρὼν οὐκ εἶα προελθεῖν τὴν πρᾶξιν. Καὶ γὰρ καθ'
ὄν καιρὸν Καῖσαρ ὁ Γάλλος χειροτόνηται, τῶν με-
ταξὺ αὐτοῦ καὶ Κωνσταντίου προελθόντων ὄρκων,
οἳ τὴν ἐν ἀμφοῖν φιλίαν καὶ τὸ παρ' ἑκατέρου ἀνεπι-
βούλευτον ἑκατέρῳ διετίθεντο, αὐτὸς ὁ μεσίτης ἦν,
καὶ ὁ συνέχων αὐτῶν τὴν ὁμόνοιαν. Πλὴν ἀλλὰ γε
μαθὼν ὁ Κωνσταντίος τὴν τοῦ Θεοφίλου ἀποκώλυσιν,
ἐκεῖνον μὲν ὑπερόριον ἀγεσθαι καλεῖται, τὸν Γάλλον
εἰς ἰδιώτην (7) ἀπογυμνωθέντα, φρουρησόμενον ἐκ-
πέμπεσθαι κατὰ τὴν νῆσον. Εὐσέβιος δὲ ὁ εὐνοῦχος,
ὃς εἰς τὴν τοῦ πραιποσίτου τιμὴν ἐκβεβήκει (8), καὶ
οἱ σὺν αὐτῷ, τὸν Κωνσταντίον ἐτι συνανέφλεγον κατὰ
τοῦ Γάλλου, δεδιότες μὴ, τῶν ὄρκων εἰς ἐπιστροφὴν
ἐλθῶν, ἢ τὸ τοῦ αἵματος ὁμόγνιον αἰδεσθεῖς, ἀνήσει τὸν
Καῖσαρα τῆς ὑπερορίας, καὶ σφᾶς ἐκεῖνος τὸν κίνδυ-
νον διαφυγῶν κακοῦς κακῶς ἀπολέσει. Στέλλονται τοί-
νων τῆ τούτων παραδρομῇ (9) οἱ τὸν Γάλλον ἀναιρή-
σοντες· οὐπω δὲ τοῦ πάθους προελθόντος, εἰς μετά-
νοιαν ἐπιστραφεῖς ὁ Κωνσταντίος ἐτέρους ἐκπέμπει
τὸν φόνον κωλύσοντας· τοὺς δὲ οἱ περὶ Εὐσέβιον ὑπο-
ποιῶνται, μὴ πρὶν παραγενέσθαι τῇ νήσῳ, μηδ' ἐμ-
φανίσει τινὶ τὰς ἀνακαλούσας τὸν θάνατον ψήφους,
πρὶν ἂν ὁ κατακριθεὶς τῷ ξίφει τὴν ζωὴν ἀπορρήξῃ.
Καὶ γέγονεν ὡς ἐσπούδασαν. Διὰ τοῦτο καὶ Ἰουλιανὸς,
ὑστερον τὸ τῆς βασιλείας περιζωσάμενος κράτος, Εὐ-
σέβιον τε καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ τῆς περὶ τὸν ἀδελφὸν
παρανομίας δίκην εἰσεπράξατο.

β'. Τὸ μέντοι γε βάρος τῆς ἀρχῆς ὑπολογιζόμενος
ὁ Κωνσταντίος, καὶ ὡς οὐχ οἷός τε εἶη μόνος φέρειν,
Ἰουλιανὸν τὸν ἀδελφὸν Γάλλου τῆς Ἰωνίας μεταπεμ-
ψάμενος, χειροτονεῖ Καῖσαρα, Ἑλένην αὐτῷ τὴν
ἰδίαν ἀδελφὴν εἰς γυναῖκα κατεγγυησάμενος. Καὶ
τὸν μὲν τὰς Γαλλίας φυλάττειν ἐκπέμπει· καὶ γὰρ
λίαν ἐτετάρακτο τὰ τῆδε.

γ'. Αὐτὸς δὲ ἐν Σιρμίῳ παραγενόμενος, διῆγεν· ἐν
ᾧ καὶ τὸν Ῥώμης ἐπίσκοπον Λιβέριον, ὑπὸ Ῥωμαίων
ἐπιζητούμενον σφύδρα, τῆς φυγῆς κατάγει καὶ ἀπο-
δίδωσι τοῖς αἰτησαμένοις. Τηρικαῦτα δὲ οὗτός φησι,
καὶ Λιβέριον κατὰ τοῦ ὁμοουσίου (10) καὶ μὴν καὶ
κατὰ γε τοῦ Ἀθανασίου ὑπογράψαι· ὁμοίως δὲ καὶ

lum purpurea veste exueret, et in quamdam Dalmatiæ
insulam relegaret. Verum Theophilus, qui aderat,
rem ad exitum perducere haudquaquam passus est.
Nam quo tempore Gallus Cæsar factus est, ipse
jurisjurandi quod inter Gallum et Constantium in-
tercesserat, quo mutuan inter se amicitiam, nec
alterum alteri unquam insidiaturum esse sponpon-
derant, interpret fuerat, et mutuam inter eos con-
cordiam continebat. Constantinus igitur, de Theophili
intercessione certior factus, cum quidem in exsilium
mitti præcepit, Gallum vero purpura nudatum, pri-
vati habitu in insulam deportari, illic a militibus
custodiendum. Porro Eusebius eunuchus qui ad
præpositi dignitatem evectus fuerat, et ii qui cum
illo erant, Constantii animum adhuc magis incita-
runt adversus Gallum: metuentes scilicet, ne Con-
stantius aut jusjurandum in memoriam revocans,
aut propinquitatem sanguinis reveritus, Cæsarem ab
exsilio revocaret, neve Gallus ex eo discrimine ela-
psus, ipsos malos male perderet. Horum igitur frau-
dibus atque insidiis, missi sunt qui Gallum interfice-
rent. Cæde tamen nondum perpetrata, poenitentia
ductus Constantius alios misit qui cædem probi-
berent. Verum Eusebius istis persuasit ne ad insu-
lam accederent, neve principis rescriptum quo cæ-
des Galli inhibebatur, cuiquam evulgarent prius,
quam Gallus gladio vitam finiisset. Idque ita gestum
est ut ipsi moliti fuerant. Quamobrem Julianus
postea imperium adeptus, Eusebium ac socios ob
injustam Galli cædem capitali supplicio affecit.

2. *Julianus Cæsar in Gallias missus.* — Porro
Constantius molem totius imperii considerans, et
quod solus in se ei sustentandæ haudquaquam suf-
ficeret, Julianum Galli fratrem, ex Ionia accitum,
Cæsarem constituit, Helena sorore sua ei in conju-
gium data. At Julianum quidem ad custodiam Gal-
liarum protinus misit; nam in illis partibus res ad-
modum perturbatæ erant.

3. *Liberii Osiique lapsus.* — Ipse vero Sirmium
profectus illic consedit: quo quidem tempore etiam
Liberium episcopum urbis Romæ, quem Romani
summo studio flagitabant, ab exsilio revocatum civi-
bus suis reddidit (11). Tunc e iam eundem Libe-
rium, et una cum illo Osium episcopum, contra

VALESII ANNOTATIONES.

(7) *Τὸν Γάλλον εἰς ἰδιώτην.* Procul dubio scri-
bendum est, τὸν δὲ Γάλλον, ut in margine codicis
Bochartiani adnotatur.

(8) *Εἰς τὴν τοῦ πραιποσίτου τιμὴν ἐκβεβήκει.*
Codex Bocharti habet ἐκβεβήκει.

(9) *Τῆ τούτων παραδρομῇ.* Scribendum est pro-
cul dubio περιδρομῇ. Est autem περιδρομῇ circum-
cursatio, vel ambitus. Glossæ veteres, περιδρομεύς
ambitiosus, περιδρομῇ, *ambitus*. Recte igitur Lu-

cas Holstenius Gothofredi interpretationem emen-
dans, pro *velocitate* reposuerat *instantia*. Sumitur
etiam hoc verbum pro fraude et insidiis ac ei. cum-
ventione.

(10) *Λιβέριον κατὰ τοῦ ὁμοουσίου.* De Liberii
subscriptione in synodo Sirmiensi, vide, si placet,
quæ notavi ad caput 15 libri IV *Historiæ ecclesia-
sticæ* Sozomeni.

(11) Soz. l. IV, c. 15.

VARIORUM.

(α) *Κατὰ τινα νῆσον.* Flanonem vocant Soer.
l. II, c. 54, et Soz. lib. IV, cap. 7. Porro Eusebium
eunuchum in causa fuisse, ut Gallus interficeretur,
scribit Julianus imp. in *Epistola ad senatum* popu-

lumque Atheniensem, pag. 501, cum ait, Gallum oc-
cisum in unius spadonis et cubicularii gratiam, εἰς
χάρην ἑνὸς ἀνδρογύνου καὶ κατακομαστοῦ, καὶ προσέτι
τοῦ τῶν μαγείρων ἐπιτρόπου.

consubstantialis vocabulum et contra Athanasium subscripsisse ait Philostorgius, cum synodus quaedam illic collecta esset, et supra memoratos in sententiam suam pertraxisset (12). Postquam vero subscripsissent, Osius quidem ad sedem suam Cordubam scilicet Hispaniae reversum, Ecclesiam ejus loci gubernasse, Liberium vero Romanae Ecclesiae praefuisse. At Felix, qui absente Liberio episcopus fuerat ordinatus, ad sua se recepit, episcopi quidem dignitatem relinens, nulli tamen praesidens Ecclesiae.

4. *Eudoxius ep. Antioch.* — (13) Mortuo Leontio Antiochenae urbis episcopo, Eudoxium ex urbe Germanicia translatum, hi qui ejusdem cum illo opinionis erant, ut ait Philostorgius, in sede Antiochena collocarunt. Porro Eudoxius Arianorum quidem sententiam sequebatur, nisi quod ex libris Asterii, ad sententiam eorum qui Filium similem secundum substantiam profitebantur, abductus fuerat. Sed Ariani, eum ab hoc dogmate retrahentes, ad dissimilis substantiae assertionem revocarunt. Caeterum Philostorgius ait, Eudoxium moribus mittem fuisse ac modestum, nec mediocri solertia ac dexteritate praeditum; ob ignaviam tamen ac timiditatem magnopere traducit; patrem ejus Caesarium nomine ait ortum fuisse ex Arabisso minoris Armeniae oppido; eumque licet in amores mulierum effusior fuisset, vitam tamen consummasse martyrio, quod et maculas ejus abstersit, et coronas athleticas insuper ei contulit.

5. *Eunomius.* — Eudoxius, ut ait Philostorgius, Eunomium ad diaconatus gradum promovit. Verum Eunomius, priusquam universam eorum doctrinam accuratissime didicisset, munus illud suscipere recusavit.

6. *Basilus Ancyrae ep. Eudoxio invidet.* — Cum Antiochensis ecclesiae administratio tradita esset Eudoxio, ait Philostorgius Basilium Ancyranum aegre admodum id tulisse. Ipse enim ad eam sedem cupiditatis oculos adjecerat, ejusque amorem penitus in animo delixum circumferabat.

7. *Theophilus Indus Augustam sanat.* — Constantius, cum uxor ipsius, quam quidem summopere amabat, furoribus uteri laboraret, necesse habuit

Α τὸν ἐπίσκοπον Ὅσιον, συνόδου τινὸς ἐνταῦθα συστάσης, καὶ εἰς ὁμοφωνίαν αὐτοῦς ὑποσπασαμένης. Ἐπαὶ δὲ ὑπέγραψαν, τὸν μὲν Ὅσιον εἰς τὴν ἑαυτοῦ παροικίαν τὴν Κουδρούβην τῆς Ἰσπανίας ἐπανελθεῖν, καὶ τοῦ θρόνου ἀρχεῖν· Λιθέριον δὲ τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας. Φίληξ δὲ, ὁ ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπος καταστάς, εἰς ἑαυτὸν ἀπῆει, τὸ μὲν ἀξίωμα τῆς ἐπισκοπῆς φέρων, οὐ μὴν γέ τινας Ἐκκλησίας προϊστάμενος.

δ'. Ὅτι Λεοντίου τοῦ Ἀντιοχείας ἐπισκόπου τελευτήσαντος, Εὐδόξιον, φησὶν, ἐκ Γερμανικείας μεταστησάμενοι (13) οἱ ὁμόδοξοι ἐπιβιβάζουσι τῷ θρόνῳ. Ὁ δὲ τῆς Ἀρειανῆς μὲν δόξης ἦν, πλὴν ἐκ τῶν Ἀστερίου γραμμάτων εἰς τὸ κατ' οὐσίαν ὅμοιον ὑπένηνεκτο. Οἱ δὲ συναϊρεσιῶται τοῦτον ἀναφέροντες πρὸς τὸ ἑτεροούσιον ἀνήγον. Ἐπεικῆ δὲ τὸν Εὐδόξιον ὁ Φιλοστόργιος καὶ κόσμιον τὰ ἤθη, καὶ τὰ ἄλλα δεξιὸν ἀναγράφων, εἰς δεξιάν ἐκτόπως διαλλάττει· καὶ Ἀραβισσὸν μὲν τῆς μικρᾶς Ἀρμενίας πόλιν πατρίδα λαχεῖν τὸν αὐτοῦ πατέρα (Καισάριος ὄνομα (14) αὐτῷ), μαρτυρικὴν δὲ, καίτοι τῶν εἰς γυναῖκας ἠττώμενον ἡδονῶν, ὅμως θάνατον διαθλήσαι, καθάρσιόν τε τῶν μολυσμάτων, καὶ πρὸς γε στεφάνους ἀθλητικὸς ἐπιφέροντα.

ε'. Ὅτι Εὐδόξιος μὲν, φησὶν, εἰς διακονίαν Εὐνόμιον προχειρίζεται, ὁ δὲ, πρὶν εἰς τὸ ἀκριβέστατον ἐκεῖνον τῆς δόξης ἀνελεῖν (15), τὴν λειτουργίαν οὐ δέχεται.

ς'. Ὅτι, φησὶν, Εὐδόξλου τὴν Ἀντιόχειαν ἐγγετισθέντος, ὁ Ἀγκύρας Βασίλειος ἐδυσχέραιεν· αὐτὸς γὰρ ἐπ' αὐτὴν εἶχε τὸ βλέμμα τῆ γνώμῃ στριζόμενον.

ζ'. Ὅτι, φησὶ, τῆς Κωνσταντίου γυναικὸς (α) τῷ τῆς μητρομανίας ἀλούσης πάθει, ἐξεκρέματο δὲ ταῖς ἡμέραις αὐτῆς ὁ Κωνσταντίος, εἰς ἀνάγκην ἦκε τὸν

VALESH ANNOTATIONES.

(12) Theodor. lib. II, c. 17.

(13) Theodor. lib. II, c. 25.

(15) Ἐκ Γερμανικείας μεταστησάμενον. Ex codice Bocharti emendavi μεταστησάμενοι. Et paulo post, pro ὑπηγήκατο, ex eodem codice restitui ὑπενήνεκτο. Porro fallitur hic Philostorgius, et qui eum secutus est Gothofredus, qui translationem Eudoxii ex episcopatu Germaniciensi ad sedem Antiochenam contigisse putant post lapsum ac restitutionem Liberii pontificis Romani. Etenim Eudoxius Antiochiam translatus est anno Christi trecentesimo exagesimo septimo. Liberius vero anno sequenti in propriam sedem est restitutus, ut ostendi

in Annotationibus ad librum quartum Sozomeni.

(14) *Καισάριος*. De hoc Caesario Eudoxii patre, deque ejus martyrio multa habet Suidas, ex Philostorgio procul dubio desumpta.

(15) *Πρὶν εἰς τὸ ἀκριβέστατον ἐκεῖνον τῆς δόξης ἀνελεῖν*. Hunc Philostorgii locum levi mutatione restituendum esse existimo, in hunc modum: *πρὶν εἰς τὸ ἀκριβέστατον τῆς ἐκεῖνων δόξης ἀνελεῖν, id est: Eunomius diaconatum sibi oblatum suscipere recusavit, priusquam universam eorum doctrinam, Eudoxii scilicet atque Aetii, accuratissime percipisset.*

VARIORUM.

(a) *Τῆς Κωνσταντίου γυναικός*. Eusebia haec est: quam sterilem, quoad vixit, fuisse testantur Am. Marcellinus lib. XVI, cap. 11, Zonaras et Cyprianus p. 249. Nec Theophili euationi (qualiscun-

que ea fuit) diu supervixit: quippe Constantius Faustinae, aliam conjugem, duxerat anno Chr. 360, amissa jampridem Eusebia, inquit Marcellinus, lib. XXI, cap. 6.

Θεόφιλον τῆς ὑπερορίας ἀνακαλέσασθαι (εὐφρμίζετο γὰρ οὗτος παθῶν εἶναι θεία δυνάμει θεραπευτής), παραγεγονότα δὲ καὶ συγγνώμην οἷς εἰς αὐτὸν ἤμαρ-
 τεν αἰτῆσαι, καὶ πρὸς τὴν τῆς γυναικὸς θεραπείαν ἐκλιπαρῆσαι, καὶ μὴ διαμαρτεῖν, ὡς οὗτος λέγει, τῆς αἰτήσεως. Ἐπιθέντος γὰρ τὰς ἱλαστηρίους χεῖρας τοῦ Θεοφίλου, ἀπαλλαγῆναι τοῦ πάθους τὸ γύναιον.

η'. "Ὅτι, φησὶ, Βασίλειος συλλαβὸν μεθ' ἑαυτοῦ τὸν τε τῆς Σεβαστείας Εὐστάθιον, καὶ ἑτέρους Ἐκκλησιῶν προεστῶτας, τὸν τε Ἀέτιον μάλιστα, εἶτα δὲ καὶ τὸν Εὐδόξιον πρὸς τὸν βασιλέα διασύρει, ἄλλα τε πλάττων περὶ αὐτῶν, καὶ ὡς εἶψαν μύσται καὶ κοινωνοὶ τῆς κατὰ Γάλλον ἐπαναστάσεως, συμπεριλαβὼν ταῖς κατ' ἐκείνων διαβολαῖς καὶ τὸν Θεόφιλον. Ὁ δὲ πεισθεὶς, μάλιστα δὲ διὰ τῶν γυναικῶν (ταύτας γὰρ οἱ περὶ Βασίλειον πρὸς τὴν ἑαυτοῦ γνώμην προκατειργάσαντο), τῷ μὲν Θεοφίλῳ ζημίαν ἐπιβάλλει, τὴν ἐν τῷ Πόντῳ Ἡράκλειαν οἰκεῖν ὑπερόριον, τὸν δὲ Εὐδόξιον τῆς Ἀντιοχείας ἀποστάντα διαμένειν οἴκοι, Ἀέτιον δὲ καὶ ἑτέρους τινὰς τῶν σὺν αὐτοῖς εἰς τὴν τῶν διαβαλλόντων δίδωσιν ἐξουσίαν. Ἐτύγχανον δὲ οἱ περὶ Βασίλειον καὶ κατὰ πρόσωπον τοῦ βασιλέως περὶ τῆς πίστεως διελεγμένοι, ἐν οἷς τὸ μὲν ὁμοιον τῷ Πατρὶ λέγειν κατὰ πάντα (α) τὸν ὕψον διετρανοῦτο, οὐσίας δὲ ὅλως οὐδὲ ὀνόματι μνήμης (β) τοῖς ἄλλοις λόγοις συνεισήγετο. Ταύτην δὲ τὴν δόξαν καὶ συνόδου κρίσει καὶ ὑπογραφαῖς βεβαιῶσαι διεσπούδασαν. Μετ' οὗ πολὺ δὲ καὶ Εὐνόμιος, τῆς φήμης τῶν ὑπὸ Βασιλείου πραχθέντων καταλαβούσης τὴν Ἀντιόχειαν, τὴν τε χειροτονίαν τοῦ διακόνου ὑποδέχεται, καὶ πρέσβυς ἀποσταλεὶς πρὸς Κωνσταντίον ἀναλῦσαι τὰ ἐψηφισμένα, ἀλίσκεται κατὰ τὴν ὁδὸν ὑπὸ τῶν ἀμφὶ Βασίλειον, καὶ εἰς Μιδαῖον φυγαδεύεται, πόλιν τῆς Φρυγίας· τὸν δὲ Ἀέτιον, ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν πεσόντα τῶν ἀμφὶ τὸν Βασίλειον, ὑπερόριον ἢ Πέπουζα τῆς Φρυγίας (16) εἶχεν· Εὐδόξιος δὲ εἰς τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα ὑπεχώρησε τὴν Ἀρμενίαν. Ἀλλὰ καὶ ἕτεροι ταῖς ὑπερορίαις ἐδόθησαν, ταῖς περὶ τὸν Βασίλειον ὑπαγόμενοι ψήφοις, ὧν ὁ ἀριθμὸς εἰς ἑβδομήκοντα σύμπας ἐκεφαλαιούτο.

θ'. "Ὅτι οἱ ἀμφὶ Βασίλειον ταῦτα διαπραξάμενοι πάντα, πανταχοῦ φοιτῶντες (17), τὸ ὁμοούσιον συν-

A Theophilum ab exilio revocare. Hunc enim divina virtute morbos curare, celebris fama erat. Postquam vero advenit Theophilus, Constantius eorum quæ adversus ipsum peccaverat, veniam petit, utque uxorem suam curaret, multis precibus rogavit; nec irrita fuit ejus postulatio, ut testatur Philostorgius. Nam cum Theophilus manus placatrices imposuisset, mulier morbo liberata est.

8. *Basilius Aetium, Eudoxium, Theophilumque exagitat.* — Basilus, ut scribit Philostorgius, adjuncto sibi Eustathio Sebastie episcopo aliisque Ecclesiarum præsidibus, Aetium præcipue, deinde vero Eudoxium quoque apud imperatorem accusavit, tum alia adversus eos conflagens, tum quod conscii ac participes fuissent conjurationis Galli. Sed et Theophilus iisdem calumniarum nexibus comprehensus est. Imperator igitur Basilio credens, ac præcipue mulieribus: has enim Basilius præveniens ad partes suas traduxerat: Theophilum quidem exilio multatum Heracleam Ponti relegavit. Eudoxium vero Antiochia excedere ac domi manere jussit. Aetium denique ac reliquos qui una cum illis erant, calumniatorum potestati tradidit. Cæterum Basilius coram imperatore de fide disputationem habuerat: in qua similem quidem per omnia Patri Filium esse exponebatur; substantiæ vero nulla mentio, ne nomine quidem tenus fiebat. Hanc autem opinionem, et synodi sententia et subscriptionibus firmari studuerunt. Nec multo post Eunomius, cum fama eorum quæ a Basilio gesta fuerant Antiochiam perlata esset, diaconi ordinationem suscepit: et legatus ad Constantium missus, ut ea quæ decreta fuerant rescinderentur, in itinere captus a Basilianis, et Midaium Phrygiæ relegatus est. Aetium vero in potestatem Basilianorum delapsum, Pepuza Phrygiæ vicus exulem accepit. At Eudoxius in Armeniam, ex qua oriundus erat, recessit. Alii præterea numero septuaginta Basilianorum sententia damnati, in exilium missi sunt.

9. *Basiliani ὁμοούσιον confirmant.* — Hæc ubi fecissent Basiliani, universa loca peragrantes, ὁμοού-

VALESII ANNOTATIONES.

(16) *Πέπουσα τῆς Φρυγίας.* Assentior Lucae Holstenio, qui ad latus sui codicis adnotavit scribendum esse Πέπουζα. Sic certe in codice ms. Samuelis Bocharti diserte exaratum inveni. Pepuza oppidum fuit Phrygiæ, quod Montanus novam Hierusalem cognominarat, ut docet Eusebius in libro quinto *Ecclesiasticæ hist.* capite 18. Ex cujus oppidi nomine, Montanistæ Pepuziani vocati sunt.

(17) *Πάντα πανταχοῦ φοιτῶντες.* Gothofredus hunc locum ita interpretatur: *Omnia ubique versantes.* Quæ interpretatio ferri nullo modo potest. In ms. codice Samuelis Bocharti aliam hujus loci distinctionem inveni. "Ὅτε οἱ ἀμφὶ Βασίλειον ταῦτα διαπραξάμενοι πάντα, πανταχοῦ φοιτῶντες, etc. Quam quidem distinctionem magnopere probo. Vox tamen πάντα delenda videtur, utpote superflua, et

VARIORUM.

(a) *Ὅμοιον τῷ Πατρὶ κατὰ πάντα.* Hæc non sunt desumpta e formula fidei a synodo Sirmiensi tertia composita, et consulum nominibus præfixis famosa, ut existimat Gothofredus in notis ad locum. Quæ enim hic describuntur, anno superiore gesta sunt, quam synodus ista coacta fuerit. Itaque potius e formula synodi Ancyranæ desumpta

sunt, cui Liberius episcopus Romæ subscripsit. Vid. Soz. lib. iv, cap. 15, et ibi Valesium. Certe Basilius Ancyranus erat Semi-Arianorum antesignanus. *W. Lowth.*

(b) *Μνήμης.* Rectius legi videtur μνήμη. *W. Lowth.*

σιον, id est similis substantiæ vocabulum confir-
marunt (18). Multique in eorum sententiam con-
cedentibus, Macedonium quoque Constantinopo-
leos episcopum, quamvis antea in sententiam
Eunomii esset propensior, in suam nihilominus
sententiam pertraxerunt. Multos etiam alios epi-
scopos, partim verbis allicientes, partim vim sua-
sionibus admiscentes, ad suas partes traduxere.

10. *Patrophilus et Narcissus Basilium ap. Imp. accusant. Synodus Arimini. Clades Nicomediæ.* —
Ait Patrophilum Scythopoleos et Narcissum Ireno-
poleos episcopum, una cum aliquot aliis Singidu-
num Mœsiæ urbem adventantes, retulisse Con-
stantio ea quæ per fraudem patrata fuerant à Ba-
silio. Constantium vero obstupefactum et dolore
commotum, eos quidem qui damnati fuerant ab
exilio revocasse; duas vero synodos celebrari jus-
sisse: alteram Arimini, ad quam Occidentalium
partium episcopi convenirent; alteram Nicomediæ,
quæ episcopos ex Oriente et Libya ac Thracia es-
set habitura; ut in his synodis ea quæ ab utraque
parte dicebantur, diligenti examine discuterentur.
Sed Nicomediensem quidem synodum, ut impius
iste calumniatur, eo quod plerique eorum in con-
substantialis fidem propensi erant, terræ motus re-
pressit, qui episcopos quindecim numero qui ante
alios advenerant, una cum Cœcropsio ejusdem urbis
episcopo exstinxit, concussa ecclesia in qua erant
congregati. Ariminensis autem synodus, ad quam
trecenti convenerunt episcopi, substantiæ quidem
vocabulum penitus rejecit. Filium vero Patri simi-
lem secundum Scripturas prædicans, additis singulorum
subscriptionibus firmavit.

11. *Synodus Seleuciæ.* — Nicomedia hunc in
modum terræ motu et incendio ac maris inunda-
tione, ut iste ait, eversa, multisque hominibus ex-
stinctis, synodus Seleuciæ tandem congregata est,
cum Basilius quidem Nicæam recusasset, Eudoxius
vero et Aëtius Tarsum admittere noluisent (19).
At Basiliani, cum synodum quibusdam machinati-
onibus in duas factiones divisissent, et seorsum con-
venissent, similem quidem secundum substantiam
confirmarunt; eos vero qui contra sentirent depo-
suerunt, dissimilis substantiæ dogmate condemna-
to. Ipsique per sese Annianum Antiochiæ episcopum
ordinarunt. Eudoxius autem et Aëtius, cum dissi-
milis substantiæ dogma scripto confirmassent,
litteras suas quaquaversum miserunt.

12. *Synodus Constantinopoli.* — Verum impera-
tor his de rebus certior factus, universos Constan-

Α εκρότουν· καὶ πολλῶν πειθομένων, καὶ τὸν Κωνσταν-
τινουπόλεως Μακεδόνιον, καίτοι τοῖς περὶ Εὐνόμιον
προαποκεκλιμένον (20), εἰς τὴν ἑαυτῶν ὁμῶς ἐπ-
εσπᾶσαντο δόξαν· ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἑτέρους τῶν
ἐπισκόπων, τοὺς μὲν ὑπάγοντες λόγοις, τοὺς δὲ, τὴν
πειθῶ συνεπικεραυνῶντες τῇ βίᾳ.

ε'. "Ὅτι Πατρόφιλον τὸν Σκυθοπόλεως, καὶ Νάρκισ-
σον τὴν Εἰρηνοπόλεως, καὶ ἑτέρους σὺν αὐταῖς, ἐν
Σεγγιδόνι τῆς Μυσίας παραγενομένους, τὸν Κωνσταν-
τίον φησὶν ἀναδιδάξαι τὰ παρὰ τοῦ Βασιλείου δεδρα-
ματουργημένα. Καὶ τὸν καταπλαγέντα καὶ ὑπεραλγή-
σαντα, τῶν μὲν μεθωρίων τοὺς κατεψηφισμένους
ἀνεῖναι, συνόδους δὲ γενέσθαι προστάξαι δύο, τὴν μὲν
ἐν Ἀριμίνῳ τοὺς ἀπὸ δύσεως συναλίζουσαν, τὴν δὲ
τοὺς ἐξ ἑφᾶς καὶ Λιθύης καὶ Θράκης ἐν Νικομηδείᾳ·
αἱ τὰ παρ' ἑκατέρου μέρους λεγόμενα δοκιμασίαις
ἔμελλον παραβάλλειν. Ἀλλὰ τὴν μὲν ἐν Νικομηδείᾳ,
ὡς οὗτος ὁ δυσσεθῆς δυσφημεῖ, τῶν πλείονων πρὸς
τὸ ὁμοούσιον νενευκότων, σεισμῶς ἀναστέλλει, ὅς ταις
προκαταλαβοῦσιν εἰς δεκαπέντε τὸν ἀριθμὸν ἀνηνε-
γμένοις (α) ἅμα τοῦ ταύτης ἐπισκόπου Κεκροπίου, ἐπι-
κατασείσας τὸν ναὸν ἐν ᾧ συνεδρίαζον, διαφθείρει.
Ἡ δὲ ἐν Ἀριμίνῳ, εἰς τριακοσίους ἀνδρας συν-
ελθοῦσα, τὸ μὲν τῆς οὐσίας ἕνομα εἰς τὸ παντε-
λὲς διώσατο, ὅμοιον δὲ τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ κατὰ τὰς
Γραφὰς ἀνακηρύξασα, ὑπογραφαῖς ἰδίαις κατησαλί-
σαντο.

ια'. "Ὅτι τῆς Νικομηδείας σεισμῶ καὶ πυρὶ καὶ
θαλάσσης ἐπικλύσει κατερειπωθείσης, ὡς οὗτος λέ-
γει, καὶ πολλῶν ἀνθρώπων διαφθαρέντων, ἡ σύνοδος
ἐν Σελευκείᾳ τὴν σύστασιν λαμβάνει· τῶν μὲν περὶ
Βασίλειον τὴν Νικαίαν παραιτησαμένων, τῶν δὲ ἀμφὶ
τὸν Εὐδόξιον καὶ Ἀέτιον τὴν Ταρσὸν οὐ προσηκαμέ-
νων. Οἱ δὲ περὶ Βασίλειον μηχαναῖς τὴν σύνοδον δια-
στήσαντες, καὶ καθ' ἑαυτοὺς συνεδρίασαντες, κυροῦσι
μὲν τὸ κατ' οὐσίαν ὅμοιον, τοὺς δ' ἀντιφερομένους
καθαιροῦσιν, ἀποκηρύξαντες τὸ ἑτεροούσιον, καὶ χει-
ροτονοῦσιν αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς ἐπίσκοπον τῆς Ἀντιο-
χείας Ἀνιανόν. Πλὴν γὰρ καὶ οἱ περὶ Εὐδόξιον καὶ
Ἀέτιον, τὸ ἑτεροούσιον ἐγγράφως κρατυνάμενοι, παν-
ταχοῦ τὸν τόμον διαπέμπουσιν.

ιβ'. Ὁ δὲ βασιλεὺς ταῦτα μαθὼν, προσέταξεν
ἅπαντας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπαντᾶν. Καὶ

VALESI ANNOTATIONES.

ex sequenti vocabulo perperam geminata. Paulo
post pro ὁμοούσιον, procul dubio scribendum est
ὁμοιούσιον. Quod confirmat Philostorgius in capite
42, infra.

(18) Theodorit., l. ii, c. 6.

(19) Theodorit., l. ii, c. 26.

(20) Προαποκεκλιμένον. Hunc locum restitui ex
ms. codice Samuelis Bocharti, cui consentit etiam
Scoriacensis. Interpretationem autem Gothofredi,
Holstenius ad latus sui codicis ita correxerat: *Inter
alios Macedonium Constantinopolitanum, quamvis
ante in Eunomii partes inclinatum, in suam nihilo-
minus sententiam pertraxerunt.*

VARIORUM.

(a) Τοῖς προκαταλαβοῦσιν — ἀνηνεγμένοις. Videtur legendum τοὺς προκαταλαβοῦντας — ἀνηνεγμέ-
νους. W. Lowth.

δὴ συναθροίζονται ἐκ τε τῶν ἐσπερίων καὶ τῆς ἑώας καὶ Λιβύης μικροῦ σύμπαντες. Προειστήκεισαν δὲ τῶν μὲν κατ' οὐσίαν ὁμοιον πρεσθευόντων, Βασίλειός τε καὶ Εὐστάθιος· οἷς ἄλλοι τε καὶ Βασίλειος ἕτερος παρῆν συνασπίζων, διακόνων ἐτι τάξιν ἔχων, δυνάμει μὲν τοῦ λέγειν πολλῶν προφέρων, τῷ δὲ τῆς γνώμης ἀθαρσεῖ (21) πρὸς τοὺς κοινοὺς ὑποστελλόμενος ἀγῶνας. Τῶν δὲ τὸ ἑτεροούσιον, Ἀέτιος μὲν καὶ Εὐνόμιος ὑπῆρχον, οἱ τὴν δύναμιν ἄκροι, διακόνων ἐκάτερος βαθμὸν ἔχων. Ἐπίσκοποι δὲ δευτεραγωνιστῶν χορὸν ἐκπληροῦντες, Μάρης τε καὶ Εὐδόξιος, ὁ τότε τῆς Ἀντιοχείας ἐπισκοπήσας, ὕστερον δὲ καὶ τὸν Κωνσταντινουπόλεως ὑπελθὼν θρόνον. Καὶ δὴ καὶ Ἀκάκιος ὁ τῆς Παλαιστίνων Καισαρείας, τὴν πρὸς ἐκείνους ὑποκρινόμενος ὁμοδοξίαν, ἐφ' ᾧ τοὺς περὶ Βασίλειον ἀντιλυπῆσαι, διότι κάκεινοι Κύριλλον τῶν Ἱεροσολύμων ὑπ' αὐτοῦ παυθέντα τοῦ ἱεραῖσθαι, διὰ τιμῆς ἔφερον. Ἦν δὲ ὁ Ἀκάκιος θαρσαλέος μὲν ἐν τοῖς ἀγῶσι, διανοηθῆναι τε πράγματος φύσιν ὀξὺς, καὶ λόγῳ δηλῶσαι τὸ γνωθὲν ἱκανός. Ἐξ οὗ καὶ τὰ ταύτης τῆς συνόδου γράμματα (22), πολλὰ δὲ ἐστίν, οὗτος ἦν μόνος ὁ διατιθέμενος. Εἰς ἄμιλλαν οὖν δογμάτων ἐκατέρας μοίρας καταστάσης, ὁ μὲν Βασίλειος τῶν τὸ ὁμοούσιον δοξαζόντων προηγόρει, οἱ δὲ τοῦ ἑτεροούσιου ὑπὲρ ἀπάντων λέγειν τὸν Ἀέτιον προὔστησαν, συνασπίζοντος αὐτῷ καὶ Εὐνομίου. Ὡς δὲ εἶδον οἱ ἀμφὶ τὸν Βασίλειον προβεβλημένον αὐτοῖς εἰς ἀντιλογίαν τὸν Ἀέτιον, δέισαντες αὐτοῦ τὴν δύναμιν τῶν λόγων, οὐκ ἔφασαν δεῖν ἐπισκόπους ὄντας διακόνῳ περὶ δογμάτων εἰς λόγους καθίστασθαι. Ἀντειπόντων δὲ τῶν διαφορομένων, ὡς οὐκ ἀξίας νῦν ἐστὶ κρίσις, ἀλλ' ἀληθείας ἐπιζήτησις, δέχονται μὲν καὶ ἄκοντες οἱ περὶ Βασίλειον (α) τὸν ἀγῶνα· καὶ ὡς οὗτος λέγει, κατὰ κράτος τῆ τοῦ Ἀετίου γλώσση ἠττήθησαν, ὡς μὴ μόνον ὁμολογῆσαι, παρηλλάχθαι τὴν τοῦ γεννηθέντος οὐσίαν πρὸς τὴν τοῦ γειναμένου, καὶ κατὰ μηδὲν κοινωνεῖν, ἀλλὰ καὶ χειρὶ οἰκείᾳ τὴν ὁμολογίαν, Ἀετίου τοῦτο προσαπαιτήσαντος, βεβαιώσασθαι. Μαθόντα δὲ ταῦτα τὸν βασιλέα, καὶ ἦν πάλαι Βασίλειος κατὰ Ἀετίου διαβολὴν συνεσκευάκει, κατὰ μέσης τῆς καρδίας ἀκμάζουσαν φέροντα, τὸ συνενεχθὲν ἀρπάσαι πρὸς τὴν τῆς ὀργῆς ἐκπλήρωσιν. Διόπερ ἀμφω μὲν εἰς θεὸν παρίστησι, διαπυθάνεται δὲ τοῦ Βασιλείου, τίνα ἂν εἴη, οἷς ἐπαιτιᾶται τὸν Ἀέτιον. Ὁ δὲ, Ὡς ἀνόμοιον, ἔφη, τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν εἰσηγεῖται. Ἀμείψασθαι δὲ πρὸς ταῦτα τὸν Ἀέτιον· τοσοῦτον ἐνδεῖν τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν ἀνόμοιον

tinopolim convenire jussit. Conveniunt itaque, tum ex Occidentis partibus, tum ex Oriente ac Libya fere universi (25). Et eorum quidem qui Filium similem secundum substantiam profitebantur, antesignani erant Basilius et Eustathius. Quibus tum alii aderant suppetias ferentes, tum Basilius alter, intra diaconi gradum etiam tum subsistens; dicendi quidem facultate multis superior, verum ob timiditatem ac pusillum animum publicas disputationes detrectans. Eorum vero qui dissimilem substantiam prædicabant, Aetius quidem et Eunomius, quantum ad vim ac potentiam attinet, præcipui erant, uterque diaconi duntaxat obtinens gradum. Secundas autem ab his partes implebant episcopi, Maris et Eudoxius, qui tum quidem episcopatum gesserat Antiochiæ, postea vero ad Constantinopolitanam sedem promotus est, itemque Acacius episcopus Cæsareæ Palæstinæ qui se cum illis consentire simulabat, ut Basilius vicissim dolore afficeret, propterea quod Basilius Cyrillum Hierosolymorum episcopum ab ipso depositum, nihilominus honore afficiebat. Erat porro Acacius audax in disputationibus, idem in dignoscendis negotiis acutissimus, et ad exponendos animi sui sensus satis disertus. Unde etiam acta hujus synodi, quæ non pauca sunt, ab hoc uno digesta ac disposita fuere. Cum igitur ambæ partes in certamen de dogmatibus suis venissent, eorum quidem qui Filium similem secundum substantiam profitebantur, patronus erat Basilius. Qui vero dissimilem substantiam asserebant, Aetium causæ suæ patronum constituerunt, adjuncto ei Eunomio. Porro Basilius et qui cum illo erant, cum Aetium adversarium sibi oppositum vidissent, ejus dicendi vim formidantes, indecorum esse dixerunt ut episcopi de dogmatibus fidei cum diacono certarent. Sed cum adversæ partis antistites reclamassent, non de dignitate præsens judicium, sed veritatis inquirendæ causa institutum esse dicentes, Basilius licet invitus in certamen descendit; et quemadmodum iste scribit, ab Aetii lingua penitus devictus est, adeo ut non solum confessus fuerit, substantiam geniti differre a substantia genitoris, nec ulla in re convenire, verum etiam propriæ manus subscriptione, sicut Aetius postulaverat, confessionem suam firmaverit. Quæ cum didicisset imperator, et calumniam quam Basilius in Aetium conflixerat, adhuc vigen-

VALESI ANNOTATIONES.

(21) Τῷ δὲ τῆς γνώμης ἀθαρσεῖ. Ignaviam ac timiditatem Basilio Magno objicit Philostorgius Eunomianus. In hoc Eunomium ducem suum secutus, qui idem vitium Basilio exprobraverat, ut testatur Gregorius Nyssenus in libro primo *adversus Eunomium*, pag. 318. Verum Nyssenus eam accusationem eleganter ac luculente refutat in sequentibus.

(22) Ταύτης τῆς συνόδου γράμματα. Suspi-

catus sum aliquando scribendum hic esse πρᾶγματα. Ferri tamen potest vulgata scriptura, quippe quæ eundem sensum habet. Γράμματα enim hoc loco non epistolas duntaxat, verum etiam acta totius synodi designant. Certe verbum διατιθέμενος quod sequitur, non convenit solis epistolis.

(25) Theodorit., l. 11, c. 27.

VARIORUM.

(α) Οἱ περὶ Βασίλειον. Duo Basillii in hoc capite memorantur; scil. Magnus ille qui postea Cæsareæ in Cappadocia antistes fuit, nunc vero diaco-

nus: et Basilius Ancyrae episcopus. De hoc posteriori hic sermo est.

tem in animo suo circumferret, eventus illius occasionem ad explendam iram suam arripuit. Ambo- bus igitur in conspectum suum venire jussis, Basilius interrogavit quamnam essent illa de quibus Aetium incusaret. Respondit Basilius, quod is dissimilem Patri Filium assereret. Ad hæc Aetius: Tantum abest, inquit, ut Filium Patri dissimilem dicam aut sentiam, quin potius absque ullo discrimine similem profiteor. At Constantius vocabulum illud ἀπαράλλακτος insimulans, nec discere omnino sustinens quoniam sensu eam vocem usurpasset Aetius, eum palatio expelli jussit. Postea vero Acacii opera perfecit, ut idem Aetius episcopali judicio deponeretur, subscribentibus ejus depositioni non solum orthodoxis, verum etiam iis ipsis qui ejusdem cum illo opinionis erant: quorum alii priorem sententiam mutaverant, alii id quod inviti fecerant, dispensationis nomine prætexebant. Porro Constantius Occidentalium epistolam in medium proferens, præsentium episcoporum subscriptionibus firmari eam jussit. Continebatur autem in hac epistola, Filium Patri similem esse secundum Scripturas. Tum vero opera etiam ejusdem Acacii, qui quidem aliud in pectore reconditum, aliud in lingua promptum habebat, universi qui aderant, et ii quoque ipsi qui dissimilem substantiam antea professi fuerant, subscripserunt.

EX LIBRO QUINTO HISTORIÆ.

1. *Acacius Basilianus et Aetianus pellit. Homousiani ordinati. Meletius episc. Antioch.* — Post hæc Acacius, cum imperatorem in suam sententiam pertraxisset, Basilium et Eustathium aliosque plures variis criminationibus appetitos, ex suis sedibus deposuit (24). Ipsum quoque Macedonium Constantinopolis episcopum sacerdotio exuit. Porro deposito Macedonio, Eudoxius ex Antiochensi episcopo, annuente Constantio, in ejus locum subrogatus est. Ii vero qui depositi fuerant, in exilium missi sunt, Basilius quidem in Illyricum: reliqui autem, alius alio dispersi: qui cum in exilium ducerentur, subscriptiones suas quibus Ariminensis concilii fidem confirmaverant, revocarunt; atque hi quidem consubstantialem, illi vero similis substantiæ Filium iterum prædicarunt. Aetius autem depositus, propterea quod ἀπαράλλακτον invexerat, quod reliquis ejus sermonibus ac scriptis manifeste repugnabat, Mopsuestiam Ciliciæ relegatur, cum omnes prope modum ejus fautores ac sectatores, non ipsum modo, verum etiam fidem quam prædicabat, subscriptione sua damnassent: alii quidem opinionem quam prius amplexi fuerant abjicientes; alii vero tempori servientes, et imperatoris voluntatem veritate ipsa potiore judicantes. Porro Acacius, cum Basilium quidem ob privatas inimicitias, Aetium vero ob dogmatum discrepantiam deposuisset, et in exilium trusisset, Cæsaream rediens, in

A εἰπεῖν ἢ δοξάσαι, ὥστε καὶ ἀπαράλλακτως ὅμοιον αὐτὸν κηρύττειν. Τῆς δὲ τοῦ ἀπαράλλακτου φωνῆς ὑποδραξάμενος ὁ Κωνσταντίος, καὶ μηδ' ἀνασχόμενος ὕλως ἐτι καταμαθεῖν, κατ' ὄν ἐκεῖνος τρόπον ἀνεφθέγγετο τὸ ἀπαράλλακτον, ἐκβλήθη μὲν κελεύει τῶν βασιλείων τὸν Ἀέτιον ὕστερον δὲ, τῇ συνδρομῇ Ἀκακίου, καὶ καθαιρέσεως ὑποβληθῆναι ψήφοις, οὐ τῶν ὀρθοδοξούντων μόνων ὑποσημηναμένων τῇ καθαιρέσει, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν εἰς τὰ μάλιστα τῷ φρονήματι κοινωνούντων· τῶν μὲν καὶ τὴν γνώμην μεταβληθέντων, τῶν δὲ τὴν ἀκούσιον πρᾶξιν οἰκονομίας ῥήματι κατασχηματιζόντων. Ὁ δὲ Κωνσταντίος, τὸν τῶν ἐσπερίων τόμον προκομισάμενος, τοῦτον καὶ τῶν παρόντων ὑποσημηνασθαι χειρὶ οἰκείᾳ διεκελεύσατο. Περιείχετο δὲ τῷ τόμῳ, ὅμοιον τῷ Πατρὶ κατὰ τὰς

B Γραφὰς ἀνομολογεῖν τὸν Υἱόν. Καὶ πάλιν ἐνταῦθα συνδρομῇ τοῦ Ἀκακίου, ὃς ἕτερος μὲν ἦν τὴν δόξαν, ἕτερος δὲ τὴν γλῶτταν, ὑπογράφουσι πάντες ὅσοι παρήσαν, καὶ ὅσοι πρὶν ἐπρέσβευον τὸ ἕτεροούσιον.

EK TΗΣ ΠΕΜΠΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α'. Ὅτι, φησὶ, μετὰ ταῦτα Ἀκάκιος τοὺς περὶ Βασίλειον καὶ Εὐστάθιον, βασιλέα πείσας καὶ αἰτίαις ἄλλοις ἄλλαις ὑποβαλὼν, καθαιρεῖ τῶν θρόνων. Καθαιρεῖ δὲ καὶ Μακεδόνιον τὸν Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον. Παυθέντος δὲ τοῦ Μακεδονίου, Εὐδόξιος ἐξ Ἀντιοχείας Κωνσταντίου γνώμη ἀντικαθιδρύεται τῷ θρόνῳ. Ὑπερορίζονται δὲ καὶ οἱ καθαιρεθέντες, Βασίλειος μὲν εἰς Ἰλλυριοὺς, οἱ δὲ λοιποὶ ἄλλος ἄλλαχόσε· οἱ πρὸς τὴν ὑπερόριον στελλόμενοι, ἀθετοῦσι μὲν τὰς οἰκείας ὑπογραφὰς, αἷς τὴν ἐν Ἀριμίνῳ πίστιν ὑπεσημήναντο· ἀνακηρύττουσι δὲ πάλιν οἱ μὲν τὸ ὁμοούσιον, οἱ δὲ τὸ ὁμοιούσιον. Καὶ ὁ Ἀέτιος δὲ, καθαιρεθεὶς διότι τὸ ἀπαράλλακτον εἰσηγήσατο, ὅπερ αὐτοῦ ταῖς ἄλλαις ὁμιλίαις καὶ συγγραφαῖς διαῤῥήδην ἀπεμάχετο, ὑπερόριος εἰς Μοψουεστίαν τῆς Κιλικίας ἐκπέμπεται, ὑπογραφῶντων κατ' αὐτοῦ, οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς πίστεως ἦν ἐκήρυττε, μικροῦ πάντων αὐτοῦ τῶν ἐραστῶν καὶ ὁμοφρόνων· τῶν μὲν ἐκ μεταβολῆς τῶν πάλαι δεδογμένων, τῶν δὲ τοῖς καιροῖς ἐνδόντων, καὶ τὴν τοῦ βασιλέως γνώμην κρείττω τῆς παρὰ σφίσι ἀληθείας ποιησαμένων. Ὁ δὲ Ἀκάκιος τοὺς περὶ Βασίλειον δι' ἰδίαν ἔχθραν, καὶ τὸν Ἀέτιον διὰ τὸ ἕτεροδοξεῖν καθελὼν, καὶ ὑπερορίου ποιησάμενος, ἀνατρέχων ἐπὶ τὴν Καισάρειαν, ταῖς χηρευούσαις Ἐκκλησίαις ἀρχιερεῖς καθίστη, τὸ ὁμοούσιον θρησκεύοντας· καὶ καθίστησι μὲν ἐν Νικομηδείᾳ ἀντὶ Κεκροπίου, Ὀνήσιμον· ἀντὶ δὲ Βασιλείου τῇ Ἀγκύρᾳ, Ἀθανάσιον (25). Ἀκάκιον δὲ ἕτε-

VALESII ANNOTATIONES.

(24) Theodorit. l. ii, c. 26.

(25) Τῇ Ἀγκύρᾳ Ἀθανάσιον. De hoc Athanasio Ancyrae episcopo, præter Socratem et Basilium a Gothofredo citatos, meminit Gregorius Nyssenus in libro primo contra Eunomium, p. 292: Τὰ γὰρ κατὰ τὸν Ἀέτιον τοῦτον Ἀθανασίου ποτὲ τοῦ Γάλατων

ἐπισκόπου λέγοντος ἤκουσα, ἀνδρὸς οὐκ ἂν τι πρὸς τῆς ἀληθείας προτιμήσαντος, etc. Id est, Nam quis ei qualis fuerit hic Aetius, audiivi quondam narrantem Athanasium episcopum Galatiæ, virum cui nihil unquam veritate fuit antiquius.

ρον ἀντὶ Σιλβανῶ, τῆ Ταρσῶ. Ἐν δὲ τῇ Ἀντιοχείᾳ, ἄσοι μὲν ποτε τῶν ἐν τῷ κληρῷ συνέπραξαν Βασιλείῳ ἐν τοῖς κατὰ τοῦ Ἀετίου καὶ Εὐδοξίου τολμηθεῖσιν, ἐρήμην ἠλαύνοντο. Μελέτιον δὲ τῆς Σεβαστείας τῶν Ἀρμενίων μεταπεμφάμενος, ἀντὶ Εὐδοξίου τῷ θρόνῳ ἐγκαθιδρύει· ἤδη γὰρ Εὐδόξιος Κωνσταντινουπόλεως ἐπέβαινε. Ὁ δὲ Μελέτιος, τὰ μὲν πρῶτα, τῆ τοῦ βασιλέως ῥοπῆ, θεραπεύων τὸ ἑτεροούσιον ὑπεκρίνετο (26), καὶ τῷ τόμῳ τῶν ἐσπερίων ὑπέγραψε, τοῦ δὲ τῆς Ἀντιοχείας ἐπάρχας θρόνου, θερμὸς ἦν τοῦ ὁμοουσίου ὑπέρμαχος. Χειροτονεῖ δὲ καὶ Πελάγιον ὁ Ἀκάκιος ἐν Λαοδικείᾳ· καὶ ἀπλῶς ἔνθα ἂν ἡ δύναμις εἶπετο (27), τὴν βουλὴν ἐδίδου, κατὰ τὸ κράτιστον ἀντὶ τῶν ἐξελαθέντων τοὺς τὸ ὁμοούσιον εἰς τὸ ἀπροφάσιστον τιμῶντας ἐγκαθιστάναι.

Sed postquam ad Antiochenam sedem promotus est, consubstantialis propugnator acerrimus exstitit. Laodiceæ vero idem Acacius Pelagium ordinavit episcopum. Atque, ut breviter dicam, ubicunque vis ac potentia ei consilium dabat, in eorum locum qui expulsi fuerant, eos qui consubstantiale apertissime profiterentur, summo studio collocavit.

β. Ὅτι, φησὶν, ὁ βασιλεὺς παρὰ Ἀκακίου (28) μαθῶν, ὡς ὁ Ἀέτιος ὑπὸ Αὐξεντίου τοῦ Μοψουεστίας ἐπισκόπου ἐς τὰ μάλιστα φιλοφροσύνης ἀξιοῦται, εἰς Ἀμβλαδα (α) (29) τοῦτον μεθορισθῆναι παρακελεύεται, ἐκεῖ κακῶς ἀπορῥῆξαι τὸν βίον, διὰ τὸ βάρβαρον καὶ μισάνθρωπον τῶν ἐνοικούντων. Αὐχμοῦ δὲ καὶ λοιμοῦ τὴν χώραν ἔχοντος ἀνυποσίτου, ὡς οὗτος ὁ δυσσεβῆς ψευδολογεῖ, τὸν Ἀέτιον ἐξίλευσάμενον τὸ θεῖον λῦσαι μὲν τὰ δεινὰ, παμπόλλης δὲ τυχεῖν ὑπὸ τῶν ἐνοικούντων εὐνοίας τε καὶ σεβασμιότητος.

γ. Ὅτι τῶν περὶ Εὐστάθιον καὶ Εὐσέβιον καὶ Ἐλεῦσιον καθαιρεθέντων, οἱ ἀμφὶ τὸν Μάριν καὶ Εὐδόξιον γνώμη Κωνσταντίου, τῆς Κυζίκου τὸν Εὐνόμιον (β) ἐπίσκοπον χειροτονοῦσιν, οὐκ ἄλλως ἐκείνου τὴν χειροτονίαν ἀνασχομένου, εἰ μὴ παρ' αὐτῶν ὑποσχέσεις λάθοι, τὸν Ἀέτιον καὶ τῆς ὑπερορίας, καὶ τῆς καθαιρέσεως ἀθωωθῆναι· καὶ χρόνος ἦν ὁ τῆς προθεσμίας εἰς τρεῖς ἀπαρτιζόμενος μῆνας.

A Ecclesiis quæ pastore suo viduatæ erant, eos episcopos constituit, qui consubstantialis fidem profiterentur. Ac Nicomediæ quidem in locum Cecropii, Onesimum ordinavit; Ancyrae vero in locum Basilii Athanasium substituit. Tarsensibus autem Silvani loco Acacium alterum præfecit. Antiochiæ vero clerici omnes qui cum Basilio olim consenserant in his quæ contra Aetium et Eudoxium tentata fuerant, indicta causa, expulsi sunt. Et Meletius ex urbe Armeniæ Sebastia accitus, in Antiochena sede ab eodem Acacio collocatus est, vice Eudoxii; jam enim Eudoxius Constantinopolitanam ad sedem conscenderat. At Meletius, prius quidem dissimilis substantiæ Filium professus, ad imperatoris arbitrium sese accommodabat, et Occidentalium epistolæ subscripserat.

2. Aetii exsilium. — Cum imperator ex Acacio didicisset, Aetium ab Auxentio Mopsuestiæ episcopo omni humanitate ac benevolentia foveri, eum Amblada deportari jussit, ut vitam illic misere finiret, ob barbariem atque inhumanitatem incolarum. Cumque æstus ac pestilentia intolerabilis eum locum infestarent, impius iste mendaciorum scriptor ait Aetium placato divino Numine has calamitates depulisse, et summa benevolentia atque observantia ab incolis exceptum esse.

3. Eunomius ep. Cyzici. — Post Eustathii, Eusebii et Eleusii depositionem, Maris atque Eudoxius, annuente Constantio, Eunomium Cyzici episcopum ordinarunt. Qui tamen hanc ordinationem suscipere recusavit, nisi prius sponsionem ab iis accepisset, Aetium et exsilio et depositionis sententia absolutum iri. Eique rei perficiendæ intervallum trium mensium definitum est.

3. Eunomius ep. Cyzici. — Post Eustathii, Eusebii et Eleusii depositionem, Maris atque Eudoxius, annuente Constantio, Eunomium Cyzici episcopum ordinarunt. Qui tamen hanc ordinationem suscipere recusavit, nisi prius sponsionem ab iis accepisset, Aetium et exsilio et depositionis sententia absolutum iri. Eique rei perficiendæ intervallum trium mensium definitum est.

VALESI ANNOTATIONES.

(26) Ὑπεκρίνετο. Scribendum puto ὑπεκλίνετο. Eodem verbo utitur Philostorgius in libro iv, cap. 9, καίτοι τοῖς περὶ Εὐνόμιον προαποκεκλιμένον. Gothofredus vero hunc locum aliter interpunxit, ut ex versione ejus apparet. Sic enim interpretatur: At Meletius, initio quidem imperatoris nutui serviens, ἑτεροούσιον simulavit. Verum Græci sermonis proprietas hoc loquendi genus non admittit, τῆ τοῦ βασιλέως ῥοπῆ θεραπεύων. Dicerent enim δουλεύων, aut quid simile. Recte igitur emendavi, ὑπεκλίνετο τῆ τοῦ βασιλέως ῥοπῆ. Quæ elegans est metaphora a momento trutinæ desumpta. Jam vero θεραπεύων τὸ ἑτεροούσιον eleganter dicitur pro τιμῶν, ut paulo post loquitur Philostorgius.

(27) Ἐνθα ἂν ἡ δύναμις εἶπετο. Suspiciatus sum aliquando hunc locum ita restituendum esse: ἔνθα ἂν ἡ δύναμις αὐτῷ τὴν βουλὴν ἐδίδου, etc. Et in fine

ἐγκαθίστησι. Sed nunc re attentius examinata, nihil mutandum censeo.

(28) Ὁ βασιλεὺς παρὰ Ἀκακίου. In apographo Samuelis Bocharti, post has voces, in margine annotantur hæc verba: Adde μαθῶν ex margine manuscripti exemplaris.

(29) Εἰς Ἀμβλαδα. In manuscripto codice Samuelis Bocharti legitur, Ἀμβλασα. Et paulo post pro ἀνυποσίτου idem codex habet ἀνυποστάτου, ὡς οὗτος ὁ δυσσεβῆς ψευδολογεῖ. Porro cum hoc capite jungendus est locus Suidæ in voce Αὐξέντιος, qui absque ulla dubitatione descriptus est ex hoc Philostorgii libro. Nam et Aetii et Eunomii elogium quod illic legitur, id manifeste declarat, et stylus ipse Philostorgium auctorem indicat. Ἐφοροι enim ibi dicuntur episcopi: quæ locutio peculiaris est Philostorgio.

VARIORUM.

(α) Ἀμβλαδα. Pisidiæ civitas dicitur Artemidoro, et ex eo Straboni; Tauro monti subjecta, Isauriæ olim vicina, et forte pars ejus hoc ævo, quo Isauri latrociniis dediti, ad gravia bella proruperant, ut scribit Marcellinus lib. xiv, in gestis anni 353. J. Gothofred. in loc.

(β) Τῆς Κυζίκου τὸν Εὐνόμιον. Soer. lib. iv, cap. 7, et Soz. lib. vi, cap. 8, Eunomium faciunt Cyzici episcopum sub Valente imp.; sub Constantio melius Theodoritus, lib. ii, cap. 27, et hic Philostorgius.

4. *Constantius Persis bello inferior.* — Cum Constantius de hostibus victoriam reportare antea solitus esset, postquam proximorum cruore dextram suam contaminavit, et Basilii calumniis impulsus, Theophilum et Aetium ac Serram exsilio multavit, commisso cum Persis prælio victus recessit.

5. *Meletio pulso subrogatus Euzoius* (50). — Ait impius Philostorgius, Meletium Antiochensem episcopum a Constantio, qui tunc Antiochiæ degebat, Melitinam, quæ patria ejusdem erat, relegatum esse, tanquam perjurii convictum, et propterea quod cum τὸ ὁμοούσιον ardentissime prædicaret, idem tamen τὸ ἑτεροούσιον amplecti se fingebat. Posthæc Constantius Euzoium hæreseos Arii consortem, ex urbe Alexandria evocavit, jussisque episcopis ei manus imponere, episcopum Antiochiæ eum constituit.

EX LIBRO SEXTO HISTORIÆ.

1. *Eunomii accusati defensio* (31). — Quidam ex clero urbis Cyzicenæ Eunomium criminati sunt apud Eudoxium, quasi is dissimilem Patri Filium assere-ret, ex eo quod similem secundum substantiam negabat, argumentum ducentes dissimilitudinis Patris cum Filio. Eundem præterea accusabant, quod vetustos ritus mutaret, et eos qui cum ipso impie agere nollent, ejiceret. Hanc ob causam tumultus in Ecclesia Constantinopolitana excitatus est, Hesy-chio quodam ejus Ecclesiæ presbytero eam de industria commovente. Proinde Eudoxius Eunomium ad se accersit. Qui cum advenisset, Eudoxium insinulavit tarditatis ac negligentiae in per-ficiendis iis quæ promiserat. Eudoxius vero, se haudquaquam ea neglexisse respondit, sed prius componendum esse tumultum qui ipsius causa excitatus fuerat. Eunomius igitur apud clerum Constantinopolitanum defensionem suam exorsus, eos qui prius tumultuabantur, ita sibi conciliavit, ut non modo in contrariam sententiam transierint, verum etiam Eunomio deinceps testimonium pietatis ultro perhibuerint. Non enim solum in his quas

δ'. "Οτι, φησὶν, εὐθὺς Κωνσταντίος τῶν παλεμίων κρατεῖν, ἐπειδὴ ὁμογνίῳ λύθρῳ (α) τὴν δεξιὰν ἐξεμί-ανε, καὶ τοὺς ἀμφὶ Θεόφιλον καὶ Ἀέτιον καὶ Σέρβαν, διαβολαῖς ἀναπεισθεὶς Βασιλείου, ὑπερορίους ἐποιή-σατο, πρὸς Πέρσας συμπλαχεὶς τὸ ἦντον ἤνεγκεν.

ε'. "Οτι φησὶν οὗτος ὁ δυσσεβὴς, τὸν Ἀντιοχείας Μελέτιον ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίου καὶ αὐτοῦ ἐν Ἀντιο-χείᾳ διατρίβοντος, ὑπερόριον ἐς τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα τὴν Μελιτινὴν ἐκπέμψαι, ὡς ἐπιορκίαις ἀλόντα, καὶ ὅτι ὁμοούσιον πρεσβεύων ἐκτόπως, τὸ ἑτεροούσιον κατεσχηματίζετο. Μεταπέμπεται δὲ ἐξ Ἀλεξανδρείας τὸν συναιρεσιώτην Ἀρείου Εὐζώϊον· καὶ τούτῳ χεῖ-ρας ἐπιθεῖναι τοὺς ἐπισκόπους καλεῦσας, ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας ἀποκαθίστησιν.

EK TΗΣ ΕΚΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α'. "Οτι τὸν Εὐνόμιον τινες τῶν ἐν τῷ κλήρῳ Κυζίκου Εὐδόξιῳ διαβάλλουσιν, ὡς ἀνόμιον τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν εἰσηγούμενον, τὸ μὴ κατ' οὐσίαν ὅμοιον εἰς κατ-τηγορίαν ἀνομοιότητος Πατρὸς πρὸς Υἱὸν μετασκευά-ζοντες· καὶ τὰ παλαιὰ δὲ μετακινεῖν ἔθη, καὶ τοὺς μὴ συνασεβεῖν ἐθέλοντας διασκευάζειν. Ἐπὶ τούτοις θόρυβος τὴν Κωνσταντινουπολιτῶν Ἐκκλησίαν εἶχεν, ἀνακινουῦντος αὐτὴν ἐπίτηδες τινος τῶν ἐν αὐτῇ πρε-σβυτέρου, Ἡσυχίου τοῦνομα. Διὸ μετάπεμπτον ὁ Εὐ-δόξιος τὸν Εὐνόμιον ποιεῖται. Παραγεγονώς δὲ ὁ μὲν τῆς βραδυτῆτος καὶ ὀλιγωρίας τῶν ὑπεσχημένων τὸν Εὐδόξιον ἤτιστα· ὁ δὲ περὶ τούτων μὲν ὑπεκρί-νατο (32) μὴ ἂν ἀμελήσαι· δεῖν δὲ πρὶν τὴν περὶ αὐτοῦ γεγεννημένην διαλύσαι στάσιν. Ἐντεῦθεν εἰς ἀπολογίαὶν ὁ Εὐνόμιος τῷ Κωνσταντινουπόλεως κλήρῳ καταστάς, οὕτω τοὺς πρὶν θορυβοῦντας εἶλεν, ὡς μὴ μόνον εἰς τὴν ἐναντίαν μεταστῆσαι δόξαν, ἀλλὰ μάρτυρας αὐτοῦ θερμοῦς τῆς εὐσεβείας γενέσθαι. Καὶ γὰρ ἀνόμιον τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν οὐ μόνον οὐ-δαμῶς ἐν οἷς ἐδημιούργησε (33) δογματίζειν ἐξωράθη, ἀλλὰ γε καὶ ὅμοιον κατὰ τὰς Γραφὰς ἀνακηρύττειν ἐπαρῆρησιάζετο. Τὸ μέντοι ὅμοιον (34) κατὰ τὴν οὐ-

VALESII ANNOTATIONES.

(30) Theodorit. l. II, c. 31.

(31) Theodorit. l. II, c. 29.

(32) Ὁ δὲ περὶ τούτων μὲν ὑπεκρίνατο. Non dubito quin scribendum sit ἀπεκρίνατο, licet manu-scripti codices nihil mutant.

(33) Ἐν οἷς ἐδημιούργησε. Scribendum est, ni fallor, ἐδημηγόρησε, id est, in concionibus quas Eunomius habuit ad clerum Constantinopolitanum, ut se ab hæreseos crimine apud illos purgaret. Certe Philostorgius paulo ante testatus est, Eunomium apologeticum sive defensionem suæ fidei ac doctrine coram clero urbis regiæ instituisse, εἰς ἀπολογίαὶν ὁ Εὐνόμιος τῷ Κωνσταντινουπόλεως κλήρῳ καταστάς, etc. Et hæc est fortasse apologia quæ tantopere gloriabatur Eunomius, ut refert Gregorius Nyssenus in libro primo contra Eunomium.

(34) Τὸ μέντοι ὅμοιον. Hunc locum mutilum esse asteriscus ipse satis indicat. Nos vero ex manu-scripto codice Samuelis Bocharti hanc lacunam sup-plevimus hoc modo: Τὸ μέντοι ὅμοιον κατὰ τὴν οὐσίαν οὐ προσέτετο· ἴσον εἰς βλασφημίαν λέγων εἶναι, ὅμοιον κατ' οὐσίαν λέγειν τῷ Πατρὶ, etc. Id est, *Similem autem secundum substantiam neutiquam admittebat, ejusdem impietatis esse affirmans, similem secundum substantiam dicere Filium Patri, et non simillimum profiteri juxta rationes unigenito Filio convenientes ad Patrem qui sine passione genuit.* Quæ si cui for-tasse obscura esse videbuntur, is legat expositionem fidei Eunomii, quam nuper edidi in Annotationibus ad librum v *Historiæ ecclesiasticæ* Socratis pag. 274, etc. Sed verba ipsa Eunomii præstat hic ascribere, prout illa interpretati sumus; quippe quæ non

VARIORUM.

(a) Ὁμογνίῳ λύθρῳ. Cæde scilicet Constantii, Dalmatii, et Annibaliani, patruorum et patruelium: præcipue vero Galli Cæsaris; de cujus nece pœnitentem Constantium inducit Julianus, *Epist. ad se-*

natum populumque Athen.: Ἀπαιδίαν τε ἐντεῦθεν νο-μίζει δυστυχεῖν, τὰ τε ἐς τοὺς πολεμίους Πέρσας οὐκ εὐτυχῶς πράττειν ἐκ τούτων ὑπολαμβάνει.

σίαν οὐ προσέτετο· Ἰσον εἰς βλασφημίαν λέγων εἶναι, ὅμοιον κατ' οὐσίαν λέγειν τῷ Πατρὶ τὸν Υἱόν, καὶ μὴ ὁμοιότατον φρονεῖν κατὰ τοὺς μονογενεῖ Θεῷ πρὸς τὸν ἀπαθῶς γεγεννηκότα Πατέρα προσήκοντας (35) λόγους. Οὐ μόνον δὲ τὸν κληρὸν οὕτω διέθηκεν, ἀλλὰ καὶ πάνδημον ὅλην Ἐκκλησίαν, τὰ αὐτὰ διαλεχθεὶς, εἰς μέγα καὶ γλυκὺ θαῦμα καὶ σοφίας καὶ εὐσεβείας εἰλκύσατο. Ἐξ οὗ καὶ τὸν Εὐδόξιον ὑπεραγαθέντα ἀναδοῆσαι, Ἡ ἐμὴ ἀπολογία τοῖς ἐμὲ ἀνακρίνουσιν (36) αὕτη ἐστίν· καὶ κράτον ἀγεῖραι τῷ πλήθει, ὡς εὖ καὶ κατὰ καιρὸν τὴν ἱερὰν ἀνειπόντος χρῆσιν. sapientiæ, tum pietatis suæ perculit. Quamobrem Defensio mea apud eos qui me interrogant, hæc est; et populus applausit Eudoxio, quod bene atque opportune sacræ Scripturæ verba pronuntiasset.

β'. Ὅτι ὁ δυσσεβὴς οὗτος Εὐνόμιον τὸν Θεοστυγῆ κατ' ἐπιτροπήν Εὐδοξίου δημηγορῆσαι τῷ πλήθει λέγει, τῆς τῶν Θεοφανείων ἑορτῆς ἐνισταμένης, ἐν ᾗ τὸ δυσσεβὲς αὐτῶν καὶ ἄθεον μάλιστα ἀπογυμνοῦται. Τὸν τε γὰρ Ἰωσήφ οἱ κατάρτοι, μετὰ τὴν ἀφραστον κυφορίαν, συνάπτειν οὐ πεφρίκασι τῇ Παρθένῳ, καὶ τὸν Υἱὸν ἀναιδέστερον τοῦ Πατρὸς δοῦλον καὶ ὑπηρέτην, καὶ δὴ καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ, φοβερὸν οὐδὲν ἠγοῦντο λέγειν (37). Ἔστι δὲ καὶ αὐτοῖς ἡ φράσις ἐν τούτοις πανηγυρικῆς χάριτος ἀπηλλοτριωμένη, ἀσαφεία δὲ καὶ περιττολογία, καὶ ῥημάτων οὐ καθαρῶν παραχρήσει εἰς τὸ ἀτερπέστατον καὶ καταγέλαστον καὶ τεταραγμένον εἶδος ἀνοιδουμένη, καὶ τὸν τῆς ψυχῆς γνόφον καὶ σάλον καὶ τὸ θεοβλαβὲς ἐνδεικνυμένη.

γ'. Ὅτι μετὰ τοὺς πολλοὺς ἐπαίνους Εὐνομίου, οὐ μόνον οὐδὲν ὧν ὑπέσχετο διανοήθη περαινῆν Εὐδόξιος, ἀλλὰ κάκεινον ἐπεχειρεῖ πείθειν, Γραφῇ τὴν τε καθαίρεσιν Ἀετίου, καὶ τὴν ἐν Ἀριμῆνῳ ἔκθεσιν ὑποσημῆνασθαι, εἰς τὸ τῆς οἰκονομίας πρόσχημα (38) τὸ ἐκ-

A habuit concionibus, nunquam deprehensus est dissimilem Patri Filium asserere, imo vero similem secundum Scripturas, prædicare se libere professus est. Similem quidem secundum substantiam nequam admittebat: ejusdem impietatis esse dicens, similem secundum substantiam dicere Filium Patri, et non simillimum profiteri juxta rationes unigenito Filio convenientes ad Patrem qui sine passione genuit. Neque vero clerum duntaxat ita affect, verum etiam universum Ecclesiæ populum, cum hæc disseruisset, ingenti admiratione tum Eudoxius supra modum gavisus exclamavit: De-

2. *Eunomii de Filio impia dicta.* — Ait impius Philostorgius, Deo invisum Eunomium festo Theophaniarum die, jussu Eudoxii, sermonem ad populum habuisse, in quo impia eorum doctrina apertissime detecta est. Nam et Josephum detestandi illi, post ineffabilem partum coivisse cum Virgine ausi sunt dicere, et multo adhuc impudentius, Filium Patris servum ac ministrum, Spiritum item Filii, pronuntiare non dubitarunt. Porro genus dicendi quo illi tunc usi sunt, a panegyrica venustate alienum fuit, et obscuritate ac superfluitate verborum, et vocabulorum impurorum usu tumidum, ad ingratum ac ridiculum et confusum characterem pertinens, mentis eorum caliginem ac perturbationem, inflictamque ipsis a Deo pœnam perspicue declarans.

3. *Eudoxius et Eunomius dissident.* — Eudoxius post multas laudes in Eunomium congestas, non modo nihil eorum quæ promiserat, perficere in animum induxit, imo vero persuadere illi conatus est, ut depositioni Aetii, et Ariminensis fidei expositioni

VALESII ANNOTATIONES.

mediocrem lucem allatura sint huic loco. *Hunc Filium Dei et unigenitum Deum agnoscimus; solum similem Patri ob præcipuam similitudinem et propriam ac peculiarem significationem, non ut Patrem Patri; neque enim duo sunt Patres: non ut Filium Filio: quippe cum non sint duo Filii; neque ut ingenitum ingenito: unus enim ingenitus est, Deus scilicet omnipotens, et unus Filius, unigenitus scilicet: sed similem, ut Filium Patri, quippe qui imago sit et sigillum omnis operationis ac virtutis paternæ, sigillum omnium operum ac sermonum et consiliorum Patris.*

(35) *Προσέκοντας.* In editione Genevensi a librariis, ut opinor, omissa erat vox λόγους, quam nos ex manuscriptis exemplaribus nostris hic supplēvimus.

(36) *Τοῖς ἐμὲ ἀνακρίνουσιν.* Scribendum est ἀνακρίνουσιν, ut legitur in manuscripto codice Samuelis Bocharti. Verba sunt Pauli apostoli ex Epistola prima ad Corinthios cap. ix, quibus usus erat Eudoxius Constantinopolitanus episcopus, cum apologiam Eunomii in ecclesia audiisset. Quo audito, universus populus qui aderat, plaudens acclamavit, bene et commode dictum illud Apostoli ab Eudoxio prolatum esse significans. Sic enim interpretanda sunt verba illa Philostorgii, τὴν ἱερὰν ἀνειπόντος χρῆσιν, quemadmodum Lucas Holstenius ad latus sui codicis adnotavit.

(37) *Καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ φοβερὸν ἠγοῦντο*

λέγειν. Veram hujus loci emendationem nobis indicavit codex Samuelis Bocharti, in quo ita scribitur: Καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ, φοβερὸν οὐδὲν ἠγοῦντο λέγειν. Optime, si vocem unam addideris hoc modo: Καὶ τὸ Πνεῦμα ἔργον τοῦ Υἱοῦ, φοβερὸν οὐδὲν ἠγοῦντο λέγειν, id est, *Sed et Spiritum sanctum Filii opus dicere nequaquam reformidarunt.* Certe hoc fuisse dogma Eunomii docet ejusdem expositio jam a nobis citata. Sed nihil addendum est. Supplendum duntaxat ἀπὸ κοινοῦ vocabulum quod præcessit, ὑπηρέτην καὶ δοῦλον.

(38) *Εἰς τὸ τῆς οἰκονομίας πρόσχημα.* Hunc locum Gothofredus non intellexit. Cujus interpretationem Lucas Holstenius in margine sui codicis ita emendavit. *Conniventia titulo nefarium ipsorum et involuntarium factum obtegens vel cohonestans.* Verum hanc interpretationem probare non possum. Nam conniventia vitio verti solet; quippe quæ argumentum sit negligentia. Contra vero οἰκονομία semper in laude ponitur, et quidem jure merito, cum sit conjuncta prudentia. Quamobrem Philostorgius ait hoc loco, Eudoxium, qui non sincere neque ex animo, sed per fraudem ac simulationem, Ariminensis fidei formulæ et Aetii condemnationi subscripserat, id factum οἰκονομίας specie prætexuisse. Quod quidem Philostorgius supra quoque notavit in libro iv, sub finem, ubi de Aetii depositione loquitur: Οὐ τῶν ὀρθοδοξούντων μόνων ὑποση-

subscriberet, dispensationis specie illegitimum atque involuntarium facinus eis excusans. Quibus Eunomius graviter commotus, neutrum præstare voluit, sed et Cyzicum ipsi dimisit, primo quidem verbis, postea vero etiam per litteras, et ad patriam suam Cappadociam se recepit.

4. *Acacius Eunomium insectatur.* — Acacius adversus Eunomium commotus, eo quod episcopus Cyzici constitutus fuisset, Eudoxium quoque simul cum eo criminatus est, quod absque communi consensu discipulum Aetii episcopum ordinavisset: virum qui ferventissimo in hæresim zelo magistrum suum superare contenderet, tantumque perfecit calumniis, ut Constantius aures ei accommodans, Eunomium Antiochiam evocaret. Qui cum eo venisset, jussit eum Constantius in synodali judicio examinatum causam dicere. Sed cum synodus accusatorem requireret, nullus usquam apparuit. Acacius enim metu percussus; quippe qui existimaverat sola apud imperatorem calumnia inimicum a se penitus oppressum iri, in altissimo silentio permansit; quæ cum didicisset Constantius, Acacium suspectum habuit, utpote qui per similitudinem potius, quam ex morum probitate accusationem instituisset. Eumque confestim ad ecclesiam suam reverti jussit, præsentis negotii disquisitionem majori synodo reservans.

5. (39) *Constantius Julianum repressurus obit.* — Hæc dum Constantius animo voveret, fama ad eum perfertur de Juliani rebellione. Statim ergo iter arripuit Constantinopolim. Simul synodum in urbe Nicæa indixit, ad examinandum τὸ ἑτεροούσιον. Sed cum Mopsucrenas venisset, morbo correptus, ibidemque ab Euzoio baptizatus, imperium pariter ac vitam, et synodos ad stabilendam impietatem, dereliquit.

VALESII ANNOTATIONES.

μηγαμένων τῇ καθαιρέσει, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν εἰς τὰ μάλιστα τῷ φρονήματι κοινωνούντων, τῶν μὲν καὶ τὴν γνώμην μεταβληθέντων, τῶν δὲ τὴν ἀκούσιον πρᾶξιν οἰκονομίας ῥήματι κατασχηματιζόντων. Idem diu postea fecerunt Acephali. Qui cum duas in sectas divisi essent Alexandriæ, in Gaianitas et Theodosianos, postea inter se reconciliati unitatem fecere, quam specioso οἰκονομίας titulo prætexebant. Verum adversus hanc Acephalorum unitatem egregium librum scripsit Eulogius episcopus Alexandrinus, in quo quænam esset œconomia seu dispensatio ecclesiastica, et quot ejus species essent, accurate observavit, ut videre est in *Bibliotheca Photii* cap. 227. Primum igitur notat Eulogius, non omnibus promiscue licere οἰκονομίας seu dispensatione uti, sed iis duntaxat qui ministri sunt ac dispensatores mysteriorum Dei, præsidibus scilicet Ecclesiæ. Deinde notat, nunquam locum esse œconomiae seu dispensationi, nisi salva prorsus atque illibata permanente fidei doctrina. His positis, Eulogius triplex distinguit genus œconomiae ecclesiasticæ. Primum consistit in rebus, secundum in nominibus ac ver-

θεσμον αὐτοῖς καταρρυθμίζων καὶ ἀθέλητον. Ἐφ' οἷς ὁ Εὐνόμιος βαρέως ἐνεγκῶν οὐδέτερον μὲν ὑπέστη· προσαπολιμπάνει δ' αὐτοῖς, καὶ τὴν Κυζικὸν (α), πρῶτα μὲν λόγοις, εἶτα δὲ γράμμασι, καὶ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα τὴν Καππαδοκίαν ἀφικνεῖται.

δ'. Ὅτι κατ' Εὐνομίου κινήθεις ὁ Ἀκάκιος ἐφ' ὃν Κυζικίου κατέστη ἐπίσκοπος, συνδιαβάλλει καὶ τοὺς περὶ Εὐδόξιον, ὡς χωρὶς κοινῆς γνώμης τὸν μαθητὴν Ἀετίου χειροτονηκότας ἐπίσκοπον, ἄνδρα τὸν οἰκεῖον διδάσκαλον τῶν πρὸς τὴν αἵρεσιν ὀξυῤῥεπεστάτων ζήλων ὑπερβάλλεσθαι (40) φιλονεικήσαντα, καὶ πείθει ταῖς διαβολαῖς τὸν Κωνσταντῖον, μετάπεμπτον ἐν Ἀντιοχείᾳ ποιήσασθαι τὸν Εὐνόμιον. Καὶ παραγεγονότα εἰς ἀπολογία κενεῖ καταστῆναι συνοδικῆ διαίτη λογοθετούμενον. Ἐπεὶ δὲ ἡ σύνοδος τὸν κατήγορον ἐζήτει, ὁ δὲ ἦν οὐδαμοῦ (ὁ γὰρ Ἀκάκιος ἀποδειλιάσας, καὶ γὰρ ἐνόμιζεν ἐκ μόνης τῆς πρὸς βασιλέα διαβολῆς τὸν ἐχθρὸν αἰρήσειν κατὰ κράτος, εἷς ἦν τῶν εἰς τὸ βαθύτατον σιγῶντων), διὸ καὶ ὁ Κωνσταντῖος ταῦτα μαθὼν, δι' ὑπονοίας τε τὸν Ἀκάκιον ἔσχεν, ὡς ἀπεχθημοσύνη μᾶλλον ἢ τρόπων εὐθύτητι τὴν κατηγορίαν ἐνστησάμενον, καὶ θάπτον αὐτὸν εἰς τὴν ἰδίαν ἐπαναδραμεῖν ἐκέλευσε παροικίαν, μείζονι συνόδῳ ταμιευόμενος τὴν τῶν προκειμένων διάγνωσιν.

ε'. Ταῦτα δὲ Κωνσταντίῳ διανοουμένῳ, ἡ τοῦ Ἰουλιανοῦ ἐπανάστασις ταῖς φήμασι αὐτῷ διακομίζεται. Ὁ δὲ αὐτίκα τε τὴν ἐπὶ Κωνσταντινούπολιν ἐβάδιξε, καὶ σύνοδον ἄμα διώριζεν ὑπὲρ τοῦ ἑτεροουσίου κατὰ Νίκαιαν ἵστασθαι. Φθάσας δὲ παρὰ τὰς Μόφου καλούμενας κρήνας, καὶ νόσῳ βληθεὶς, εἶτα καὶ βαπτισάμενος παρὰ Εὐζωίου, τὴν τε βασιλείαν αὐτῷ βίῳ, καὶ τὰς ἐπ' ἀσεβείᾳ συνόδους ἀπολείπει.

bis, tertium in personis. Hæc Eulogius in supra-dicto libro fusius persequitur. Verum interpres, vir alioqui doctus et de litteris optime meritis, pulcherrimum et utilissimum tractatum interpretatione sua penitus obscuravit, οἰκονομίαν enim incarnationem ubique fere interpretatus est: quo nihil fingi potest absurdius. Quod cum ego ante annos triginta et amplius Francisco Florenti, docto imprimis jurisconsulto indicassem, id ille in suos juris canonici commentarios retulit, et Præfationem integram de dispensationibus ecclesiasticis ex illo Eulogii loco concinnavit, me a quo illud acceperat, ne nominato quidem.

(39) Theodorit. l. II, c. ult.

(40) Ζήλων ὑπερβάλλεσθαι. In manuscripto codice Bocharti scribitur ὑπερβαλέσθαι. Sed parum refert utro modo scribatur hoc verbum. Vox autem ζήλων procul dubio corrigenda est hoc modo: τῷ ὀξυῤῥεπεστάτῳ ζήλῳ. Similis error sæpius occurrit in his libris, qui ex eo profluxit, quod veteres et ascribere solebant ad latus litteræ non autem subscribere, ut nunc facimus.

VARIORUM.

(α) Προσαπολιμπάνει δ' αὐτοῖς καὶ τὴν Κυζικόν. Male Valesius vocem αὐτοῖς de Eudoxio intellexit; cum enim sit numeri pluralis, de clero Cyzi-

ceno exponenda est, qui inimicitias cum Eudoxio exercuerunt, ut narratur cap. I hujus libri. W. Lowth.

ς'. "Οτι κομιζομένου προς ταφήν Κωνσταντίου ὁ Ἰουλιανὸς καταλαβὼν, τῆς τε σοροῦ προσπόμπει, τῆς κεφαλῆς ἀφελόμενος τὸ διάδημα, καὶ τιμῶν τὸν νεκρὸν, οὗ τὴν ζωὴν ἀφελεῖν ἐπεστράτευσε.

ζ'. "Οτι τὴν βασιλείον ἀρχὴν ἀρπάσας ὁ Ἰουλιανὸς, ἅτε δὴ Ἀέτιον (41) διὰ Γάλλον δῆθεν κινδυνεύοντα, τῆς φυγῆς ἀνακαλεῖται· οὐκ αὐτὸν δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους, ὅσοι δογμάτων ἐκκλησιαστικῶν ὑπερορίαν ὑπέστησαν.

EK THΣ ΕΒΔΟΜΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α'. "Οτι τὴν βασιλείαν Ἰουλιανὸς ἀρπασάμενος, καὶ τοῖς Ἕλλησι διὰ προγραμμάτων πᾶσαν ἄδειαν εἰσενεγκῶν, μηδὲν τῶν μελετωμένων (42) ἀπρακτὸν ἔαν, εἰς ἄρβητά τε καὶ ἀδιήγητα πάθη κατέστησε τοὺς Χριστιανούς, πανταχοῦ τῶν Ἑλληνιστῶν πάσας αἰκίας καὶ καινὰς βασάνους καὶ πικροτάτους θανάτους ἐπαγόντων αὐτοῖς.

β'. "Οτι Γεώργιον τὸν Ἀλεξανδρείας (43) συνεδρίου, φησὶ, προκαθεζόμενον, καὶ τὸν κατὰ Ἀετίου τόμον ὑποσημήνασθαι τοὺς ὁμοδόξους βιαζόμενον, εἰσπηδήσαντες τὸ Ἑλληνικὸν καὶ συλλαβόντες αὐτὸν, πολλά τε εἰς τὸ σῶμα ἐνυθρίσαντες, εἶτα πυρὶ παρέδωκαν. Φησὶ δ' ὁ δυσσεβῆς συγγραφεὺς οὗτος, καὶ τὴν Ἀθανασίου γνώμην στρατηγήσαι τῆς πράξεως (α). Ἀλλὰ γὰρ Γεωργίου διαφθαρέντος, τὸν οἰκειὸν θρόνον ὁ Ἀθανάσιος, τῶν Ἀλεξανδρέων αὐτὸν ἀσμένως ὑποδεξαμένων, ἀναλαμβάνεται.

γ'. "Οτι περὶ τῆς εἰκόνας (b) τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, ἦν ἡ τῆς αἰμώδους πίστεως ἀμειβομένη τὸν εὐεργέτην ἀνέστησεν, ἱστορῶν φησιν, ἀνεστηλῶσθαι μὲν ταύτην κατὰ τὴν πηγὴν τὴν ἔνδον τῆς πόλεως, μετὰ καὶ ἐτέρων ἀγαλμάτων, τερπνότητός τι παρέχειν (44) τοῖς φοιτῶσι θεάμα. Τῆς δὲ τοῦ Σωτῆρος εἰκόνας βοτάνης

VALESII ANNOTATIONES.

(41) Ἄτε δὴ Ἀέτιον. Scribendum est transpositis vocabulis, Ἀέτιον ἅτε δὴ, etc.

(42) Μηδὲν τῶν μελετωμένων. Codex Bocharti scriptum habet μεμελετωμένων. Leges tamen grammaticæ μεμελετημένων dici jubent.

(43) Γεώργιον τὸν Ἀλεξανδρείας. Lucas Holstenius in margine sui codicis ad hæc verba id scholium annotavit. De presbyterorum Alexandrinorum collegio et prima inter ipsos episcopi cathedra, ex sancti Hieronymi et Hilarii diaconi Romani sententia loquitur. Sed hanc Holstenii interpretationem probare non possum. Nam συνέδριον hoc loco non collegium presbyterorum significat, sed synodum episcoporum Ægypti, quos Georgius Alexandriae collegerat. Nam cum episcopi synodi Constantinopolitanæ epistolam ad eum scripsissent, qua Aetium quidem anathemate damnaverant, reliquos

6. *Constantii funus.* — Cum Constantius ad sepulturam ferretur, Julianus Constantinopolim ingressus, ante feretrum processit absque diademate, honorem exhibens mortuo, cui paulo ante vitam adimere properabat.

7. (43) *Julianus exsules episcopos revocat.* — Julianus, cum imperium per vim sibi vindicasset, Aetium, utpote qui Galli causa in discrimen venisset, ab exsilio revocavit: nec eum solum, sed et reliquos omnes qui ob ecclesiastica dogmata relegati fuerant, in suas sedes restituit.

EX LIBRO SEPTIMO HISTORIÆ.

1. *Gentiles in Christianos insurgunt.* — Julianus cum imperium per vim arripuisset, et gentilibus per edicta licentiam omnem concessisset, ut nihil eorum quæ didicerant, omitterent, Christianos in gravissimas et inexplicabiles ærumnas conjecit, gentilibus ubique locorum, omnis generis tormenta, novosque cruciatus, et acerbissima mortis genera eis infligentibus.

2. *Georgii ep. Alex. cædes.* — Cum Georgius Alexandriae episcopus concilio præsideret, et eos qui idem cum Aetio sentiebant, epistolæ adversus Aetium subscribere cogeret, gentiles repente insipientes eum comprehenderunt, et post multas corpori ejus illatas contumelias, ad extremum igni tradiderunt. Porro impius iste scriptor ait, Athanasii consilio eos ad hoc facinus incitatos fuisse. Quippe, interfecto Georgio, Athanasius propriam sedem recuperavit, Alexandrinis libenti animo eum excipientibus.

3. *De statua Christi Paneade.* — De statua Servatoris nostri, quam fides mulieris quæ sanguinis profluvio laborabat, bene de se merito gratiam referens erexit, scribit Philostorgius eam collocatam fuisse juxta fontem qui est in urbe, una cum aliis staturis, et jucundum atque amœnum spectaculum

vero Aetii sectatores, qui plurimi erant in Ægypto, a communione Ecclesiæ submoverant, indulto eis sex mensium spatio ad resipiscendum. Georgius acceptis his litteris concitium episcoporum Ægypti congregavit, in quo cunctos Aetii sectatores damnationi ejusdem subscribere compulit, ut hoc loco docet Philostorgius. Ὁμοδόξους igitur hic intelligere debemus Aetianos, Serram videlicet, Stephanum et Heliodorum, episcopos Libyæ, de quibus paulo post loquitur Philostorgius. Τόμον vero τὸν κατὰ Ἀετίου vocat epistolam synodi Constantinopolitanæ, quam refert Theodoritus in capite 28, lib. II Historiæ ecclesiasticæ.

(44) *Τερπνότητός τι παρέχειν.* Scribe meo periculo τερπνότητός τε παρέχειν τοῖς φοιτῶσι θεάμα.

(45) Soz. I. v, c. 5.

VARIORUM.

(a) *Τὴν Ἀθανασίου γνώμην στρατηγήσαι τῆς πράξεως.* Manifesta Arianorum in Athanasium calumnia. Verum ne ipse quidem Julianus Georgii cædem in Christianos rejecit, in epistola 10, hac de re ad Alexandrinos scripta: quæ exstat item apud Socratem lib. III, cap. 3. Vid. etiam Sozom. lib. V, cap. 7. W. Louth.

(b) *Περὶ τῆς εἰκόνας.* De hac statua seu imagine Christi videatur Eusebius *Hist.* lib. VII, cap. 18; Rufin. lib. VII, cap. 14; Asterii homilia 10 apud Photium in *Bibliotheca*, num. 271; Sozom. lib. V, cap. 21; Artemii *Act.* 20 Octobr. cap. 58; Cedrenus pag. 251; Niceph. lib. X, cap. 30.

præbuisse spectantibus. Cumque herba ad pedes A Servatoris enata, adversus morbos omnes, præcipue vero adversus talem efficacissimum esset remedium, causa hujus rei inquiri cœpit. Temporis enim lapsu memoria exciderat, et cujusnam ea effigies esset, et quam ob causam fuerat collocata. Quippe Servator sub dio stans nudusque, haud exigua corporis parte obrutus fuerat, terra continue ex superioribus locis, maxime vero pluviarum tempore ad statuam aggesta, quæ litterarum quibus singula narrabantur notitiam oblitteraverat. Cum igitur diligens fieret inquisitio, pars quidem statuæ quæ humo obruta erat, effossa est, litteræ vero repertæ sunt, quæ totam rei gestæ seriem indicabant. Ac planta quidem ex eo tempore non amplius visa est, nec ibi, nec alio in loco; statuam vero in diaconico ecclesiæ B collocarunt, competentem ei curam atque observantiam deferentes, nequaquam tamen eam colentes aut adorantes. Neque enim fas erat æneam aut aliam quamlibet materiam adorare, sed hoc uno, quod eam honoratiore in loco collocaverant, et quod spectandi causa ad eum locum cupide adventarent, amorem ipsius archetypi declarantes. Hanc igitur statuam, regnante Juliano, gentiles qui Paneadem incolebant, ad impietatem incitati, a basi sua revulsam, funibus ad pedes circumligatis, per mediam plateam traxerunt; post hæc reliquum quidem corpus distrahentes confregerunt; caput vero inter trahendum a cervice disjunctum, nonnulli id quod fiebat ægre ferentes, clanculo abriperunt, et quoad fieri potuit conservarunt. Idque a se visum C fuisse testatur Philostorgius. Cæterum Paneas olim Dan vocabatur, ex nomine Dan filii Jacob, qui prin-

κατὰ τοὺς πόδας ἀναφύεισης, νοσημάτων μὲν ἀπάντων, μάλιστα δὲ τῆς φθινάδος λαμα, καὶ ζητούντων τὴν αἰτίαν (ἐλελήθει γὰρ τῷ χρόνῳ καὶ οὐτινος ἔφερε μορφὴν, καὶ ἡ πρᾶξις δι' ἣν ἀνεστήλωτο. Ἐν ὑπαίθρῳ γὰρ γυμνὸς ἐστὼς, ἐπ' οὐκ ὀλίγον συνεχώσθη τοῦ σώματος, γῆς ἐπ' αὐτὴν ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων ἀεὶ τόπων ἐν τοῖς τῶν ὄμβρων μάλιστα καιροῖς ἐπιφερομένης, ὑφ' ἧς ἡ τῶν γραμμάτων τῶν ἕκαστα δηλούντων ἠφάνιστο γυνῶσις)· τῆς οὖν ζητήσεως ταύτης ἐπιστάσης, ἀνωρύχθη μὲν τὸ συγκεχωσμένον, εὐρέθη δὲ γράμματα τὴν ἱστορίαν πᾶσαν ἀναδιδάσκοντα. Καὶ ἡ πόα μὲν οὐκ ἔτι μετ' ἐκείνου ἔωφθη τὸν χρόνον, οὔτε ἐκεῖ, οὔτε ἀλλαχόθι· τὸν δὲ ἀνδριάντα μεταστησάμενοι ἐν τῷ τῆς ἐκκλησίας διακονικῷ (46), τὰ πρόποντα ἐθεράπευσον, σέβοντες μὲν ἢ προσκυνῶντες οὐδαμῶς (οὐ γὰρ ἦν θέμις χαλκὴν ἢ ἄλλην ὕλην προσκυνεῖν), αὐτὸ δὲ τοῦτο (47), στάσει τε σεμνοτέρῃ, καὶ τὸ μεθ' ἡδονῆς ἐπιφοιτᾶν τῷ τόπῳ τὸ εἶδος θεραπευσόμενους (48), τὸν περὶ τὸ ἀρχέτυπον πόθον ἐπιδεικνύμενοι. Τοῦτο τὸ ἄγαλμα κατὰ τοὺς Ἰουλιανοῦ χρόνους, τὸ Ἑλληνικὸν (49) εἰς ἀσέβειαν ἀναφλεχθέντες οἱ τὴν Πανεάδα οἰκοῦντες, τῶν βάθρων ἀνασπασάμενοι, καὶ τῶν ποδῶν ἐκδησάμενοι, διὰ μέσης ἔσυρον τῆς λεωφόρου· ἐφ' ᾧ (50) τὸ μὲν ἄλλο σῶμα διασπῶμενοι κατέκλασαν, τὴν δὲ κεφαλὴν ἐν τῷ σύρῃσθαι, τοῦ ἀχένος διαζυγεῖσαν, τινὲς λαθόντες τῶν ἐπαλγούντων τοῖς δρωμένοις, ἀνελάβοντό τε καὶ ὡς ἡδύναντο διεσώσαντο. Καὶ φησι ταύτην καὶ αὐτὸς θεάσασθαι. Ἡ μὲντοι γε Πανεὰς Δᾶν ἐπωνομάζετο τὸ παλαιάτον, τὴν προσηγορίαν ἀπὸ τοῦ παιδὸς τοῦ Ἰακώβ Δᾶν ἐλκυσσάμενη, τοῦ φυλάρχου τῶν ταύτη οἰκούντων (51) τότε. Εἶτα δὲ Καισάρεια ἢ Φιλίππου (α) ἐπεκέκλητο. Τῶν δὲ Ἑλληνιστῶν Πανὸς

VALESII ANNOTATIONES.

(46) Καταστησάμενοι ἐν τῷ τῆς ἐκκλησίας διακονικῷ. Magis probo scripturam codicis Bochartiani, in quo ita legitur, τὸν δὲ ἀνδριάντα μεταστησάμενοι, etc. Atque ita quoque scribitur apud Nicephorum in libro x, cap. 30. De Ecclesiæ diaconico multa hic erudite observat Jacobus Gothofredus, id esse, quod Latini olim secretarium vocabant, nos sacristiam dicimus, ubi vasa ac vestimenta sacra asservantur. Sed quod negat diaconicum esse partem ecclesiæ, in eo graviter fallitur. Verebatur scilicet Gothofredus, ne si diaconicum pars ecclesiæ esset, Christiani statuas atque imagines Christi D olim in ecclesiis habuisse viderentur. De diaconico loquitur Joannes Moschus in *Prato*, capite 25, Εἰσῆλθεν ἐν τῷ διακονικῷ κλαίων καὶ ῥίπτων ἑαυτὸν ἐπὶ πρόσωπον. Interpres vertit: *Ingressus est sacristium plorans, corruitque in faciem suam.*

(47) Αὐτὸ δὲ τοῦτο. Scribendum est αὐτῷ δὲ τούτῳ, supple τιμῶντες. Paulo post etiam scribendum καὶ τῷ μεθ' ἡδονῆς, etc.

(48) Θεασσόμενους. Scribendum est procul dubio θεασσόμενους. Verum in codice Bocharti longe aliter scribitur hic locus, hoc scilicet modo: Καὶ τὸ μεθ' ἡδονῆς ἐπιφοιτᾶν τῷ τόπῳ τὸ εἶδος θεραπευσόμενους, τὸν περὶ τὸ ἀρχέτυπον πόθον ἐπιδεικνύμενοι. Quam quidem lectionem verissimam esse existimo. Τὸ εἶ-

δος θεραπευσόμενοι, id est, imaginem illam observaturi. Certe Philostorgius σεβασμὸν quidem et προσκύνησιν statuis et imaginibus nequaquam adhibendam esse affirmat, θεραπείαν vero, id est, observantiam non denegat. Nam paulo ante dixit de hac statua, τὸν δὲ ἀνδριάντα μεταστησάμενοι ἐν τῷ διακονικῷ τὰ πρόποντα ἐθεράπευσον. Hæc porro observantia in eo consistebat, ut statua quam maxime niteret, nec pulvere aut sordibus aut rubigine impleretur. In manuscripto quoque Scoriacensi legitur ἐπιδεικνύμενοι, non ut Gothofredus edidit ἐπιδεικνυμένους.

(49) Τοὺς ἐκκλησιαστικούς. Scribendum est procul dubio τὸ Ἑλληνικόν, ut legitur in codice Bochartiano, et apud Nicephorum. Phrasis est Philostorgii, qua usus est paulo ante in cap. 2 hujus libri. Paulo post ex iisdem codicibus emendavi ἐκδησάμενοι.

(50) Ἐφ' ᾧ. In manuscripto codice Samuelis Bocharti scriptum inveni ἐν ᾧ. Et statim pro verbo μάσασθαι quod nauci est, idem codex scriptum habet θεάσασθαι, optime procul dubio, quemadmodum etiam conjeceram, antequam codicem illum nactus essem.

(51) Τῶν ταύτη οἰκούντων. Codex Bocharti scriptum habet τῶν ταύτην οἰκούντων.

VARIORUM.

(α) Καισάρεια ἢ Φιλίππου. Idem scribit Josephus *De bello Jud.* lib. 11, c. 13, Φίλιππος (sc. Herodis

M. filius) Πανεάδα τὴν πρὸς ταῖς πηγαῖς τοῦ Ἰορδάνου κατασκευάσας ὀνομάζει Καισάρειαν. Unde et

ξόανον αὐτῆ καθιόρουσάντων, εἰς τὴν τῆς Πανεάδος A ceps fuit unius tribus, quæ in his locis tunc sedes ἔπων μίαν μετέβαλεν. habebat, id cognomentum trahens. Secutis autem temporibus Cæsarea Philippi cognominata est. Sed cum gentiles Panis simulacrum in ea collocassent, in Paneadis vocabulum transiit.

δ'. Ὅτι τῶν Ἑλληνιστῶν τὰ ἀτοπιώτατα κατὰ τῶν Χριστιανῶν πανταχοῦ παλαμωμένων, καὶ τοῦτο τοῖς ἀσεβέσι κατὰ Παλαιστίνην δεδραματούργηται. Τὰ τοῦ προφήτου Ἐλισσαίου ὅσα καὶ τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου (α) (ἐκεῖ γὰρ ἄμφω ἐτέθαπτο) τῶν θηκῶν ἐξελόμενοι, καὶ ζώων ὅσοις ἀλόγων συγκαταμίξαντες, ὁμοῦ πρὸς κόνιν κατέκαυσαν, καὶ εἰς τὸν ἀέρα διεσπείραντο. Καὶ τοὺς Χριστιανίζοντας δὲ συλλαμβάνοντες, ἔστιν ὅτε τοῖς βωμοῖς ἀναπτομένοις ὡς ἱερεῖα ἐπετίθεσαν· καὶ εἰς πολλὴν ἄλλην ἀρῆς-τουργίαν ἐξεβακχεύθησαν. Ἄπερ Ἰουλιανὸς ἐπιστάμενος οὐχ ὅπως ἤχθετο, ἀλλὰ καὶ διαφερόντως ἔχαι- B ρεν, καὶ τῆς μὲν (52) ἐπὶ τοῖς ὀρωμένοις δυσκλείας εἰς ἐτέρους ἀνιούσης, τῆς δ' αὐτοῦ γνώμης τοῖς ἐκείνων ἔργοις περαιουμένης. Συνιδὼν δὲ, διὰ τῆς τοσαύτης μανίας οὐδὲν ὦν ἐβούλετο περαινόμενον· μᾶλλον γὰρ τὸ Χριστιανῶν παλιωρούμενον ἐπερῶν- νυτο φρόνημα· μηχανᾶται τοὺς ἐν αἰτίαις ἐκβεβλη- μένους (55) τῶν ἐπισκόπων, καὶ τοὺς ἀντ' ἐκείνων ἔχοντας τοὺς θρόνους, εἰς πόλεμον συββάξαι. Καὶ δὴ πάσης ἐξουσίας ἐκατέρῃ μοίρᾳ μετεδίδου, πράτ- τειν ὅσα καὶ δυνατὰ αὐτοῖς εἴη εἰς τὴν οἰκείαν σύ- στασιν τε καὶ ἀσφάλειαν. Ἐξ ὧν ἐκεῖνοι πρὸς ἀλ- λήλους συββήγγυμενοι (b), πολλὴν ἀσχημοσύνην καὶ μέμψιν, ὅπερ ἦν τῷ ἀποστάτῃ σπούδασμα, προσ- ετρέβοντο τῆ εὐσεβείᾳ. Καὶ ἄλλα δὲ τῆς αὐτῆς καχο- C τεχνίας συνεπῆγε· τοὺς τε γὰρ ἐν κλήρῳ κατει- λεγμένους εἰς τὴν τῶν βουλευτῶν ἀνέστρεψε λειτουρ- γίαν, καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν τὰ σιτηρέσια τοῖς τῶν δαι- μονίων θεραπευταῖς μετεδίδου, καὶ πάντα πράττειν οὐκ ἐνεδίδου· ἐξ ὧν τὰ μὲν ἀκμάση τὰ τῶν δαιμό- νων, τὰ δὲ τῆς εὐσεβείας, ὡς ἐνόμιζεν, εἰς ἀφανισμόν συναλαθείη.

ε'. Ὅτι, φησὶ, τῶν πραγμάτων αὐτῶ φερομένων, εἰς μνήμην Εὐδόξου ἀνελθὼν τῶν ὄρκων καὶ τῶν ὑποσχέσεων α; ὑπὲρ Ἀετίου πρὸς Εὐνόμιον ἀνεδέ- ξατο, σύναδον ἐπιστέλλει τῷ Ἀντιοχείᾳ Εὐζωῖτῳ συναθροῖσθαι, δι' ἧς ἔδει τὸν Ἀέτιον τῆς καταδικα- D

4. *Gentiles in sanctos mortuos vivosque sæviunt. Julianus episcopus inter se committit.* — Cum multa atrocita gentiles adversus Christianos ubique perpetrarunt, tum istud facinus ab iisdem admissum est in Palæstina. Elisæi prophetæ et Joannis Baptistæ ossa, e oculis suis extracta: illic enim uterque eorum sepultus fuerat: brutorum animalium ossibus permiscentes, igni tradiderunt. et in cinerem redacta sparserunt in ventum. Nonnullis etiam in locis Christianos cum comprehendissent, aris incensis tanquam victimas imposuerunt; multa quoque alia dictu horrenda, velut furore perciti commiserunt. Quæ cum Julianus probe nosset, non modo indignatus non est, verum etiam gaudio exsultavit, cum infamia quidem atrocium facinorum penes alios esset; ipsius autem voluntas factis eorum adimpleretur. Sed cum animadverteret, hujusmodi atrocitate nihil eorum quæ cupiebat, ad exitum perduci: quippe Christianorum quos oppugna- bat, animus magis ac magis confirmabatur, id commentus est, ut episcopus qui ob varias causas expulsi fuerant, eosque qui in illorum locum substituti erant, inter se committeret. Utrique igitur parti licentiam dedit faciendi quæcunque possent ad restitutionem suam ac defensionem. Quam ob causam illi inter se collisi, ingens dedecus atque opprobrium, quemadmodum apostatæ in votis erat, religioni nostræ intulerunt. Alia quoque his adje- cit non dissimilis malignitatis; eos enim qui clero ascripti erant, ad publicas decurionum functiones retraxit, et Ecclesiarum annonas ministris damo- num tradidit. Denique omnia facere ac moliri non destitit, ut dæmonum quidem superstitio floreret; nostra autem religio, sicuti sperabat, penitus ex- stingueretur.

5. *Eudoxii et Euzoii de Aetio rixa.* — Dum res hoc in statu essent, Eudoxius in memoriam revo- cans jusjurandum et sponsiones quibus sese apud Eunomium obstrinxerat in gratiam Actii, litteras D scripsit ad Euzoium Antiochensem episcopum, man-

VALESII ANNOTATIONES.

(52) *Ἐχαιρε καὶ τῆς μὲν.* Quod in Annotationibus ad Evagrium observavi, in veteribus libris sæpe καὶ positum esse pro ὡς, idem quoque in Philostorgii libris erratum deprehendi. Lego igitur hoc loco ἔχαιρεν ὡς τῆς μὲν ἐπὶ τοῖς ὀρωμένοις

δυσκλείας, etc. Paulo post scribendum est Χριστιανῶν πολιωρούμενων, quod miror a Gothofredo animadversum non fuisse.

(55) *Τοὺς ἐν αἰτίαις ἐκβεβλημένους.* Scribendum est procul dubio ἐπ' αἰτίαις.

VARIORUM.

Plinius lib. v, cap. 15. *Jordanes amnis oritur e fonte Paneade, qui cognomen dedit Cæsareæ.* Quod autem Paneas a Panis simulacro olim ibi posito cognominata fuerit, nemo veterum præter unum Philostorgium prodidit, ut observat Jac. Gothofredus in hunc locum.

(a) *Βαπτιστοῦ Ἰωάννου.* De hujus ossibus disjertis Philostorgio consentiunt Rufinus l. xi, cap. 28; Theodorit. lib. iii, cap. 7, et *Chronicon Alexandri-*

num. De Elisæo tacent.

(b) *Ἐξ ὧν ἐκεῖνοι πρὸς ἀλλήλους συββήγγυ- μενοι.* Am. Marcellinus ait, Julianum dissidentes Christianorum antistites monuisse, ut quisque nullo vetante religioni suæ serviret intrepidus. Quod, inquit, agebat ideo obstinate, ut dissensiones augente licentia, non timeret unanimitatem postea plebem. Lib. xxii, cap. v. Vid. Soz. lib. v, cap. 5.

dans ut synodum colligeret, qua Aelius a damnationis sententia in ipsum olim prolata absolveretur. Verum Euzoios nullam hujus petitionis rationem habuit; Eudoxium præcipue incusans, quod non ipse prior ea facere cœpisset, quæ aliis injungebat. Sed cum Eudoxius idem flagitare perseverasset, Euzoios id se facturum promisit.

6. *Aetius restitutus.* — Dum Aetius et Eunomius Constantinopoli morarentur, accesserunt ad eos Leontius Tripoleos et Theodulus Chæretaporum episcopus; Serras item ac Theophilus et Heliodoros ex utraque Libya, et quicumque alii eandem sententiam amplectebantur, qui nec damnationi Aetii nec Occidentalium epistolæ subscribere sustinerant. Hi igitur in unum collecti Aetium ordinarunt episcopum; omniaque apud illos erant Aetius et Eunomius. Sed et alios episcopos ordinarunt, Eudoxio tum quidem non modo non indignante, verum etiam suffragium suum pro iis qui ordinandi erant ad Aetium deferente. Per idem tempus Euzoios quoque, cum novem episcoporum synodum collegisset, ea quæ contra Aetium olim gesta fuerant infirmavit (54). Infirmavit etiam sex mensium inducias, quibus elapsis sacerdotii privatio pœnæ loco irrogata fuerat Serræ, nisi Aetii depositioni et Occidentalium tomo subscripsisset. Porro cum utrumque negotium eorum quos supra nominavi, in hunc modum processisset, Euzoios epistolas ad Eudoxium transmittere cogitabat. Verum persecutio Christianorum quæ tunc erat intolerabilis, impetum ejus repressit.

7. *Valentinianus Thebas relegatus.* — Julianus Apostata Valentinianum numeri cujusdam militaris rectorem (erat enim comes eorum qui Cornuti dicuntur) cum omnibus frustra tentatis a pietate nun-

Α ζούσης ψήφου ἀπολυθῆναι. Ὁ δὲ Εὐζώιος οὐδὲν πρὸς τὴν ἀξίωσιν ἐπεστράφη, αἰτιασάμενος μάλιστα τὸν Εὐδόξιον, ὅτι μὴ αὐτὸς προκατήρξατο πράττειν, ἄπερ ὑποτίθησιν ἑτέροις. Ἐπιμένοντος δὲ τοῦ Εὐδόξιου τῇ ἀξιώσει, ὑπισχνεῖται καὶ ὁ Εὐζώιος τὴν πράξιν.

ζ'. Ὅτι ἐν Κωνσταντινουπόλει διατρίβοντος τοῦ Ἀετίου καὶ Εὐνομίου, παραγίνεται Ασόντιος ὁ τῆς Τριπόλειος πρὸς αὐτοὺς, καὶ Θεόδουλος ἀπὸ Χαιρατόπων (55), οἱ τε ἀμφὶ τὸν Σέρβαν καὶ Θεόφιλον καὶ Ἡλιόδωρον ἐξ ἑκατέρας Λιβύης (56), καὶ ὅσοις ἄλλοις γε ἡ αὐτὴ συνήρεσκε δόξα, οἳ μῆτε τῇ τοῦ Ἀετίου καταδίκη, μῆτε τῷ τόμῳ τῶν ἐσπερίων (α) ὑπογράψαι ἠνέσχοντο. Καὶ συναθροισθέντες χειροτονοῦσι τὸν Ἀέτιον (57)· καὶ ἦν αὐτοῖς αὐτὸς τε καὶ Εὐνόμιος ἅπαντα. Ἐχειροτόνουν δὲ καὶ ἑτέρους ἐπισκόπους, οὐδὲν τέως τοῦ Εὐδόξιου δυσχεραίνοντος, ἀλλὰ καὶ ψήφους πολλάκις ὑπὸ τῶν μελλόντων χειροτονεῖσθαι (58) τοῖς περὶ Ἀέτιον προκομίζοντος. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ Εὐζώιος εἰς ἐννέα τὸν ἀριθμὸν ἀθροισάμενος σύνοδον, τὰς κατὰ Ἀετίου γεγενημένας πάλαι πράξεις διελύσατο. Ἐλυσε δὲ καὶ τὴν τοῦ ἑξαμήνου προθεσμίαν, μεθ' ἣν τοῖς περὶ Σέρβαν (59), εἰ μὴ τῇ τοῦ Ἀετίου καθαιρέσει καὶ τῷ ἐσπερίῳ τόμῳ ὑπογράψαιεν, τῆς ἱερωσύνης ἀφαίρεσις ἢ ζημία διωρίζετο. Ἐκατέρας δὲ τῶν εἰρημένων προσελθούσης πράξεως, τοὺς τόμους ἀποστέλλειν (60) τοῖς περὶ Εὐδόξιον παρσκευάζοντο· ἀλλ' ὁ κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἀνυπόστατος διωγμὸς τὴν ὁρμὴν περιέκοψεν.

ζ'. Ὅτι τὸν Οὐαλεντινιανὸν ὁ ἀποστάτης τάγματος ἐπάρχοντα στρατιωτικοῦ (κόμης γὰρ ἐχρημάτιζε τῶν λεγομένων Κουρνούτων), ἐπεὶ πάντα πράττων οὐδαμῶς αὐτὸν ἴσχυσε τῆς εὐσεβείας μεταστῆσαι,

VALESII ANNOTATIONES.

(54) Theodorit. l. II, c. 28.

(55) Ἀπὸ Χαιρατόπων. De hac urbe Holstenius ad oram sui codicis hæc annotavit: *Scribo Χερετᾶπων.* Hoc enim verum nomen in nummis ipsorum aliisque melioribus libris legitur. Idem ante Holstenium notaverat Ortelius in *Thesauro*.

(56) Ἐξ ἑκατέρας Λιβύης. Duæ erant Libyæ in Ægypto: altera Pentapolis, altera siccior Libya appellata, ut docet Ammianus Marcellinus in libro XXI. Et Serras quidem episcopus fuit Parætonii siccioris Libyæ. Heliodoros vero episcopus Sozuzæ Pentapolis Libyæ, ut legitur in subscriptione synodi Seleuciensis apud Epiphanium in hæresi 73.

(57) Χειροτονοῦσι τὸν Ἀέτιον. De Aetii episcopatu illustre exstat testimonium in epistola 31 imperatoris Juliani, quæ inscripta est ad Aetium episcopum. Nondum tamen Aetius ad episcopatum promotus fuerat tunc cum Julianus epistolam illam ad eum scripsit. Factus est enim episcopus, post-

eaquam ab exsilio revocatus fuisset, ut testatur Philostorgius, et Epiphanius in hæresi Anomæorum. Porro cujusnam urbis episcopus factus fuerit Aetius, obscurum est, nec ab uilo proditum quod sciam.

(58) Ὑπὸ τῶν μελλόντων χειροτονεῖσθαι. Non dubito quin scribendum sit ὑπὲρ τῶν, etc. Libentius etiam legerim *προσκομίζοντος*. Neque enim audiendus est Gothofredus qui hunc locum ita vertit: *Eudoxio calculum iis qui ordinandi erant sapius Aetianis præeunte.*

(59) Μεθ' ἣν τοὺς περὶ Σέρβαν. Assentior Holstenio, qui ad marginem sui codicis adnotavit legendum sibi videri τοῖς περὶ Σέρβαν, etc. Ita certe flagitant leges grammaticæ. Paulo post ubi legitur καὶ τῷ ἐσπερίῳ τόμῳ ὑπογράψαιεν, melius scriberetur τῷ ἐσπερίῳ τόμῳ.

(60) Τοὺς τόμους ἀποστέλλειν. In manuscripto codice Bocharti legitur τὸν τόμον, rectius ut opinor.

VARIORUM.

(a) Τόμῳ τῶν ἐσπερίων. Intelligit Formulam fidei cui episcopi in synodo Ariminensi subscripserunt. Quam enim fidem Socrates ait Arimini editam, lib. IV, cap. 4, eandem fidei formulam ab occidentalibus episcopis promulgatam appellat Sozom. lib. IV,

cap. 18. Idem etiam episcopus synodi Ariminensis occidentales vocat, cap. 23 ejusdem libri. Alia longe res erat tomos Occidentalium, in canone quinto concilii generalis secundi memoratus. *W. Lowth.*

παραλύσας τοῦ ἀξιώματος, εἰς Θήβας τὰς Αἰγυπτίους A
φυγαδεύει. Τοῦτόν φασιν, ἤνικα Κωνσταντίος ἐβασί-
λευσεν, ἰδεῖν τινα τῶν λεγομένων Σιλεντιαρίων, πυ-
ρὸς φλόγα τοῦ στόματος ἀφιέντα· ἰδεῖν δὲ κατὰ τὸ
δειλιῶν (61), ἤνικα μετὰ τροφήν τὸν ὕπνον αἰρού-
μεθα· καὶ ταῦτα σημηνῶν (62) Κωνσταντίῳ. Καὶ
γὰρ ἐκείνου πέμψαντος αὐτὸν διὰ τινα χρεῖαν μετα-
καλέσασθαι τὸν Οὐαλεντινιανὸν, περιτυχεῖν τῷ θεά-
ματι. Ὁ δὲ Κωνσταντίος τῇ ἀγγελίᾳ εἰς ὑπόνοιαν
μὲν καὶ δέος κατέστη· οὐδὲν γέ τι παρελύπησε τὸν
ἄνδρα· παραμυθούμενος δὲ τὸ οἰκεῖον δέος, περὶ τὰ
φρούρια τῆς Μεσοποταμίας ἐκπέμπει, φύλακα τῶν
ἐκεῖσε τόπων ἐσόμενον, καὶ τὰς τῶν Περσῶν ἐπιδρο-
μὰς ἀναστέλλοντα.

η'. Ὅτι τὰ περὶ τοῦ μάρτυρος Βαβύλα (a), ὅσα
τε Ἰουλιανὸς εἰς τὸ μαρτυρικὸν ἐκεῖνο σῶμα παρώντ- B
σεν, ὅσα τε εἰπεῖν ἐξεβιάσθη τὰ δαιμόνια, καὶ ὅπως
κεραυνῶ τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος αὐτῷ καθιδρύματι (63)
ἀπετεφρώθη τέμενος, καὶ ὅσα ἄλλα κατὰ ἀνθρώπους
τε καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπους παρεδοξοποιήθη, οὐκ ἐπι-
μέγα παραλλάττοντα τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ ιστορεῖ. Λέγει
δὲ μαρτυρῆσαι τὸν ἱερὸν Βαβύλαν σὺν τρισὶ παισὶ,
κομιδῇ μὲν νέοις, τὸ γένος δ' ἀδελφοῖς· τὸ δὲ μαρ-
τύριον ἀπ' ἀρχῆς τοιαύτης προβῆναι. Ἐπίσκοπος ἦν
τῆς Ἀντιοχείας ὁ Βαβύλας. Νουμεριανῷ δὲ τῷ Ῥω-
μαίων βασιλεῖ, ἢ ὡς ἐνιοὶ Δεκίῳ φασί, κατὰ δὴ τινα
δαίμονα γνώμην ἐμπεισεῖν, πληθυσούσης τῆς ἐκκλη-
σίας εἰσελθεῖν ἐν αὐτῇ. Τὸν δὲ γε τοῦ Θεοῦ ἀρχιερέα
κατὰ τὰ προπύλαια σάντα τοῦ νεῶ, τὴν εἰσοδὸν
ἀποτεριχίζειν, φάσκοντα, ὅσα γε δυνατὸς εἴη, μὴ πε- C
ριόψεσθαι λύκον τῷ ποιμνίῳ παρεισδυόμενον. Καὶ
τὸν μὲν αὐτίκα τῆς ὀρμῆς ἀνακρουσθῆναι, εἴτε στάσιν
ὑπειδόμενον, εἴτε καὶ ἄλλως μεταβουλευσάμενον· τὸν
ἐπίσκοπον πρῶτα μὲν (64) τῆς τόλμης αἰτιᾶσθαι,
ἔπειτα δὲ κελεύειν τὸν ὄσιον τοῖς δαίμοσι θύειν· μό-
νην γὰρ εἶναι τὴν ἐξοσίωσιν ταύτην, λύσιν τε ἐγκλή-
ματος, καὶ τῆς μετὰ ταῦτα τιμῆς τε καὶ δόξης πρό-
ξενον. Τὸν δὲ, γενναίως πρὸς ἕκαστα τῶν προτεινο-
μένων ἀντιταττόμενον, τὸν μαρτυρικὸν ἀναδήσασθαι
στέφανον.

quæ ipsi proponerentur, forti ac generoso animo
restitisset, martyrii coronam adeptus est.

θ'. Ὅτι τοὺς τοῦ Σωτῆρος χρησμούς, οἳ τὴν Ἰε-
ρουσαλήμ ἀνατετράφθαι λέγουσιν, ὥστε μηδὲ λίθον

A quam dimovere potuisset, dignitate privatum Thebas
Ægyptias relegavit (65). Hunc olim, dum Constan-
tius imperio potiretur, quidam ex schola Silentia-
riorum, flammam ex ore vomentem vidisse fertur;
erat autem meridianum tempus, quando somnum
capere solemus post cibum; idque Constantio re-
nuntiasset. Ab eo enim missus ad accersendum Va-
lentinianum cujusdam negotii causa, huic specta-
culo interfuerat. At Constantius, ea re ipsi nuntiata,
in suspicionem ac metum conjectus est; nulla ta-
men molestia Valentinianum affecit. Verum ut ti-
morem suum sedaret, ad castella Mesopotamiæ eum
misit, ut iis locis præsidio esset, et Persarum ex-
cursiones comprimeret.

8. *Babylas*. — De Babyla martyre, quot et quan-
tis contumeliis sacrum ejus corpus affecerit Julia-
nus, quæ item dicere coacti fuerint dæmones, et
quemadmodum Apollinis templum una cum simu-
lacro, fulmine ictum conflagraverit, reliqua denique
admiranda, quæ partim humano more, partim
supra humanas vires tunc gesta sunt, non multum
ab aliis diversa narrat Philostorgius (66). Ait porro
sanctum Babylam martyrio perfunctum esse una
cum tribus pueris fratribus, admodum adolescen-
tibus; martyrium vero ex hujusmodi causa prove-
nisse. Erat Babylas episcopus Antiochiæ. Quodam
igitur tempore Numerianum Rom. imperatorem,
sive, ut alii dicunt, Decium, a dæmone invecta cu-
pido incessit ingrediendi in ecclesiam Christia-
norum, cum populus ad eam frequentissimus con-
venisset. Verum sacerdos Dei ad ecclesiæ vestibula-
rum stans, aditum ei interclusit, asserens non
passurum se, quantum quidem in ipso erat, ut lu-
pus in ovile irreperet. Imperator vero, statim qui-
dem ab incepto destitit, seu quod seditionem refor-
midaret, seu ob aliam quampiam causam mutata
sententia; episcopum vero, primum quidem teme-
ritatis accusavit, deinde dæmonibus sacrificare jus-
sit: unum enim id sacrificium esse, quo et crimen
suum diluere, et in posterum honorem sibi ac glo-
riam comparare posset. Episcopus vero, cum iis quæ
ipsi proponerentur, forti ac generoso animo
restitisset, martyrii coronam adeptus est.

9. *Hierosolymorum instaurationis frustra suscepta*. —
Apostata Julianus, Servatoris nostri oracula, qui-

VALESII ANNOTATIONES.

(61) Κατὰ τὸ δειλιῶν. Circa vesperam, vertit D
Gothofredus, secutus interpretationem Joannis
Langi, qui in libro undecimo Nicephori, ubi hic
Philostorgii locus describitur, ita verterat. Ego vero
circa meridiem vertere malui. Id enim significat
Græca vox, ut testatur Suidas in δειλιῶν, quæ utrum-
que tempus denotat, tam meridianum quam vesper-
tinum. Verum ex iis quæ subjicit Philostorgius,
satis apparet meridianum tempus hic intelligi.

(62) Σημηνῶν. Sic etiam in codice Bochartiano
scriptum inveni. Lex tamen grammatica scribi ju-

bet σημηναί.

(63) Αὐτῷ καθιδρύματι. Hunc locum restitui ex manu-
scripto codice Samuelis Bocharti, in quo ita scribitur:
αὐτῷ καθιδρύματι. In eodem codice scriptum inveni
γνώμην ἐμπεισεῖν, non ἐκπεισεῖν, ut edidit Gothofredus.

(64) Τὸν ἐπίσκοπον πρῶτα μὲν. Ante hæc verba
ponenda est finalis distinctio. Deinde supplenda est
conjunctio hoc modo, τὸν δὲ ἐπίσκοπον, etc., ut hæc
respondeant superioribus.

(65) Theodorit. l. III, c. 16.

(66) Euseb. pag. 294, n. a.

VARIORUM.

(a) Περὶ τοῦ μάρτυρος Βαβύλα. De insigni hoc
martyre, quem passum esse sub Decio imp. non
sub Numeriano constat. Vid. Chrysost. orat. De

Babyla, tom. V, edit. Savilianæ, et Suidam in voce
Βαβύλας. W. Lowth.

bus Hierosolyma ita eversum iri prædixerat, ut ne lapis quidem supra lapidem esset remansurus, falsi convincere molitus, non modo eorum quæ studuerat nihil perfecit: imo etiam certissimam eorumdem veritatem invito licet confirmavit (67). Nam cum omnes undique Judæos collegisset, et pecunias iisdem ex ærario ac reliqua subsidia præbisset, præcepit eis ut templum instaurarent. Verum terrores divinitus immissi, quos nulla vis eloquentiæ explicare possit, non modo impetum illorum compresserunt, sed etiam tum imperatorem ipsum, tum Judæos, ad inopiam consilii redactos, summo dedecore affecerunt. Hinc enim ignis eos qui manum operi admovere ausi fuerant, depastus est; hinc terræ motus obruit; alios aliæ calamitates exstinxere. Sic audacia quæ oracula Domini nostri ignominia afflicere tentaverat, eorumdem inviolabilem ac venerandam efficaciam imprudens palam prædicavit.

10. *Juliani comitis, Felicis, Elpidii horrendi exitus* (68).— Cum multi ex iis qui adversus Christianos et contra religionem debacchati fuerant, meritas pœnas dederunt, tum manifestissime et sub omnium conspectu præsentibus solverunt pœnas, Julianus comes Orientis, avunculus Apostatæ Juliani, et Felix comes largitionum, et Elpidius præpositus domus regie, quos Romani vocare solent comites rerum privatarum. Hi porro tres erant ex numero eorum qui in imperatoris gratiam a religione nostra desciverant. Ac Felix quidem, cum nulla alia præcessisset causa, una ex interioribus venis quæ omnium maxima est, subito rupta, sanguinis rivum ex ore effudit, et horrendum cunctis qui aderant spectaculum præbens, ne diem quidem totum superfuit, sed sub vesperam, deficiente sanguine, animam simul efflavit. Julianus vero difficili et ignoto correptus morbo, totos quadraginta dies supinus jacuit, nec loquens quidquam, nec sensu ullo præditus; postea vero cum paulo commodius se habere cœpisset, impium facinus quod admiserat, identidem damnavit, eamque ob causam id supplicium sibi irrogatum esse confessus est; et hactenus morbo levatus, quoad usque suæ ipsius impietatis testis exstitisset, omni ulcerum genere ventrem ejus dilacerante, animam inter cruciatus exhalavit. Elpidius denique, licet serius quam reliqui, tamen cum

VALESHI ANNOTATIONES.

(67) Theodorit. l. iii, c. 20.

(68) Theod. lib. iii, cap. 12, 13.

(69) *Τοῦ αἵματος ἐπιλείποντος*. In codice Samuelis Bocharti legitur *ἐπιλείψαντος καὶ τὴν ψυχὴν ἀπέβαλε*.(70) *Ἐπομάδην ἔκειτο*. Hunc locum correxi ex manuscripto codice Samuelis Bocharti, et ex libro decimo Nicephori capite 29, qui diserte scriptum habent *ἀποτάδην*. Repudianda est igitur conjectura Lucæ Holstenii, qui ad oram sui codicis annotavit scribendum omnino esse *ἐπωμάδην*, quæ lectio ferri nullo modo potest.(71) *Μικρὸν δὲ ὑποβάσας*. Pessime Gothofredus hunc locum vertit hoc modo: *Paulatim vero diffluens*. Longe melius Joannes Langus hæc verba

ἐπὶ λίθῳ μέναι, τούτοις ὁ ἀποστάτης εἰς ψεῦδος ἐλέγχειν διανοηθεὶς, οὐ μόνον οὐδὲν ἤνυσεν ὢν ἐσπούδασεν, ἀλλὰ τὸ ἐν τοῖς χρησμοῖς, εἰ καὶ ἄκων, ἐβεβαίωσεν ἀμετάπτωτον. Ὁ μὲν γὰρ τοὺς πανταχῆ συναγείρας Ἰουδαίους, καὶ οἴκοθεν χρήματα καὶ δύναμιν ἄλλην παρασχών, ἀνακαινίζειν ἐπέτρεπε τὸ ἱερόν. Δείματα δὲ θεήλατα γεγονότα διήγησιν ὑπερβαίνοντα, οὐ μόνον ἐσβέσεν αὐτῶν τὴν προθυμίαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς Ἰουδαίους εἰς ἐσχάτην ἀμυχανίαν καὶ αἰσχύνην κατεστρέψαντο. Τοῦτο μὲν γὰρ πῦρ ἐπενέμετο τοὺς ἐργάζεσθαι τολμῶντας· τοῦτο δὲ, σεισμὸς ἐχώννυεν· καὶ ἄλλους ἄλλα πάθη κατεμερίζετο, καὶ ἡ κατασχύνειν τὰ δεσποτικά λόγια μελετήσασα τόλμα, τὸ ἐκείνων ἀκαταίσχυντον καὶ σεβασμιώτατον λείληθεν ἑαυτὴν ἀνακηρύττουσα.

τ'. Ὅτι πολλοὶ μὲν τῶν εἰς τοὺς Χριστιανούς καὶ τὴν εὐσέθειαν ἐκμανέντων, δίκαιος ἔτισαν οὐ μεμπτάς· εἰς τὸ περιφανέστατον δὲ καὶ ἐπιφανεῖς, Ἰουλιανὸς τε ὁ τῆς ἐφᾶς ἄρχων, θεῖος ὢν κατὰ τὸ μητρῶον γένος τοῦ ἀποστάτου Ἰουλιανοῦ, καὶ Φήλιξ ὁ τοὺς θησαυροὺς ἐπιτετραμμένος, καὶ Ἐλπίδιος τῆς βασιλικῆς οἰκίας προεστώς· κόμητας πριουάτων ἢ Ῥωμαίων γλῶττα καλεῖ. Οὗτοι δ' οἱ τρεῖς τῶν ἐξαρησαμένων τὴν εὐσέθειαν εἰς τῆ βασιλεῖ κεχαρισμένον ἦσαν. Ὁ μὲν οὖν Φήλιξ ἐξ οὐδεμιᾶς ἐμφανοῦς αἰτίας, τῶν ἐν βάθει φλεβῶν μιᾶς τῆς μεγίστης ἀναβράγεισης, αἵματός τε αὐτὸν ἐξέπεμψεν ἐκ τοῦ στόματος, καὶ θεάμα τοῖς ὄρωσι γενόμενος φανερόν, οὐδὲ δι' ὅλης ἡμέρας ἤρχεσεν· ἀλλὰ περὶ δειλὴν ὄψιν τοῦ αἵματος ἐπιλείποντος (69), καὶ τὴν ψυχὴν συναπέβαλε. Ὁ δὲ γε Ἰουλιανὸς ἀργαλέα καὶ δυστεκμάρτω βληθεὶς νόσῳ, ἐπὶ τεσσαράκοντα τὰς ὅλας ἡμέρας ἀποτάδην ἔκειτο (70), μήτε φθεγγόμενος, μήτε τινὰ συναίσθησιν ἔχων· μικρὸν δὲ πῶς ὑποβάσας (71), πολλὰ μὲν κατεγίνωσκεν ἑαυτὸν τῆς ἀθεμίτου τόλμης, καὶ τὴν δίκην ἐκεῖθεν αὐτῷ συναίσθησιν ἔλαβε καταβράγγηται· καὶ μέχρι τοῦ μάρτυρα αὐτὸν ἑαυτοῦ τῆς ἀνοσιουργίας γενέσθαι ἀνεναγκίων, παντοδαποῖς ἔλκεσι τὴν γαστέρα σπασθεὶς, συνδιεβράγγη καὶ τὴν ψυχὴν. Καὶ ὁ Ἐλπίδιος δὲ, εἰ καὶ τῶν ἄλλων βραδύτερον, ἀλλ' οὖν τῆ τοῦ Προκοπίου τυραννίδι συμπράττων φωραθεὶς, ὅς ἐπανεστή τῷ Οὐάλεντι,

D interpretatus est in capite 29 libri x *Historiæ* Nicephori, ubi eadem verba leguntur ex Philostorgio desumpta: *μικρὸν δὲ τέως ὑποβάσας, et valetudine paululum recuperata, etc.* Harpocratio in Lexico, *βάσας*, inquit, ἀντὶ τοῦ ῥάως ἔχων ἐκ τῆς νόσου· Δημοσθένης Φιλιππικοῖς. Locus Demosthenis, quem indicat Harpocratio, exstat in prima *Olynthiaca*, ubi de Philippo Macedone ita scribit, ἡσθένησε πάλιν *βάσας* οὐκ ἐπὶ τὸ ῥαθυμεῖν ἀπέκλινε. Ad quem locum Ulpianus notat verbum *βάσας* non significare *ὕγινας*, sed idem esse quod *κουφότερον ἔχων*, id est, *commodius se habens*. Eustathius ad librum iv *Odyssææ* pag. 1509, λέγεται δὲ, inquit, καὶ ῥάων ὁ ἐκ νόσου ὕγιης, καὶ *βαίσει* τὸ ἀπὸ νόσου ἀνασφάλειν

τῶν τε χρημάτων γυμνωθεὶς, καὶ εἰρκταῖς κατα-
θιούς, ἀκλεῶς καταστρέφει τὸν βίον, ἐπάρατος πᾶσι
γεγονώς, καὶ ὁ θύτης Ἐλπίδιος ἐπονομαζόμενος.
Ἄλλος δὲ τις συνεισελθὼν τοῖς εἰρημένοις ἐν τῇ ἐκ-
κλησίᾳ, ἦν ἐπόρθου καὶ ἀπεσύλων τὰ ἀναθήματα,
καὶ τὰ κειμήλια λαφυραγωγῶντες, τὸν ἐν αὐτοῖς
θεραπευόμενον ἐξύβριζον· οὗτος δὲ προσαναυρά-
μενος τὴν ἐσθῆτα, τῷ θυσιαστηρίῳ ἐνασελγαίνων
ἐναπούρησε, καὶ παραυτίκα ποινὴν χαλεπὴν καὶ
ὀξεῖαν ἀπέτισε. Δι' ὧν γὰρ ὕβρισε μορίων, ταῦτα
μέχρι τῶν ἐντέριων διασαπέις, καὶ σκωλήκων ἀδι-
ήγητον χρεῖμα τεκνώσας, οἰκτρῶς ἄγαν καὶ οὐδ' ἀφ-
ηγήσεως ἀξίως, καταστρέφει τὸν βίον. Καὶ μὲν δὲ
καὶ ἕτεροι παραπλήσια τετολμηχότες ἐφαμιλλοῦς τὰς
τιμωρίας δεδώκασιν.

ια'. Ὅτι Ῥωμαίων ὁ βασιλεὺς Ἀδριανὸς, ὃς Αἴ-
λιος ἐπωνόμαστο, τὰ Ἱεροσόλυμα Αἰλίαν ἐξ ἑαυτοῦ
μετεκαλέσατο· ὡς ἂν παντάπασιν τὸ Ἰουδαίων αὐτῆς
ἔθνος ἀποστήσῃ καὶ ἀποβρέξῃ, καὶ μηδ' ἐκ τῆς κλή-
σεως ὡς πατρίδος αὐτῆς ἀντιποιεῖσθαι πρόφασιν
ἐχούσης (72). Ἐδεδίει γὰρ αὐτῶν τὸ θερμουργὸν καὶ
βυφοκλίνδυνον, μὴ συναγειρόμενοι κατὰ πρόφασιν ἐν
τῇ πόλει λατρείας, πράγματα Ῥωμαίοις παρέξωσιν.

ιβ'. Ὅτι, φησὶ, Βαβύλα τοῦ μάρτυρος τῶν λευψά-
νων μετατεθέντων, τὰ τῶν Ἑλλήνων χρηστήρια, τοῦ
κατὰ Δάφνην ἀρξαμένου, χρησμοὺς ἀνεδίδου καὶ λό-
για, τῆς θείας Προνοίας φθέγγεσθαι μὲν αὐτοῖς ἐν-
διδούσης, τρεπούσης δὲ τὴν ἐς τιμὴν (α) αὐτοῖς
ὀρῶσι σπουδὴν εἰς αἰσχύνην ἄφατον. Καὶ γὰρ ἐξ ὧν
ἐσπουδάξετο τὸ Ἑλληνικὸν κίχρᾶν τὰ δαιμόνια, ἵν'
ἔχοιεν ἐπὶ μᾶλλον θειάζειν αὐτὰ, ἐκ τούτων τὸ ἀσθε-
νὲς αὐτῶν καὶ πεπλανημένον διελέγχειν τῇ θεῷ Προ-
νοίᾳ συνηλαύνοντο. Ψευδεῖς γὰρ καὶ ἀτέλεστοι κατὰ
γε τὸ περιφανέστατον οἱ ἐκεῖθεν χρησμοὶ ἐγνωρί-
ζοντο· ὅθεν καὶ προθεσπισάντων ἅμα πάντων καθ'
ἕκαστον τῶν μαντείων, ὡς Ἰουλιανὸς ὁ τοῦ βασιλέως
θεῖος νοσῶν οὐ τεθνήξεταί, ἐν αὐταῖς τῶν χρησμῶν
ἀναγνώσεσιν, οἰκτρῶς ἐκεῖνος καὶ ἐλεεινῶς τὸν βίον
ἀπέβρέξεν.

ιγ'. Ὅτι, φησὶν, Ἡρωνά τινα ἐκ Θηβῶν τῶν Αἴ-
γυπτίων ὀρμώμενον, καὶ εἰς ἐπισκόπους τελέσαντα,
εἶτα πρὸς Ἑλληνισμὸν μεταβαλόντα, παραχρῆμα
νόσος σηπεδονώδης ἀπέλαβε, καὶ πᾶν καταβοσκη-
θεῖσα τὸ σῶμα, βδέλυγμα πᾶσιν ὑπέδειξεν. Ὁ δὲ
πανταχόθεν ἀπορούμενος ἐν τοῖς ἀμφοδίοις κατέκειτο,
μηδ' ὄντινα οὖν μηδαμόθεν ἔλκων ἔλεον· τῶν μὲν
Χριστιανῶν παντελῶς αὐτὸν ἐκτρεπομένων, τῶν Ἑλ-

A Procopii qui adversus Valentem rebellaverat, tyrann-
nidi favisse deprehensus fuisset, bonis spoliatus, et
in carceribus perpetuo degens, cum summa igno-
minia vitam finivit, omnibus eum detestantibus, et
sacrificatorem Elpidium cognominantibus. Alius
praeterea quidam una cum supradictis ingressus in
ecclesiam, quam illi vastabant ac spoliabant, sacra
vasa ac donaria deprædantes, Deumque qui per hæc
colebatur, contumelia afficientes: hic, inquam, le-
vata veste petulanter in altare imminxit; statimque
acerbissimas ac præsentis pœnas persolvit. Iisdem
enim membris quibus ad contumeliam abusus fuerat,
ad interiora usque viscera putrefactis, et immensam
vermiam multitudinem gignentibus, prorsus mise-
rabili exitu, et qui ne referri quidem meretur, inter-
iit. Sed et alii plures qui ejusmodi facinora per-
petrare ausi fuerant, non minores pœnas dederunt.

11. (72) *Hierosolyma Ælia dicta.* — Adrianus im-
perator Romanorum, qui Ælius dicebatur, urbem
Hierosolimam ex suo nomine Æliam appellavit, eo
consilio ut Judæorum gentem ab ea penitus arceret
atque excluderet, ne vel ex ipsa appellatione præ-
textum haberent Judæi, eam tanquam patriam sibi
vindicandi. Quippe Adrianus fervidum illorum ac
temerarium ingenium reformidabat, ne forte sacri-
ficandi specie in ea urbe congregati, negotium Ro-
manis facerent.

12. *Oracula falsidica.* — Post translationem reli-
quiarum martyris Babylæ, gentilium oracula, initio
facto ab eo quod erat apud Daphnen, responsa ac
vaticinia ediderunt, cum divina Providentia eis ut
loquerentur quidem permisisset, studium vero et
cultum ipsis eorum cultoribus in summum dedecus
convertisset (74). Quanto enim ardentiore studio
gentiles studuerunt ut dæmones oracula redderent,
quo justiore causam haberent eos divinis hono-
ribus afficiendi, eo magis infirmitatem eorum ac
fallaciam deprehendere compulsi sunt a divina Pro-
videntia. Quippe oracula quæ inde profluxerunt,
falsa atque imperfecta apparuere: certe cum omnia
singillatim oracula respondissent, Julianum impe-
ratoris avunculum, qui tum morbo laborabat, ne-
quaquam esse moriturum, dum ea ipsa legerentur
oracula, animam miserabiliter exhalavit.

D 13. (75) *Apostatae duo misere percunt.* — Heron
quidam ex urbe Ægypti Thebis oriundus, et qui
episcopatum gesserat, cum postea ad superstitionem
gentilium descivisset, repente putredinis morbo
correptus est: quæ totum illius corpus depasta,
abominabilem illum præstitit. Undique igitur ad
summam redactus inopiam, in plateis jacebat, cum
nemo illum misericordia ulla prosequeretur; nam

VALESI ANNOTATIONES.

(72) *Πρόφασιν ἐχούσης.* Leges grammaticæ po-
stulant ut scribamus πρόφασιν ἔχον, vel ἔξον. Sub-
auditur enim Ἰουδαίων ἔθνος. Potest etiam scribi,
πρόφασιν ἔχουσι, eamque scripturam magis probo.

(73) Euseb. Hist. l. iv, cap. 6.

(74) Theodorit. l. iii, c. 10.

(75) Theophanes in *Chronico*, pag. 5.

VARIORUM.

(a) *Ἐς τιμὴν.* Ἐντιμὴν legit Gothofredus. W. Lowth.

Christiani quidem eum penitus aversabantur, gentiles vero eum hactenus norant, quatenus in erroris societatem eum traduxerant. Et Heron quidem ita acerbo atque infelici exitu periit. Sed et Theotecnus quidam ad gentilium superstitionem transgressus, repente toto corpore putrefacto, vermium receptaculum factus est. Qui cum oculos ei effodissent, ad extremum insania correptus est, et sua ipsius lingua concisa et comesa, ex acerbissimis tormentis ad multo graviora supplicia est transmissus. Multa hujusmodi prodigia Deus tunc edidit, ab iis qui impudenter a pietate desciverant, meritas eorum sceleri respondentes exigens pœnas.

14. (76) *B. Joannis Evangelium Hierosolymis repertum.* — Julianus, cum urbem Hierosolymam instaurari jussisset, eo consilio ut Domini nostri de illa prædictiones irritas esse convinceret, prorsus contrarium iis quæ moliebatur effecit. Nam et multa alia prodigia cœlitus immissa opus represserunt; et cum fundamenta pararentur, unus ex lapidibus qui in ima basi collocabatur, suo loco demotus, ostium antri cujusdam aperuit, quod in rupe excavatum erat. Sed cum ob profunditatem ea quæ intus erant cernere difficile esset, curatores operum rei cognoscendæ cupidi, quemdam ex operariis prolixo funi astrictum demiserunt. Hic demissus, æquam in antro residem ad media usque crura reperit, et cum undique locum circuisset, et parietes contrectasset, antrum quadratum esse deprehendit. Reversus deinde, cum in medio constitisset, columnam quamdam offendit quæ paululum supra aquam exstabat. Quam cum manu apprehendisset, librum ei impositum reperit, tenuissimo ac purissimo linteo involutum. Cumque eum uti invenerat sustulisset, signum dedit ut ipsum retraherent. Retractus igitur ostendit librum, et universos admiratione perculit, ob id maxime quod recens adhuc atque intactus videbatur, et quod in eo loco reperi- tus fuisset. Hic igitur liber, quod gentilibus ac Judæis majori adhuc admirationi fuit, confestim apertus, in capite, hoc habebat scriptum grandioribus litteris: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.* Prorsusque hic liber integrum illud continebat Evangelium, quod sacra discipuli virginisque lingua annuntiaverat. Porro hoc miraculum una cum aliis prodigiis quæ tunc cœlitus ostensa sunt, perspicue indicabat, nunquam in irritum casuram esse sententiam Domini, quæ templi vastationem perpetuo mansuram prædixerat. Liber enim ille, cum qui ista multo

λήνιον δὲ μέχρι τοῦ καθυποβαλεῖν αὐτὸν τῇ πλάνῃ μόνον αὐτὸν ἐγνωκότων. Ἄλλ' ὁ μὲν Ἱερῶν πικρῶς οὕτω καὶ παναθλιῶς τῆς ζωῆς ἀπελήλαται. Καὶ Θεότεκνος δὲ τις πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν ἀποβόρυστος, πᾶσαν ἀθρόως τὴν σάρκα διασαπείσκει καὶ σκωλήκων ὕλη γεγονῶς, καὶ δὴ καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπ' αὐτῶν ἐξορυχθεῖς, τελευτῶν εἰς μανίαν ἐτρέπη, καὶ τὴν ἑαυτοῦ γλῶτταν καταφαγὼν, ἐκ πικρῶν βασάνων εἰς πολὺ χαλεπώτερα παρεπέμφθη κολαστήρια. Καὶ πολλὰ τοιαῦτα τὸ Θεῖον ἑτερατούργει, ἀντιβόρους τὰς πονῆρας παρὰ τῶν ἀναίδην ἀσεβοῦντων εἰσπραττόμενον.

ιδ'. Ὅτι προστάξας, φησὶν, Ἰουλιανὸς τὰ Ἱεροσόλυμα ἀνοικοδομεῖσθαι, ὡς ἂν τὰς περὶ αὐτῶν δεσποτικὰς προρρήσεις ἀκύρους ἐλέγξει, τοῦναντίον ἅπαντων ἐσπούδασεν, ἐξεργάσατο. Ἄλλα τε γὰρ τέρατα ὑπερφυῆ τὸ ἔργον κατασκήψαντα ἐπέσχε· καὶ δὴ καὶ τῶν θεμελίων εὐτρεπιζομένων, εἰς τῶν λίθων, εἰς τὴν ἐσχάτην κρηπίδα τεταγμένων κινηθεῖς, στόμιον ἄντρου τινὸς παρέδειξεν, ἐνειργασμένου τῇ πέτρᾳ. Ὡς δ' ἄπορος ἦν (77) διὰ τὸ βάθος ἰδεῖν τὰ ἔνδον, βουλόμενοι γινῶναι τὸ σαφὲς οἱ τοῖς ἔργοις ἐφεστῶτες, καθιῶσί τινα τῶν ἐργατῶν σχοίνου μακρᾶς ἐκδησάμενοι. Ὁ δὲ καθιμηθεῖς, ὕδωρ μὲν εὔρεν εἰς μέσας κνήμας κατὰ τὸ ἄντρον συνεστηκός· πανταχοῦ δὲ περιελθὼν καὶ τῶν τοίχων ἐφαψάμενος, τετράγωνον μὲν τὸ ἄντρον ἔγνω. Ἀναστρέφων δὲ καὶ κατὰ τὸ μέσον γεγονῶς, ἐντυγχάνει στήλῃ τινὶ, βραχὺ διεχούσῃ τοῦ ὕδατος· ἢ τὴν χεῖρα ἐπιβαλὼν εὕρισκει βιβλίον αὐτῇ ἐπικείμενον, λεπτοτάτῳ καὶ καθαροτάτῳ περιελιγμένον ἡμιτυβίῳ (a)· ἀνελόμενος δὲ ὡς εὔρε τὸ βιβλίον, σημαίνει δεῖν αὐτὸν ἀνακομιθεῖν. Ἀνακομισθεὶς δὴ ἐπιδείκνυσσι τὸ βιβλίον, καὶ εἰς θάμβος ἅπαντας ἄγει, μάλιστα δ' ὅτι καὶ νεουργὸν καὶ ἀθιγῆ (78) παρεῖχε τὴν θέαν, καὶ ὡς ἐν ἐκείνῳ ἂν εὔρεθῃ τῷ χωρίῳ. Τὸ δὲ ἄρα τὸ βιβλίον, ὃ καὶ πλέον Ἑλληνιστὰς καὶ Ἰουδαίους κατέπληξεν, εὐθύς κατ' ἀρχὰς ἀναπτυχθὲν, μεγάλοις ἔλεγε γράμμασιν, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Καὶ ἀπλῶς ὀλόκληρον ἢ γραφῆ τὸ Εὐαγγέλιον ἐδείκνυ, ὅπερ ἡ θεολόγος τοῦ μαθητοῦ καὶ παρθένου εὐηγγελίστατο γλῶσσα. Ἐδῆλου δὲ ἄρα μετὰ τῶν ἄλλων παραδόξων ἔργων ἀκατ' ἐκεῖνο καιροῦ οὐρανόθεν ἐπεδείχθη, μὴ ἂν ποτε διαπεσεῖν δεσποτικὴν ἀπόφασιν, ἣτις τὴν εἰς τέλος ἐρήμωσιν τοῦ νεῦ προανεῖπε. Καὶ γὰρ Θεὸν τε ἐθεολόγει τὸ βιβλίον τὸν ταῦτα προτεθεσπικῶτα καὶ δημιουργὸν ἁπάντων· καὶ ἔλεγχος ἦν τοῦ μάτην ἐκείνους περὶ τὴν οἰκοδομὴν ποιεῖσθαι (79), τῆς θείας

VALESII ANNOTATIONES.

(76) Supra, c. 9.

(77) Ἄπορος ἦν. Scribendum est procul dubio ἄπορον ἦν.

(78) Νεουργὸν καὶ ἀθιγῆ. Ex codice Bocharti

emendavi, καὶ ἀθιγῆ.

(79) Μάτην ἐκείνους περὶ τὴν οἰκοδομὴν ποιεῖσθαι. Scribendum videtur πονεῖσθαι.

VARIORUM.

(a) Ἡμιτυβίῳ. Hæc vox occurrit infra, lib. II, cap. 4. Est autem ἡμιτύβιον linteum, sudarium, fascia, sindon. Hæc voce jam olim usi sunt Aristot-

phanes, Hippocrates, Plutarchus, Jac. Gothofred. in loc.

καὶ ἀμεταθέτου ψήφου τὸν εἰς τέλος τοῦ νεὸ ἀφανισμὸν καταψηφισαμένης. Τὰ μέντοι Ἱεροσόλυμα, Ἰεθούς πρότερον ἐκαλεῖτο, τῶν τῆς Βενιαμίτιδος φυλῆς ταύτην ἐνοικοῦντων, πρὶν ἢ Δαβὶδ ὁ βασιλεὺς ὑποσχέσει στρατηγίας ἐλθὼν αὐτὴν διὰ τοῦ Ἰοάβου. Ἐκείνῳ τε τὴν ὑπόσχεσιν ὡς ὑπεδέξατο δίδωσι, καὶ αὐτὸς πόλιν ἐν αὐτῇ δειμάμενος, μητρόπολιν τοῦ παντὸς ἔθνους τῶν Ἑβραίων ἀπειργάσατο.

si ea urbe potiretur, urbe capta, id quod ei promiserat tradidit. Ipse in eodem loco urbem ædificans, universæ gentis Hebræorum metropolim eam

ιε'. Ὅτι τοῖς πανταχόθεν χρησμοῖς τῶν Ἑλλήνων ὁ Παραβάτης ἀναπεισθεὶς ὡς ἄρχον ἐξῆι τὸ κράτος, κατὰ Περσῶν ἐκστρατεύει. Γέρων δέ τις τῶν παρὰ Πέρσαις τῆς στρατείας ἀφειμένων ἤδη ἀπέστη (80) μετέρχεται τὸν Παραβάτην ἐν Περσίδι στρατευόμενον· καὶ ἐρημίαις ἐν τόποις καὶ ἀμηγάνοις συγκλείσας ἀπορίαις, ἐν οἷς τὸ πλεῖστον τοῦ λαοῦ διεφθάρη, ἔτοιμον θήραμα τοὺς πολεμίους τοῖς ὁμοφύλοις παρέχεται. Τὸ δὲ Περσικὸν ἐπελαύνει (81) κατ' αὐτῶν, συνεπαγόμενον καὶ τοὺς ὑποσπόνδους κοντοφόρους Σαρακηνοὺς· ὧν εἷς ἐπὶ τὸν Ἰουλιανὸν τὸ δόρυ ἐκτείνας, πλήττει μὲν αὐτὸν ἐν ἰσχύϊ κατὰ τὸ περιτόναιον. Ἄμα δὲ τῇ αἰχμῇ ἐξελκομένη, καὶ κόπρος τις ἐπηκολούθησε συνεπισπωμένη τῷ αἵματι. Ἐῖτα τὸν μὲν βαλόντα Σαρακηνὸν εἷς τῶν δυρουφόρων ἐπελθὼν, τῆς κεφαλῆς ἀποτέμνει. Τρωθέντα δὲ καιρίαν τὸν Ἰουλιανὸν, οἱ οἰκεῖοι διὰ τάχους ἀναλαβόντες ἐπ' ἀσπίδος, εἰς τὴν σκηνὴν ἀνεχώρουν. Καὶ τοῖς πολλοῖς διὰ τὸ ἄθρόον καὶ δι' ὀλίγου συμβῆναι τὴν πληγὴν, καὶ μηδ' ὄθεν ἰδεῖν ἠνέχθη, παρὰ τῶν οἰκείων ἐνομίσθη τὸ πάθος προσελθεῖν. Ἄλλ' ὁ γὰρ δαίμων Ἰουλιανὸς, τοῦ τραύματος ταῖς χερσὶν ὑποδεχόμενος τὸ αἷμα, πρὸς τὸν ἥλιον ἀπέρραινεν, διαρρήδην πρὸς αὐτὸν λέγων· Κορέσθητι. Καὶ δὴ καὶ τοὺς ἄλλους θεοὺς κακοὺς τε καὶ ὀλεσθῆρας ἐκάλει. Ἰατρῶν μέντοι γὰρ ἄριστος ὁ Λυδὸς Ὀριβάσιος αὐτῷ συνῆν ὁ ἐκ Σάρδεων· ἀλλ' ἡ πληγὴ πᾶσαν χλευάζουσα θεραπείαν, διὰ τριῶν ἡμερῶν τὸν Ἰουλιανὸν ἀπαλλάττει τοῦ βίου, ἐν μὲν τῷ τοῦ Καίσαρος σχήματι πέντε ἐνιαυτοὺς, ἐν δὲ τῷ διαδήματι μετὰ τὸν Κωνσταντίου θάνατον, δύο καὶ ἡμισυ διανύσαντα ἔτη. Καὶ οὗτος μὲν εἰς τὸν ἥλιον ἀπορραινεν τὸ αἷμα, καὶ τοὺς αὐτοῦ θεοὺς κακολογεῖν· οἱ δὲ πλεῖστοι τῶν ἱστοροῦντων εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν ἀληθινὸν Θεόν, ἐκάτερον γράφουσιν ἐναπορρῖψαι.

conviciatum esse. Plerique tamen historiæ scriptores, utrumque horum a Juliano factum esse tradunt adversus Dominum nostrum ac Deum verum Jesum Christum.

ΕΚ ΤΗΣ ΟΓΔΟΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α'. Ὅτι τῇ ἐπαύριον τοῦ διαφθαρεῖναι τὸν Ἀποστά-

VALESI ANNOTATIONES.

(80) Ἡδη ἀπέστη. In codice manuscripto Samuelis Bocharti ad vocem ἀπέστη asteriscus notatus est, et ad marginem ascripta sunt hæc verba: *locus non sanus*. Deinde emendationes aliquæ apponuntur adeo infelices, ut eas conjector ipse deleverit. Ego vero antequam codicem illum nactus essem, hunc locum ita emendaveram: Γέρων δέ τις τῶν παρὰ Πέρσαις τῆς στρατείας ἀφειμένων ἤδη, ἀπιστία μετέρχεται τὸν Παραβάτην.

(81) Τὸ δὲ Περσικὸν ἐπελαύνει. Rectius in co-

PATROL. GR. LXV.

A ante pronuntiaverat, Deum et universi conditorem esse prædicabat. Certissimumque erat indicium, frustra eos in ædificando laborare, cum immutabilis Dei sententia templum perpetua subversione damnasset. Ipsa quidem urbs Hierosolyma antea Jebus vocabatur, tribulibus Benjamiticæ tribus eam incolentibus, priusquam rex David, opera Joabi, eam cepisset. Cui cum exercitus imperium promississet, esse voluit.

15. Julianus imp. Persidem invadens perit. — Apostata Julianus cunctis undique gentilium oraculis confisus, quod invictam vim esset habiturus, adversus Persas expeditionem suscepit. Senex vero quidam qui jampridem missione donatus fuerat apud Persas, dolo ac perfidia circumvenit Apostatam in Perside bellum gerentem (82). Qui cum Romanos in inviam quamdam solitudinem, et in maximas difficultates conjecisset, in quibus maxima pars exercitus periit, hostes velut prælam venaticam popularibus suis tradidit. Persæ enim in Romanos irruerunt, adjectis sibi foederatis equitibus Saracenis qui contos gestabant. Quorum unus cum hastam in Julianum intorsisset, eum in femore circa peritonæum percussit. Et cum cuspis extraheretur, sterces quoque una cum sanguine secutum profluxit. Ac percussori quidem Saraceno, unus ex imperatoris protectoribus in eum irruens, caput abscidit. Julianum vero letali vulnere percussum, Romani confestim scuto impositum in tabernaculum asportarunt. Multique a Romanis id facinus admissum esse existimarunt, eo quod repente ac momento temporis id vulnus inflictum fuerat, nec unde inflictum erat quisquam sciebat. At vero miser Julianus cruorem ex vulnere manibus suis excipiens, ad solem projecit, elata voce dicens: *Satiare*. Sed et alios deos malos atque exitiales appellavit. Erat in ejus comitatu præstantissimus medicorum Oribasius, oriundus ex Sardibus Lydiæ. Sed vulnus omni medicinæ arte superius, Juliano intra triduum vitam ademit, cum Cæsaris quidem dignitatem quinquennio, Augustum autem imperium post mortem Constantii duobus annis ac dimidio gessisset. Et Philostorgius quidem hoc loco scribit, Julianum D haustum sanguinem in solem projecisse, et diis suis

EX LIBRO OCTAVO HISTORIÆ.

1. Jovianus imp. — Post obitum Juliani, exer-

dice Samuelis Bocharti scribitur hic locus in hunc modum: τὸ δὲ Περσικὸν ἐπελαύνει κατ' αὐτῶν, etc. quod quidem miror ab Holstenio animadversum non fuisse. Paulo post ubi legitur, πλήττει μὲν αὐτὸν ἐν ἰσχύϊ, idem codex scriptum habet ἐν ἰσχύϊ. Atque ita fere codex Scoriacensis. Ego tamen scribendum puto ἰσχίῳ, id est, *in lumbis*. Ita glossæ veteres exponunt ἰσχίον, lumbi.

(82) Theodorit. l. III, c. 21, 25.

citus postero die Jovianum imperatorem renuntiavit. At ille (neque enim alia ratio expediendæ salutis supererat, cum universus exercitus ad decimam partem redactus esset) tricennales inducias pactus est cum Persis, Nisibi ipsa eis tradita, et castellis, quæcumque propugnaculi instar adversus Persas a Romanis objecta erant ad Armeniam usque. Porro cadaver Juliani, Merobaudes et qui cum illo erant, cum in Ciliciam deportassent, non consulto, sed casu quodam e regione sepulcri in quo Maximini ossa erant condita, deposuerunt, via publica duntaxat loculos eorum a se invicem separante.

2. Euzoius et qui cum illo erant episcopi, libellum quidem pro Aetio (83) ejusque doctrina conscripserunt: operam tamen non dederunt ut res ad exitum perduceretur. Proinde Aetius et Eunomius qui Constantinopoli morabantur, sua negotia per se ipsi administrarunt. Et cum alia pro arbitrio suo constituerant prout ipsis commodissimum videbatur, tum episcopos sibi ordinarunt: ex quorum numero, Candidus quidem et Arrianus Ecclesiis Lydiæ et Ioniæ præpositi sunt. Palæstinæ vero episcopus factus est Theodulus ex episcopo Chæretaporum. Jam vero Constantinopoli (multi enim in ea urbe ab Eudoxio aliisque sectis deficientes, Aetii atque Eunomii adauxerant partem) primum Ecclesiæ suæ episcopum ordinarunt Pæmenium. Quod quidem factum, Eudoxium qui unitatis cum illis iocundæ spem hactenus foverat, prorsus ipsis adversarium reddidit. Pæmenio autem non multo post mortuo, Florentium in ejus locum substituerunt. Lesbi præterea, cum ejus loci episcopus mortuus esset, an-

την, ἀνίστησιν ὁ στρατὸς Ἰωθιανὸν βασιλέα. Ὁ δὲ (οὐ γὰρ ἦν ἄλλως διασωθῆναι, εἰς δέκατον μέρος τῆς ὅλης στρατιᾶς ἀπολεπτυνθείσης) τριακοντούτεις τίθεται πρὸς τὸν Πέρσῃν σπονδᾶς, τῆς τε Νισίβεως αὐτῆς ὑπεκστᾶς, καὶ τῶν φρουρίων ὅσα Ῥωμαίοις ἐπὶ Πέρσας ἄχρι τῆς Ἀρμενίας οἰνοεὶ τεῖχος προὔβλητο. Τὸν δὲ νεκρὸν Ἰουλιανοῦ Μεροβαύδης (α) καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἐν Κιλικίᾳ κομίσαντες, οὐ κατὰ πρόνοιαν, κατὰ δὲ τινα περιφορὰν, ἀντικρὺ τοῦ τάφου ὅς τὰ Μαξιμίνου συνεῖχεν ὅστ᾽, κατέθεντο, λεωφόρου μόνης ἀπ' ἀλλήλων τὰς θήκας αὐτῶν διατειχιζούσης.

β'. Ὅτι Εὐζώϊος, φησὶ, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, τὸν μὲν ὑπὲρ Ἀετίου καὶ τοῦ δόγματος τόμον ἐξέθεσαν· οὐ μὴν γε περαίνειν ταῦτα διανέστησαν (84). Διὸ οἱ περὶ Ἀετίου καὶ Εὐνόμιου ἐν Κωνσταντινουπόλει διατρίβοντες, καθ' ἑαυτοὺς ἤδη τῶν πραγμάτων προΐσταντο. Τὰ τε ἄλλα ὡς αὐτοῖς ἐδόκει πρὸς τὸ ἄριστον τιθέμενοι· καὶ δὴ καὶ ἐπισκόπους καθίστασαν· ὧν Κάνδιδος (β) μὲν καὶ Ἀρριανὸς ταῖς κατὰ Λυδίαν καὶ Ἰωνίαν Ἐκκλησίαις ἐφίστανται· Παλαιστίνης δὲ ὁ ἀπὸ Χαιρατόπων Θεόδουλος ἐπεσκόπησεν. Ἐν δὲ Κωνσταντινουπόλει (καὶ γὰρ Εὐδοξίου καὶ τινῶν ἄλλων αἰρέσεων ἀπορρῦεν οὐκ ὀλίγον πλῆθος τὴν περὶ Ἀετίου καὶ Εὐνόμιου μοῖραν ἐπηύξησε) χειροτονοῦσι πρῶτον τῆς καθ' ἑαυτοὺς Ἐκκλησίας, Ποιμένιον ἕνομα. Ὁ καὶ τὸν Εὐδόξιον, μέχρι τότε τὰς πρὸς αὐτοὺς τῆς ἐνώσεως ἐλπίδας ὑποστρέφοντα (85), εἰς τὸ βεβαίως ἀντίπαλον μετεστήσατο. Ποιμενίου δὲ μετ' οὐ πολὺν ἀποθιώσαντος χρόνον, ἀντικαθιστῶσι Φλωρέντιον. Εἰς δὲ τὴν Λέσβον, τοῦ ταύτης ἀποιχομένου ποιμένου, χειροτονοῦσι (86) Θάλλον. Τῇ δὲ πρὸς τῷ

VALESII ANNOTATIONES.

(83) De Aetio supr. l. vii, c. 5, 6.

(84) Οὐ μὴν γε περαίνειν ταῦτα διανέστησαν. Pessime hunc locum vertit Gothofredus hoc modo: Non ideo tamen suadere hæc, seu ad hæc hortari sustinuisse. Quasi παραινεῖν legeretur. Atqui tum in textu, tum in annotationibus suis, Gothofredus παραινεῖν constanter posuit. Quare non dubito, quin in ms. codice quo usus est, scriptum sit περαίνειν, quomodo habent nostri codices, Scoriacensis videlicet et Bechartianus. Est autem hic hujus loci sensus. Cum Euzoius et Antiochena synodus, regnante Juliano collecta, epistolam synodicam de restitutione Aetii et consortium ejus scripsisset; ob persecutionem Christianorum quæ tunc maxime flagrabat, eum ad Eudoxium et reliquos episcopos mittere supersedit, ut scribit Philostorgius in lib. vii. Post mortem vero Juliani, reddita jam Ecclesiis pace, epistolam quidem illam synodicam ad Eudoxium et ad alios episcopos transmisit, operam tamen non dedit ut res ad exitum perduceretur. Quare Aetius et Eunomius qui tum Constantinopoli morabantur, cum sequitiam Euzoii animad-

verterent, Theophilum Indum miserunt Antiochiam: præcipue quidem eo consilio ut Euzoius urgeret atque excitaret, quo rem illam ad exitum perducere, et synodi suæ sententiam executioni mandare vellet; sin minus, ut Aetianis illic degentibus præesset. Sic enim scribit Philostorgius infra: Ἀφικνεῖται Θεόφιλος ὁ Ἰνδῆς, ἐφ' ᾧ τὸν Εὐζώϊον μὲν κατὰ τὸ προσηγούμενον ἀναστήσαι, εἰς τέλος ἀγαγεῖν τὰ ὑπὲρ Ἀετίου ἐγνωσμένα. Περαινεῖν igitur idem valet quod εἰς τέλος ἀγαγεῖν.

(85) Τῆς ἐνώσεως ἐλπίδας ὑποστρέφοντα. Longe rectius in ms. codice Samuelis Bocharti scribitur ὑποστρέφοντα. Eudoxius enim CP. episcopus, ad id usque temporis spem fecerat Aetio et Eunomio, societatis atque unitatis cum illis ineundæ. Sed postquam vidit Eudoxius, Aetium eo temeritatis erupisse, ut episcopum sectæ suæ Constantinopoli ordinaret, sese ab Aetii partibus penitus abruptit.

(86) Χειροτονοῦσι. Post verbum χειροτονοῦσι asteriscus appositus, quidpiam hic deesse significat. Desideratur autem nomen episcopi quem Aetiani seu Anomæi in insula Lesbo constituerunt. Ejus

VARIORUM.

(a) Τὸν δὲ νεκρὸν Ἰουλιανοῦ Μεροβαύδης. At Am. Marcellinus id à Procopio factum scribit, lib. xxv, cap. 9: Cum Juliani supremis Procopius mittitur, ea, ut superstes ille mandaverat, humaturus in suburbano Tarsensi in Cilicia. Hoc cæteri omnes historici testantur. Tarsi etiam Maximinus imperator et sævus Christianorum persecutor extinctus est. Eutrop. l. x, Zos. l. ii, p. 677, et Lactant. De mortibus

persecut. cap. 49, quem vid. ap. Euseb. p. 458, not. 2.

(b) Κάνδιδος. De Candido et Arriano mox cap. 4, 6, 7, et lib. ix, cap. 1. Hic est ille Candidus qui scripsit ad Marium Victorinum librum De generatione divina. De Theodulo supra, lib. vii, c. 6, et infra lib. ix, cap. 18. De reliquis item lib. ix, cap. 1, et 18.

Πόντιω Γαλατία (87) καὶ Καππαδοκίᾳ Εὐφράϊνον (88) προχειρίζονται· τὴν δὲ Κιλικίαν Ἰουλιανὸς ἐγχειρίζεται. Πρὸς δὲ τὴν ἐν τῇ κοίλῃ Συρίᾳ Ἀντιόχειαν μετ' οὐ πολὺν χρόνον ἐθελοντῆς ἀφικνεῖται Θεόφιλος ὁ Ἰνδός· ἐφ' ᾧ τὸν Εὐζώϊον μὲν, κατὰ τὸ προηγούμενον, ἀναστῆσαι εἰς τέλος ἀγαγεῖν τὰ ὑπὲρ Ἀετίου ἐγνωσμένα· εἰ δὲ μὴ, αὐτὸς γε καθηγήσεσθαι τοῦ ἐκείσε πλήθους, ὅσον τὴν ἐκείνου γνώμην ἠσπάζετο. Ἐκατέρως δὲ Λιβύης καὶ ὅσον ἐν τῇ Αἰγύπτῳ τὸ αὐτῶν διέσωζε φρόνημα, τοῖς ἀμφὶ Σέρβαν τε καὶ Στέφανον καὶ Ἡλιόδωρον ἔμελεν (89). Τούτους μὲν οὖν ἅπαντας ὁ Φιλοστόργιος ἐπαίνοις οὐκ ἔχει κόρον διακοσμεῖν, τὴν τε δύναμιν τῶν λόγων ἀνυμνῶν, καὶ τὸν βίον ἀποθειάζων.

γ'. "Ὅτι Θεοδόσιον (α) τινὰ τῶν ἐπισκόπων, θερμὸν ἐραστὴν τῆς αὐτοῦ αἰρέσεως εἰσάγει, καὶ τὰς διὰ τῶν γυναικῶν ἡδονὰς ἀποκλίνει (90), καὶ ἄλλα τε δυσσεβῆ τῇ ἀρχαίᾳ δόξῃ συνάψαι, καὶ δὴ ὡς ὁ Χριστὸς τρεπτὸς μὲν τῇ γε φύσει τῇ οἰκείᾳ, ἐπιμελεῖται δὲ τῶν ἀρετῶν ἀνυπερβλήτῳ εἰς τὸ ἀτρεπτον ἀνυψωθῆναι· καὶ ὅτι μὴδὲ φθέγγοιτο μὴδ' ἀκούοιτο τὸ θεῖον, ἐπεὶ χεῖρες ἂν αὐτῷ καὶ ἀκοαὶ συμπλασθήσονται· καὶ ἄλλα δὲ τοιοῦτότροπα φησι αὐτὸν δυσσεβεῖσαι.

δ'. "Ὅτι ὁ Ἀέτιος μὲν πρὸς τὴν Λυδίαν ἀφίκετο, τὸν Κάνδιον καὶ Ἀρρίανον ταῖς ἐκκλησίαις ἐνιδρύσαι· ὁ δὲ προειρημένος Θεοδόσιος τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων τὸν βίον ἐλεγχὸν τοῦ οἰκείου ὑπειδόμενος, δι' ἔχθρας καθίσταται τῷ Ἀετίῳ, καίτοι γε μὴ ἀνασχόμενος πρὶν εἰς τὸν κατ' αὐτοῦ τόμον χειρογραφεῖσαι (91). Ἀλλὰ

tistitem ordinarunt Thallum. Galatiæ item quæ est juxta Pontum, et Cappadociæ episcopum præfecerunt Euphronium, et Ciliciæ Julianum. Antiochiam vero Cœlesyriæ haud multo post sua sponte se contulit Theophilus Indus : præcipue quidem ut Euzoium excitaret ad ea quæ pro Aetio decreta fuerant, adimplenda; sin minus, ut plebi quæ illic doctrinam ipsius amplectebatur, præcisset. Utriusque autem Libyæ, et quotquot per universam Ægyptum dogmati ipsorum adhærebant, cura penes Seram et Stephanum atque Heliodorum stetit. In his omnibus prædicandis nullum modum servat Philostorgius, tum eloquentiam eorum, tum vitæ sanctitatem miris laudibus efferens.

5. *Theodosius ep. Eunomianus.* Theodosium quemdam episcopum memorat Philostorgius, ardentissimum amatorem dogmatis Eunomianorum; qui tamen ad lascivos mulierum amores descivit, et cum alia quædam impia prisco dogmati adjecit, tum illud, Christum suapte quidem natura esse mutabilem, sed eximio quodam studio virtutum ad immutabilem statum evectum fuisse; et quod Deus neque loquatur neque audiat: alioqui manus ei auresque affingerentur. Alia quoque ejusdem modi ab illo impie asserta esse dicit.

4. *Theodosii episcopi adversus Candidum, etc., gesta.* Aetius quidem in Lydiam perrexit, ut Candidum et Arrianum Ecclesiis ejus provinciæ præficeret. Prædictus autem Theodosius vitam hominum illorum suæ ipsius reprehensionem fore veritus, adversus Aetium inimicitias suscepit, tametsi antea

VALESII ANNOTATIONES.

nomen nobis servavit optimus codex Samuelis Bocharti, in quo diserte scriptum invenimus χειροτονοῦσι θάλλον· τῇ δέ, etc. In authentico quidem exemplari Bocharti scriptum erat χειροτονοῦσι ἄλλον. Unde vir doctus ad oram codicis Bochartiani annotavit; legendum esse θάλλον potius quam γάλλον.

(87) *Τῇ δε πρὸς τῷ Πόντιω Γαλατία.* Lucas Holstenius in margine sui codicis hæc adnotavit. *Lego Πόντω.* Intelligit Ponticam regionem, in duas provincias divisam, Helenopontum, et Pontum Polemoniacum. Idem fere annotarat vir doctus ad latus manuscripti codicis Bocharti: vel scilicet scribendum esse πρὸς τῷ Πόντῳ, vel unica voce προσποντίῳ. Sed prior emendatio magis placet.

(88) *Ἐφράϊνον.* Codex Scoriacensis scriptum habet Εὐφράϊνον. Bochartianus vero Εὐφρόνιον. Sed non dubito quin scribendum sit Εὐφρόνιον. Sic enim nominatur a Philostorgio in libro ix, cap. 18.

(89) *Ἐμελλεν.* Procul dubio scribendum est ἔμελεν. Quam quidem conjecturam in margine codicis Bocharti ascriptam inveni.

(90) *Ἡδονὰς ἀποκλίνει.* Non probio interpretationem Gothofredi, qui hunc locum ita vertit: *Et muliebres voluptates abhorruisse.* Ego vero ita vertendum esse existimo: *Ad lascivos mulierum amores descivisse.* Primum quia Philostorgius semper hoc sensu usurpat vocem ἀποκλίνει, ut superius

observare memini. Deinde eo quod Philostorgius hoc loco vituperat Theodosium. Nullum autem esset probum, si diceret episcopum concubitus mulierum aversatum esse. Quare scribendum puto πρὸς τὰς διὰ τῶν γυναικῶν ἡδονὰς ἀποκλίνει. Postremo Philostorgius ipse interpretationem nostram confirmat. Scribit enim in sequenti capite, cum Aetius in Lydiam venisset, ut Candidum et Arrianum episcopos illic constitueret. Theodosium istum de quo nunc loquitur, veritum ne vivendi ratio illorum, suæ reprehensio atque objurgatio esset, adversus Aetium inimicitias suscepisse. Theodosii igitur vita dissoluta erat ac flagitiosa. Illi enim, Arrianus scilicet et Candidus, ob vitæ sanctitatem a cunctis suspiciebantur, si Philostorgio credimus. Adde quod Philostorgius τὴν ἐκθεσμον πολιτείαν tribuit Theodosio, id est, *irregularem conversationem.*

(91) *Εἰς τὸν κατ' αὐτοῦ νόμον χειρογραφεῖσαι.* Jam pridem conjeceram scribendum esse τὸν κατ' αὐτοῦ τόμον. Postea vero codex Samuelis Bocharti, quem absoluta interpretatione mea nactus sum, conjecturam meam confirmavit. In eo enim diserte scribitur τόμον, sicuti legendum conjeceram. Per tomum vero intelligit Philostorgius epistolam synodicam concilii CP. de damnatione ac depositione Aetii, quam refert Theodoritus in lib. ii *Historiæ ecclesiasticæ.* Ejusdem mentionem facit Philostorgius supra in lib. iv, et in lib. vii cap. 2 ubi τὸν

VARIORUM.

(α) *Θεοδόσιον.* Hujus Theodosii, Philadelphiæ in Lydia episcopi, meminerunt etiam Socrates lib. ii, cap. 40; Athanasius *De synodis*, pag. 679 edit.

Commelin.; Epiphanius hæresi 73, num. 26. *Jacobi Gothofred. in loc.*

epistolæ synodicæ contra Actium subscribere recusasset; sed tunc communicato consilio cum Phœbo, qui et ipse unus erat ex numero eorum qui Actium condemnare noluerant; amicum vero illum Theodosii effecerat, tum vetus consuetudo, tum similitudo vitæ flagitiosæ: ambo igitur adjuncto sibi Auxidiano, qui et ipse episcopus erat perinde ac illi; adversus Actium et Candidum insidias struunt. Aliisque præterea sex episcopis in unum congregatis, facta synodo, litteras communi consilio ad Eudoxium et Marim direxerunt. In quibus ordinationem Actii velut illegitime factam incusabant, et præcipue quod ille post depositionem a diaconatu, cum illi qui eum deposuerant, sententiam suam minime revocassent, ex eo gradu exturbatus, ad superiorem nihilominus gradum prosiluisset. Sed et Candidi atque Arriani ordinationes improbabant, utpote quæ citra communem consensum temere præsumptæ fuissent; alias item quas Actius celebraverat. Eudoxius vero cum hanc epistolam libentissime accepisset, sacramenta quibus Eunomio sese obstrinxerat, et litteras quas ad Euzoium scripserat, multasque et varias pollicitationes quibus fidem suam obligaverat, nullatenus in memoriam suam revocavit. Ad Theodosium autem eosque qui cum illo erant rescripsit, incitans illos ad rem strenue exsequendam, monensque ut in eos potius quæ ordinationes fecerant, quam in illos qui susceperant, animadverterent.

5. *Jovianus imp. ecclesias restituit.* — Imperator Jovianus pristinum cultum restituit ecclesiis, omni eas vexatione liberans quam Apostata Julianus ipsis intulerat. Revocavit etiam ab exilio quoscunque ille relegaverat, propterea quod pietatem proderere noluisse: quorum ex numero fuit Valentinianus, qui tum a Thebis Ægyptiis reversus est.

VALESI ANNOTATIONES.

κατὰ Ἀετίου τόμον nominat; perinde ac in hoc loco. Τόμον enim vocare solebant epistolam. Sic in concilio Chalcedonensi epistola Leonis papæ passim tomus appellatur. Et in canonibus synodi primæ CP. tomus Occidentalium nihil aliud est quam epistola Damasi papæ, ut jam monui in Annotationibus ad Theodoritum.

(92) *Φόβω κοινωσάμενος.* Assentior Gothofredo, qui Φοίβω emendavit, et Phœbum hunc episcopum fuisse Poluchalandi urbis Lydiæ monuit ex Epiphonio. Sed quod idem Gothofredus addit in Annotationibus, Phœbum hunc amicum fuisse Actii, errat toto cælo. Neque enim Actii, sed Theodosii amicum illum fuisse dicit Philostorgius, tum ob veterem consuetudinem, tum ob vitæ ac morum similitudinem. Id enim significant hæc verba, καὶ τῆς ἐκθέσμου πολιτείας τὸ ἀπαράλλακτον. Quæ Philostorgii verba Gothofredus in prodigiosum quemdam sensum detorsit, ut videre est in ejus Annotationibus.

(93) *Καὶ δὴ καὶ ἑτέρους δέ.* Hunc locum ex manuscriptis codicibus, Scoriacensi videlicet et Bochartiano, emendavi in hunc modum: καὶ δὴ καὶ ἑτέρους ἐξ τῶν ἐπισκόπων συναγειράμενοι, etc. Fuit

A τῷ γε Φόβω κοινωσάμενος (92) (εἰς δὲ καὶ οὗτος ἦν τῶν οὐχ ἐλομένων καταψηφίσασθαι Ἀετίου· φίλον δ' αὐτὸν παλαιὰ τε συνήθεια ἐποίησε, καὶ τῆς ἐκθέσμου πολιτείας τὸ ἀπαράλλακτον), οὗτοι δὴ καὶ Αὐξιδιανὸν ἑταιρισάμενοι (ἐπίσκοπος δ' ἦν καὶ οὗτος ὡς περὶ κάκεινοι), κατὰ δὴ τοῦ Ἀετίου καὶ τῶν περὶ Κάνδιδον συσκευάζονται. Καὶ δὴ καὶ ἑτέρους (93) ἐξ τῶν ἐπισκόπων συναγειράμενοι, καὶ συνέδριον καθίσαντες, κοινῇ ψήφῳ γράμμα τοῖς περὶ Εὐδόξιον καὶ Μάριν διαπέμπονται. Τὸ δὲ γράμμα τὴν τε χειροτονίαν Ἀετίῳ ἐπεκάλει ὡς περὶ θεσμὸν γεγεννημένην (94), μάλιστα γὰρ καὶ ὅτι μετὰ τὴν καθαίρεσιν τῆς διακονίας, τῶν καθελόντων οὐ λυσαμένων τὴν ψήφον, ὁ δὲ καθελόμενος (95) ἐκεῖθεν ἕμιως καὶ πρὸς βαθμὸν ἀνεπήδησε μείζονα. Καὶ μὴν καὶ τὰς περὶ Κάνδιδον χειροτονίας ἀπεδοκίμαζεν, ὡς παρὰ τὴν κοινὴν (96) νεωτερισθείσας γνώμην· ἀλλὰ γὰρ καὶ τὰς ἄλλας αἱ οἱ περὶ Ἀετίον ἐτελέσαντο. Δεξιόμενος δὲ τὴν ἐπιστολὴν ἄσμενος ὁ Εὐδόξιος, τῶν μὲν ὄρκων οὐς Εὐνομίῳ ὁμώμοστο, καὶ τῶν πρὸς Εὐζώϊον γραμμάτων, καὶ τῶν πολλῶν αὐτοῦ καὶ ποικίλων ὑποσχέσεων, τούτων οὐδὲν ἐπὶ νοῦν ἐλάμβανεν, ἀντιγράφει δὲ πρὸς τοὺς περὶ Θεοδοσίον, ἐποτρύνων αὐτοὺς εἰς τὴν πράξιν, μᾶλλον δὲ ὑποτιθέμενος χωρεῖν κατὰ τῶν παρασχόντων, ἢ τῶν δεξαμένων τὰς χειροτονίας.

C εἰ. "Ὅτι ὁ βασιλεὺς Ἰωβιανὸς τὸν ἀρχαῖον κόσμον (a) ἀποκαθίστησι ταῖς Ἐκκλησίαις, πάσης αὐτὰς ἀπαλλάξας ἐπηρείας, ὅσην αὐταῖς ὁ Ἀποστάτης ἐπήνεγκεν. Ἀνακαλεῖται δὲ καὶ οὐς ἐκεῖνος τῆς εὐσεβείας οὐ μεθιεμένους ἐφυγάδευσε· τούτων καὶ Οὐαλεντινιανὸς ἦν, ἀπὸ Θεβῶν τῶν Αἰγυπτίων ἀνακομιζόμενος.

igitur hæc synodus episcoporum novem provinciæ Lydiæ. Nam Theodosius una cum Phœbo et Auxidiano sex alios episcopos ex Lydia, aut ex finitimis provinciis in unum collegerant.

(94) *ὡς περὶ θεσμὸν γεγεννημένην.* Scribendum est procul dubio ὡς παρὰ θεσμὸν γεγεννημένην. Ita Philostorgius loquitur paulo post de ordinationibus Candidi et Arriani: ὡς παρὰ τὴν κοινὴν νεωτερισθείσας γνώμην.

D (95) *Ὁ δὲ καθελόμενος.* In manuscriptis codicibus Scoriacensi et Bochartiano hic locus ita scribitur: ὁ δὲ καθελόμενος, etc., magis tamen probo vulgatam scripturam, quam sic interpreto. Episcopi Lydiæ ordinationem Actii incusabant, tum quod contra canones facta esset, tum præcipue eo quod Actius post depositionis sententiam in ipsum prolatam, antequam episcopi qui cum diaconatu exuerant, ipsum restituissent, sicuti fieri oportebat, nihilominus ad majorem gradum promotus fuisset. Ὁ δὲ οὖν igitur idem valet ac, ὅπερ ἔδει.

(96) *Ὡς περὶ τὴν κοινὴν.* In manuscripto codice Samuelis Bocharti ad marginem notantur hæc verba, ἴσως παρὰ. Quæ quidem emendatio prorsus necessaria est.

VARIORUM.

(a) *Τὸν ἀρχαῖον κόσμον.* Intelligit non modo veterem ornatum in Ecclesiis collatum; sed et annonæ præbitionem et immunitates; quæ omnia Julianus

ab Ecclesiis abstulerat. Vid. Zoz. lib. vi, cap. 3. De Valentiniano supra, lib. vii, cap. 7, et Soz. lib. vi, cap. 6. Jac. Gothofred. in loc.

ς'. "Οτι, φησίν, οί περί Κάνδιδον καὶ Ἀρρίανδον προσγενοῖς ὄντες τῷ βασιλεῖ, πρὸς αὐτὸν ἐν Ἐδέσῃ παραγίνονται, καὶ τῷ Ἀθανασίῳ ἐξουκειώσασθαι τὸν βασιλέα σπουδάζοντι ἐμποδῶν ἴστανται. Πλὴν ὁ γε βασιλεὺς, εἰς δίαιταν κοινὴν τὰ παρ' ἑκατέρου μέρους λεγόμενα ἀναθέμενος, ῥοπήν οὐδετέροις τέως παρέτχεν ἐπίδηλον.

ζ'. "Οτι Εὐδόξιος κατὰ Κανδίδου καὶ Ἀρρίανου πρὸς Εὐζώϊον γράφει. Ὁ δὲ ἠχθέσθη μὲν, συμπαραλαβὼν δὲ καὶ Ἐλπίδιον ἀντιγράφει, μεμφόμενός τε τὴν συμβουλὴν, ἀποσχέσθαι δὲ κάκεινον μᾶλλον ἀντιπαραινῶν τῆς τοιαύτης γνώμης· ἐν ταυτῷ δ' ἡρέμα πως ἐπητιᾶτο τὴν μακρὰν ἀναβολὴν τῶν διομολογηθέντων ὑπὲρ Ἀετίου Εὐνομίῳ.

η'. "Οτι Ἰωβιανὸς ὁ βασιλεὺς πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπαίρων, καὶ γεγονῶς ἐν Ἀγκύρᾳ, θάτερον τῶν ἑαυτοῦ παίδων Οὐαρονιανὸν, κομιδῇ νέον ὄντα, ἐπιφανέστατον, ὃ παρὰ Ῥωμαίοις τὸν νωβελίσσιμον δύνатаι, ἀναγορεύει. Ἐκεῖθεν δὲ σφοδροτάτου χειμῶνος ἐπικειμένου, σὺν τῷ στρατῷ χωρεῖ ἐπὶ τὰ πρόσω. Καὶ πολλοὶ μὲν κατὰ τὴν ὁδὸν διαφθεῖρονται. Αὐτὸς δὲ μετὰ τοὺς ὑπολειφθέντας (98) καταλαμβάνει τὰ Δαδάстана. Ἐν τινι δὲ καταλύσας σταθμῷ, καὶ τροφῆς μετασχὼν, ἐν οἰκῆματι τινι ἄρτι κεκονιαμένῳ κατακλίνεται πρὸς ὕπνον. Πυρρὸς δ' ἀναφθέντος, ὥστε ἀλέαν ἐγγενέσθαι τῷ οἰκῆματι, νοτίς μὲν τῶν νεοχρίστων τοίχων ἀνεδίδοτο· ἡρέμα δὲ διὰ τῶν ῥινῶν παραδυσμένῃ, καὶ τοὺς ἀναπνευστικούς πόρους ἐπιφράττουσα καὶ ἀποπνίγουσα, διαφθεῖρει τὸν βασιλέα, διανύσαντα ἐν τῇ βασιλείᾳ μῆνας ἐγγὺς δέκα. Ἄλλ' ὁ μὲν τούτου νεκρὸς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἄγεται· ὁ δὲ στρατὸς κατὰ Νίκαιαν γεγονῶς, ἡμερῶν διαγενομένων δώδεκα, τὸν Οὐαλεντινιανὸν ἀναγορεύει βασιλέα. Δατιανοῦ μὲν τοῦ πατριχίου ἐκ Γαλατίας τὴν βουλὴν γράμμασιν εἰσηγησαμένου (ἐν αὐτῇ γὰρ διὰ τε γῆρας καὶ τὸ τοῦ χειμῶνος ὑπελέλειπτο μέγεθος), συναψαμένου δὲ τῇ πράξει Σεκούνδου τε τοῦ ἐπάρχου (99) καὶ Ἀρινθαίου τοῦ στρατηγοῦ, καὶ Γλαΐφου, τῶν δομεστικῶν οὗτος ἡγεῖτο. Τοῦ δὲ στρατοῦ κατ' αὐτὴν τὴν ἀναγόμενον, ἐπὶ τῆς ἀσπίδος ἐποχούμενον (a) τὸν βασιλέα προσλαβεῖν κοινῶν εἰς τὴν βασιλείαν ἀξιούντος, τῇ

6. *Candidus et Arrianus Athanasio obsistunt.* — Candidus et Arrianus, qui propinqui erant imperatoris Joviani, cum Edessæ morantem adierunt, et Athanasio imperatoris benevolentiam sibi conciliare studenti obsisterunt. Imperator vero, ea quæ ab utraque parte dicta fuerant, ad commune iudicium rejecit, nullo manifesto iudicio interim dato, utram in partem propenderet.

7. *Adversus hos Eudoxius scribit.* — Eudoxius adversus Candidum et Arrianum litteras scripsit ad Euzoium. Euzoius vero id quidem graviter tulit, et adjuncto sibi Elpidio, rescripsit Eudoxio, partim reprehendens ejus consilium, partim eum contra exhortans, ut ipse potius ab ejusmodi sententia recederet; simul etiam leniter eum incusabat, ob nimis diuturnam dilationem eorum quæ in gratiam Aetii Eunomio jamdudum promiserat.

8. *Joviani obitus. Valentinianus imp. Valens imp.* — Imperator Jovianus Constantinopolim proficiens, cum Ancyram venisset, alterum ex filiis suis, Varronianum nomine, admodum puerum, nobilissimum designavit. Exinde asperrimo hiemis tempore ulterius cum exercitu profectus est, multis in itinere amissis. (97) Ipse vero una cum iis qui superfuere, venit Dadastana. Cumque in statione quadam diversaretur, sumpto cibo, in cubiculo quodam recens calce illito decubuit, somni capiendi causa. Porro cum ignis accensus esset, ut tepor per cubiculum dispergeretur, humor quidam ex parietibus recens illitis exspirare cœpit. Qui sensim per nares subingressus, respirandi meatus obstruens ac præfocans, imperatorem exstinxit, post exactos in imperio menses circiter decem. Et hujus quidem cadaver Constantinopolim delatum est. Exercitus vero cum Nicæam venisset, duodecim diebus elapsis Valentinianum imperatorem renuntiavit. Cum Dattianus quidem patricius id consilium per litteras suggessisset ex Galatia; illic enim, partim ob senectutem, partim ob hiemis asperitatem relictus fuerat, Secundus vero præfectus prætorio, et Arinthæus magister militum, cum Dagalaifo comite domesticorum operam suam ad id perficiendum contulissent; cumque exercitus statim post nuncupationem Augustam rogasset imperatorem scuto im-

VALESI ANNOTATIONES.

(97) Theodorit. lib. iv, c. 5.

(98) Μετὰ τοὺς ὑπολειφθέντας. Sic etiam legitur in scriptis codicibus. Leges tamen grammaticæ postulant ut scribamur μετὰ τῶν ὑπολειφθέντων.

(99) Σεκούνδου τε τοῦ ἐπάρχου. Gothofredus in Annotationibus ad hunc locum, notat hunc Secundum præfectum prætorio eundem esse cum Salustio. Et olim quidem ita senseram in Annotationibus ad librum xxii Ammiani Marcellini pag. 266, meamque opinionem secutus est Gothofredus in dicto

D loco. Verum postea re attentius examinata, hunc Secundum præfectum prætorio deprehendi alium esse a Salustio, ut ostendi in Annotationibus ad lib. vi Sozomeni, pag. 222. Hujus Secundi præfecti prætorio mentionem facit Libanius in epistola 122, lib. iv, quæ scripta est ad Jovinum de Petronio quodam, qui primum advocatus fuerat, postea præses Euphratensis provinciæ: εἶδε μὲν ὁ κράτιστος Σεκούνδος.

VARIORUM.

(a) Ἐπὶ τῆς ἀσπίδος ἐποχούμενον. Mos erat solemnus tunc temporis, ut is quem milites imperatorem renuntiarent, protinus scuto impositus circumferretur. Unde et passim in Fastis Idacianis legas imperatorem levatum pro renuntiato, etiam Valentinianum hoc ipso anno 364. Gothofr. in loc.

Quod mox ait Philostorgius, Gratianum adhuc adolescentem, a patre ad imperium non multo post evectum, id anno 367 consignant chronologi, dum Gratianus adhuc puer esset, octo aut novem annos natus.

positum, ut consortem imperii sibi adjungeret, A
imperator, sublata manu, silere eos jussit, nec ulla-
tenus conterritus, imperiali constantia sic eos allo-
cutus est: Vestri quidem arbitrii ac suffragii fuit,
ut me ex privato imperatorem crearetis; deinceps
vero quid faciendum sit dispicere ac disponere, non
eorum qui imperio subjecti sunt, sed imperatoris
officium est. Ingressus autem Constantinopolim,
fratrem suum Valentem in consortium imperii ascit-
vit, assumptoque eo Sirmium usque, in Occidentis
partes perrexit. Sirmii vero omnibus ornamentis
imperii, et quæcunque ad reliquum cultum ac sa-
tellitium spectant, cum fratre divisit, eum quidem
Constantinopolim remisit, Orientis partem ei tra-
dens quæcunque sub ditione fuerat Constantii; ipse
vero reliquas duas ad occasum sitas sortitus, to-
tius Occidentis imperium obtinuit. Nec multo post
Gratianum filium suum, adhuc adolescentem, cum ad imperium promovisset, ad morum suorum simi-
litudinem formavit.

9. *Hypatia philosopha* (1*). — Hypatiam Theo-
nis filiam ait Philostorgius in mathematicis discipli-
nis a patre institutam fuisse, sed longe præstan-
tiorum magistro suo exstitisse, præsertim in astro-
nomia, et multis mathematicas disciplinas tradidisse.
Eandem tamen principatu Theodosii Junioris ab
homansianis discerptam esse impius iste affirmat.

10. *Philostorgius et filii, medici*. — Valentis ac
Valentiniani temporibus Philostorgium vixisse re-
fert hic scriptor, qui medicorum omnium præstan-
tissimus fuit; filios autem habuit Philagrium et
Posidonium: ex quibus Posidonium ab se visum
esse testatur, in arte medica excellentem. Hic tamen
Posidonius falso asserebat, homines non dæmonum
impulsu bacchari; sed malorum quorundam hu-
morum redundantia id fieri; neque enim dæmonum
vim ullam esse, quæ hominum genus vexaret. Flo-
ruit etiam iisdem temporibus Alexandriae Magnus,
qui eandem artem profitebatur.

11. *Basil. Greg. Naz. Apollinaris*. — Impius iste
scriptor, licet invitus, Basilium Magnum et Grego-
rium Theologum sapientiæ causa admiratur. Na-
zianzum vero patriam Gregorii, Nadiandum etiam
nominat. Apollinarem tamen Laodicenum, quod qui-

VALESII ANNOTATIONES.

(1) *Τὰ τῆς βασιλείας πρὸς αὐτὸν διανεμι-
μενος*. Hunc locum non intellexit Gothofredus, ut
ex interpretatione ejus apparet. Sic enim vertit. *Sirmii
vero iis quæ ad imperium pertinebant, dispositis, quæ-
cunque scilicet ad ornatum et reliquum ministerium
spectabant*. Ego vero de officiis palatii et de comi-
tibus hunc locum accipiendum esse aio, quos Va-
lentinianus cum fratre suo Valente partitus est.
Idque testatur Ammianus Marcellinus in lib. xxvi,
pag. 315. *Nassum advenerunt, ubi in suburbano quod
appellatur Mediana, a civitate tertio lapide dispa-
ratum, quasi mox separandi, partiti sunt comites*. Et
paulo post: *Quibus ita digestis, et militares partiti
numeri. Et post hæc cum ambo fratres Sirmium in-
troissent, diviso palatio, ut potiori placuerat; Valen-
tinianus Mediolanum, Constantinopolim Valens dis-
cessit*. Ubi vides triplicem divisionem inter Valen-
tinianum ac Valentem imperatores factam esse:
prima est divisio comitum, quæ facta est Naisi, quod
est oppidum Daciæ; secunda fuit divisio legionum

χειρὶ μὲν σιγᾶν αὐτοὺς ἐπιτρέπει, ἀτρέμα δὲ καὶ βα-
σιλικῶ τῷ φρονήματι ἔφη· Βασιλέα μὲν, ἐμὲ ποιεῖν
ἐξ ιδιώτου ἢ ὑμετέρα ψῆφος τὸ κύρος ἐπέειχεν· ἐκεί-
θεν δὲ τὸ πρακτικόν σκοπεῖν καὶ διευθετεῖν, οὐχὶ τῶν
βασιλευσμένων, τοῦ δὲ βασιλεύοντος ἡ κρίσις ὑπάρχει.
Ἐπιθὰς δὲ τῇ Κωνσταντινουπόλει, κοινωνὸν μὲν τῆς
βασιλείας τὸν ἀδελφὸν Οὐάλεντα ποιεῖται· συμπαρα-
λαβὼν δ' αὐτὸν μέχρι Σερμίου ἐπὶ τὴν Ἑσπέραν ἀπαί-
ρει. Ἐν δὲ τῷ Σερμῷ τὰ τῆς βασιλείας πρὸς αὐτὸν
διανεμιόμενος (1), ὅποσα εἰς κόσμον καὶ τὴν ἄλλην
ἐτέλει θεραπείαν, τὸν μὲν εἰς Κωνσταντίνου πόλιν
ἀποπέμπει, τῆς ἐφάσ μαῖραν ἐγχειρίσας ὅσας ὁ Κων-
στάντιος ἐπῆρχεν· αὐτὸς δὲ τὰς λοιπὰς δύο τὰς κατὰ
δύσιν ἀποκληρωσάμενος τῆς Ἑσπέρας ἐβασίλευε πά-
σης. Μετ' οὗ πολὺ δὲ παῖδα Γρατιανὸν ἐτι μεράκιον
ἐπιθιβάσας τῇ βασιλείᾳ εἰς τὸν ἑαυτοῦ συνήσκει
τρόπον.

ad imperium promovisset, ad morum suorum simi-

θ'. "Οτι οὗτος Ὑπατίαν τὴν Θεωνος θυγατέρα
παρὰ μὲν τοῦ πατρὸς ἐξασκήσαι λέγει τὰ μαθήματα·
πολλῶ δὲ κρείττω γενέσθαι τοῦ διδασκάλου, καὶ μάλι-
στά γε περὶ τὴν ἀστροθεάμονα τέχνην, καὶ καθηγή-
σασθαι δὲ πολλῶν ἐν τοῖς μαθήμασι. Λέγει δ' ὁ δυσσε-
βῆς, Θεοδοσίου τοῦ Νέου βασιλεύοντος, διασπασθῆνα
τὸ γύναιον ὑπὸ τῶν τῶ ὁμοούσιον πρεσβευόντων.

ι'. "Οτι κατὰ Οὐάλεντα καὶ Οὐαλεντινιανὸν ἱστορεῖ
τὸν Φιλοστόργιον γενέσθαι, ὃς ἄριστος ἰατρῶν ὑπῆρχε,
καὶ παῖδας φύσαι Φιλάγριον τε καὶ Ποσειδώνιον· θεάσα-
σθαι δὲ τὸν Ποσειδώνιον ἐν ἰατρικῇ διαπρέποντα. Λέ-
γειν δ' αὐτὸν ὁμοῦς οὐκ ὀρθῶς, οὐχὶ δαιμόνων ἐπιθέσει
τοὺς ἀνθρώπους ἐκβακχεύεσθαι, ὑγρῶν δὲ τινῶν κακο-
χυμίαν τὸ πάθος ἐργάζεσθαι· μηδὲ γὰρ εἶναι τὸ παρά-
παν ἰσχὺν δαιμόνων, ἀνθρώπων φύσιν ἐπηρεάζουσαν.
Εὐδοκιμεῖν δὲ καὶ Μάγνον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, τὴν αὐ-
τὴν τέχνην μεταχειριζόμενον.

ια'. "Οτι καὶ ἄκων ὁ δυσσεβῆς, Βασίλειον τε τὸν
μέγαν, καὶ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον, ἐπὶ σοφίᾳ θαυ-
μάζει. Ναδιανδὸν δὲ καὶ Ναζιανζὸν ἐξονομάζει. Τὸν
μέντοι γε Λαοδικεῖας Ἀπολλινάριον, ὅσα γε εἰς τὴν
ἱερὰν μάθησιν (2) ἐκατέρου προτάττει. Φησὶ δὲ ὡς

D et auxiliorum: postrema fuit divisio palatii facta in
urbe Sirmio. Per palatium vero intelligo officia pa-
latina quæ erant sub dispositione magistri officio-
rum, et sub Castrensi sacri palatii: quod confirmat
Philostorgius his verbis: ὅποσα εἰς κόσμον, καὶ τὴν
ἄλλην ἐτέλει θεραπείαν.

(1*) Socrat. vii, 15.

(2) "Οσα γε τὴν εἰς τὴν ἱερὰν μάθησιν. Prius
τὴν deest in ms. codice Samuelis Boeharti. In Sco-
ri-censi autem codice scriptum habetur, ὅσα γε τοῖς
εἰς τὴν, etc. Quare scribendum videtur, ὅσα γέ τοι
εἰς τὴν ἱερὰν μάθησιν. Id est, quantum quidem ad
sacræ Scripturæ intelligentiam pertinet, Apollinarem
utroque præstantiorem fuisse ait Philostorgius. Verba
ipsa Philostorgii exstant apud Suidam in voce Ἀπολ-
λινάριος. Ex quibus discimus cur Philostorgius
dixerit, in Apollinare majorem fuisse scientiam
Scripturarum quam in Basilio ac in Gregorio, eo
quod videlicet Apollinaris Hebraicam linguam cal-
lebat.

Βασίλειος μὲν Ἀπολλινάριου λαμπρότερος (3) ἦν. Τῷ δὲ Γρηγορίῳ, καὶ παρ' ἀμφοτέροις ἐξεταζομένῳ, μείζω βάσιν εἰς συγγραφάς (4) εἶχεν ὁ λόγος· καὶ ἦν εἰπεῖν Ἀπολλινάριου μὲν ἀδρότερος, Βασιλείου δὲ σταθερότερος.

[Placet aliud Philostorgii fragmentum Græce hic collocare, quod Morellius in quinto Nicetæ libro fol. 309 Latine tantummodo posuit, Græce autem nonnisi excerptim apud Suidam voc. Ἀπολλινάριος, et in excerptis Photianis libri octavi legitur. Sic igitur se habet Philostorgii locus a Niceta nobis exhibitus in cod. Vat. pag. 133 b: Ὁ δυσσεβέστατος Φιλοστόργιος ἐν τῷ ὀγδῷ τῆς ἱστορίας λόγῳ τὸν δυσσεβέστατον τοῦτον Εὐνόμιον ἐπαινῶν φησιν, ὡς ὁ Ἀπολλινάριος τὸ ὑπομνηματικὸν εἶδος τῆς λέξεως ἄριστα εἶχε· Βασίλειος δὲ πανηγυρίσαι μόνον λαμπρότατος ἦν· τῷ δὲ Γρηγορίῳ ἐκάτερα παρ' ἀμφοτέροις ἐξεταζομένῳ μείζω βάσιν εἰς συγγραφὴν εἶχεν ὁ λόγος· καὶ ἦν εἰπεῖν Ἀπολλινάριου μὲν ἀδρότερος, Βασιλείου δὲ σταθερότερος· ὁ μὲν οὖν Ἀπολλινάριος καὶ ὁ Βασίλειος κατὰ τῆς ἀπολογίας ἧς Εὐνόμιος ἐξήνεγκεν, ἐγραψάτην· τοῦ δὲ Γρηγορίου (καὶ τοῦτό τις εἰς συνέσεως ἀπόδειξιν οὐχ ἕκιστα λάθοι) διαγνόντος ὅπως αὐτῷ πρὸς ἐκείνον ἦν τὸ τῆς δυνάμεως μέσον, καὶ τὴν ἡσυχίαν ἀσπασαμένου, μόνον δὲ τινὰ τῶν Εὐνομίου κεφαλαίων ἐν τῷ Περὶ Υἱοῦ λόγῳ ἀνατρέψαντος, ὡς ἐν εἶδει τοῦ πρὸς Ἀνομοίους ἀντιρρήσεως· ὁ δὲ Εὐνόμιος Ἀπολλινάριον μὲν οὐδὲ ἀντιρρήσεως ἠξίωσε· καὶ γὰρ τῷ ὄντι πλαδαρὸς εἰς ταῦτα ἀπήνησε καὶ ἀσυστρεφής· Βασιλείῳ δὲ ἀντεῖπεν ἐν πέντε λόγοις, ὧν τοὺς προεκδοθέντας δεξάμενος Βασίλειος, ὑπὸ τῆς δυσθυμίας τὸν βίον ἀπέλιπε. — ΜΑΙ, *Spicileg. Rom.*, tom. IV, p. 424.]

ιβ'. Ὅτι οὐ μόνον τὸν μέγαν Βασίλειον, ἀλλὰ καὶ τὸν Ἀπολλινάριον λέγει πρὸς τὴν Ἀπολογίαν Εὐνομίου ἀντιγράψαι. Εἶτα πάλιν Εὐνομίου ἐν πέντε λόγοις συμπλακέντος Βασιλείῳ, ἐντυχεῖν ἐκείνον τῷ πρώτῳ, καὶ βαρυθυμήσαντα λιπεῖν τὸν βίον. Οὕτως αὐτῷ τὸ ψεῦδος (a) ἐπὶ πολλῷ τῆς ἀληθείας τιμήται.

ιγ'. Ὅτι τῶν εἰρημένων ἀγίων ἀνδρῶν, Βασιλείου καὶ Γρηγορίου, περιφανῶς καὶ ἀναίδην καταψεύδεται· μὴ γὰρ λέγειν αὐτοὺς ἄνθρωπον γεγενῆσθαι τὸν Υἱόν, ἀλλὰ ἐνοικῆσαι ἀνθρώπῳ, καὶ ταύτῃ διαζυγῆναι τὸν Ἀπολλινάριον τῆς μοίρας αὐτῶν. Αἰτιᾶται δὲ κάκεινον, οὐκ ἐφ' οἷς τοῖς εὐσεβέσι παρέσχεν αἰτίαν, ἀλλ' εἰς ἑτέραν αὐτὴν κατασύρειν εἰσάγει σπουδῆν. Λέγει δὲ μετὰ τῶν ἄλλων, ὅτι τὴν τῶν σωμάτων ἀνάστασιν ἀπεκήρυξεν (b).

ιδ'. Ὅτι, φησὶ, Ἀπολλινάριος κατὰ Πορφυρίου γράψας ἐπὶ πολὺ κρατεῖ τῶν ἠγωνισμένων Εὐσεβῶν

dem ad sacras litteras pertinet, utrique anteposit. Ac Basilium quidem Apollinare splendidiorem fuisse dicit in panegyricis. Gregorii vero, si cum utroque comparetur, magis fundata ad scribendum fuit oratio; et Apollinare quidem uberius fuit in dicendo; Basilio autem firmior.

12. *Eorum scripta in Eunomii Apologeticum.* — Ait Philostorgius, non solum Basilium Magnum, verum etiam Apollinarem, scripsisse *adversus Apologeticum Eunomii*; postea vero Eunomium quinque libris *adversus Basilium* decertasse; hunc vero cum primum duntaxat librum legisset, gravi dolore perculsum ex hac vita migrasse. Adeo hic scriptor mendacium pluris facit quam veritatem.

13. *In eosdem calumniæ.* Eosdem sanctissimos viros, Basilium scilicet et Gregorium, aperte et impudenter calumniatur: neque enim eos dicere Filium hominem factum esse, sed in homine inhabitasse; eamque ob causam Apollinarem ab eorum partibus sese abjunctisse. Istum vero etiam accusat, non ob ea quorum causa a piis omnibus merito reprehensus est, sed in aliud quoddam studium abreptum esse tradit. Inter alia autem dicit, eum resurrectionem corporum negavisse.

14. *Apollinaris in Porphyrium scripta.* — Apollinaris in libris quos contra Porphyrium scripsit,

VALESI ANNOTATIONES.

(3) Ἀπολλινάριου λαμπρότερος. Apud Suidam additur verbum πανηγυρίσαι, quod nescio cur Photius prætermisit, cum in eo pene tota vis consistat sententiæ. Ait enim Philostorgius hos quidem tres, Apollinarem scilicet, Basilium atque Gregorium, omnium sui temporis disertissimos fuisse. Singulos tamen proprium ac peculiarem dicendi characterem habuisse. Nam Apollinaris quidem stylum fuisse ad

scribendos commentarios aptissimum. Basilium vero in panegyrico dicendi genere excelluisse. Gregorii vero orationem magis fundatam fuisse, id est, ut vulgo loqui solemus, magis periodicam.

(4) Μείζω εἰς συγγραφάς. Hunc locum emendavi ex codice Samuelis Bocharti, in quo ita legitur, μείζω βάσιν εἰς συγγραφάς εἶχεν ὁ λόγος. Quam scripturam confirmat Suidas in voce Ἀπολλινάριος.

VARIORUM.

(a) Οὕτως αὐτῷ τὸ ψεῦδος. Jure hoc epiphonema narrationi isti subjunxit Photius. Eunomius enim libros istos non nisi post obitum Basilii in lucem edidit, teste eodem Photio, cod. 156. *W. Lowth.*

(b) Τὴν τῶν σωμάτων ἀνάστασιν ἀπεκήρυξεν. Apollinaris resurrectionem non negavit, verum

circa resurrectionem ineptivit; mortuos enim reversuros dixit ad legem et circumcisionem, ritus, sacrificia, templum per mille annos; ut testantur Basilii epist. 74; Epiphanius hæresi 77; Hieronymus in cap. xxxvi *Ezechielis*. De peculiari ejus hæresi vid. Socr. lib. II, cap. ult., not. a.

ea quæ ab Eusebio adversus eundem Porphyrium scripta sunt, longo intervallo superavit: Methodii quoque libros ejusdem argumenti infra se reliquit.

15. Ait præterea, quod quidem nescio unde hauserit, Apollinarem episcopum fuisse, et Novatum ex Phrygum gente originem duxisse.

16. Scribit Philostorgius, Valentiniano ac Valenti patriam fuisse Cibalim.

17. *Ὁμοιοῦσιος πρæconες*. — Inter eos qui similem secundum substantiam Filium asseruerunt, celeberrimum ait fuisse Theodorum, episcopum Heraciæ quæ est in Thracia, et Georgium episcopum Laodiceæ in Syria, Alexandrinum genere, qui prius philosophiæ operam dederat. Ab his secundi fuerunt et ætate posteriores, Eustathius senex, apud vulgus venerabilis et ad persuadendum idoneus. Basilus item et Macedonius Constantinopolis episcopus, et Eleusius Cyzici. Cumque his Marathonius et Maximinus, Constantinopolitanæ Ecclesiæ presbyteri.

18. *Eunomius Aetio collatus*. — Eunomium cum Aetio comparans Philostorgius, quod quidem spectat ad vim demonstrationum et ad singula respondendi promptam facultatem, Aetium anteponit. Prorsus enim in primore ejus lingua cuncta simpliciter conserta jacere videbantur. Quantum vero ad perspicuitatem in docendo et ad concinnitatem, et ad dicendi genus discentibus aptissimum, Eunomium præfert.

EX LIBRO NONO HISTORIÆ.

1. *Hæretici θαυμαστικοί*. — Nonus historiæ liber stupenda quædam Aetii et Eunomii ac Leontii miracula continet, a Philostorgio conficta; Candidi item et Evagrii et Arriani atque Florentii, præcipue vero Theophili Indi, et aliorum quorundam, quos ejusdem impietatis furor fervidiores cæteris ostentabat. Atque hæc cum fingeret Philostorgius, nullus eum sensus subiit absurditatis qui ipsum reprimeret.

2. *Jannes et Jambres*. — Moses, ut ait Philostorgius, cum Jannem et Jambrem ulceribus divinitus invectis punisset, matrem quoque alterius eorum morti tradidit.

3. *Eudoxius et Euzoïus Eunomio adversantur*. — Valens, ut scribit Philostorgius, cum ex Illyrico Constantinopolim reversus esset, Eudoxium præcipuo honore coluit. Cumque Eudoxius ea quæ Eunomio promiserat, facile posset implere, voluntas ta-

κατ' αὐτοῦ· ἀλλὰ καὶ τῶν Μεθοδίου κατὰ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως σπουδασμάτων.

ιε'. Λέγει δ' οὖν, οὐκ οἶδ' ὅθεν λαβὼν, τὸν Ἀπολλινάριον ἐπίσκοπον (6) εἶναι, καὶ τὸν Οὐάτον ἐκ φυλῆς ὀρμισθαί τῶν Φρυγῶν.

ις'. "Ὅτι Οὐαλεντινιανὸν καὶ Οὐάλεντα τὴν Κιβάλιν λαχεῖν ἀναγράφει πατρίδα.

ιζ'. "Ὅτι τῶν τὸ ὁμοούσιον (α) δοξαζόντων Θεόδωρος μὲν, φησὶν, ἐκδηλότατος ἐγεγόνει, τῆς ἐν Θράκῃ ἐφορευῶν Ἡρακλείας, καὶ Γεώργιος δὲ, Ἀλεξανδρεὺς μὲν τὸ γένος, καὶ τῶν ἐκ φιλοσοφίας ὀρμωμένων, τῆς δὲ κατὰ Συρίαν Λαοδικείας ἐπιστατῶν. Δεύτεροι μετ' αὐτοὺς τῷ χρόνῳ Εὐστάθιος γηραιὸς ἀνὴρ, καὶ τῷ πλήθει αἰδοῖός τε καὶ πιθανός, καὶ δὴ καὶ Βασίλειος, ἀλλὰ γὰρ καὶ Μακεδόνιος ὁ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ὁ Κυζίκου ἐπίσκοπος Ἐλεῦσιος· μεθ' ὧν Μαραθῶνιος καὶ Μαξιμῖνος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας πρεσβύτεροι.

ιη'. "Ὅτι παραβάλλον τὸν Εὐνόμιον Ἀετίῳ, εἰς μὲν ἰσχὺν ἀποδείξεων καὶ ἐτοιμότητα τῶν πρὸς ἕκαστα ἀπαντήσεων, προτάττει Ἀέτιον· ἀτεχνῶς γὰρ φησὶν ἐπὶ τῆς γλώττης ἄκρας αὐτοῦ ἀπαντα δοχεῖν ἀθρόα κεῖσθαι· σαφηνεῖα δὲ διδασκαλίας καὶ συμμετρία, καὶ τῷ πρὸς τοὺς μαθησομένους μάλιστα ἀρμοδιωτάτῳ τὸν Εὐνόμιον.

EK TΗΣ ΕΝΝΑΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α'. "Ὅτι τῷ Φιλοστοργίῳ ὁ ἔννατος λόγος Ἀετίου χειρῶν ὑπερφυῆ ἔργα, Εὐνομίου τε καὶ Λεοντίου διαπλάττει· καὶ δὴ καὶ Κανδίδου καὶ Εὐαγρίου καὶ Ἀρριανοῦ καὶ Φλωρεντίου, καὶ μάλιστα γε Θεοφίλου τοῦ Ἰνδοῦ, καὶ τινῶν ἄλλων, οὓς ἡ αὐτὴ τῆς ἀσεβείας λύσσα θερμότερους ἐπεδείκνυ. Καὶ ταῦτα κατὰ τὸ ἀπιθανώτατον ἀναπλάττοντι οὐδεμίᾳ παρῆν αἴσθησις τῆς ἀτοπίας ἀνακουφίζουσα.

β'. "Ὅτι Μωϋῆς, φησὶ, τοὺς περὶ Ἰαννὴν καὶ Ἰαμβρὴν ἐν ἔλκεσι κολαπάμενος, καὶ τὴν θατέρου τούτων μητέρα τῷ θανάτῳ παρεπέμφατο.

γ'. "Ὅτι Οὐάλης, φησὶν, ἐκ τῶν Ἰλλυριῶν ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀφικόμενος, διὰ τιμῆς εἶχεν Εὐδόξιον· καὶ δυνάμενος μάλιστα ταῖς πρὸς Εὐνόμιον ὑποσχέσεσι πέρας ἐπιθεῖναι, τὴν γνώμην οὐκ εἶχε συντρέχουσαν ὁ Εὐδόξιος (β)· ἀλλὰ καὶ Εὐζῶλῳ παρῆν

VALESII ANNOTATIONES.

(6) Ἀπολλινάριον ἐπίσκοπον. Gothofredus in Annotationibus unicum profert testimonium beati Hieronymi, qui Apollinarem Laodicenum episcopum vocat. Verum ante Hieronymum Athanasius in *ἐπι-*

stola synodica ad Eusebium et Luciferum. Miserte Apollinarem episcopum appellat pag. 580: Παρήσαν δὲ καὶ τινες Ἀπολλινάριου τοῦ ἐπισκόπου μονάζοντες. παρ' αὐτοῦ εἰς τοῦτο πεμφθέντες.

VARIORUM.

(a) Τὸ ὁμοούσιον. Legendum ὁμοούσιον. Ita legendum infra, lib. x, cap. 3, ubi in impressis ὁμοούσιον legitur, ut observavit Valesius. W. Lowth.

(b) Τὴν γνώμην οὐκ εἶχε συντρέχουσαν ὁ Εὐδόξιος. De Eudoxii et Euzoii dictis factisque in Aetium et Eunomium toties tamque operose agit

ὁ αὐτὸς καιρὸς (8), ἄδειαν διδοὺς πράττειν ἅπερ ἐν Ἀντιοχείᾳ ὑπὲρ τῶν αὐτῶν συνοδικῶς διεπράξατο. Τοσοῦτον δὲ αὐτῶν ἑκάτερος ἐδέησε μνήμην ἔχειν ἐκείνων ὥστε ὁ μὲν Εὐζώσιος εἰς τὸ κακολογεῖν τοὺς ἄνδρας ὧν ὑπερήσπισεν, ἀπετρέπετο, οὐρανοβάστας (9) ἐπ' ἐκκλησίας εἰρωνευόμενος τοὺς ἀμφὶ τὸν Ἀέτιον, Αἰθίοπα τε τὸν Θεόφιλον (10) ἐξυβρίζειν, ὡςπερ οὐκ εὐσεβείας καὶ πίστεως τῶν ἀγίωνων ὄντων, ἀλλὰ χρωμάτων ἐκλογῆς καὶ γένους. Ὁ δὲ Εὐδόξιος ἄλλα τε κατ' αὐτῶν ἀπερρίπτει, καὶ ἐπ' ἐκκλησίας Ἀσεβεῖς μὲν αὐτοὺς, φησὶν, οὐ λέγω, ὅπερ θέλουσιν ἀκούειν, ἵνα μὴ δόξη εὐπρόσωπος αὐτῶν ἢ ἀπόστασις εἶναι· λοιμοὺς μέντοι αὐτοὺς λέγω.

δ'. Ὅτι κατὰ τὸ καρτερόν οἱ περὶ Ἀέτιον καὶ Εὐνόμιον, τῶν περὶ Εὐδόξιον διαστάντες καὶ Εὐζώσιον, τὴν μὲν Κωνσταντίνου πόλιν Φλωρεντίῳ (a) ἐφεῖσαν. Αὐτῶν δὲ ὁ μὲν Ἀέτιος ἐπὶ τὴν Λέσθον ἀποπλεῖ, κάκει περὶ Μιτυλήνην ἐν ἀγρῷ τιμὴν διέτριβε, τοὺς ἀφικνουμένους λόγοις δεξιούμενος· δῶρον δ' ἦν ὁ ἀγρὸς Ἰουλιανοῦ τοῦ βασιλέως τῆς πρὸς αὐτὸν διαθήσεως σύμβολον. Ὁ δὲ Εὐνόμιος ἐπὶ τὴν Καλχηδόνα διάρας, ἐν αὐτῇ κατὰ τινα κῆπον, οἰκεῖον κτῆμα, πλησιάζον τοῖς ἐπιθαλαττίαις τείχεσιν, ἐποιεῖτο τὴν διαίταν, οὐδ' αὐτὸς τῶν προσιώντων τὴν πρόνοιαν ἐλάττων συνεισάγων (11). Οὐδ' ἕτερος δ' αὐτῶν ἐκκλησίας ἤρχεν ἀποτεταγμένης (12), ἀλλὰ κοινούς αὐτοὺς οἱ ὁμόδοξοι πατέρας ἤγον καὶ ἡγεμόνας. Ὁ δὲ γε Εὐνόμιος οὐδὲ ἱερουργίας ἐξ οὗ τῆς Κυζίκου μετέστη (13). οὐ μὲν οὖν εἰς ὅσον ἐνεθίω χρό-

A men ei defuit (7). Sed et Euzoio opportunum similiter tempus aderat, quo executioni mandaret ea quæ in synodo Antiochiæ pro iisdem gesserat. Verum uterque illorum tantum abfuit ut memor esset pollicitationum : quin potius Euzoios quidem conviciari cœpit iis quorum patrocinium susceperat, οὐρανοβάστας in ecclesia per ludibrium appellans sectatores Aetii, et Theophilum Æthiopem, prorsus quasi non de religione ac fide ageretur, sed de colorum ac generis delectu. Eudoxius vero, tum alia in eos convicia intorsit, tum hæc nominatim in ecclesia dixit : Equidem illos impios non voco, quod tamen illi cupiunt audire, ne eorum defectio speciosum prætextum nacta esse videatur, sed pestes eos appello.

B 4. Ab Eudoxio et Euzoio Aetius et Eunomius discedunt. — Aetius et Eunomius ab Eudoxio atque Euzoio penitus sese abrumpentes, Constantinopolim Florentio commiserunt. Et Aetius quidem relicta Constantinopoli in Lesbum navigavit : ubi in agro quodam circa Mitylenem urbem vixit, eos qui ipsum adibant blandis sermonibus excipiens. Hunc autem agrum Julianus imperator Aetio donaverat, suæ erga illum benevolentiae monumentum. Eunomius vero Chalcedonem trajiciens, illic in horto quodam muris maritimis proximo, quæ propria ipsius erat possessio, vitam egit, eorum qui ad ipsum accessissent, perinde ac Aetius, curam gerens. Neuter porro eorum peculiarem Ecclesiam rexit, verum hi qui ejusdem sectæ erant, eos velut communes patres atque anlistites ducebant. Eunomius certe ex

VALESII ANNOTATIONES.

(7) Supra. l. vii, cap. 6.

(8) Παρῆν ὁ αὐτὸς καιρὸς. Non dubito quin scribendum sit ὡσαύτως. Paulo post pro ὑπερήσπισεν, emendavi ὑπερήσπισεν, ut legitur in codice Bocharti.

(9) Οὐρανοβάστας. In manuscriptis codicibus οὐρανοβάστας scriptum habetur. Quare suspicor legendum esse οὐρανοβάστας. Sic autem Euzoios Aetium et Eunomium per ludibrium appellabat ob audaciam ac dementiam, quod instar gigantum in cœlum conscendere tentarent, et de Divinitate temere garrere præsumerent.

(10) Αἰθίοπα τε τὸν Θεόφιλον. Codex Bocharti habet Αἰθίοπα τε, etc., sed omnino scribendum est Αἰθίοπα. Hoc autem cognomentum Euzoios idcirco tribuebat Theophilo, quod esset oriundus ex Æthiopia. Erat enim Blemmys, ut ex Gregorio Nysseno superius observavi.

(11) Πρόνοιαν ἐλάττων συνεισάγων. Nemo non videt scribendum esse ἐλάττω. Sic in superiore libro μεζῶν βᾶσιν legebatur pro μεζῶ. In margine codicis Bochartiani scriptum erat eadem manu : Lego πρόνοιαν ἐλάττωνα.

(12) Ἐκκλησίας ἤρχεν ἀποτεταγμένος. Rectius

in codice Scoriacensi et Bochartiano, legitur ἀποτεταγμένης. Idque miror a Gothofredo animadversum non fuisse, cum sequentia Philostorgii verba hanc emendationem confirmant. Itaque Holstenius interpretationem Gothofredi correxit hoc modo : Neuter vero eorum Ecclesiam sibi peculiariter destinatam rexit.

(13) Ἐξ οὗ τῆς Κυζίκου μετέστη. Hunc locum emendavi ex manuscripto codice Bocharti, in quo scribitur ἐξ οὗ τῆς Κυζίκου. Valeat itaque conjectura Lucæ Holstenii, qui in margine sui codicis ad hunc locum hæc annotat : Lego ἐξ ὧν, et versionem Gothofredi ita emendaverat. Imo Eunomius ne sacrum quidem ministerium ex quo Cyzico demigravit, quin nec reliquo tempore quoad vixit, contigit. Verum in hac emendatione, multa sunt quæ probare non possum. Primum enim ἐξ ὧν Græcum non est pro ex quo tempore. Nam Græci semper dicunt ἐξ οὗ. Deinde non placet quod verba illa Philostorgii τῆς ἱερουργίας ἤφατο, cum Gothofredo interpretatur, sacrum ministerium contigit. Quasi Philostorgius de sacris vasis hic loquatur. Atqui ἱερουργία est sacrificium missæ; a quo Eunomium, ex quo Cyzicum

VARIORUM.

Philostorgius, eo fine ut perfidiam eorum magis magisque arguat, et schismatis culpam penes illos collocet, quæ revera penes hos ab aliis collocata est, nempe quod ideò ab Eudoxio Eunomius secesserit, quod Eudoxius magistrum suum Aetium non reciperet, ut notavit Jac. Gothofredus. De Aetio vid. Soer. lib. ii, c. 55, Soz. lib. iv, cap. 13, Theodorit. Hist. lib. ii, cap. 27. Mox idem Gothofredus de voce

Οὐρανοβάστας (quemadmodum in mss. depictam reperit) agens, hæc habet : Putet quis legendum Οὐρανοβάστας. Verum alia mihi stat sententia, nempe Οὐρανοβάστας hic legendum putem; allusione videlicet ad Aetianorum Ecclesias facta, quasi pascua cœlestia incolerent haberentque : pari ironia qua μεταωρολόσχα, infra lib. x, cap. 1.

(a) Φλωρεντίῳ. Vide lib. viii, cap. 2. W. Lowth.

quo ab urbe Cyzico migraverat, toto deinceps vite sue tempore, ne sacra quidem mysteria unquam celebravit, quamvis episcoporum ejusdem sectae nullus esset, qui absque ejus sententia quidquam ex rebus ecclesiasticis perageret.

5. *Procopius tyrannus.* — Valens tertium imperii sui annum ingressus, expeditionem adversus Persas suscepit; quo quidem tempore Procopius quoque Constantinopoli tyrannidem arripuit. Porro hic Procopius propinquitate generis conjunctus erat Juliano, multaque hominum judicia de illo fiebant, quibus imperium ei deferebatur. Quae quidem judicia crebris sermonibus evulgabantur. Quam ob rem Joviano ad imperium evecto, Procopius arrepta fuga Mesopotamiam reliquit, et una cum uxore sese occultans, variisque subinde commutatis locis non sine ingenti difficultate ac miseria, errorum ac latebrarum pertasus, tandem extremam, ut aiunt, aleam jecit. Chalcedonem igitur profectus, in Eunomii agro qui extra urbem situs erat, absente tunc domino, delituit. Unde cum trajecisset Constantinopolim, absque ulla caede imperium occupavit. Nec multo post praelio cum Valente congressus, ducum suorum, Gomarii et Agilonis, prodicione superatus est: arreptaque fuga Nicæam se recepit. Postridie vero cum inde discedere medigaretur, a Florentio, cui urbis illius custodiam commiserat, comprehenditur, vincetusque ad Valentem perducitur. Et Procopius quidem mox capite truncatus est, cum sex mensium spatio tyrannidem exercuisset; Florentio vero, ne ad vitam quidem ipsius servandam suffecit proditio, sed milites eum incendio tradiderunt, ob veterem simultatem ei infensi, propterea quod missus a Procopio ad custodiendam Nicæam, multos ipsorum male multasset, utpote qui Valentis partibus faverent.

6. *Aetii obitus.* — Quo tempore Procopius adhuc tyrannidem exercebat, Eunomius ad eum Cyzicium degentem venit. Porro adventus Eunomii, liberationem postulabat eorum qui a Procopio in vinculis detinebantur; conjecti autem erant in vincula eo quod Valentis partes amplexi essent; horum propinqui Eunomium coegerant, ut hanc legationem

reliquerat, perpetuo abstinuisse testatur Philostorgius. Sic Eusebius noster eam vocem usurpat in libro iv *De vita Constantini* cap. 45, *θυσίαις ἀνάμοις καὶ μυστικαῖς ἱερουργίαις τὸ Θεῖον ἰλάσκοντο.* Verum sacrificii nomen potuit fortasse displicere Gothofredo, quippe qui Calvinii haeresim sectaretur. Holstenius vero, utpote catholicus, retinere illud debuit. Fatendum tamen est *ἱερουργίαν* generaliter sumi posse pro officio sacerdotali. Sic enim Philostorgius in cap. 10, eam vocem usurpat pro ordinatione.

(14) *Ὅσον ἐνεβίω χρόνον.* Olim quidem existimavi scribendum hic esse *ἐπεβίω*, quomodo etiam hunc locum intellexit Gothofredus. Potest tamen

νον (14), ἤφατο· καίτοι τῶν ὁμοδόξων ἐπισκόπων οὐδεὶς ἦν, ὅς τῆς ἐκείνου γνώμης χωρὶς οὐδὲν τῶν ἐκκλησιαστικῶν διεπράττετο.

ε'. "Ὅτι τρίτου τῆς βασιλείας ἔτους Οὐάλης ἐπιβὰς, ἐπὶ Πέρσας ἐστράτευσε· καθ' ὃν καιρὸν (a) καὶ Προκόπιος τὴν τυραννίδα κατὰ Κωνσταντινούπολιν ἐσχευάσατο. Ὁ δὲ Προκόπιος οὗτος εἰς τὸ τοῦ Ἰουλιανοῦ γένος ἀνεφέρετο· καὶ πολλοὶ ἀνεκινουῦντο λογισμοί, τὴν βασιλείαν αὐτῷ περιάπτοντες. Καὶ τοὺς λογισμοὺς καὶ λόγοι διέφερον. Διὰ τοῦτο Ἰωθιανοῦ βασιλεύσαντος τῆς Μεσοποταμίας οὗτος ἀποδράς, καὶ πολλοὺς ἐν ταλαιπωρίᾳ τόπους ἀμείψας, φεύγων τε μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ κρυπτόμενος, ὡς ἀπέβηκε πλανώμενος, τὸν ἔσχατον, φησὶν, ἀναβρίπτει κύβον. Καὶ τὴν Καλχηδόνα καταλαβὼν, ἐν τῷ τοῦ Εὐνομίου ἀγρῷ, τῆς πόλεως ἔξωθεν διακειμένῳ, οὐδ' ἐπιδημούντος τοῦ δεσπότη, ἑαυτὸν κατακρύπτει· ἐκεῖθεν δὲ εἰς τὴν πόλιν διάρας, ἐγκρατῆς ἀναιμωτὶ τῆς βασιλείας γίνεται. Εἶτα μετ' οὐ πολὺν χρόνον πολέμῳ συβραγείς Οὐάλεντι, προδοσίᾳ τῶν αὐτοῦ στρατηγῶν Γομαρίου καὶ Ἀγγελίου, ἠττάται· καὶ φεύγων καταλαμβάνει τὴν Νίκαιαν. Τῇ δὲ ἐπαύριον διανοηθεὶς ἐκεῖθεν ἀπαίρειν, ὑπὸ Φλωρεντίου, ὅς φρούραρχος ὑπ' αὐτοῦ τῆς πόλεως κατέστη, συλλαμβάνεται, καὶ δεσμώτην αὐτὸν ὁ συλλαβὼν πρὸς Οὐάλην ἄγει. Καὶ Προκόπιος μὲν τῆς κεφαλῆς ἀποτέμεται, ἐπὶ μῆνας ἕξ μετεωρισθεὶς τῇ τυραννίδι· Φλωρεντίῳ δὲ οὐδὲ ἤρκεσεν ἡ σωτήριος προδοσία (15), ἀλλὰ πυρὶ διδόασιν αὐτὸν ὁ στρατὸς κατ' ὄργην παλαιᾶν, διότι φρουρῶν ἐκεῖνος ὑπὸ Προκοπίου τὴν Νίκαιαν πολλοὺς αὐτῶν ἐκάκωσεν αἰρουμένους τὰ Οὐάλεντος.

ς'. "Ὅτι Προκοπίῳ ἔτι τῆς τυραννίδος ἐποχουμένῳ, Εὐνόμιος πρὸς αὐτὸν ἐν Κυζίκῳ διάγοντα παραγίνεται. Ἡ δὲ ἀφιξίς λύσιν ἐπράττε τῶν ἐν δεσμοῖς ὑπ' αὐτοῦ κατεχομένων· ὁ δεσμὸς δὲ τούτους ἐπίεζεν, ὅτιπερ ἔστεργον τὰ Οὐάλεντος· καὶ οἱ τῶν δεσμίων συγγενεῖς ἐξεβιάσαντο τὸν Εὐνόμιον τὴν πρεσβείαν ὑπελθεῖν. Ὁ δὲ, ὑπελθὼν καὶ τοὺς ἀνδρας

VALESII ANNOTATIONES.

alius quoque afferri sensus horum verborum, quasi dicat Eunomium non modo post abdicationem episcopatus Cyziceni, verum etiam antea toto vitae suae tempore, sacra mysteria nunquam celebrasse. Qui quidem sensus verbis Philostorgii aptius convenit. Certe Holstenius hunc locum ita videtur intellexisse.

(15) *Ἡ σωτήριος προδοσία.* Jam pridem conjecteram scribendum esse Φλωρεντίῳ δὲ οὐδὲ ἤρκεσεν εἰς σωτηρίαν ἡ προδοσία. Postea vero nactus codicem manuscriptum Samuelis Bocharti, eam emendationem in margine ascriptam inveni. In textu vero ita scriptum habet idem codex, ἡ σωτηρία προδοσία.

VARIORUM.

(a) *Καθ' ὃν καιρὸν.* Contra hanc Philostorgii chronologiam statuunt Pagius et Gothofredus Procopianam tyrannidem contigisse anno 365. De Pro-

copio vid. Soer. lib. iv, cap. 5; et Soz. lib. vi, cap. 8.

λύσας, θάπτον ἐπανήκεν. Ὑπὸ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους καὶ Ἄέτιον ὁ τῆς νήσου (α) παρὰ τοῦ Προκοπίου σταλαὶς ἄρχειν, διαβληθέντα παρὰ τῶν ἐπιχωρίων τὰ Οὐάλεντος αἰρεῖσθαι, εἰς κρίσιν εἴλκε· καὶ θάνατος ἂν βίαιος διεδέξατο τὴν διαβολὴν, εἰ μὴ τις ἀφικόμενος κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τῶν παραδυναστευόντων Προκοπίῳ, τὸν Ἄέτιον τοῦ ξίφους ἀρπάξει. Καὶ γὰρ πρὸς γένους ὧν ὁ καταπεμφθεὶς ἐκ Προκοπίου Ἐρρένιανου καὶ Γερρέσιανου· ἀδελφοὶ δὲ ἦσθη οὗτοι, καὶ τῷ Εὐνομίῳ συνῆσαν τε καὶ συνδιεβέβληντο. Οὕτως (16) κατὰ πολλὴν ἐξουσίαν καὶ τὸν καταδικασάμενον αὐτοὺς ἀπειλῆσας, καὶ τὴν ἐπ' αὐτοὺς θανατηφόρον ἀνασωσάμενος ψῆφον, καθαρὸς ἀπολύει τῶν ἐπικληθέντων. Ὁ δὲ Ἄέτιος, τοὺς (17) μεθ' ἑαυτοῦ συναναλαβὼν, ἐπὶ τὴν Κωνσταντίνου πόλιν ἀπαίρει, κάκει συνῆν Εὐνομίῳ τε καὶ Φλωρεντίῳ. Καὶ μετ' οὐ πολὺν χρόνον τελευτᾷ, Εὐνομίου τὸ τε στόμα συνελόντος (18), καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῖς δακτύλοις περιστελλάντος, καὶ γε καὶ τὴν ἄλλην κηδεῖαν μετὰ τῶν ὁμοφρόνων τελεσαμένου πρὸς τὸ λαμπρότατον.

ζ'. Ὅτι κατὰ Μαρκιανούπολιν Εὐδοξίου συνδιατρίβοντος τῷ Οὐάλεντι, ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει κληρὸς ψηφίζονται ταύτης ἀπελαύνεσθαι τὸν Ἄέτιον (b). Ὁ δὲ τὴν Καλχηδόνα καταλαβὼν, γράφει τὸ συνενεχθὲν Εὐδοξίῳ. Ὁ δὲ οὐ μόνον οὐκ ἀπεστράφη τοῖς γεγραμμένοις (19), ἀλλ' ὅτι μὴ καὶ μείζω πάθοι δυσχεραίνων ἐπεδείκνυτο (20).

η'. Ὅτι συκοφαντοῦσι, φησὶν, Εὐνόμιον, ἐν τῷ οἰκίῳ ἀγρῷ κατακρύψαι τὸν Προκόπιον τὴν τυραννίδα παλαμύμενον. Καὶ μόλις αὐτὸς τὰς διαβολὰς καὶ τὸν ἐκεῖθεν διεκρούσατο θάνατον. Ὑπερόριος δ' οὖν εἰς τὴν Μαυρουσίδα γῆν ἐκπέμπεται, Αὐξονίου τοῦ τῶν πραιτωρίων ἐπάρχου τὴν φυγὴν αὐτῷ ἐπιβαλόντος. Ἄλλ' ὁ μὲν χειμῶνος ὄντος ἐπήγετο (21).

A obiret. Eunomius igitur hac legatione suscepta, cum viros illos custodia liberasset, statim reversus est. Sub idem tempus is qui a Procopio missus fuerat ut insulam administraret, Actium quoque in iudicium traxit, accusatum ab incolis quod Valentis partibus faveret; et violenta mors calumniam haud dubie subsecuta esset, nisi quidam ex iis qui in aula Procopii plurimum poterant, eo ipso tempore superveniens, Actium gladio subtraxisset. Et enim is qui missus fuerat a Procopio, cognatus erat Herenniani et Gerresiani: hi autem fratres erant, et cum Eunomio versati fuerant, et una cum illo accusati. Hic igitur pro ea qua præditus erat potestate, cum et iudici qui eos condemnaverat minatus esset, et capitalem sententiam quæ in illos lata fuerat rescidisset, eos a criminibus objectis puros atque integros dimisit. Actius vero istis secum assumptis, Constantinopolim navigavit, atque ibi cum Eunomio ac Florentio vixit. Nec multo post discessit e vita, Eunomio os ei ocludente, et oculos digitis suis comprimente, et reliqua quæ ad funus pertinent, una cum ejusdem opinionis sectatoribus splendidissime procurante.

7. *Eunomius Constantinopoli pulsus.* — Dum Eudoxius Marcianopoli moraretur una cum Valente, clerus Ecclesiæ Constantinopolitanæ Eunomium ex urbe regia pellendum esse decrevit. Eunomius igitur Chalcedonem profectus, Eudoxio id quod acciderat, per litteras significavit. Hic vero iis quæ scripta fuerant non modo commotus non est, verum etiam palam ostendit, ægre ferre se quod graviora perpressus non fuisset.

8. *Eunomii exsilium. Eudoxius moritur.* — Quidam, ut ait Philostorgius, Eunomium calumniati sunt, quod in agro suo Procopium occultasset, tyrannidem arripere meditantem. Quam calumniam, mortemque ob id intentatam, ægre admodum effugit Eunomius. Exsul tamen missus est in Mauritaniam, Auxonio præfecto prætorii hanc ei pœnam irrogante. Et Eunomius

VALESII ANNOTATIONES.

(16) Οὕτως δὲ οὗτος. Scribendum puto οὗτος δὲ οὖν κατὰ πολλὴν ἐξουσίαν. Sed et paulo ante ubi legitur καὶ τῷ Εὐνομίῳ συνῆσαν τε καὶ συνδιεβέβληντο, melius, ut opinor, scriberetur τῷ Ἄετιῳ. Accusatus enim, licet falso, apud Procopium fuerat Actius, quod partes Valentis foveret, ut paulo ante retulit Philostorgius. Eunomio vero id crimen objectum non fuerat. Quo enim modo id objici potuisset Eunomio, qui Procopium in agro suo Chalcedonensi occultaverat, et qui Cyzicum profectus fuerat ad Procopium, pro captivis intercessurus.

(17) Ὁ δὲ Ἄέτιος, τοὺς. Scribendum procul dubio τούτους, id est, *Herrenianum et Gerresianum*, qui una cum ipso accusati fuerant Actio.

(18) Τὸ τε στόμα συνελόντος. Rectius in manuscripto codice Samuelis Bocharti scribitur συν-

ελόντος.

D (19). Οὐκ ἀπεστράφη τοῖς γεγραμμένοις. Non dubito quin scribendum sit οὐκ ἐπεστράφη. Id est, *Eudoxius vero ea quæ ab Actio ad ipsum scripta fuerant, non modo non attendit, vel non curavit.* Id enim significat verbum ἐπιστρέψασθαι, ut docet Suidas.

(20) Μείζω πάθος δυσχεραίνων ἀπεδείκνυτο. Hujus loci emendatio debetur codici Samuelis Bocharti. Quem ego antequam nactus essem, πάθοι emendaveram. Ita enim legendum esse ipsa syntaxis docet.

(21) Χειμῶνος ὄντος ἐπήγετο. Scribendum procul dubio est ἀπήγετο, id est, *in exsilium abducebatur.*

VARIORUM.

(a) Τῆς νήσου. Insula hæc erat Lesbos, quæ Actius, relicta Constantinopoli, navigasset, ut supra narratur cap. 4.

(b) Τὸν Ἄέτιον. Non video cur Valesius hic in

sua interpretatione *Eunomium* pro Actio posuerit, de quo nihil monuit in notis, imo illic de Actio (æqua ac Gothofredus) hæc accepit.

quidem, dum hiemis tempestas saeviret, abductus est in exilium; sed cum Mursam Illyrici urbem venisset, ejus urbis episcopus erat Valens quidam, humaniter admodum exceptus est, et ab exilio revocatus, cum Valens imperatorem adisset una cum Donino Marcianopolis episcopo, et Eunomii causam multo cum affectu exposuissent. Cæterum imperator post revocationem Eunomii eum in conspectum suum admittere cupiebat: verum Eudoxius quibusdam artibus hunc congressum inhibuit. Post hæc vero Nicæam profectus ut episcopum illic ordinaret (mortuus enim erat Eugenius urbis illius episcopus): priusquam huic negotio finem imposuisset, abiit e vita. Demophilus vero a Berrœa translatus est Constantinopolim, imperatore sententiam synodi comprobante.

9. *Philostorgii parentes.* — Ait Philostorgius Berrissi, qui vicus est secundæ Cappadociæ, Anysium quemdam presbyterum vixisse, qui quatuor habebat filios, filiam vero unicam quæ Eulampia dicebatur, ex qua natus est Philostorgius hujus *Historiæ* scriptor. Ejus autem vir Carterius nomine, Eunomii sectam sequebatur. Is uxori suæ persuasit, ut ad opinionem suam descisceret; illa enim tam ex paterno, quam materno genere, consubstantialem Patri Filium profitebatur. Mulier vero mariti persuasionibus inducta, fratres primum, exinde patrem ac reliquos paulatim propinquos suos in eandem sententiam pertraxit.

*10. *Demophilus episc. C P.* — Demophilum, ut ait Philostorgius, in sede Constantinopolitana præcipue collocavit Theodorus episcopus Heracleæ. Hic enim præ cæteris consecrationis hujus privilegium habere videbatur. Porro dum Demophilus in episcopali sede collocaretur, multi ex populo qui tum aderant, non dignus acclamarunt, sed indignus.

VALESHI ANNOTATIONES.

(22) *Δεινοπαθῶς ἀναδιδαξάντων.* In codice Samuelis Bocharti scriptum inveni *ἀναδειξάντων.* Vulgatam tamen scripturam magis probo.

(23) *ὑποκριναμένου ψῆφον.* Scribendo puto *ἐπικριναμένου*, id est, *comprobante, et confirmante.* Id enim significat vox *ἐπικρίνειν*, ut testantur grammatici. Porro notandum est electionem episcoporum, præcipue patriarchalium sedium, ab imperatoribus confirmatam fuisse. Cujus rei illustre exemplum est in libro primo *Historiæ* Philostorgii, D

VARIORUM.

(a) *Κατὰ Μοῦρσαν τῆς Ἰλλυρίδος.* Sive Panoniæ, quæ Illyrici provincia erat, urbs illustris profligatione Magnentii tyranni, Sozom. l. iv, cap. 7, n. a, et Valente hoc episcopo Mursensi Ariano, infensissimo Athanasii hoste: de quo cum multa occurrant passim sub Constantio, illud de eo modo notandum est: eum eodem hoc tempore, anno Chr. 369, in Occidente damnatum, Damaso episcopatum Romanum gerente, ut discere licet ex Athanasio *ad Epictetum episcopum Corinthium.* Gothofred. *in loc.* De Eugenio ep. Nic. Vid. Soz. pag. 159, not. 1. De tempore obitus Eudoxii, Soz. pag. 230, not. 2.

(b) *Παραγεγονότως.* Legendum *παραγεγονότος.* W. Lowth.

(c) *Ἡγεσύτερος... υἱός... ἔχων.* Nempe hæc ad-

κατὰ Μοῦρσαν δὲ τῆς Ἰλλυρίδος (a) φθάσας, ἧς ἐπισκοπος ἐτύγχανέ τις Οὐάλης, δεξιῶσεώς τε πολλῆς ἀπολαύει, καὶ τῆς ὑπερορίας ἀνακομίζεται, πρὸς τὸν βασιλέα παραγεγονότως (b) τοῦ Οὐάλεντος σὺν Δομνίνῳ (τῆς Μαρκιανουπόλεως δὲ ἐπίσκοπος οὗτος ἦν) καὶ τὰ κατ' αὐτὸν δεινοπαθῶς ἀναδιδαξάντων (22). Ὁρμησε δὲ ὁ βασιλεὺς εἰς ἑὸν μετὰ τὴν ἀνάκλησιν Εὐνομίῳ ἐλθεῖν· ἀλλ' ὁ Εὐδόξιος τέχναις τὴν θεὰν ἐπέχει. Μετὰ τοῦτο δὲ εἰς Νίκαιαν ἀφικόμενος ἐπίσκοπον αὐτῇ καθιδρῦσαι (ἐτεθνήκει γὰρ Εὐγένιος ὁ ταύτην ἐφορεύων), πρὶν ἢ πέρας ἐπιθεῖναι τῇ βουλῇ, τὸν βίον ἐκλείπει. Καὶ μετὰγεται Δημόφιλος ἀπὸ Βερόλιας ἐν Κωνσταντινουπόλει, Οὐάλεντος τοῦ βασιλέως συνοδικὴν ὑποκριναμένου ψῆφον (23).

B

θ'. Ὅτι, φησὶν, ἐν Βορρισῶ (κώμη δὲ τῆς δευτέρας Καππαδοκίας τὸ χωρίον) πρεσβύτερος Ἀνύσιος ἦκει, υἱὸς μὲν τέσσαρας ἔχων (c), θυγατέρα δὲ μίαν, ἧς Εὐλάμπιος μὲν ἡ ὀνομασία (24), Φιλοστόργιον δὲ ἐγείνατο τὸν ταῦτα γεγραφότα. Ὁ δὲ ταύτης ἀνὴρ, Καρτέριος ἔνομα, τὴν Εὐνομίου δόξαν ἐτίμα. Καὶ πείθει τὴν γυναῖκα πρὸς τὴν αὐτοῦ μετατάξασθαι γνώμην· καὶ γὰρ ἐκ πατρὸς καὶ μητρὸς αὐτῆ τὸ ὁμοῦσιον ἔστεργεν. Ἡ δὲ πεισθεῖσα τοὺς ἀδελφούς συνεφέλκεται, εἶτα κατὰ μέρος καὶ τὸν πατέρα καὶ τοὺς ἄλλους οἰκείους.

ι'. Ὅτι Δημόφιλος, φησὶν, ἐγκαθίσταται τῇ Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ Θεοδώρου μάλιστα τοῦ Ἡρακλείας ἐπισκόπου. Ἐδόκει γὰρ τὸ προνόμιον οὗτος ἔχειν τῆς τοιαύτης ἱερουργικῆς ἐνεργείας. Πολλοὶ δὲ τοῦ παρόντος ὄχλου, ἐν τῇ τοῦ Δημοφίλου καθιδρῦσει, ἀντὶ τοῦ ἄξιος (d), ἀνεσθῶν τὸ ἀνάξιος (e).

ubi agit de electione Athanasii: συνοδικὴν autem ψῆφον ideo vocat, quod in synodo facta fuisset hæc electio. Certe patriarchas in synodo episcoporum electos et ordinatos fuisse, ostendi in libro *tu Observationum ecclesiasticarum*, capite ultimo.

(24) *Ἡς Εὐλάμπιος μὲν ἡ ὀνομασία.* Non dubito quin scribendum sit *Εὐλάμπιον.* Nam feminarum nomina neutro interdum genere efferebantur. Sic Eustochium, et similia prope infinita.

hue tempestate alicubi, et quidem in Cappadocia, presbyteri uxorati fuere, liberosque susceperunt; quod etiam testatur Epiphanius hæresi Catharorum 50, n. 4 (etsi id ipse improbet), et Hieronymus *Epist. ad Demetriadem*; et lib. 1 *adversus Jovinianum.* Gothofred. *in locum.* Poterat tamen Anysius uxorem morte amisisse ante ordines susceptos, quod sæpius factum.

(d) *Ἀντὶ τοῦ ἄξιος.* Solemnis acclamatio in electione episcopi. Vid. Eusebium lib. vi, cap. 29, de electione Fabiani in episcopum Romanum. W. Lowth.

(e) *Ἀνεσθῶν τὸ ἀνάξιος.* Ita milites de Galba in imperatorem electo, clamaverunt *ὄχι ἄξιος.* Plutarchus in *Vita Galbæ.* W. Lowth.

ια'. "Οτι μετὰ Αὐξόνιον Μόδεστος (α) ἑπαρχος κα-
ταστάς, καὶ ἀπεχθῶς, φησὶν, ἔχων πρὸς Εὐνόμιον,
ἐρήμην αὐτοῦ κατεδικάσατο, ὡς τὰς Ἐκκλησίας καὶ
τὰς πόλεις ἐκταράσσοντος, καὶ εἰς Ἀξίαν αὐτὸν φυ-
γαδεύει τὴν νῆσον (25).

ιβ'. "Οτι Μάζακα τὸ πρῶτον (26) ἐκαλεῖτο ἡ Και-
σάρεια, ἀπὸ Μοσὸχ τοῦ Καππαδοκῶν γενάρχου ἐλκυ-
σαμένη τὸ ὄνομα τοῦ χρόνου δὲ πορευομένου, κατὰ
παρέγκλισιν ἤδη Μάζακα προσωνόμασται.

ιγ'. "Οτι περὶ Εὐνομίου, φησὶ, λιπόντος τὴν Κύζι-
κον, οὐδεὶς τῶς ἀντικατέστη ἐπίσκοπος. Δημόφιλος
δὲ, σὺν Δωροθέῳ (27) καὶ τισιν ἄλλοις ἀφικόμενος
ἐγκαταστῆσαι, οὐδὲν περαίνειν ἠδύνατο, διὰ τὸ τοὺς
ἐν αὐτῇ, τὸ κατ' οὐσίαν ὅμοιον ἐκ τῶν Ἐλευσίου δι-
δαγμάτων, τὴν δόξαν κρατύναντας (28), πρᾶσθῦεν
εἰς τὸ ἀμετάθετον. Δημοφίλου δὲ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ
τὴν τῶν Κυζικηνῶν ἀναδεξαμένων πρόκλησιν (29),
καὶ τὸν Ἀέτιον καὶ Εὐνόμιον ἀναθεματισάντων (τοῦτο
γὰρ ἡ πρόκλησις), ἀνόμοιόν τε τὸν Εὐνόμιον (30) δη-
μοσίοις καὶ λόγοις καὶ γράμμασιν ἀνακηρυξάντων,
καὶ τὴν πίστιν αὐτῶν, καὶ δὴ καὶ τοὺς παραδεχομέ-

A 11. *Eunomius Naxum relegatus.* — Post Auxo-
nium Modestus promotus præfectus prætorii, cum
Eunomio infensus esset, ut ait Philostorgius, indi-
cta causa eum damnavit, ut qui Ecclesias ac civi-
tates perturbaret; et in insulam Naxum eum re-
legavit.

12. *Cæsarea olim Mazoca dicta.* — Cæsarea prius
Mazoca nominata est, a Mosoch gentis Cappadocum
principe id nomen trahens; progressu vero tem-
poris per inflexionem Mazaca appellata est.

13. *Cyzicenorum episcopus homousiastes.* — Ex
quo Eunomius Cyzicum reliquerat, nullus adhuc
episcopus, ut scribit Philostorgius, in ejus locum
fuerat subrogatus. Demophilus vero, cum episcopi
ordinandi causa, una cum Dorotheo aliisque Cy-
zicum venisset, nihil perficere potuit, propterea
quod incolæ illius urbis similem secundum sub-
stantiam constantissime profiterentur, ex doctrina
atque institutione Eleusii, qui hanc opinionem con-
firmaverat. Sed cum Demophilus et qui cum illo
erant, Cyzicenorum protestationem admisissent, et
Aetium Eunomiumque anathemate damnassent:

VALESII ANNOTATIONES.

(25) *Εἰς Ἀξίαν... τὴν νῆσον.* In manuscripto co-
dice Samuelis Bocharti scriptum inveni εἰς Νὰ-
ξίαν, corrupte pro Ναξίαν. Sic recentiores videntur
nominasse insulam maris Ægæi, quæ prius Naxus
vocabatur.

(26) *"Οτι Μάζα κατὰ πρῶτον.* Rectius in manu-
scripto codice Samuelis Bocharti scriptum est Μά-
ζακα τὸ πρῶτον ἐκαλεῖτο ἡ Καισάρεια. Idem error
occurrit apud Sozomenum in libro v, cap. 4. Apud
Hieronymum quoque in libro *De scriptoribus eccle-
siasticis* Μάζα dicitur. Sic enim habet vetus Lugdu-
nensis editio, quæ penes me est. *Basilii Cæsareæ
Cappadociæ quæ prius Maza vocabatur, episcopus,*
etc. Videtur tamen in Philostorgio scribendum esse
Μόζοκα τὸ πρῶτον, etc.

(27) *Σὺν Δωροθέῳ.* Hic Dorotheus episcopus erat
Heracleæ in Thracia, qui Demophilum Constantino-
politana episcopum consecravit, ut supra retulit
Philostorgius in cap. 10 hujus libri, ubi Theodo-
rus perperam nominatur. Qui locus Gothofredum
in gravissimum errorem induxit. Putavit enim
Theodorum hunc a quo Demophilus est ordinatus,
et qui postea Antiochenus et Constantinopolitanus
episcopus fuit, eundem esse cum Theodoro illo
Heracleota, Arianorum principe, qui in synodo
Sardicensi condemnatus est, et ejus mentionem
facit Hieronymus inter scriptores ecclesiasticos. D
Atqui Theodorus Heracleotes, ejus meminit He-
ronymus, et qui synodi Sardicensis sententia dam-
natus est, obiit regnante Constantio, circa annum
Christi 358, eique in episcopatu successit Hypa-
tianos, ut notavi ad librum secundum *Historiæ So-
cratis Scholastici* cap. 29. Mortuo demum Hypa-
tiano, principatu Valentis Augusti, successit Doro-
theus, is qui Demophilum Constantinopolitanum
episcopum consecravit. Sic enim eum appellat So-
crates et Sozomenus et Philostorgius infra, in hoc
libro. Sed et ipse Philostorgius, quod non animad-
vertit Gothofredus, Theodorum Heracleotem per-
spicue distinguit a Dorotheo Heracleote; nam in
libro octavo capite 17, enumerans episcopos qui in-

ter Homæusianos celeberrimi exstiterant, primo
quidem loco nominat Theodorum episcopum Hera-
cleæ, et Georgium Laodiceæ. Alios deinde recenset,
qui post illos vixerunt, Eustathium Sebastenum,
Basilium Ancyranum, Macedonium Constantinopo-
litanum, et Eleusium Cyzicenum. Vides Theodorum
hoc loco longe differre a Dorotheo; neque enim Do-
rotheus Eustathium, et Macedonium, atque Eleusium
ætate antecessit.

(28) *Τὴν δόξαν κρατύναντας.* In manuscripto
codice Samuelis Bocharti scriptum inveni κρατύ-
νοντας. Posset etiam scribi κρατύναντας, supplere
Ἐλευσίου. Quam scripturam in interpretatione mea
sum secutus.

(29) *Κυζικηνῶν... πρόκλησιν.* Hunc locum non
intellexit Gothofredus, ut ex interpretatione, et
Annotationibus ejus apparet. Cujus interpretatio-
nem recte Lucas Holstenius correxit, hoc modo:
*Cum igitur Cyzicenorum provocationem Demophilus,
iique qui cum eo erant, admisissent, et Aetium Eu-
nomiumque anathemate perculissent,* etc. Πρόκλη-
σις est provocatio, ut exponitur in glossis Græco-
Latinis. Malim tamen hoc loco vertere, *protestatio-
nem.* Neque enim Cyziceni appellationem tunc ullam
interposuerunt, sed potius obstiterunt Demophilo,
qui episcopum ipsis ordinaturus advenerat, prote-
stati que sunt nunquam se passuros, ut episcopum
ipsis ordinaret, nisi prius Aetium et Eunomium sub
anathemate damnasset. Quam conditionem cum ad-
misisset Demophilus, et Aetio atque Eunomio ana-
thema dixisset, postea episcopum Cyzicenis conse-
cravit eum, quem Cyziceni suffragio suo nomina-
verant.

(30) *Ἀνόμοιόν τε τὸν Εὐνόμιον.* Ferri quidem
potest vulgata scriptura, cum Eunomius ἀνόμοιον,
id est, *dissimilem Patri filium palam asseruerit,*
ejusque sectatores Anomœi sint appellati. Non dis-
plicet tamen conjectura, quam in margine codicis
Bochartiani eadem manu ascriptam inveni ad vocem
ἀνόμοιον, ἴσως ἀνόμιον: est enim elegans parono-
masia, ut Anomius dicatur pro Eunomio.

VARIORUM.

(α) *Μόδεστος.* De hoc Modesto vid. Socr. p. 251, not. a.

id enim erat protestatio; et Eunomium tum orationibus, tum scriptis publice Anomœum appellarent, fidemque eorum et cunctos qui eorum doctrinam amplecterentur, eidem anathemati subiecissent, tandem Cyziceni ordinationem admiserunt, neminem alium ad episcopatum promoveri passi, nisi quem ordinatus est, illico consubstantialem Filium palam

14. *Dorotheus ep. Antioch.* — Mortuo Euzoio Antiochensi episcopo, Dorotheus ex Heraclea Thraciæ in ejus sedem translatus est. Utrumque porro, tam Demophilum, quam Dorotheum perstringit Philostorgius, hunc quidem vanissimum appellans, Demophilum vero miscere omnia et confundere solitum, ac præcipue ecclesiastica dogmata: adeo ut quodam tempore, dum sermonem haberet ad populum Constantinopoli, dixerit corpus Christi permistum divinitati penitus evanuisse, eo modo quo lactis sextarius in universum maris elementum coniectus evanescit. Cæterum Demophilus ortus fuit ex urbe Thessalonica, genere laud ignobili. Idem Ennomianis admodum infensus gravissimis malis eos affecit.

15. *De Valentis successore oracula.* — Valentis temporibus, gentilium oracula iis qui ipsa consulerant, calculos quosdam dederunt certis litteris insignitos. Litteræ inter se junctæ, aliis Theodosium, aliis Theodulum aut Theodorum, sive alium quempiam designare videbantur (33). Nam figuræ litterarum ad δ usque progrediebantur, dæmonibus obliqua, ut solent, responsa dantibus, in perniciem eorum qui fidem illis habent, et ad effugium mali eventus. Unde et Theodorus quidam apud Syros in fraudem inductus, cum tyrannidem invadere cœpisset, statim cum iis qui ipsum secuti fuerant, extinctus est; cum illis vero multos quoque innocentes Valens supplicio affecit, eo quod ipsorum nomina ab his litteris incipiebant.

16. *Valentinianus Sen. obiit, Junior ei succedit.* — Valentinianus imperator moritur, cum annos duodecim imperasset, et Gratianum filium hæredem imperii reliquit. Reliquit etiam duos alios liberos, Gallam scilicet filiam, et Valentinianum Juniorem

Α νους αὐτῶν τὰ μαθήματα, ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἀρὰν ποιησαμένων, ὑφίστανται τὴν χειροτονίαν· οὐχ ἕτερόν τινα ταύτην ἐλθεῖν (31) ἀνασχόμενοι, ἀλλ' ὄν αὐτῶν αἱ ψῆφοι προσέτατον. Ὁ δὲ γε χειροτονηθεὶς, εὐθὺς λαμπρῶς ἐκήρυττε τὸ (32) ὁμοούσιον. ipsorum suffragia prætulissent. Cæterum is qui ordinatus est, illico consubstantialem Filium palam prædicavit.

ιδ'. "Ὅτι τελευτήσαντος Εὐζωίου τοῦ Ἀντιοχείας, ὁ Δωρόθεος (α) ἐξ Ἡρακλείας τῆς Θράκης πρὸς μὲν τὸν ἐκείνου μεθίσταται θρόνον, διασύρει δὲ τὸν τε Δημόφιλον καὶ Δωρόθεον ὁ συγγραφεὺς, τὸν μὲν ἀλαζονέστατον λέγων, τὸν δὲ Δημόφιλον φύρειν τε πάντα καὶ συγγεῖν ἀκρατέστατον, καὶ μάλιστα γὰρ τὰ ἐκκλησιαστικὰ δόγματα· ὥστε ποτὲ καὶ κατὰ Κωνσταντινούπολιν ἐκκλησιάζοντα φάναι, τὸ σῶμα τοῦ Υἱοῦ, ἀνακραθὲν τῇ θεότητι, εἰς τὸ ἀδηλότατον κεχωρηκέναι, ὄν τρόπον καὶ γάλακτος ξέστης τῷ παντὶ τῆς θαλάσσης ἐπιβλήθεις συστήματι. Πατρίς δ' ἦν ἡ Θεσσαλονίκη τῷ Δημοφίλῳ (β), καὶ τὸ ἄλλο γένος οὐκ ἄσημον. Κατὰ δὲ τῶν λεγομένων Εὐνομιανῶν πολὺς ἔρρει ταῖς κακώσεσιν ὁ Δημόφιλος.

ιε'. "Ὅτι, κατὰ τοὺς Οὐάλεντος χρόνους, τῶν Ἑλληνικῶν χρηστηρίων τοῖς προσιοῦσιν ἀνεοίδοντο ψῆφοι κατάστικτοι γράμμασιν. Ἄ συντιθέμενα τοῖς μὲν τὸν Θεοδόσιον ἐδόκει δηλοῦν, τοῖς δὲ τὸν Θεόδουλον, ἢ τὸν Θεόδωρον, ἢ τινὰ ἄλλον παραπλήσιον. Μέχρι γὰρ τοῦ δέλτα τῶν γραμμάτων οἱ τύποι προήγοντο, λοξὰς τῶν δαιμόνων, ὡς εἰώθασιν, ἐπ' ὀλέθρῳ τῶν πειθομένων καὶ ἀναχωρήσει τῆς ἀποτυχίας τὰς ἀναρήσεις ποιουμένων. Διὸ καὶ Θεόδωρος τις παρασυρεὶς τῆ ἀπάτῃ, καὶ τυραννίδος ἐπιβαίνειν ἀρξάμενος, θάπτον σὺν τοῖς ἐπομένοις ἀπόλετο· μεθ' ὧν καὶ τῶν ἀναιτίων οὐκ ὀλίγους (34) δίκας Οὐάλης ἀπήτησεν, ὅτιπερ αὐτοῖς ἡ ἀρχὴ τοῦ ὀνόματος δι' ἐκείνων τῶν γραμμάτων ἀνεγινώσκετο.

ισ'. "Ὅτι Οὐαλεντινιανὸς τελευτᾷ, βασιλεύσας ἔτη δυοκαίδεκα, καὶ κληρονόμον τῆς ἀρχῆς Γρατιανὸν τὸν παῖδα καταλείπει. Κατέλιπε δὲ καὶ ἑτέρους δύο παῖδας, Γάλλαν τε θυγατέρα, καὶ Οὐαλεντινιανὸν, τέτταρά που γεγονότα ἔτη (35), ὄν αὐτίκα ἢ τε μήτηρ

VALESH ANNOTATIONES.

(31) Οὐχ ἕτερόν τινα ταύτην ἐλθεῖν. Deesse videtur præpositio, quæ suppleri potest hoc modo: Οὐχ ἕτερόν τινα πρὸς ταύτην ἐλθεῖν ἀνασχόμενοι.

(32) Λαμπρῶς ἐκήρυττετο. Codex Bocharti auctior hic est et emendatior. Sic enim habet, εὐθὺς ἐκήρυττε τὸ ὁμοούσιον.

(33) Socr. lib. iv, cap. 19; Soz. lib. vi, cap. 35.

(34) Καὶ τῶν ἐναντίων οὐκ ὀλίγους. Non dubito quin scribendum sit hoc loco, τῶν ἀναιτίων. Id est, Una cum illis multos quoque innocentes Valens supplicio affecit. Emendationem nostram confirmat ms. codex Bocharti, in quo scriptum est τῶν ἀναιτίων, prout legendum esse corjeceram.

(a) Ὁ Δωρόθεος. Idem qui Theodorus, inverso nomine promiscue, ut supra, cap. 10, et 13 hujus lib. et apud Socr. lib. iv, cap. 35, et Sozom. lib. vi, cap. 37, in fin., et lib. vii, cap. 14. Mortem Euzoii relet Socrates loc. cit. ann. Chr. 377. *Gothofred.*

(35) Τέτταρά που... ἔτη. In ms. codice Samuelis Bocharti scriptum inveni, τέτταρά που ἔτη, quod licet exiguum sit, haud quaquam tamen negligendum putavi. Cæterum de ætate Valentiniani Junioris, consentit etiam Ammianus Marcellinus in libro tricesimo, sub finem; et Victoris Epitome, et Zosimus ac Zonaras. Natus est igitur Valentinianus Junior anno Christi 371. Cæterum ab hoc Valentiniano Juniore, qui filius fuit majoris Valentiniani, distinguendus est Valentinianus alter, filius Valentis Augusti, ut jam pridem observavi, tum in Annotationibus ad Ammianum Marcellinum, tum in Annotationibus ad Socratem.

VARIORUM.

(b) Πατρίς δὲ ἦν ἡ Θεσσαλονίκη τῷ Δημοφίλῳ. Berræa prope Thessalonicam locus erat aut natalitatis, aut saltem episcopatus Demophili, ut patet ex capp. 8 et 19 hujus lib. De Demophilo vid. plura mox in Fragmento e Suida.

Ἰουστίνα, καὶ ὁ κατὰ Παιονίαν στρατὸς βασιλέα ποιεῖ. **A** Γρατιανὸς μέντοι γε τὴν ἀναγόρευσιν μαθὼν, ὅτι μὴ εἰς γνώμης αὐτοῦ γέγονεν, οὐκ ἐπήνεσεν. Ἀλλὰ καὶ τινὰς τῶν αὐτοῦ νεωτερισάντων (35*) ἐκολάσατο (a). Ὅμως ἔστερξε τὸν ἀδελφὸν ἔχειν βασιλεύοντα (36), καὶ πατρὸς αὐτῷ τάξιν ἀποπληροῦν.

ιζ'. Ὅτι οἱ πέραν τοῦ Ἰστρου Σκύθαι (b), τῶν Οὔννων αὐτοῖς ἐπιστρατευσάντων, ἀνάστατοι γέγονασι, καὶ πρὸς τὴν Ῥωμαίων γῆν πρὸς φιλίαν ἐπεραιώθησαν. Εἰεν δ' ἂν οἱ Οὔννοι, οὓς οἱ παλαιοὶ Νεβροὺς ἐπωνόμαζον, καὶ παρὰ τὰ Ῥιπαῖα κατωκρημένοι ἦρη, ἐξ ὧν ὁ Τάναϊς εἰς τὴν Μαιώτιδα λίμνην κατασυρόμενος τὸ ρεῖθρον ἐκδίδωσιν. Οἱ δὲ γε Σκύθαι μεταναστάντες, ἀπὸ τοῦ μέτριοι τὰ πρῶτα εἶναι τοῖς Ῥωμαίοις, εἰς τὸ ληστεύειν ἐτρέποντο· εἶτα καὶ πόλεμον ἀκήρυκτον εἴλοντο. Οὐάλης δὲ ταῦτα πεπυσμένος, ἐξ Ἀντιοχείας ἀπαίρει. Καὶ κατὰ Κωνσταντινούπολιν γεινῶς ἐπὶ Θράκην ἐλαύνει. Καὶ μάχῃ συμπλακεῖς τοῖς βαρβάροις, καὶ πολλοὺς ἀποβαλὼν, ἀνὰ κράτος φεύγει. Καὶ πάσῃ συσχεθεὶς ἀμηχανίᾳ καὶ ἀπορίᾳ, ἐν τινι τῶν κατὰ ἀγροὺς οἰκημάτων χόρτον φέροντι, σὺν ὀλίγοις τοῖς ἐπομένοισι κατακρύπτει ἑαυτὸν. Οἱ δὲ βάρβαροι καταδιώκοντες, ὡσπερ τὰ ἄλλα τῶν ἐν ποσίν, οὕτω καὶ τὸ οἶκημα πυρὸς δαπάνην ἐτίθεντο, οὐδεμίαν παρὰ τοῦ βασιλέως (37) λαθόντες ὑπόνοιαν. Ἀλλ' ὁ μὲν οὕτως ἠφάνισται, τὸ πλεῖστόν τε καὶ κράτιστον τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς συναποχειράμενος· οἱ δὲ βάρβαροι πᾶσαν ἀδεῶς τὴν Θράκην ἐληίζοντο, Φριτιγέρνους αὐτοῦς ἄγοντος. Ὁ δὲ Γρατιανὸς ἐκόψατο μὲν τὸν θεῖον, ἐθρήνησε δὲ τὴν Ῥωμαίων συμφορὰν· Θεοδοσίον δὲ βασιλέα χειροτονήσας, εἰς τὴν τοῦ θεοῦ βασιλείαν ἀναπέμπει. Ὁ δὲ Θεοδοσίος τὰς Ἰσπανίας μὲν εἶχε πατρίδα, ἃς νῦν Ἰθηρίας καλοῦσι, τοῦ δὲ αὐτῶν ῥέοντος Ἰθηρος καταμοῦ, τὴν προτέραν ἐκνικήσαντος ὀνομασίαν.

ad regendum patrii imperium misit. Hic Theodosius latur; Ibero scilicet fluvio qui per eam fluit, priorem

ιη'. Ὅτι, τελευτήσαντος Θεοδούλου τοῦ ἀπὸ Χαίρετάπων (τῆς Παλαιστίνης δ' οὗτος ἐπεσκόπει), οἱ ἀμφὶ τὸν Εὐνόμιον Καρτέριον αὐτοῦ χειροτονοῦσι. Τοῦ δὲ θάπτον τελειωθέντος, Ἰωάννην ἀντικαθιστῶσι καὶ σὺν αὐτῷ ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως αὐτὸς τε Εὐνόμιος καὶ Ἀρόριανὸς καὶ Εὐφρόνιος ἐπὶ τὴν ἐφάν ἀφικνοῦνται, ὡς ἐκεῖσε τὸν τε Ἰουλιανὸν ἐκ τῆς

VALESII ANNOTATIONES.

(35*) Τινὰς τῶν αὐτοῦ νεωτερισάντων. Gothofredus legisse videtur, τῶν τοῦτο νεωτερισάντων· sic enim vertit: Sed et quosdam, qui id aggressi fuerant, puniuit. Videtur aliquod mendium hic latere, ac fortasse scribendum est, κατ' αὐτοῦ νεωτερισάντων, etc., nisi αὐτοῦ sumatur adverbialiter pro

(a) Τινὰς — ἐκολάσατο. Hoc unus Philostorgius habet. Quare hæc inter alias ejus in Gratianum calumnia censenda est; in quem cæteroquin iniquior fuit ob rationes dictas lib. viii cap. 8, et lib. x, cap. 5. Gothofred. De obitu Valentiniiani Senioris vid. Socr. lib. iv, cap. 31, et Soz. lib. vi, cap. 36. (b) Σκύθαι. De Scythis seu Gothis ab Hunnis de-

quatuor circiter annos natum. Quem illico tum mater Justina, tum exercitus qui in Pannonia erat, imperatorem crearunt. Et Gratianus quidem hanc nuncupationem cum didicisset, eo quod absque consensu ipsius facta fuerat, non probavit. Quosdam etiam qui id tentare ausi fuerant, supplicio affecit. Fratrem nihilominus consortem imperii habere non renuit, et patris erga eum vicem implevit.

17. Valens bello Scythico perit. Theodosius imp.—Scythæ qui trans Istrum positi sunt, ab Hunnis bello appetiti, et sedibus suis expulsi, in Romanorum dilionem specie amicitiae trajecerunt. Porro Hunni iidem videntur esse qui ab antiquis Neuri vocabantur, ad Ripæos montes siti, ex quibus ortus Tanais fluvius, in Mæotidem paludem aquas suas evoluit. Scythæ vero in Romanorum solum transgressi, cum initio moderate se gessissent erga Romanos, tandem ad latrocinandum conversi sunt, ac deinde bellum iis intulerunt, nullo prius misso qui bellum indiceret. Quæ cum accepisset Valens, statim Antiochia digressus est. Cumque venisset Constantinopolim, in Thraciam perrexit. Ubi prælio congressus cum barbaris, multisque suorum amissis, contento cursu fugam arripuit. Ultima tandem necessitate oppressus, et ad inopiam consilii redactus, in agresti quadam casa qua fenum conditum erat, una cum paucis qui ipsum sequebantur, sese occultavit. At barbari qui eum persequabantur, tum obvia quæque, tum tugurium illud incenderunt, nihil penitus de imperatore suspicati. Et Valens quidem hunc in modum sublatus est, numerosissima ac fortissima Romani imperii parte simul amissa; barbari vero universam Thraciam absque ullo deinceps metu pervastarunt, duce Fritigerno. Porro Gratianus patruum quidem suum luxit, et Romanorum calamitatem deflevit; Theodosium vero cum imperatorem renuntiasset patriam habuit Hispaniam, quæ nunc Iberia appellatorem abolente.

18. Eunomiani episcopi. — Mortuo Theodulo Chæretapensi, qui Palæstinæ erat episcopus, Eunomius Carterium in ejus locum ordinavit. Qui cum brevi postea ex hac luce migrasset, Joannes in ejus locum subrogatus est. Cum hoc Joanne idem Eunomius et Arrianus atque Euphronius, relicta Constantinopoli, in Orientem profecti sunt, ut et Julianum ex Cilicia

D illic, id est, in Pannonia.

(36) Ἐχειν βασιλεύοντα. Melius scriberetur ἔχειν συμβασιλεύοντα.

(37) Οὐδεμίαν παρὰ τοῦ βασιλέως. Scribendum est procul dubio οὐδεμίαν περὶ τοῦ βασιλέως λαθόντες ὑπόνοιαν.

VARIORUM.

victis, et ad Romanos confugientibus vid. Socr. lib. iv, cap. 33, 34, Socz. lib. vi, cap. 37; de Valentis adversus eos profectio et interitu, Socr. lib. iv, c. 38; Soz. lib. vi, cap. 39, 40; de Theodosio in consortium imperii a Gratiano ascito Socr. lib. v, cap. 2, Soz. lib. vii, cap. 2.

illuc adducerent, et Theophilum Indum Antiochiæ A
convenirent, et totius Orientis statum ordinarent.

19. *Theodosius, victis barbaris, Homousianos restituit.* — Theodosius imperator juxta urbem Sirmium congressus cum barbaris : eo enim simul atque imperium accepisset, utilitate publica id exigente, profectus fuerat : victis prælio barbaris exinde Constantinopolitanam urbem cum ingenti pompa ingressus est. Et Homousianis quidem Ecclesiarum curam commisit; Arianos vero et Eunomianos urbe expulit. Ex quorum numero fuit etiam Demophilus : qui cum ejectus fuisset, ad civitatem suam Berrœam se contulit. Hypatius quoque Nicæa expulsus, Cyrum Syriæ ex qua erat oriundus se recepit. Sed et Dorotheus Antiochia ejectus, in B
Thraciam unde originem ducebat, demigravit. Alii denique in alia dispersi sunt loca.

EX LIBRO DECIMO HISTORIÆ.

1. *Cleri Antiocheni ad Eunomium legatio.* — Dorotheus quidem, uti supra dictum est, Antiochia est expulsus; presbyteri vero ejusdem urbis Asterius et Crispinus, et reliquus clerus, collecto concilio, cui nonnulli etiam ex vicinis episcopis interfuerunt, ad Eunomium eosque qui cum illo erant miserunt, communionem eorum postulantes. Hi vero per litteras responderunt, non alia conditione sese illos suscepturos esse, quam si damnationis sententiam in Actium ejusque scripta olim latam rescidissent, sed et vitæ eorum emendationem requirebant; quibusdam enim haud puris actibus erant contaminati. At illi, tum quidem conditionem oblatam non admiserunt; postea vero eo usque progressi sunt, ut et Eunomium et eos qui cum illo erant, in Ecclesia proscinderent, μετεωρολέσχας eos vocantes, plerosque desperationis ac vesaniæ, eo quod scilicet hujusmodi conditionem ipsis ferre ausi fuissent.

2. *Arii dogmata.* — Arium impietatis ipsorum antesignanum accusat Philostorgius, quod hujus universi Deum ex multis partibus compositum esse dixerit. Ait enim Arium asseruisse, eum non quantus est comprehendi posse, sed in quantum uniuscujusque vis comprehendere valet; eundem quoque sensisse, Deum neque substantiam esse, neque hypostasin, neque aliud quidquam eorum quæ de illo dicuntur (40); D
sed et Ariminensem synodum et Constantinopolitanam

Κιλικίας ἄξοντες, καὶ Θεόφιλον τὸν Ἰνδὸν ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ καταληψόμενοι, καὶ τὰ τῆς ἄλλης ἐφ᾽ αὐτῶν καταστησόμενοι.

19. Ὅτι Θεοδοσίος ὁ βασιλεὺς κατὰ Σίρμιον τοῖς βαρβάροις συμβαλὼν (α) (ἐκεῖ γὰρ αὐτίκα τοῦ λαβεῖν τὴν ἀρχὴν, τῆς χρείας ἀπαιτούσης, παρεγένετο), καὶ νικήσας μάχην, ἐκεῖθεν λαμπρῶς ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἄνεισι. Καὶ τοῖς μὲν τὸ ὁμοούσιον φρονούσι τῶν ἐκκλησιῶν ἐπιτρέπει τὴν ἐπιμέλειαν. Ἄρειανούς δὲ καὶ Εὐνομιανούς ἀπελαύνει τῆς πόλεως. Ὡν εἷς ἦν καὶ ὁ Δημόφιλος· ἀπελαθεὶς δὲ, τὴν ἑαυτοῦ πόλιν καταλαμβάνει τὴν Βέρροϊαν. Καὶ Ὑπάτιος δὲ τῆς Νικαίας ἀποδιωχθεὶς, πρὸς τὴν γεννησαμένην Κύρον τὴν ἐν Συρίᾳ παραγίνεται. Ἄλλὰ καὶ Δωρόθεος τῆς Ἀντιοχείας ἀπελαθεὶς, τὴν Θράκην, ὅθεν ἐγεγόνει, κατέλαβεν. Καὶ ἄλλοι δὲ ἀλλαχόθι διεσπάρησαν.

EK TΗΣ ΔΕΚΑΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α'. Ὅτι Δωρόθεος μὲν, ὡς ἐρρήθη, τῆς Ἀντιοχείας ἠλάθη· οἱ δὲ ταύτης πρεσβύτεροι Ἀστέριος καὶ Κρισπῖνος, καὶ τὸ ἄλλο πλῆρωμα συνεδριάσαντες, συμπαρόντων αὐτοῖς καὶ τινῶν τῶν περίξ πόλεων ἐπισκόπων, πέμπουσι πρὸς τοὺς ἀμφὶ τὸν Εὐνόμιον, τὴν κοινωνίαν αὐτῶν ἐπιζητοῦντες. Οἱ δὲ ἀνταπιστέλλουσι, μὴ ἄλλως αὐτοὺς παραδέξασθαι, εἰ μὴ τὴν ἐπ' Ἀετίῳ καὶ τοῖς αὐτοῦ συγγράμμασι καταχειροτονίαν ἀποψηφίσωνται· ἐτι δὲ καὶ διακάθαρσιν (38) ἀπῆτουν τοῦ βίου· συνεφύροντο γὰρ καὶ C
τισιν οὐ καθαροῖς διαιτήμασιν. Οἱ δὲ τότε μὲν τὴν πρόκλησιν οὐ προσήκαντο (39)· χρόνῳ δ' ὕστερον καὶ εἰς τὸ κακίξειν ἐπ' ἐκκλησίας τὸν τε Εὐνόμιον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ προεληλύθεισαν, μετεωρολέσχας αὐτοὺς καλοῦντες, καὶ πλήρεις ἀπονοίας καὶ σκαιότητος, ἀνθ' ὧν αὐτοῖς τοιαῦτα προτείνειν ἔγνωσαν.

β'. Ὅτι τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν τῆς ἀσεβείας Ἄρειον ὁ συγγραφεὺς διαβάλλει, ὡς πολυμερῆ καὶ πολυσύνθετον λέγοντα τὸν Θεὸν τῶν ὄλων. Οὐ γὰρ ὅσον ἐστὶν ὁ Θεὸς καταλαμβάνεσθαι, κηρύσσειν, ἀλλ' ὅσον ἢ ἐκάστου δύναμις πρὸς κατάληψιν ἐρῶται· καὶ μήτε δὲ οὐσίαν αὐτὸν εἶναι δογματίζειν, μήτε ὑπόστασιν, μήτε ἄλλο μηδὲν ὧν ὀνομάζεται· καὶ τὴν ἐν Ἀριμίνῳ δὲ σύνοδον καὶ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰ αὐτὰ δοξάζειν, ἥτις τὴν τοῦ Μονογενοῦς γέννησιν

VALESII ANNOTATIONES.

(38) Διακάθαρσιν. In manuscripto codice Bocharti legitur distinctis vocibus, διὰ κάθαρσιν. Unde quis suspicari possit scribendum esse, ἰδίᾳ κάθαρσιν ἀπῆτουν τοῦ βίου.

(39) Τὴν πρόκλησιν οὐ προσήκαντο. Laudo

versionem Gothofredi, qui sic interpretatur hunc locum : *Conditionem non admiserunt.* Vide, si placet, quæ de hac voce notavi ad librum nonum hujus *Historiæ.*

(40) Soz. lib. iv, cap. 24.

VARIORUM.

(α) Κατὰ Σίρμιον τοῖς βαρβάροις συμβαλὼν. Errat hic Philostorgius. Nam Theodosius Sirmii quidem imperator factus fuit, at idem in Macedonia constitutus Thessaloniciæ Gothos devicit. Illud recte Philostorgius cum cæteris, quod Theodosii de Gothis victoriam ad tempus refert, quo jam imperator

reunatus erat. Male enim Theodoritus, qui lib. v, cap. 5, ante ejus imperium id factum memorat. Profligatis barbaris venit Theodosius Constantinopolim, statimque Ecclesias restituit Homousianis, sub finem anni 380, inquit *Jac. Gothofredus in locum.*

ἀγνωστοτάτην πᾶσιν ἀπέφηνε, τῶν γινωμένων μόνην (41) τὴν γινώσιν αὐτῆς περιστείλασα. Αὕτη δ' ἦν ἡ καταδικασαμένη καὶ τὸν Ἀέτιον.

γ'. Ὅτι οἱ ἐξ Ἀρείου τὴν πρὸς τὸν Πατέρα τοῦ Μονογενοῦς ὁμοιότητα εἰς πολλὰς αἱρέσεις διεσχίσαντο. Οἱ μὲν γὰρ κατὰ τὸ προγινώσκειν ἑκάτερον ἔφασαν· οἱ δὲ τὸ τὴν φύσιν Θεός· ἄλλοι δὲ διότι ἐκ μὴ ὄντων ἑκάτερος αὐτῶν πέφυκε δημιουργεῖν. Ἀλλὰ ταῦτα, φησὶ, καὶ διαφέρειν δοκῆ, εἰς ἓν καταλήγει, τὸ δοξάζειν ὁμοούσιον (42) τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ. Τούτους δὲ φησὶ μετὰ τὸ κατατμηθῆναι ταῖς δόξαις, καὶ εἰς πολλὴν ἄλλην ἀσχημοσύνην ἐκδιαιτηθῆναι φησὶ· χρημάτων τε τὰς ἱερωσύνας (α) καὶ διδόντας καὶ λαμβάνοντας, καὶ τὰς ὑπευθύνους καὶ σωματικὰς ἡδονὰς μεταδιώκοντας.

δ'. Ὅτι, φησὶν, οἱ περὶ Εὐνόμιον τοσοῦτον τῶν εἰρημένων αἱρέσεων ἀπεκρίθησαν, ὡς μήτε βάπτισμα αὐτῶν, μήτε χειροτονίαν προσέειπαι. Ἐβάπτισον δὲ οἱ περὶ Εὐνόμιον οὐκ εἰς τρεῖς καταδύσεις, ἀλλ' εἰς μίαν, εἰς τὸν θάνατον, ὡς ἔφασκον, τοῦ Κυρίου βαπτίζοντες· ὃν ἅπαξ μὲν, ἀλλ' οὐχὶ δις ἢ τρις ὑπὲρ ἡμῶν ἀνεδέξατο.

ε'. Ὅτι, φησὶν, ὁ βασιλεὺς Θεοδοσίος Ἀρκάδιον τὸν υἱὸν, νέον ἦντα κομιδῆ, τὸ τῆς βασιλείας ἀξίωμα παρατίθεται (43). Καὶ μετ' οὐ πολὺ Γρατιανὸς (β) ὁ βασιλεὺς περὶ τὰς ἄνω Γαλατίας τῇ τοῦ τυράννου Μαξιμίμου συσκευῆ ἀναιρεῖται. Πολλὰς δὲ καὶ διαβολὰς ὁ συγγραφεὺς κατὰ Γρατιανοῦ ἀναπλάττει, ὡς καὶ τῷ Νέρωνι παρεικάζειν αὐτόν· οὐ γὰρ ἤρεσεν (44) αὐτῷ, ὡς ἔοικε, τῆς ἐκείνου πίστεως τὸ ὀρθόδοξον.

ς'. Ὅτι Θεοδοσίος ὁ βασιλεὺς, εὐρών τινὰς τῶν ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ τὰ Εὐνομίου στέργοντας, τούτους μὲν τοῦ παλατίου ἐλαύνει· τὸν δὲ Εὐνόμιον ἐκ τῆς Καλχιδόνης τὴν ταχίστην τοὺς ἀρπασαμένους ἐκπέμπει (45), καὶ πρὸς τὴν Ἀλμυρίδα (46) φυγάδα

VALESII ANNOTATIONES.

(41) *τῶν γινωμένων μόνην*. Ad hæc verba Lucas Holstenius in suo codice hæc annotarat: legendum τῷ γεννήσαντι μόνη. Sic enim formula Ariminensis apud Theodoretum in *Hist. eccles.* lib. II, cap. 21: Οὐ τὴν γέννησιν οὐδεὶς οἶδε, εἰ μὴ ὁ μόνος ὁ γεννήσας αὐτὸν Πατήρ. Et apud Hieronymum *Contra Luciferianos*: *Cujus nativitatem nullus novit, nisi solus qui eum genuit Pater*. Sed scripturæ huic inhærendo legendum est, τῷ γενναμένῳ μόνη. In ms. Scoriacensi, non τῶν, sed τῷ expresse legitur, *cujus doctissimi viri sententiæ libens subscribo*.

(42) *τὸ δοξάζειν ὁμοούσιον*. Non dubito quin Philostorgius scripserit ὁμοούσιον· neque enim Ariani consubstantialia unquam admiserunt. Porro in hoc capite Gothofredum nihil vidisse, ex ejus annotationibus perspicue apparet.

(43) *Ἀξίωμα παρατίθεται*. Scribendum est procul

A eadem asserere, quæ unigeniti generationem omnibus ignotissimam esse definiivit, ei soli qui generavit, cognitionem ejus generationis attribuens. Hæc est autem ipsa synodus quæ Aetium condemnavit.

3. *Arianorum sectæ*. Ariani similitudinem Unigeniti cum Patre, in varias sententias distraxerunt. Alii enim eam constituerunt in eo, quod uterque præscientiam habeat futurorum; alii in eo, quod uterque natura est Deus; nonnulli vero in eo, quod uterque creare potest ex nihilo. Verum hæc, inquit Philostorgius, licet differre inter se videantur, in unum tamen idemque recidunt, ut scilicet Filium Patri ὁμοούσιον prædicent. Hos porro ait Philostorgius, postquam in varias sententias discissi fuissent, multa quoque alia indecora ac turpia perpetrasse: quippe qui sacerdotia pretio emerint ac vendiderint, et flagitiosas corporis voluptates consecrati sint.

4. *Eunomianorum baptismus*. — Eunomiani, ut scribit Philostorgius, ab hæresibus supra memoratis tantopere abhorruerunt, ut nec baptismum earum, nec ordinationem admitterent. (47) Baptizabant porro Eunomiani, non trina mersione, sed unica, in mortem Domini, sicut aiebant, baptizantes: quam ille semel tantum, non autem bis terve sustinuit pro nobis.

5. *Gratiani cædes*. — Theodosius imperator Arcadium filium suum admodum puerum imperiali dignitate ornavit. Nec multo post Gratianus imperator in Galliis Maximi tyranni fraude perimitur. Multas porro calumnias adversus Gratianum confingit Philostorgius, adeo ut Neroni cum comparet. Neque enim placebat Philostorgio rectæ fidei doctrina, quam Gratianus profitebatur.

6. *Eunomius in varia loca relegatus*. — Theodosius imperator cum quosdam cubicularios suos Eunomii doctrinam sequi deprehendisset, eos quidem palatio ejecit. Ipsum vero Eunomium statim ex Chalcedonensi urbe abripiendum curavit, et Halmyridem

dubio περιτίθεται. Quo modo etiam in margine codicis Bochartiani scriptum inveni eadem manu: ἴσως περιτίθεται.

(44) *Οὐ γὰρ ἤρεσεν*. Holstenius ad latus sui codicis adnotavit: lego ἤρεσεν. In manuscripto autem codice Samuelis Bocharti ita scriptum est in margine; *malim ἤρεσεν*.

(45) *Τοὺς ἀρπασαμένους ἐκπέμπει*. Scribendum est procul dubio ἀρπασομένων. Sed hic solemnissimus est error librorum, ut sciunt qui mss. evolverunt.

(46) *Πρὸς τὴν Ἀλμυρίδα*. Hujus urbis meminit Hierocles in *συνεκδήμῳ*, quem olim manuscriptum vidi in *Bibliotheca* doctissimi viri Jacobi Sirmondi. Ἐπαρχία Σκυθίας ὑφ' ἡγεμόνα πόλις ἰδ'. Τόμις, etc. Ultima urbs nominatur Ἀλμυρίς. Citatur hic Hierocles.

(47) Soz. pag. 252, n. a.

VARIORUM.

(a) *Χρημάτων τε τὰς ἱερωσύνας*. Quod ordinationum nundinationem attinet, jam olim quoque Athanasius id de Arianis prædicavit. *Epistola ad Orthodoxos*; et *Epistola ad solitariam vitam agentes*.

(b) *Ἀρκάδιον — Γρατιανός*. Arcadius renuntiatus est Augustus anno Chr. 383. Soz. pag. 272, n. b. Occisus est Gratianus eodem anno. Soz. pag. 277, n. b.

relegari jussit. (48) Est autem Halmyris locus in Mœsia, ad Danubium situs. Verum Halmyris quidem a barbaris Danubium glacie constrictum transgressis, brevi post capta est; Eunomius vero inle Cæsaream Cappadociae relegatur. Sed cum invisus esset Cæsariensibus, eo quod adversus Basilium ipsorum episcopum libros olim conscripserat, permissum est ei ut in agris suis degeret; qui Dacoroeni vocabantur. Cæterum hoc loco Philostorgius scribit, se viginti annos natum cum venisset Constantinopolim, Eunomium vidisse; eum vero divinis laudibus extollit, et prudentiam ejus et virtutem incomparabilem fuisse affirmans. Sed et oris formam et reliqua corporis membra plena decoris ac venustatis describit; sermones quoque qui ex ejus ore profluebant, margaritis comparat; quamvis paulo post balbum illum fuisse vel invitum fateatur. Nec illum pudet, balbutiem ad summam gratiam atque elegantiam extollere. Ad hæc vitiliginem quæ faciem ejus quasi notis quibusdam ac vibicibus distinxerat, ornamentum quoddam corpori attulisse asserit. Porro, etsi libros ejus omnes divinis efferat laudibus, epistolas tamen reliquis ejusdem operibus multum præstare affirmat.

7. *Galla Aug.* — Mortua Placidia conjuge, Theodosius imperator uxorem duxit Gallam, sororem quidem Valentiniani junioris, filiam vero magni Valentiniani et Justinæ Augustæ (49). Porro hæc Justina Arianam hæresim sequebatur. Ex Galla Theodosius filiam suscepit, nomine Placidiam.

VALESII ANNOTATIONES.

roclis locus a Constantino Porphyrogenito, in libro II *De thematibus*; sed corrupte; nam provincia Mœsia pro Scythia illic scribitur. Ejusdem urbis mentionem facit Stephanus Byzantius: Κορυρίς, inquit, πόλις Αιγύπτου· ὡς Ἀργυρίς, Ἀλμυρίς. Cæterum assentior Morello, qui in Annotationibus ad dictum locum Constantiani Porphyrogeniti, Ἀλμυρίδα eandem esse dicit cum Salmuride, cuius mentio fit in *Itinerario Antonini*. Certe ut Latini Saxantapristin dicunt, quam Græci Ἐξνταπρίστιν, et Salmidessum pro Ἀλμυδέσσῳ· sic etiam Salmuridem dixere, quam Græci Ἀλμυρίδα. Solent enim Latinis ponere pro aspiratione in nominibus quæ sunt Græcæ originis, quod multis exemplis demonstrari potest. Neminem porro turbare debet, quod Philostorgius Salmuridem Mœsiæ attribuit, quam Hierocles ponit in Scythia. Id enim factum est ob viciniam harum provinciarum.

(48) Socr. lib. v, cap. 20; Soz. vii, cap. 17.

(49) Theodorit. lib. v, c. 19.

(50) *Δαχοροηνοί*. In manuscripto exemplari Samuelis Bocharti scriptum est *Δαχοροηνοί*. Apud Nicephorum vero *Δαχορηνοί*. Cæterum non assentior Gothofredo, qui in Annotationibus ad hunc locum scribit Philostorgium, dum Constantinopolim proficisceretur, vidisse Eunomium in agro Dacoreno, juxta Cæsaream Cappadociae. Atqui non hoc dicit Philostorgius; sed se annum agentem vicesimum, cum venisset Constantinopolim, vidisse Eunomium, in supra dicta scilicet urbe Constantinopoli; nam cum Salmuridem urbem cepissent barbari, illic extractus Eunomius, per Constantinopolim transit, ut Cæsaream in exilium duceretur. Illic ergo Eunomius dum transiret, videri potuit a Philostorgio.

(51) Οὐδὲ τὴν τραυλότητα ἀπαισχυθηεις. In

Α ποιεῖν ἐγκαλεῦσται. Τὸ δὲ χωρίον τῆς ἐν Εὐρώπῃ Μυσίας ἐστίν, ἐν χώρᾳ τοῦ Ἰστροῦ διακείμενον. Ἄλλ' ἢ μὲν Ἀλμυρίς, κρυσταλλωθέντος τοῦ Ἰστροῦ, ὑπὸ τῶν διαβάντων αὐτὸν βαρβάρων ἀλίσκεται· ὁ δὲ Εὐνόμιος ἐκεῖθεν εἰς Καισάρειαν τῆς Καππαδοκίας ὑπερορίζεται. Μισητὸς ὢν τοῖς ἐκεῖσε, διότι λόγους κατὰ Βασιλείου τοῦ ταύτης ἐπισκόπου συνετάξατο. Ἐκεῖθεν δὲ εἰς τοὺς ἑαυτοῦ διάγειν ἀγροὺς ἀφείθη· Δαχοροηνοί (50) δὲ τοῖς ἀγροῖς τὸ ὄνομα. Ἐνταῦθα δὲ αὐτὸν φησι καὶ Φιλοστόργιος εἰκοστὸν ἔτος ἄγων, ἐν Κωνσταντινουπόλει παραγεγονῶς, θεάσασθαι, ὑπερβειάζων τὸν Εὐνόμιον· τὴν τε σύνεσιν λέγων αὐτὸν εἶναι καὶ τὴν ἀρετὴν ἀπαράβλητον. Ἀλλὰ καὶ τοῦ προσώπου τὴ σχῆμα καὶ τὰ μέρη εἰς τὸ εὐπρεπέστατον τοῖς λόγοις ἐξωραΐζει· καὶ τοὺς ἐκ τοῦ στόματος λόγους μαργαρίσιν ἐοικέναι· καίτοι προῶν τραυλὴν αὐτοῦ τὴν γλῶτταν καὶ μὴ θέλων συνομολογεῖ. Οὐδὲ τὴν τραυλότητα ἀπαισχυθηεις (51) εἰς πολλὴν ἀποστεμνύειν γλαφυρότητα. Ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀλφούς (52) οἱ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ κατεμάστιζόν τε καὶ κατέστιζον, κόσμον ἐμποιεῖν τῷ σωματι διατίθεται. Τοὺς δὲ λόγους αὐτοῦ πάντας ἀποθειάζων, διαφέρειν τῶν ἄλλων ἐπὶ μᾶλλον λέγει τὰς ἐπιστολάς.

ζ. Ὅτι Πλακιδίας (53) ἀποθειούσης, ὁ βασιλεὺς Θεοδόσιος ὁ ταύτης ἀνὴρ Γάλλαν ἄγειται γυναῖκα, ἀδελφὴν μὲν τοῦ νεωτέρου Οὐαλεντινιανοῦ τοῦ βασιλέως, θυγατέρα δὲ τοῦ μεγάλου, τὴν αὐτῷ Ἰουστῖνα ἐγείνατο. Αὕτη δὲ τὰ Ἀρείου ἔστεργεν. Ἐξ αὐτῆς δὲ τῷ Θεοδοσίῳ καὶ ἡ θυγάτηρ Πλακιδία τίχεται.

C ms. codice Samuelis Bocharti scriptum inveni, ἐπαισχυθηεις, longe rectius, meo quidem iudicio. Porro interpretationem Gothofredi Holstenius in suo codice ita correxit: *Neque balbutiem eam sermonis elegantia cohonestare eum pudeat.*

(52) Ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀλφούς. Eunomium leprosum fuisse, his verbis indicat Philostorgius. Ἀλφός enim lepram significat, ut docet Auctor Etymologici, in voce ἀλφός. Certe Rufinus Eunomium leprosum fuisse diserte testatur in libro decimo cap. 25: *Vir corpore et anima leprosus, et interiori exteriorisque morbo regio corruptus.* Idem quoque de Eunomio scribit Gregorius Nyssenus in libro I, contra Eunomium, pagina 307 his verbis: Ὁ εἰσδύων εἰς τὰς οἰκίας αὐτόκλητος, οὐδὲ τὴν ἐκ τοῦ πάθους ἀηδίαν τῇ καθ' ἑαυτὴν διαγωγῇ περιστέλλων, οὐδὲ τὴν φυσικὴν τῶν ὑγιαίνοντων πρὸς τοὺς τοιαύτους ἀποστροφὴν λογίζομενος. Et hæc quidem de Eunomii lepra jam dudum a me observata sunt in Annotationibus Eusebianis. Nunc ad vocem ἀλφούς redeamus, quam Latini fere vitiliginem interpretantur. Glossæ veteres vituliginem vocant; sic enim habent. Vituligo ἀλφός, ἀλωπεκία. Inquirendum itaque est, utrum vituligo rectius scribatur, quam vitiligo. Neque enim vitiligo formari potest a vitio. An igitur vituligo dicta esse videtur a vitulis, eo quod leprosi vitulinae carnis albedinem referant? Certe ut Ophiasis, Alopecia, et Elephantiasis, quæ sunt leprarum species, ab animalibus nominatae sunt, ita et vituligo nominari potuit a vitulis.

(53) Ὅτι Πλακιδίας. Scribendum est procul dubio, Πλακίλλας, vel potius Φλακίλλας. Sic enim dicta est uxor Theodosii, ut docent nummi veteres, et Greg. Nyssenus.

η'. "Οτι Θεοδοσίος κατὰ Θεσσαλονίκην τῷ Οὐαλεντινιανῷ συναφθεῖς, στρατεύει κατὰ Μαξίμου τοῦ τυράννου. Καὶ γὰρ ὁ τύραννος, τὴν Γρατιανοῦ κατέχων ἀρχὴν, διανοεῖτο προσλαβεῖν καὶ τὴν Οὐαλεντινιανοῦ. Ἐκπέμπουσι δὲ οἱ βασιλεῖς κατ' αὐτοῦ Τιμάσιον, καὶ Ῥυχόμεριν, καὶ Πρόμοτον, καὶ Ἀρβογάστην, τοὺς στρατηγούς. Οἱ δὲ παραστάντες αὐτὸν ἐξαπινάτως (54) τοῦ τε θρόνου κατασπῶσι, καὶ τῶν τῆς βασιλείας ἐπιστῆμων ἀποδύουσι, καὶ τοῖς βασιλεῦσι κατὰ ἰδιώτην προσάγουσι· κἀνταῦθα Μάξιμος τῆς κεφαλῆς ἀποτέμενεται, τυραννήσας πέντε τὰ σύμπαντα ἔτη.

θ'. "Οτι μετὰ τὴν κατὰ Μαξίμου νίκην, καὶ τὴν ἐπὶ Ῥώμην ἐπάνοδον (a), ἐξελαύνειν αὐτῆς μέλλοντος τοῦ βασιλέως, ἀστὴρ κατὰ τὸν οὐρανὸν ὤφθη παράδοξος καὶ ἀήθης· μεγάλων δὲ ἄρα κακῶν ἄγγελος τῇ οἰκουμένῃ γενήσεσθαι ἔμελλεν. Ἐξέλαμψε δὲ πρῶτον κατὰ μέσας νύκτας πλησίον τοῦ ἑωσφόρου, κατ' αὐτὸν δὴ τὸν καλούμενον Ζωδιακὸν κύκλον, μέγας δὲ καὶ ἐκφεγγῆς ταῖς μαρμαρυγαῖς, οὐ πολλῶ τοῦ ἑωσφόρου λειπόμενος. Ἐπειτα συνδρομῇ πανταχόθεν ἀστέρων ἐπ' αὐτὸν ἀθροιζομένων ἐγίνετο· εἰκάσαις ἂν σμήνῃ (55) μελιττῶν παρὰ τὸν ἠγούμενον σφαιρουμένων τὸ θέαμα· κἀντεῦθεν οἶονεῖ τῆς πρὸς ἀλλήλους συνελίψεως (56) βιασαμένης, τὸ τῶν ἀπάντων φῶς εἰς μίαν τινὰ συγκραθὲν ἀνέλαμπε φλόγα. Καὶ μαχαίρας ἀντικρυς ἀμφήκους (57) μεγάλης καὶ φοβερᾶς ἀπετέλεσαν εἶδος, πληκτικῆς ἐξαυγαζομένης, τῶν μὲν ἄλλων ἀπάντων ἀστέρων εἰς τοῦτο μεταπεσόντων, τῆς θεᾶς ἑνὸς δὲ καὶ μόνου τοῦ πρώτου θεωρηθέντος, ἐν τάξει ῥίζης τινὸς ἢ λαβῆς (b) τῷ παντὶ σχήματι ὑποφαινομένου, καὶ οἶον τὸ πᾶν τοῦ δειχθέντος ἀστέρως ἀποτίκτοντος σέλας· ὡς ἂν ἐκ λύχνου τινὸς θρυαλλίδος τῆς φλογὸς πρὸς ὕψος ἐξαιρομένης· τὸ μὲν φανὲν οὕτω παράδοξον παρεῖχε τὴν θέαν. Καὶ ἡ κίνησις δὲ πρὸς πάντα παρήλλαττεν ἀστέρως δρόμον· τὴν γὰρ ἀρχὴν ὅθεν εἴρηται φανῆναι, καὶ τῆς κινήσεως ποιησάμενος, συνανίσχετο μὲν τὰ πρῶτα τῷ ἑωσφόρῳ, καὶ συγκατεδύετο. Ἐπειτα δὲ, κατ' ὀλίγον διστάμενος, ἐπὶ τὰς ἄρκτους ἀνήει σχολῇ τε καὶ βᾶδην κινούμενος, καὶ ἐγκαρσίως, ὡς ἐπ' ἀριστερᾶς πρὸς

8. *Maximus tyrannus.* — Theodosius apud Thessalonicam copiis suis cum Valentiniano conjunctis, contra Maximum tyrannum profectus est. Maximus enim cum Gratiani imperium occupasset, Valentiniani quoque ditionem sibi adjungere conabatur. (58) Mittunt igitur imperatores contra tyrannum, magistros militum Timasium et Richomerem; Promotum item et Arbogastem. Qui cum ex improvise supervenissent, cum repente ex solio deturbant, et imperii insignibus exuunt, ac privato habitu indutum imperatoribus obtulerunt; tunc Maximus capite truncatus est, cum per annos quinque tyrannidem exercuisset.

9. *Sidus novum.* — Post victoriam de Maximo relatam, et post adventum Theodosii in urbem Romanam, cum imperator illinc digressurus esset, sidus quoddam novum atque inusitatum in cœlo visum est: quod quidem maximas calamitates orbi terrarum nuntiabat. Apparuit vero primum media nocte, juxta luciferum, in ipso circulo qui Zodiacus dicitur; magnum porro erat ac splendidum id sidus, nec multo inferius lucifero. Postea vero concursus astrorum undique ad illud factus est: instar apum examinis quæ circa regem suum in orbem densantur; exinde, veluti mutua collisione cogente, omnium astrorum lux in unam flammam commista effulsit, et ancipitis gladii, magni ac terribilis figuram expressit. Et ex aliis quidem sideribus quæ in illud astrum conflata erant, lux emicans, ensis speciem præferebat; unus vero ille qui primus apparuerat, instar capuli supradictæ figuræ videbatur, aut instar radicis ejusdam quæ universam apparentis astri lucem ex se gignebat; flamma, velut ex ellychnio ejusdam lucernæ, sursum provolante: et astrum quidem quod tunc apparuit, adeo novum atque admirabile spectaculum præbuit. Motus vero a reliquo stellarum cursu longe diversus fuit; nam cum inde unde diximus, apparere ac moveri cœpisset, initio quidem oriebatur et occidebat una cum lucifero. Postea vero paulatim recedens, ad septentrionem ascendebat, sensim ac lente progrediens, et oblique tanquam ad lævam, respectu quidem intuentium.

VALESI ANNOTATIONES.

(54) *Παραστάντες αὐτὸν ἐξαπινάωσαν.* Rectius in manuscriptis codicibus scribitur ἐξαπινάτως. Sed præterea corrigendus videtur locus hoc modo, οἱ δὲ ἐπιστάντες αὐτῷ ἐξαπινάτως, etc. Καὶ τῶν τῆς βασιλείας παρασῆμων ἀποδύουσι.

(55) *Εἰκάσαις ἂν σμήνῃ.* Rectius in manuscriptis codicibus Scoriacensi et Bochartiano scribitur, εἰκάσαις, sed et σμήνῃ scribendum est pro σμήνῃ, et περὶ τὸν ἠγούμενον, non παρὰ, ut edidit Gothofredus.

(56) *Συνελίψεως.* Holstenius ad latus sui cod. annotavit legendum esse συνθλίψεως, quomodo

etiam in margine codicis Bochartiani adnotatum inveni.

(57) *Καὶ μαχαίρας ἀντικρυς ἀμφήκας.* Jam pridem conjeceram scribendum esse ἀμφήκους. Postea vero manuscriptum Bocharti codicem nactus, ita prorsus in eo scriptum inveni, uti conjeceram. Est autem ἀμφήκης μάχαιρα, ἢ ἐκατέρωθεν ἠκονημένη, id est, *utrinque acuta*, ut exposuit Suidas in voce ἀμφήκης. At Lucas Holstenius ad latus sui codicis emendat ἀμφήκος ex codice Scoriacensi, ut opinor. Verum hæc scriptura tolerari non potest.

(58) Theodorit. lib. v, cap. 12, 15.

VARIORUM

(a) *Τὴν ἐπὶ Ῥώμην ἐπάνοδον.* De hoc Theodosii adventu in urbem Romanam vid. Soer. lib. v, cap. 14; Soz. lib. vii, cap. 14. De sidere novo, Philostorg. infra, cap. 11, et lib. ii, cap. 7. Id ad consulatum Timasii et Promoti (qui fuit annus Chr. 389) refe-

runt Marcellinus in *Chronico*, *Fasti Idaciani*, et *Chronicon Alexandrinum*. Gothofred.

(b) *Ἡ λαβῆς.* Legendum videtur ἢ λαβῆος, W. Lowth.

proprium cursum instituens; communem vero circuitionem eandem habuit quam reliquæ stellæ juxta quas ambulabat. Cæterum cum proprium cursum quadraginta dierum spatio complevisset, in mediam majorem ursam se conjecit; et in ipso ejus meditullio postremum visus, ibidem exstinctum est. Neque vero hoc solum, sed multa quoque alia admiranda de hoc sidere gladii speciem referente scribit Philostorgius.

10. Ait Philostorgius, se quoque contra Porphyrium scripsisse pro Christianis.

11. *Homines portentosi.* — Eodem tempore quo sidus illud ensiferum apparuit, visa sunt etiam duo corpora humana, alterum quidem in Syria, humanæ staturæ proceritatem multum excedens; alterum vero in Ægypto incredibilis brevitatis. Syrus quidem statura erat quinque cubitorum altitudinis, adjecto insuper palmo, quamvis pedes reliquæ totius corporis proceritati minime responderent; sed introrsum retorti varique essent: nomen huic erat Antonio. Ægyptius vero in tantam contractus erat brevitatem, ut inclusas in caveis perdices non invenuste imitaretur, utque perdices cum illo ad rixam usque colluderent. Quod vero admirabilius est, inerat ei prudentia, brevitatem corporis nullatenus imminuta; nam neque voce erat rudi, et sermones vim intelligendi qua præstabat, satis declarabant. Uterque porro eorum hominum vixit temporibus Philostorgii, nec ita cito ex hac luce migravit. Nam procerus quidem ille, post annum ætatis quintum ac vicesimum abiit e vita, minimus alter, ab hoc vitæ spatio non multum abfuit. Multa quoque alia prodigia hoc loco refert Philostorgius, quæ vel iisdem temporibus quibus supra memorata prodigia, vel superiori memoria accidere.

12. *Eudoxius jejunator.* — (59) Jejunium quartæ et sextæ feriæ, non in sola carniæ abstinentia positum esse ait Philostorgius, sed canonibus definitum esse, ne quidquam omnino cibi ad vesperam usque sumatur. Nam de Eudoxio quodam ejusdem hæresis sectatore, qui gradu quidem presbyter erat, orbatus autem genitalibus, ita scribit: adeo autem jejunandi studiosus fuit, ut toto vitæ tempore non modo eos dies qui ex præcepto memoriam passionis Dominicæ servant. . . .

VALESHI ANNOTATIONES.

(59) Soer. pag. 295, n. b.

(60) *Παρά του ξιφοειδους διεισιν αστέρος.* Scribendum est procul dubio περί του, quod miror ab Holstenio animadversum non fuisse. Διεισιν positum est pro διέξεισιν.

(61) *Ἄλλ' εἶσω καὶ πρὸς τὸ βλ...* Hunc locum ex manuscriptis codicibus Scoriacensi et Bochartiano supplevimus hoc modo: πρὸς τὸ βλαισὸν ὑποκαμπτομένων. Glossæ veteres Græco-Latinæ hanc vocem ita interpretantur, βλαισῆπος, scaurus. In aliis glossis Latino-Græcis valgus exponitur βλαισός.

(62) *Μηδ' ἀχαρίστους.* In manuscripto codice Samuelis Bocharti, ad marginem ascriptum est eadem manu, ἴσως ἀχαρίστως. Ita quoque Holstenius legendum esse adnotavit ad latus sui codicis.

Α τοὺς θεωμένους εἰπεῖν, τὴν ἰδίαν πορείαν ποιούμενος τὴν μέντοιγε κοινὴν περίοδον τὴν αὐτὴν εἶχε τοῖς ἄλλοις καθ' οὓς ἂν γίνοιτο πορευόμενος. Ἐπὶ τεσσαράκοντα δὲ ἡμέρας τῆς ἰδίας αὐτοῦ πορείας ἐπιτελούμενης, εἰς μέσην τὴν μεγάλην ἄρκτον ἐνέβαλε, κἀν τῷ μεσαιτάτῳ αὐτῆς τὰ τελευταῖα φανεῖς αὐτοῦ ποῦ ἀπέσθη. Οὐ ταῦτα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄλλα πολλὰ παράδοξα περὶ τοῦ ξιφοειδοῦς τούτου διείσιν ἀστέρως (60).

ι'. Ὅτι κατὰ Πορφυρίου φησὶ καὶ οὗτος ὁ συγγραφεὺς ὑπὲρ Χριστιανῶν ἀγῶνας καταθέσθαι.

ια'. Ὅτι καθ' οὓς χρόνους ὁ μαχαιροφόρος ἀστὴρ ἐφάνη, καὶ σώματα ἀνθρώπων ὤφθη δύο· ἐν μὲν ἐν τῇ Συρίᾳ, τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν εἰς μέγεθος ἐκβαῖνον· θάτερον δὲ ἐν Αἰγύπτῳ, εἰς ἄπιστον βραχύτητα καταλήγον. Ὁ μὲν οὖν Σύρος πεντάπηχυς ἦν τὸ μέγεθος καὶ σπιθαμὴν ἔφερε προσθήκην, καίτοι τῶν ποδῶν αὐτοῦ πρὸς τὸ ἄλλο τοῦ σώματος μὴ συνομολογούντων τὸ ὕψος· ἀλλ' εἶσω καὶ πρὸς τὸ βλαισὸν (61) ὑποκαμπτομένων· Ἀντώνιος ἦν τῷ ἀνθρώπῳ τὸ ὄνομα. Ὁ δὲ Αἰγύπτιος οὕτω κατεβραχύνετο, ὥστε μηδ' ἀχαρίστως (62) τοὺς ἐν τοῖς κλυθοῖς πέρδικας ἐκμιμῆσθαι, καὶ συναθύρειν αὐτῷ πρὸς ἔριν ἐκείνους. Τὸ δὲ παραδοξότερον, ὅτι καὶ ἡ φρόνησις ἐντὶν τῷ ἀνθρώπῳ, οὐδὲν ὑπὸ τῆς βραχύτητος καταβλαπτομένη· καὶ γὰρ καὶ τὸ φθέγμα οὐκ ἄμουσος ἦν, καὶ οἱ λόγοι τοῦ νοῦ παρεῖχον ὁρᾶσθαι τὴν γεννηϊότητα. Ἐκάτερος δὲ τῶν εἰρημένων τοῖς τοῦ συγγραφέως χρόνοις ἐνήχμασε, καὶ οὐ θᾶπτον μετῆλθε τὸν βίον. Ὁ μὲν γὰρ μέγιστος τὰ εἴκοσι πέντε διεξῶν ἔτη ἀπέβίω· ὁ δ' ἐλάχιστος οὐκ ὀλίγῳ καὶ τούτων λειπόμενος. Πολλὰ δὲ καὶ ἕτερα τέρατα, τὰ μὲν τοῖς εἰρημένοις ὁμόχρονα, τὰ δὲ καὶ προγεγενημένα, ταῖς ἱστορίαις αὐτοῦ καταστρώνουσιν.

ιβ'. Ὅτι τῆς τετράδος καὶ παρασκευῆς τὴν νηστεῖαν ὁ Φιλοστόργιος φησὶν οὐκ ἐν μόνῃ τῶν κρεῶν ἀποχῆν περιορίζεσθαι, ἀλλὰ καὶ τὸ μηδὲ τροφῆς ὅλως ἄπτεσθαι μέχρι τῆς ἑσπέρας, κανονίζεσθαι. Λέγει γὰρ περὶ τίνος Εὐδοξίου, συναιρεσιώτου μὲν, πρεσβυτέρου δὲ τὴν τάξιν, ἐψιλωμένου δὲ τῶν διῶν (63) ἢ διαδοχῆ τοῦ γένους, τοιάδε· Νηστευτικός τε οὕτως ἦν, ὡς καὶ παρ' ὄλον μὲν τὸν χρόνον μὴ μόνον τὰς κατὰ διάταξιν τὴν μνήμην τοῦ Κυριακοῦ πάθους φερούσας (64). . . .

D (63) *Ἐψιλωμένου δὲ τῶν διῶν.* Hunc locum ex manuscriptis codicibus emendavi, hoc modo: Τῶν διῶν ἢ διαδοχῆ τοῦ γένους· id est, qui orbatus erat iis corporis partibus, quibus liberi procreantur. Quibus verbis spadus, sive eunuchus designatur. Minor tamen Lucam Holstenium hæc verba non intellexisse. Sic enim ille hunc locum interpretatus est: *Orbatus cognatis, et successionem generis.*

(64) *Τοῦ Κυριακοῦ πάθους φερούσας.* Post hæc verba in ms. eod. Scoriacensi lacuna est, et notatur deesse quatuor folia, λείπει τέτταρα φύλλα, ut testatur Lucas Holstenius. In exemplari autem Samuelis Bocharti notatur ad marginem, deesse hic ultra dimidiam paginam, quæ nostri codicis tres fere pagellas continet, in qua erat undecimi libri principium.

ΕΚ ΤΗΣ ΕΝΔΕΚΑΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

Λείπει ἡ ἀρχή.

.....
 ἄρκτων καὶ λεόντων χρῆσασθαι. Αὐτοῦ τε τοῦ ζῆν
 καὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τῶν ἐπὶ τοῖς θηρίοις ἄθλων, εἰ-
 κοστὸν ἀπὸ γενέσεως διανύων ἔτος, ἀπεφθάρη. Ἦν
 δὲ καὶ τὸν θυμὸν ἀκράτωρ, ὃ καὶ μάλιστα τοῦ ζῆν
 αὐτὸν ἐξεδίσκευεν. Διαλεγόμενος γάρ ποτε κατὰ τὸ
 παλάτιον τῷ Ἀρβαγάστῃ, ἐπέπερ αὐτὸν οἱ λόγοι
 πρὸς ὀργὴν ἀνέσειον, ξίφος ὤρμησε κατὰ στρατηγοῦ
 σπάσασθαι· κωλυθεὶς δὲ (ὃ γὰρ δορυφόρος ἐπέσχευεν,
 οὗ τὸ ξίφος ἔλκειν ἐπεβάλλετο [65]), κατὰ τὸ παρὸν λό-
 γοις μὲν ἐπειρᾶτο τῆς ὑπονοίας τὸν Ἀρβαγάστην ἀπ-
 ἄγειν. Ὁ δὲ διὰ τῶν λόγων τὴν ὑπόνοιαν αὐτοῦ μᾶλλον B
 εὔρεν εἰς ἀκρίθειαν μεθισταμένην γνώσεως. Καὶ γὰρ
 ἐπερωτήσαντι τῆς τοσαύτης ὀρμῆς τὴν αἰτίαν, ἑαυτὸν
 διακρήσασθαι Οὐαλεντινιανὸς ὑπεκρίνατο (66), διότι
 βασιλεύων οὐδὲν ἄν βούλοιο πράττει. Ὁ δὲ Ἀρβα-
 γάστῃς οὐδὲν πλέον τότε πολυπραγμονήσας. Ὑστερον
 ἐν Βιέννῃ τῆς Γαλλίας ἠρισθηκότα τὸν βασιλέα, καὶ
 μεσοῦσης ἡμέρας κατὰ τὰ ἔρημα τῶν βασιλείων, ἐπὶ
 τὸν ποταμὸν τὸ χεῖλος (67) οἷς ἐματαιοσπούδει κα-
 λινδούμενον θεασάμενος, πέμπει τινὰς κατ' αὐτοῦ
 τῶν ὑπασπιστῶν. Οἱ δὲ τὸν δελταῖον χειρῶν ἰσχύϊ καὶ
 γνώμῃς ἀποπνίγουσιν ἀγριότησιν, οὐδὲ τῶν ὑπηρε-
 τουμένων τῷ βασιλεῖ τινος παρόντος. Ὁ γὰρ καιρὸς
 αὐτοῦς ἀριστᾶν μετεπέμπετο. Οἱ μέντοι γε τοῦτον
 ἀποπνίξαντες, ἵνα μὴ τὸ παρατυχῆ πρὸς ζήτησίν
 τινες χωρήσωσι τῶν ἐργασαμένων, τὸ ἡμιτύθειον αὐ- C
 τοῦ τῷ τραχήλῳ βρόχου τρόπον περιελίξαντες ἀναρ-
 τῶσιν, ὡς δι' αὐτοῦ γε τῆ οἰκεῖα γνώμῃ ἀπαγξα-
 μένου.

β'. Ὅτι Ἀρβαγάστῃς τὸν Οὐαλεντινιανὸν ἀνελὼν,
 ἐπεὶ τὸ γένος αὐτὸν βασιλεύειν ἀπεκώλυσε (68)
 (βάρβαρος γὰρ ἦν αὐτὸν ὁ φυσάμενος), Εὐγένιον
 τινα, μάλισταρον τὴν ἀσίαν, Ἑλληνα δὲ τὸ σέβας,
 βασιλέα Ῥωμαίων καθίστησι. Μαθὼν δὲ ταῦτα Θεο-
 δόσιος θατέρῳ μὲν τῶν παίδων Ὀνωρίῳ τὸν βασιλεῖον
 παρατίθησι στέφανον (69)· ἐν ὄλῳ δὲ τῷ χειμῶνι τὰ

VALESII ANNOTATIONES.

(65) Τὸ ξίφος ἔλκειν ἐπεβάλλετο. Rectius in Ni- D
 cephoro scribitur ἐπεβάλλετο. Paulo post, ubi legi-
 tur, τῆς ἐπινοίας τὸν Ἀρβαγάστην ἀπᾶγειν, in ms.
 codice Bocharti ascriptum est ad marginem, ἴσως
 ὑπονοίας.

(66) Οὐαλεντινιανὸς ὑπεκρίνατο. Procul dubio
 scribendum est ἀπεκρίνατο, ut legitur apud Nice-
 phorum in lib. xii. Et paulo post, ubi excusum
 erat, διότι βασιλεύς, etc., emendavi διότι βασι-
 λεύων, etc., ut scriptum est in codice Bochartiano,
 et apud Nicephorum.

(67) Τὸ χεῖλος. Hujus loci sensus admodum ob-
 scurus est. Nicephorus quidem in libro xii, cap. 28,
 hunc Philostorgii locum ita interpolavit, Περὶ τὸ
 τοῦ ποταμοῦ χεῖλος μεσοῦσης ἡμέρας παιγνίοις τισὶ
 σχολάζοντα, etc. Id est, ut vertit Langus, Cum eum
 pransum in abditiore regiæ loco ad fluminis ripam
 meridiano tempore ludicro cuidam vacantem vidis-
 set, etc. Verum Philostorgii verba aliud sonant. Non
 enim dicit Philostorgius, περὶ τὸ τοῦ ποταμοῦ χεῖ-

EX LIBRO UNDECIMO HISTORIÆ.

Deest initium.

..... Valentiniani jun. cædes.—
 ursis ac leonibus uteretur: annum ætatis agens
 vicesimum, vita simul atque imperio et ferarum
 venationibus privatus est. Porro iracundiæ erat
 immodicæ, idque præcipue causam ei mortis præ-
 buit. Nam cum aliquando in palatio cum Arbogaste
 colloqueretur, verbisque illius ad iram excitatus
 esset, adversus magistrum militum gladium strin-
 gere aggressus est; prohibitus vero, nam satelles
 cujus gladium extrahere conatus fuerat, eum re-
 pressit, tum quidem Arbogastem ab ea suspitione
 remove verbis conatus est. Verum ille ex verbis
 principis consilium ipsius certius deprehendit, in
 apertam lucem prolatum. Interroganti enim quæ-
 nam fuisset tanti impetus causa, respondit Valen-
 tinianus, manus sibi metipsi illaturum se esse,
 propterea quod imperator cum esset, nihil eorum
 quæ volebat, agere sineretur. Arbogastes vero, tum
 quidem nihil amplius curiose percontatus est.
 Postea vero Viennæ in Gallia cum eum pransum,
 et meridiano tempore in deserto quodam palatii
 loco cum quibusdam scurris labra in fluvium mer-
 gentem vidisset, satellites quosdam in eum misit.
 Qui manuum vi ac mentis feritate miserum stran-
 gularunt, cum nullus ex ministris imperatoris
 adesset. Eo enim tempore universi ad prandium
 perrexerant. Cæterum ne quis illico cædis auctores
 requireret, hi qui eum strangulaverant (70), sudarium
 ipsius, instar laquei, colla ejus circumligantes, eum
 suspenderunt, ut sua sponte gulam sibi ipse fre-
 gisse videretur.

2. Arbogastes et Eugenius cæsi. Theodosius mo-
 ritur. — (71) Occiso Valentiniano Arbogastes, cum
 genus ab imperio ipsum excluderet (patre enim
 barbaro natus erat), Eugenium quemdam, dignitate
 quidem magistrum, religione autem paganum, im-
 peratorem renuntiavit. Quibus compertis Theo-
 dosius, alteri quidem ex filiis Honorio imperatoriam

λος, sed ἐπὶ τὸν ποταμὸν τὸ χεῖλος καλινδούμενον.
 Quæ Latino sermone interpretata significant, *Labra
 in fluvio mergentem*. Sic igitur hunc locum intelligo,
 Valentinianum Juniorem post prandium oblectamenti
 causa, una cum paucis quos secum habebat scurris,
 ad fluvium se contulisse, qui Viennense palatium
 alluebat, et in eo labra mersisse ac volutasse, ad
 bullas in aqua excitandas. Lego igitur, σὺν οἷς ἐμα-
 ταιοσπούδει, id est, una cum iis, quibuscum hujus-
 modi ludicris vacare consueverat.

(68) Βασιλέα ἀπεκώλυσε. Holstenius ad oram
 sui codicis emendavit βασιλεύειν, ex codice Scoria-
 censi, ut opinari licet. Nullam enim notam adjecit,
 qua significaret emendationem hanc ex ipsius con-
 jectura profectam esse.

(69) Βασιλεῖον παρατίθησι στέφανον. Non du-
 bito quin scribendam sit περιτίθησι, Eundem erro-
 rem jam supra observare memini.

(70) Socr. lib. v, cap. 25. Soz. lib. vii, cap. 22.

(71) Theodorit. lib. v, cap. 24, 25.

coronam imposuit. Ipse vero ea quæ ad bellum erant necessaria, tota hyeme præparavit. Appetente autem vere, adversus tyrannum expeditionem suscepit. Cumque ad Alpes venisset, eas proditione occupavit, et congressus cum tyranno juxta fluvium qui Frigidus cognominatur, acri prælio commisso, et quamplurimis utrinque cæsis, tandem victoria tyrannum aversata, legitimum imperatorem coronavit. Captus igitur tyrannus et capite truncatus est. Arbogastes vero omni spe abjecta, gladio suo incumbens, mortem sibi conscivit. Posthæc imperator Mediolanum ingressus, Honorium filium suum evocavit, eique totius Occidentis imperium tradidit. Post relatam autem de tyranno victoriam Theodosius aquæ intercutis morbo correptus, vitam finivit, cum regnasset annis sexdecim. Porro quandiu imperavit, ad summum humanæ felicitatis pervenit fastigium. Nam et ob victorias illustris, et totius imperii Romani monarchiam obtinens, et duorum imperatorum sese videns patrem, et imperium illis firmum ac seditionis expers relinquens, in suo denique lecto felicissima morte sublatus est; zeli sui quo adversus simulacrorum cultum exarsit, hanc mercedem, ut mihi quidem videtur, referens. Hæc cum de Theodosio dicat impius Philostorgius, ipsam tamen non pudet, ob intemperantiam vitæ et ob immodicas delicias eundem traducere, eaque dicit.

3. *Arcadius et Honorius impp. [Rufinus et Stilicho.* — In Orientis quidem partibus Rufinus apud Arcadium summam potestatem obtinebat; in Occidente autem Stilicho apud Honorium eundem obtinebat locum. Uterque enim istorum, imperii nomen ac speciem penes utrumque filiorum Theodosii remanere facile passus, robur imperii penes se retinuit, alter sub magistri militum, alter sub præfecti appellatione imperatori suo imperans. Neuter porro illorum eo loco quem apud principes suos obtinebat, contentus fuit. Nam Rufinus qui-

πρὸς τὸν πόλεμον αὐτὸς ἐξαρτύεται. Ἦρος δὲ ὑποφαίνοντος ἐκστρατεύει κατὰ τοῦ τυράννου. Καὶ ταῖς Ἄλπεσι προσβαλὼν ἐκράτησεν αὐτῶν προδοσίᾳ. Συμπλακέντος δὲ τῷ τυράννῳ κατὰ τὸν ποταμὸν (Ψυχρὸν ὕδωρ αὐτῷ τὴν ἐπωνυμίαν ποιοῦνται), καὶ μάχης καρτερᾶς γενομένης, καὶ πολλῶν ἐκατέρωθεν ἀπολλυμένων, ὁμῶς ἢ νίκη, τὸν τύραννον μυσαθρεῖσα, τὴν ἐννομον βασιλείαν συνδιεκδύσει. Συλλαμβάνεται τοίνυν ὁ τύραννος καὶ τῆς κεφαλῆς ἀποτέμενται. Ὁ μὲντοι Ἀρθαγάστης ἀπογνοῦς, ἐπιπεσὼν ἀναίρει ἑαυτὸν τῷ ξίφει. Μετὰ δὲ ταῦτα παραγεγονῶς ὁ βασιλεὺς ἐν Μεδιολάνῳ μεταπέμπεται τὸν ἑαυτοῦ παῖδα Ὀνώριον, καὶ τὴν Ἑσπέραν ἐγχειρίζει πᾶσαν. Μετὰ δὲ τὴν κατὰ τοῦ τυράννου νίκην, τῇ τοῦ ὑδέρου νόσῳ κρατηθεὶς, τελευτᾷ τὸν βίον, βασιλεύσας δέκα καὶ ἕξ ἔτη· ἐν ὅλοις δὲ βασιλεύων (72) εἰς ὑψηλοῦς τοῦ βίου καταλήξας τέρμονας. Ἐπί τε γὰρ νίκαις λαμπραῖς, καὶ μοναρχήσας Ῥωμαίων, καὶ δυοῖν βασιλέων πατέρα ἑαυτὸν ἐπιδὼν, καὶ τούτοις ἀστασίαστον παραπέμψας τὴν βασιλείαν, κατὰ τῆς ἑαυτοῦ κλίνης εὐδαιμονέστατα προλείπει τὸν βίον, τοῦ θερμοῦ μοι δοκῶ κατὰ τῶν εἰδώλων ζήλου τοῦτο γέρας ἐξενεγκῶν. Ταῦτα λέγων ὁ δυσσεβῆς περὶ τοῦ εὐσεβεστάτου Θεοδοσίου, οὐκ αἰσχύνεται κωμῶδειν αὐτὸν ἐπ' ἀκρασίᾳ βίου καὶ τρυφῆς ἀμετρία, δι' ἣν αὐτὸν ἀλῶναι γράφει καὶ τῷ τοῦ ὑδέρου νοσήματι.

ex causa morbum aquæ intercutis contraxisse illum dicit.

γ'. Ὅτι Ἀρκαδίῳ μὲν ἐπ' Ἀνατολῆς Ρουφίνος παρεδυνάστευε· κατὰ δὲ τὴν Δύσιν τῷ Ὀνωρίῳ τὴν αὐτὴν ὁ Στελίχων τάξιν διέσωζεν. Ἐκάτερος γὰρ αὐτῶν, ἐκατέρῳ τῶν Θεοδοσίου παίδων τὸ τῆς βασιλείας σχῆμα καὶ τὸ ὄνομα νέμειν οὐ παραιτούμενος (73), τὸ κράτος τῆς ἀρχῆς διὰ χειρὸς καὶ γλώσσης εἶχεν (74), ἐν ὑπάρχου προσηγορίᾳ βασιλεύων τοῦ βασιλεύοντος. Οὐδέτερος δὲ αὐτῶν οἷς ὑπῆρχε τῶν βασιλέων ἔστεργεν. Ὁ μὲν γὰρ Ρουφίνος καὶ τὸ τῆς βασιλείας ὄνομα εἰς ἑαυτὸν μεθέλκειν ἐτέχναζεν· ὁ Στελίχων δὲ (75) τῷ ἑαυτοῦ παιδί Εὐχερίῳ περι-

VALESI ANNOTATIONES.

(72) *Ἐν ὅλοις δὲ βασιλεύων.* Corrupta sunt hæc verba; nec quomodo restitui possint equidem video. Certe Nicephorus hunc Philostorgii locum describens, ea prætermisit. Incipit enim ab his verbis: Εἰς ὑψηλοῦς τοῦ βίου καταλήξας τέρμονας. Quæ verba Joannes Langus perperam interpretatus est hoc modo: *Cum ad finem vitæ satis longum pervenisset.* Atqui non hoc dicit Philost. aut Niceph., sed Theodosium imperatorem, illustriss. ac beatissimum vitæ finem adeptum esse: quippe qui post tot victorias de tyrannis relatas, duobus filiis imperatoribus relictis, in suo lecto exspiravit.

(73) *Νέμειν οὐ παραιτούμενος.* Scribendum existimo μένειν οὐ παραιτούμενος· quam scripturam in versione mea sum secutus. In ms. codice Samuelis Bocharti scriptum inveni, νέμειν ἐπαραιτούμενος, et in margine ascriptum est eadem manu, ἕως παραιτούμενος. Quam lectionem si sequamur, sensus erit, Rufinum et Stilichonem nomen quidem atque habitum imperii recusasse, nec voluisse illud tanquam hæreditatem cum imperatoribus suis sortito dividere; vim tamen ejus ac potestatem penes

se retinuisse. Sed verba Græca, meo quidem iudicio, hunc sensum non admittunt. Ait enim Philostorgius, ἐκατέρῳ τῶν βασιλέων νέμειν, quod significare non potest: *partiri cum utroque imperatore.* Dicendum enim esset νέμειν σὺν ἐκατέρῳ. Quare prior interpretatio magis placet: quam confirmat etiam Nicephorus in libro xii., cap. 1, ubi pro verbis illis, νέμειν οὐ παραιτούμενος, ponit simpliciter *χαριζόμενος.*

(74) *Διὰ χειρὸς καὶ γλώσσης εἶχεν.* In ms. codice Samuelis Bocharti desunt verba illa, καὶ γλώσσης. Quæ quidem otiosa prorsus mihi videntur ac superflua. Sed post verba illa, διὰ χειρὸς εἶχεν, desideratur integra pericope, quam nos ex conjectura restituimus hoc modo: Ὁ μὲν Στελίχων ἐν στρατηγῷ, ὁ δὲ Ρουφίνος ἐν ὑπάρχου προσηγορίᾳ, etc. Qua quidem conjectura nihil certius esse existimo. De ambobus enim simul loquitur Philostorgius. Nicephorus tamen vulgatam scripturam secutus est in cap. 1. lib. xii.

(75) Ὁ Στελίχων δέ. Ante hæc verba deerat integra pericope, quam nos ex optimo codice Sa-

ἀπειν ἠγωνίζετο. Ἀλλὰ τὸν μὲν Ρουφίνον ὁ ἀπὸ Ἀ
 Ῥώμης ἀνακομισθεὶς στρατὸς, οἱ τῷ Θεοδοσίῳ κατὰ
 τοῦ τυράννου συνεστρατεύσαντο, ἐν τῷ λεγομένῳ
 τριβουναλίῳ (76), πρὸς αὐτοῖς τοῖς τοῦ βασιλέως
 ποσὶ, ταῖς μαχαίραις κατεκόψατο· τοῦτο μὲν ἔχοντες
 ἐντολὰς παρὰ Στελίχωνος ἐξεργάσασθαι, τοῦτο δὲ καὶ
 διότι μυκτηρίζων αὐτοὺς ἐπεφώρατο. Καὶ κατ' ἐκεί-
 νην ἀπερβράγη τὴν ἡμέραν τῆς ζωῆς, καθ' ἣν οἱ
 στρατολόγοι (77) μονονουχί τὴν ἀλουργίδα αὐτῷ
 περιβάλλοντο. Εὐμήκης δὲ, φησὶ, ὁ Ῥουφίνος ἦν καὶ
 ἀνδρώδης· καὶ τὴν σύνεσιν αἰ. τε τῶν ὀφθαλμῶν κιν-
 ῆσεις ἐδήλουν, καὶ τῶν λόγων ἡ ἐτοιμότης. Ὁ δὲ
 Ἀρκάδιος βραχὺς τῷ μεγέθει, καὶ λεπτὸς τὴν ἕξιν,
 καὶ ἀδρανὴς τὴν ἰσχὺν, καὶ τὸ χρῶμα μέλας· καὶ
 τὴν τῆς ψυχῆς νοθεῖαν οἱ τε λόγοι διήγγελλον, καὶ
 τῶν ὀφθαλμῶν ἡ φύσις, ὑπνηλῶς τε καὶ δυσαναφό- B
 ρως αὐτοὺς δεικνύουσα καθελομένους. Ἄ καὶ τὸν
 Ῥουφίνον ἠπάτα, ὡς ἐξ αὐτῆς μόνης τῆς ὄψεως ὁ
 στρατὸς αὐτὸν μὲν αἰρήσεται χαίρων βασιλέα, ἀπο-
 σκευάζεται δὲ τὸν Ἀρκάδιον. Τὴν μέντοι κεφαλὴν
 Ῥουφίνου τεμόντες τῷ στόματι λίθον ἐνέθεσαν, ἐπὶ
 καμάκου δ' ἀναρτήσαντες πανταχοῦ περιέθεον· καὶ
 τὴν δεξιὰν ὡσαύτως τεμόντες ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις
 τῆς πόλεως περιῆγον, Δότε τῷ ἀπλήστῳ, λέγοντες.
 Καὶ πολὺ χρυσίον ἡ αἰτήσις ἠρانیσατο· οἷα γὰρ ἐπὶ
 καταθυμίῳ θεάματι, προθύμως τὸ χρυσίον οἱ ὀρῶντες
 ἀντεδίδοσαν. Ἀλλ' ὁ μὲν Ῥουφίνου τῆς βασιλείας
 ἔριος εἰς τοῦτο περιέκοψε (78). Καὶ τὸν Στελίχωνα δὲ,
 ὡς οὗτος λέγει, ἐπιβουλήν κατὰ τοῦ Ὀνωρίου συστη-
 σάμενον, αὐτὸν τε καὶ τοὺς συστασιώτας ὁ τὸ σύν-
 θημα παρὰ τοῦ βασιλέως δεξάμενος στρατὸς ἀπο- C
 σφάττουσιν.

sortita est. Stilichonem quoque ob insidias Honorio imperatore tessera, una cum conjurationis sociis

δ'. Ὅτι Εὐτρόπιος, φησὶ, μετὰ Ῥουφίνον, ἐκ δού-
 λων εὐνοῦχος εἰς τὰ βασιλεῖα παρεισδύς, καὶ τὴν
 τοῦ πραιποσίτου τιμὴν ἀναβῆς (79), τοῖς παροῦσιν
 οὐκ ἠγάπησεν. Ἀλλ' ἐπειδήπερ αὐτὸν ἡ ἐκτομή τῆς
 ἀλουργίδος ἀπεστέρει, πείθει βασιλέα, πατρικίον τε
 αὐτὸν καὶ ὑπατον ἀναγράφειν. Καὶ ἦν λοιπὸν πατὴρ
 ὁ εὐνοῦχος βασιλέως, ὁ μὴδὲ τὸν τυχόντα παῖδα
 φῶναι (79') δυνάμενος.

VALESH ANNOTATIONES.

muclis Boeharti adjecimus in hunc modum: Ὁ μὲν D
 γὰρ Ῥουφίνος καὶ τὸ τῆς βασιλείας ὄνομα εἰς ἑαυτὸν
 μετέλκειν ἐτέχναζεν. Quam scripturam confirmat
 Nicephorus in capite primo libri xiii.

(76) Ἐν τῷ λεγομένῳ τριβουναλίῳ. De hoc tri-
 bunalī quod erat in Septimo, multa notavi in Com-
 mentariis ad Ammianum Marcellinum pag. 546,
 quæ Jacobus Gothofredus in Annotationibus ad hunc
 Philostorgii locum magna ex parte descripsit.

(77) Οἱ στρατολόγοι. Quinam sint isti qui ad
 delectus militum agendos missi erant, non satis
 expressit Philostorgius. Videtur tamen fuisse prin-
 cipales milites, quorum maxima erat auctoritas in
 exercitu: quos Rufinus pecunia corruperat ut im-
 peratorem ipsum proclamarent. Hæc vox tamen
 mihi valde suspecta est, nec video quomodo con-
 venire possit huic loco; nam Philostorgius paulo
 ante dixit, universos milites infensos fuisse Rufino.

dem etiam imperatorum nomen ad se ipsum tra-
 here omni arte studebat; Stilicho vero filio suo
 Eucherio imperium vindicare nitebatur (80). Sed
 Rufinum milites qui una cum Theodosio ad bellum
 adversus tyrannum profecti erant, Roma reversi,
 in loco qui tribunal dicitur, ad ipsos imperatoris
 pedes gladiis contrucidarunt; tum quod ipsis illud
 mandatum fuerat a Stilichone, tum quod derideri
 se a Rufino deprehenderant. Cæterum eo ipso die
 interfectus est, quo astrologi illum purpura tantum
 non induerant. Porro Rufinus procero corpore, et
 virilis animi fuit, ut scribit Philostorgius; soler-
 tiam vero ejus, tum oculorum motus, tum linguæ
 facundia declarabat. Contra vero Arcadius, brevis
 statura, et habitu corporis tenuis, et viribus infir-
 mus, et colore niger fuit: mentis quoque sorordia,
 tum ex ejus sermonibus, tum ex conventibus
 oculis apparebat, qui, dormientium more, clausi,
 ægre admodum aperiebantur. Quæ quidem res
 Rufinum deceperunt, quasi exercitus primo, statim
 aspectu, ipsum quidem imperatorem libentissime
 creaturus, Arcadium vero abjecturus esset. Porro
 milites cum Rufino caput amputassent, lapidem ori
 ejus immiserunt, hastæque infixum circumferentes,
 quaquaversum discurrere cœperunt; dextram quo-
 que ejusdem præcisam gestantes, per singulas offi-
 cinas urbis circumtulērunt, hæc addentes: Date
 stipem insatiabili. Magnamque auri vim hujusmodi
 postulatione collegerunt; hi enim qui caput illud
 videbant, tanquam ob jucundum ipsis spectaculum
 libenti animo aurum largiebantur. (81) Ac Rufini
 quidem ambitio et imperandi cupiditas hunc exitum
 structas, ut ait Philostorgius, exercitus, accepta ab
 interfecit.

4. *Eutropius eunuchus.* — Post cædem Rufini
 Eutropius eunuchus, servili genere ortus, cum in
 palatium irrepsisset, et ad dignitatem præpositi
 evectus esset, præsentī tamen fortuna minime con-
 tentus fuit. Sed quoniam genitalium abscissio eum
 imperio submovebat, persuasit imperatori, ut ipsum
 Patricium et consulem renuntiaret. Itaque eunu-
 chus, qui ne vilem quidem filium gignere poterat,
 pater deinceps imperatoris fuit.

Cur ergo nunc στρατολόγοι isti Rufinum purpura
 induere conantur? omnino ἀστρολόγοι scribendum
 hic mihi videtur, non στρατολόγοι. Astrologi enim
 seu Mathematici Rufino imperium prædixerant.
 Occisus est autem Rufinus eo ipso die, quo Astro-
 logi illum imperatorem fore pronuntiaverant.

(78) *Εἰς τοῦτο περιέκοψεν.* Melius, ni fallor,
 scriberetur προέκοψεν. In manuscripto codice Bo-
 charti scriptum inveni παρέκοψεν. Sed Nicephorus
 emendationem nostram confirmat: προέδη enim
 posuit; quod idem est ac προέκοψε.

(79) *Καὶ τὴν τοῦ πραιποσίτου τιμὴν ἀναβῆς.*
 Addenda videtur præpositio hoc modo, καὶ ἐς τὴν
 τοῦ πραιποσίτου, etc.

(79') *Φῶναι.* K. φῶσαι. EDIT.

(80) Soer. lib. vi, cap. 1. Soz. lib. viii, cap. 1.

(81) Soz. lib. ix, cap. 4.

5. *Eunomii corpus sepulcro motum, librique usti.* A
 Eutropius, ut ait Philostorgius, Casario qui post
 Rufinum praefecturam praetorii administrabat, man-
 davit, ut Eunomium ex agro Dacoroeno Tyana
 transferret, a monachis qui illic erant servandum.
 Invidens quippe Eunomii gloriae, ne cadaver qui-
 dem ejus commune cum magistro sepulcrum sortiri
 permisit, idque licet plurimi id enixe flagitassent.
 Sed et libros ejusdem Eunomii, publicis edictis
 jussit aboleri.

6. *Arcadii imp. uxor. Eutropius capite plexus.* —
 Arcadius imperator, post patris obitum, filiam Bau-
 tonis duxit uxorem. Erat autem Bauto natione bar-
 barus, et magisterio militum in Occidentis partibus
 perfunctus fuerat. Porro mulier longe a viri desi-
 dia ac socordia distabat; inerat enim ei nonnihil B
 barbaricae audaciae. Susceperat jam ex ea Arcadius
 filias duas, Pulcheriam et Arcadium; postmodum
 vero Marinam quoque et Theodosium filium ex ea
 sustulit. Tunc igitur cum duorum tantum liberorum
 parens esset, ab Eutropio contumelia affecta, mi-
 natus enim ei fuerat Eutropius, se palatio eam pro-
 pediem ejecturum esse, liberos suos ambabus ulnis
 complexa, sicut erat, ad maritum accessit, et la-
 mentans simul ac liberos praetendens, lacrymarum
 imbrem profudit. Alia item adjecit, quae mulieres
 iratae muliebri arte facere solent, quibus mariti
 animum ad miserationem vehementius concitent.
 Tum vero Arcadius, et miseratione infantium com-
 motus est, qui naturali quodam impulsu una cum
 matre ejulabant, et ira exarsit. Ac tum demum Ar- C
 cadius, ira eum inflammante et verborum vigorem
 ei suggerente, imperator apparuit. (82) Statim igitur
 Eutropium omni dignitate exuit, opesque ei ademit,
 et in Cyprum insulam eum relegavit. Nec multo
 post, cum nonnulli eum accusassent, quod consul
 factus ornamentis iis usus esset, quibus nemini
 praeter imperatorem uti licebat, ex Cypro revocatus

ε'. Ὅτι, φησὶν, Εὐτρόπιος προστάττει Καισαρίῳ
 τὴν Ῥουφίνου διαδεξαμένῳ ἀρχὴν, Εὐνόμιον ἐκ τῶν
 Δακοροηνῶν ἐπὶ Τύανα μεταστῆσαι, ὑπὸ τῶν ἐκεῖ
 μοναστῶν τηρησόμενον. Βασκαίνων γὰρ αὐτῷ τοῦ
 κλέους, οὐδὲ τὸν νεκρὸν αὐτοῦ ταφῆς τυχεῖν τῆς μετὰ
 τοῦ διδασκάλου συναχώρει, καίτοι πολλὰ πολλῶν δεη-
 θέντων· ἀλλὰ καὶ τὰς βίβλους αὐτοῦ δημοσίως
 γράμμασιν ἀφανίζεσθαι διετάξατο (a).

ς'. Ὅτι, φησὶν, Ἀρκαδῖος ὁ βασιλεὺς, μετὰ θάνα-
 τον τοῦ πατρὸς, θυγατέρα Βαύδωνος ἀγεται γυναῖκα·
 ὁ δὲ βάρβαρος μὲν ἦν τὸ γένος, στρατηγία δὲ κατὰ
 τὴν ἐσπερίαν διαπρέψας. Τὸ δὲ γύναιον οὐ κατὰ τὴν
 τοῦ ἀνδρὸς διέκειτο νωθεῖαν, ἀλλ' ἐνῆν αὐτῇ τοῦ
 βαρβαρικοῦ θράσους οὐκ ὀλίγον. Αὕτη δὲ θυγατέρας
 ἤδη τῷ Ἀρκαδίῳ δύο, Πουλχερίαν καὶ Ἀρκαδίαν
 ἐγείνατο· ὕστερον δὲ καὶ Μαρίναν, καὶ υἷὸν ἐπέτεκε
 Θεοδόσιον. Τότε δ' οὖν τῶν δύο παιδῶν μήτηρ οὔσα,
 παρὰ Εὐτροπίου περιυβρισθεῖσα, ὡς καὶ ἀπειλήν
 αὐτῇ ἐπενεγκεῖν, τῶν βασιλείων θάπτον ἀποπέμ-
 ψασθαι· ὡς εἶχαν, ἀγκαλισσαμένη τὰ παιδία διὰ χειρὸς
 ἑκατέρας, προσέρχεται τῷ ἀνδρὶ· καὶ κωχούσά τε
 ἄμα, καὶ τὰ βρέφη προτεινομένη, δακρύων ἠφεί-
 λιθάδας, καὶ τᾶλλα ἐποίει ὅσα γυνὴ φλεγμαίνουσα,
 γυναικείᾳ τέχνῃ πρὸς τὸ παθητικώτερον ἐφελκύσαστο
 τὸν ἀνδρα. Τῷ δὲ Ἀρκαδίῳ οἰκτὸς τε τῶν παιδῶν
 εἰσῆει, ἐκ τῆς πρὸς τὴν μητέρα συμπαθείας βραυκα-
 νομένων (83), καὶ ὀργὴ ἀνήφθη. Καὶ δὴ τότε τοῖς τε
 θυμοῖς καὶ τῇ δι' αὐτῶν ἐμβριθείᾳ τῶν λόγων ὁ C
 Ἀρκαδῖος βασιλεὺς ἦν. Ὄθεν αὐτίκα τὸν Εὐτρόπιον
 τιμῆς τε ἀπάσης περιδύει, καὶ τὸν πλοῦτον ἀφαιρεῖται,
 καὶ εἰς Κύπρον τὴν νῆσον φυγαδεύει. Μετ' οὐ πολὺ
 δὲ τινῶν ἀπενεγκάντων κατ' αὐτοῦ γραφήν, ὡς ὀπ-
 ὄταν ὑπάτος ἐγεγόνει, βροσκήμασιν ἀπεχρήσατο (84),
 οἷς οὐδενὶ τῶν ἄλλων ἐξῆν, μὴ ὅτι γε μόνῳ βασιλεῖ,
 μετάπεμπτος ἀπὸ Κύπρου γίνεται. Καὶ συνεδρίου
 κατὰ τὸ καλούμενον Παντίχιον (85) καθεστέντος·

VALESII ANNOTATIONES.

(82) Socr. lib. vi, cap. 5; Soz. lib. viii, cap. 7.

(83) *Βραυκαρομένων.* In manuscripto codice Sa-
 muelis Bocharti legitur βραυκανομένων cum diph-
 thongo. Et ad marginem ascriptum est eadem manu,
 ἴσως κραυγαζομένων. Sed nihil opus est hac emen-
 datione, cum βραυκανομένων Græca vox sit, ut te-
 statur Hesychius his verbis: Βραυκανᾶσθαι, ἐπὶ
 τῶν κλαιόντων παιδῶν λέγεται, ὡς μίμημα φωνῆς.

(84) *Βροσκήμασιν ἀπεχρήσατο.* Longe melius in
 codice Samuelis Bocharti scribitur κοσμήμασιν.
 Quam scripturam confirmat Nicephorus in cap. 4,
 libri xiii, ubi hunc Philostorgii locum ita expressit:
 Κόσμοις παρ' ἀξίαν ἐχρήσατο, οὓς μόνῳ ἐξέσσι βασι-
 λεῖ ἀμφιένυσθαι. *Purpuram* igitur intelligo, qua
 Eutropius Kalendis Januarii, dum consul procede-

ret, usus fuerat.

(85) *Κατὰ τὸ καλούμενον Παντυχίον.* Rectius
 in codice Bocharti scriptum est Παντίχιον, et ad
 marginem adnotatum eadem manu: vel Πανίχιον.
 Nam prior quidem scriptura erat cum τ; sed postea
 medium inter τ et ι insertum est longiusculum. Ex
 quo conjicere licet, scriptum fuisse in hoc codice
 Παντεύχιον cum diphthongo, quemadmodum scri-
 bitur apud Sozomenum in libro vii, cap. 21. Dicta
 est autem ea statio Pantichium, eo quod nihil aliud
 haberet quam murum. Ab eadem causa Panormus
 olim nominata est, urbs Siciliae. Caterum non
 assentior Gothofredo, qui συνέδριον hoc loco inter-
 pretatur consistorium. Atqui συνέδριον nunquam
 consistorium significat, nisi aliquid amplius addi-

VARIORUM.

(a) *Τὰς βίβλους αὐτοῦ δημοσίως γράμμασιν
 ἀφανίζεσθαι διετάξατο.* Hoc ipsum constitutione
 sua Arcadius ad Eutychianum Casarii successorem
 missa anno Chr. 398 sancivit, lib. xxxiv, cod.
 Theod. *De hæreticis.* Codices sane eorum (Euno-
 mianorum, etc.) scelerum omnium doctrinam ac
 materiam continentes summa sagacitate mox quæri

ac prodi exerta auctoritate mandamus, sub aspecti-
 bus eorum judicantium incendio mox cremandos. Ex
 quibus si quis forte aliquid qualibet occasione vel
 fraude occultasse nec prodidisse convincetur, sciat se
 velut noxiorum codicum et maleficii crimine conscri-
 ptorum occultatorem capite esse plectendum.

(Αὐρηλιανὸς δ' ὁ ὑπαρχὸς καὶ ἕτεροι τῶν ἐν ταῖς ἀρχαῖς ἐπιφανῶν ἀρχόντων διεσκόπουν τὰ κατηγορούμενα), αἰτίαις δ' Εὐτρόπιος ἀλοῦς τὴν κεφαλὴν ἀφαιρεῖται. Ἄλλ' ὁ μὲν Φιλοστόργιος ταῦτα περὶ Εὐτρόπιου λέγει. Ἔτεροι δὲ ἄλλας αἰτίας, καὶ τοῦ παραλυθῆναι τῆς ἀρχῆς, καὶ τῆς ὑπερορίας, καὶ δὴ καὶ τοῦ θανάτου ἀνιστοροῦσιν.

ζ'. Ὅτι, φησί, καὶ τοὺς ἐπ' ἐμὲ γεγενημένους χρόνους τοσαύτη φθορὰ γέγονεν ἀνθρώπων, ὅσῃν οὐδεὶς χρόνος ἐξ αἰῶνος ἔγνω· καὶ ταύτην ἄρα καὶ τὸν ξιφίαν σημαίνειν ἀπτέρα. Οὐ γὰρ μόνον τὸ μάχιμον, ὡσπερ πάλαι κατὰ τοὺς ἔμπροσθεν πολέμους, ἀπανηλώθη, αὐδ' ἐν μέρει γῆς τὰ πάθη συνέστη· ἀλλὰ πάντα μὲν διεφθείρετο γένη, πᾶσα δ' ἀπόλωλεν ἢ Εὐρώπη, καὶ τῆς Ἀσίας οὐκ ὀλίγη μοῖρα συνδιεφθάρη. Ἀλλὰ καὶ τῆς Λιβύης ἡ πολλή, καὶ μάλιστα γε ὅση Ῥωμαίοις ὑποτελεῖ. Βαρβαρική μὲν γὰρ τὸ τῆς φθορᾶς πλῆθος εἰργάζετο μάχαιρα· λιμὸς δὲ καὶ λοιμὸς, καὶ θηρίων ἀγρίων ἀγέλαι συνεπετίθεντο. Σεισμοὶ τε ἐξαισίοι, πόλεις καὶ οἰκίας ἀνασπῶντες ἐκ βάρων, εἰς τὸ ἀφυκτότατον τὸν ὄλεθρον ἐναφίσσαν. [Καὶ χάσματα δὲ γῆς ἐνιαχόθι τοῖς οἰκίτορσιν ὑπερβήγνυμένης τάφος ἦν αὐτοσχέδιος· ἐπικλυσμοὶ τε τῶν ἐξ ἀέρος ὑδάτων, καὶ κατ' ἄλλους αὐχομοὶ φλογώδεις, πρῆστιῆρές τε ἔστιν οἷς ἐμβαλλόμενοι, ποικίλον τε τὸ δεινὸν ἐποίουν καὶ ἀφόρητον. Καὶ δὴ καὶ χάλαζα μεῖζων ἢ κατὰ χερμάδα πολλαχοῦ γῆς κατεφέρετο· ἄχρι γὰρ καὶ ὀκτῶ τῶν λεγομένων λιτρῶν ἔλκουσα βάρος ὤφθη κατασκήψασα. Χιόνος δὲ πλῆθος καὶ κρυμῶν ὑπερβολαί, οὓς ἄλλη πληγὴ εὐπροανήρπασε, τούτους καταλαμβάνουσαι τοῦ βίου ἐξήλαυνον, καὶ σαφῶς τὴν θεῖαν ἀνεκλήρυτον ἀγανάκτησιν, Ὅ καθ' ἕκαστον ἐπεξελεῖν (86), ὑπὲρ πᾶσαν ἀνθρωπίνην ἂν εἴη δύναμιν.

η'. Ὅτι τῶν Οὐννων, φησὶν, οἱ μὲν, τῆς ἐντὸς Ἰστρου Σκυθίας τὴν πολλὴν χειρωσάμενοι καὶ διαφθείραντες πρότερον, ἔπειτα παγέντα τὸν ποταμὸν διαθάντες, ἀθρόως εἰς τὴν Ῥώμην εἰσέλασαν· καὶ κατὰ πᾶσαν ἀναθρόοντες τὴν Θράκην, ὅλην τὴν Εὐρώπην ἐλῆσαντο. Οἱ δὲ πρὸς ἥλιον ἀνίσχοντα, τὸν Τανάιν ποταμὸν διαθάντες, καὶ τῇ ἐὼς ἐπεισρύντες, δι' Ἀρμενίας μεγάλης εἰς τὴν καλουμένην Μελιτινὴν κατεβράγγισαν. Ἐκ ταύτης δὲ Εὐφρατησίαν τε ἐπέθεσαν (87), καὶ μέχρι τῆς κοίτης Συρίας ἔλασαν, καὶ τὴν Κιλικίαν καταδραμόντες φόνον ἀνθρώπων

VALESII ANNOTATIONES

deris. Sic in Hesychii Lexico legitur *κονσιστόριον*, θεῖον συνέδριον. Consistorium porro dici non potest, nisi in quo princeps judicat, assidentibus iudicibus consistorianis, ut alibi notavi.

(86) *Ὅ καθ' ἕκαστον ἐπεξελεῖν*. Scribendum puio, ὃν τὸ καθ' ἕκαστον ἐπεξελεῖν. Quam lectionem confirmat Nicephorus in cap. 36, libri xiii, ubi hunc Philostorgii locum ita expressit: *Περὶ ὃν καθ' ἕκαστον ἐπεξελεῖν, ὑπὲρ πᾶσαν ἀνθρωπίνην ἂν εἴη δύναμιν*. Potest etiam scribi, *καθ' ἕκαστον ἐπεξελε-*

est. Cumque iudices in Pantichio consedisent, Aurelianus vero praefectus praetorio, et alii qui praecipuos magistratus gerebant, ad exercendam quaestionem constituti essent, Eutropius convictus criminis ejus accusabatur, capite poenas dedit. Et Philostorgius quidem de Eutropio ista scribit. Alii vero alias causas referunt, ob quas Eutropius dignitate nudatus ac relegatus, et postremo capite multatus est.

7. *Calamitates publicae*. — Ait Philostorgius, sua adhuc aetate tantam hominum luem exstitisse, quanta nunquam superiori memoria exstiterat. Atque hoc ait portendisse stellam quae instar gladii apparuerat. Neque enim militares copiae tantum, ut superioribus bellis, consumptae sunt, neque in parte aliqua orbis terrarum calamitates subsiterunt; verum ejuscunq̄ue conditionis homines interierunt, et tum universa Europa, tum Asiae non minima pars funditus periit; Africae praeterea magna pars, ac praecipue ea quae Romanis parebat. Nam et barbaricus ensis maximam hominum multitudinem delevit; et pestilentia ac fames, et agrestium ferarum greges simul incubuerunt. Ad haec terrae motus gravissimi, urbes ac domos a fundamentis ipsis evertentes, in exitium inevitabile projecerunt. Hiatus quoque terrae in quibusdam locis ruptae ac dehiscens, subitaneum sepulcrum incolis praebuit. Aquarum item e caelo cadentium diluvia quibusdam in locis: alibi vero siccitates flammæ, et ignis turbines caelitus immissi, multiplicem atque intolerabilem intulerunt calamitatem. Sed et grando, lapide manum implente major, multis in locis decidit; deprehensa enim est alicubi, quae octo librarum, ut vocant, pondus aequaret. Nivium praeterea vis et frigoris immanitas, eos quos alia calamitas non praeripuerat, corripuens, vita privavit, Dei indignationem manifeste denuntians. Verum singula commemorare, humanis viribus majus videtur.

8. *Barbarorum motus. Tribigildus. Gaina. Fravita*. — (88) Hunni qui Scythiam quae trans Istrum sita est occupaverant prius ac devastarant, postea, annem gelu constrictum trajicientes, in Romanorum dittonem irruerunt; et per universam Thraciam diffusi, totam Europam depopulati sunt. Hunni autem orientales, trajecto anne Tanai, in Orientis provincias effusi, per majorem Armeniam in regionem quae Melitine dicitur, irruerunt. Exinde Euphratensem aggressi, ad Coelesyriam usque penetrarunt, et percursa Cilicia, incredibilem hominum caedem

θεῖν, etc. In ms. codice Bocharti *καθέκαστον* scribitur una voce, non male.

(87) *Εὐφρατησίαν τε ἐπέθεσαν*. Scribendum est procul dubio *Εὐφρατησίαν*, quemadmodum in ms. exemplari Samuelis Bocharti ad marginem emendatum inveni. De hac Hunnorum irruptione in orientales provincias imperii Romani, praeter scriptores a Gothofredo laudatos, loquitur etiam Hieronymus in Epitaphio Fabiolae.

(88) *Soz. lib. viii, cap. 1.*

perpetrarunt. Mazices præterea et Ausoriani, qui inter Africam ac Libyam sedes habent, ab orientali quidem ipsorum plaga Libyam devastarunt, et Ægypti haud exiguam partem simul oppresserunt. Ab occidentali autem plaga Afros aggressi, simili clade affecerunt. (89) Præter hos omnes barbaros, Tribigildus quoque, vir natione Scythæ, ex iis qui nunc Gothi nominantur; horum enim Scytharum gentes sunt numero plurimæ ac discrepantes: hic igitur cum barbarorum copias circa se haberet, et Nacoliæ in Phrygia resideret, comitis dignitate decoratus, ex amico repente hostis Romanorum efficitur. Et ab ipsa exorsus Nacolia, plurimas Phrygiæ urbes occupavit, magnamque hominum stragem fecit. Contra huic missus Gaina magister militum, ipse quoque natione barbarus, victoriam prodidit, cum et ipse paria adversus Romanos moliretur. Exiit Tribigildus, quasi Gainam fugiens, in Pisiidiam ac Pæmphyliam invasit, easque depopulatus est; dein variis locorum difficultatibus et Isauricis præliis attritus, tandem in Hellespontum evasit. Unde cum in Thraciam trajecisset, non multo post extinctus est. At Gaina post proditorem cum magistri militum dignitate reversus Constantinopolim, eam occupare conatus est. Verum cælestis quidam exercitus, conspectus ab iis qui rem executioni mandare aggressi erant, cum eos perterrisset, urbem quidem expugnationis periculo liberavit; illos vero deprehensos, hominum vindictæ tradidit. Ingens itaque eorum cædes perpetrata est. Gaina vero tanto metu percussus fuit, ut statim nocte superveniente, cum iis quos colligere potuit, portarum custodes vi facta perumpens, ex urbe egressus sit. Quoniam vero Thracia penitus vastata erat, ac neque necessariorum quidquam præbere, neque aliam depredationem sustinere jam poterat, Gaina in Chersonesum trajecit, ratibus inde in Asiam transfretare cogitans. Quod quidem ejus consilium cum imperator didicisset, missus est contra illum Fravita magister militiæ, Gothus quidem natione, sed religione paganus, fidus autem Romanis, et rei militaris peritissimus. Hic igitur, dum Gaina exercitum suum in oppositam continentem ratibus trajiceret, navibus armatis in eas invectus, levi negotio cunctos qui illis vehebantur confecit. Quare Gaina nullam sibi spem reliquam videns, in superiora Thraciæ loca aufugit. Nec multo post Hunni quidam impetu facto eum interfecerunt, caputque ejus sale conditum Constantinopolim perlatum est. Præter has calamitates, Isaurorum gens varias clades intulit Romanis. Nam ad solis quidem ortum Ciliciam percursarunt, et finitimam Syriam, non eam solum quæ Coele dici-

είργασαντο ανιστόρητον. Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ Μάζικες καὶ Αὐξωριανοὶ (μεταξὺ δὲ Λιβύης καὶ Ἄφρων οὗτοι νέμονται), κατὰ μὲν τὸ ἐωθινὸν αὐτῶν κλίμα τὴν Λιβύην ἐξηρήμωσαν, καὶ τῆς Αἰγύπτου μοῖραν οὐκ ἐλαχίστην συνδιώλεσαν, Ἄφροις τε ἐμβαλόντες κατὰ δυόμενον ἥλιον τὰ παραπλήσια ἔδρασαν. Ἄλλ' ἐπὶ τούτοις πᾶσι καὶ Τριγιθίλλδος, ἀνὴρ Σκυθῆς μὲν γένος, τῶν νῦν ἐπικαλουμένων Γότθων· πλείστα γὰρ καὶ διάφορα τούτων ἐστὶ Σκυθῶν γένη· οὗτος δὲ δύναμιν βαρβαρικὴν ἔχων, καὶ τῆς Φρυγίας ἐν τῇ Ναχωλείᾳ καθεζόμενος, καὶ κόμητος ἔχων τιμὴν, ἐκ φιλίας εἰς ἔχθραν Ῥωμαίων ἀπορῥαγείσκει. Ἀπ' αὐτῆς Ναχωλείας ἀρξάμενος, πλείστας τε πόλεις τῆς Φρυγίας εἴλε, καὶ πολὺν φόνον ἀνθρώπων εἰργάσατο. Ἐφ' ὃν Γαῖνᾶς ὁ στρατηγὸς ἐκπεμφθείς, βάρβαρος δ' οὖν καὶ αὐτὸς, προῦδωκε τὴν νίκην, τὰ ἴσα καὶ αὐτὸς Ῥωμαίοις δρᾶσαι διανοούμενος. Ἐκεῖθεν ὁ Τριγιθίλλδος, ὡς δῆθεν τὸν Γαῖνᾶν διαφυγῶν, τὴν τε Πισιδίαν καὶ τὴν Παμφυλίαν ἐπιὼν κατελυμήνατο· εἶτα πολλαῖς καὶ αὐτὸς πρότερον δυσχωρίαις τε καὶ Ἰσαυρικαῖς μάχαις περιθραυσθεὶς τὴν ἰσχὺν ἐπὶ τὸν Ἑλλήσποντον διασώζεται· καὶ περαιωθεὶς ἐπὶ τὴν Θράκην οὐ μετὰ πολὺ διαφθείρεται. Γαῖνᾶς δὲ μετὰ τὴν προδοσίαν, ἐν τῷ τοῦ στρατηγοῦ σχήματι πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπανελθὼν, εἰς μελέτην ἤκε ταύτην παραστήσασθαι. Οὐρανία δὲ τις ἐνοπλος ἐπιφανεῖσα δύναμις, καὶ τοὺς ἐπιβαλεῖν ὀρμηθέντας τῇ πράξει δειματώσασα, τὴν μὲν πόλιν τῆς ἀλώσεως ῥύεται, ἐκείνους δὲ φωραθέντας ταῖς ἀνθρωπίναις δίκαις ἐκδίδωσι, καὶ φόνος αὐτῶν ἐρῥύη πολὺς. Ὁ δὲ Γαῖνᾶς εἰς τοσοῦτον κατέστη δέους, ὡς αὐτίκα νυκτὸς ἐπεχούσης, μεθ' ὅσων ἰδύνατο τοὺς ἐπὶ τῶν πυλῶν βιασάμενος, ἐξελαύνει τῆς πόλεως. Ἐπεὶ δὲ ἡ Θράκη ἐξηρήμωτο, καὶ οὔτε παρέχειν τι τῶν ἐπιτηδείων ἦν δυνατὴ, οὔτε φθορὰν ἄλλην ἐνεγκεῖν, ἐπὶ Χερρόνησον ὁ Γαῖνᾶς στέλλεται, σχεδίαις διανοούμενος ἐπὶ τὴν Ἀσίαν διαπεραιοῦσθαι. Διαγνωσθείσης δὲ τῷ βασιλεῖ τῆς αὐτοῦ διανοίσεως, πέμπεται στρατηγὸς κατ' αὐτοῦ Φραυῖτας, Γότθος μὲν τὸ γένος, Ἕλληνα δὲ τὴν δόξαν, πιστὸς δ' οὖν Ῥωμαίοις, καὶ τὰ πολέμια κράτιστος. Οὗτος, ἐν ᾧ Γαῖνᾶς προέπεμπε τὸν ὑπ' αὐτῷ στρατὸν ταῖς σχεδίαις διαπεραιοῦσθαι, νηϊτῇ στόλῳ συμπλέκεται ταύταις, καὶ ἐκ τοῦ ῥάστου πάντας τοὺς συμπλέοντας ταῖς σχεδίαις διαφθείρει. Ἐξ οὗ Γαῖνᾶς τὰ κατ' ἑαυτὸν ἀπογνοῦς, εἰς τὰ τῆς Θράκης ἀνωτέρω φεύγει, καὶ τινες τῶν Οὐννων οὐ πολλοῦ διαρρυσθέντος χρόνου ἐπελθόντες αὐτὸν ἀναιροῦσι· καὶ ἡ κεφαλὴ ταριχευθεῖσα εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκομίσθη. Χωρὶς δὲ τῶν εἰρημένων κακῶν καὶ τὸ Ἰσαύρων γένος παντοδαποῦς ἐπήνεγκεν ὀλέθρους. Πρὸς μὲν γὰρ ἥλιον ἀνίσχοντα τὴν τε Κιλικίαν κατέδραμον, καὶ τὴν ὁμορον Συρίαν, οὐ τὴν κοίλην μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄλλην μέχρι Περσῶν αὐτῶν ἀφικομένην (90).

VALESI ANNOTATIONES.

(89) Soz. lib. viii, cap. 4.

(90) Μέχρι Περσῶν αὐτῶν ἀφικομένην. Non dubito quin scribendum sit, ἀφικόμενοι, supple Isauri. Certe in ms. codice quo usus est Bochartus, scrip-

tum erat ἀφικόμε, accentu in antepenultima, et supra ultimam litteram apponitur η, quæ nota indicare mihi videtur syllabam νοι.

Κατὰ δὲ Ἰάπυγα ἄνεμον καὶ (91) Θρασκίαν, Παμ-
φυλίαν τε ἐπῆλθον, καὶ Λυκίους διέφθειρον· Κύπρον
τε τὴν νῆσον καταστρεφάμενοι· Λυκαόνας τε καὶ
Πισίδας ἠχμαλώτισαν. Καὶ Καππαδόκας τὸ πλεῖστον
ἀναστήσαντες (92), ἄχρι καὶ ἐπὶ τὸν πόντον διεκιν-
δύνευσαν· καὶ τῶν ἄλλων βαρβάρων τὰ χεῖριστα τοῖς
ἀλισχομένους οὗτοι διέθεντο.

ΕΚ ΤΗΣ ΔΩΔΕΚΑΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α'. Ὅτι Φιλοστόργιος, καὶ ἐν ἄλλοις πολλοῖς Στε-
λίχωνος κατατρέχων, καὶ τυραννίδος ἐνοχον γράφει.
Καὶ ὡς Ὀλύμπιος τις τῶν μαγίστρων, φερόμενον
κατὰ τοῦ βασιλέως ἐν τῷ παλατίῳ τὸ ξίφος ἀντιλαβὼν
τῇ χειρὶ, ἑαυτὸν μὲν ἐλυμήνατο, τὸν βασιλέα δὲ δι-
έσωσε, καὶ συνεργὸς αὐτῷ κατέστη πρὸς τὴν ἀναίρε-
σιν Στελίχωνος, κατὰ τὴν Ῥάβενναν διατρέθοντος.
Ἄλλοι δὲ οὐκ Ὀλύμπιον, ἀλλ' Ὀλυμπιόδωρόν φασιν·
οὐδ' ἐπαμῦναι τῷ βασιλεῖ, ἀλλ' ἐπιβουλεύσαι τῷ
εὐεργέτῃ Στελίχωνι, καὶ εἰς τυραννίδα συκοφαντή-
σαι αὐτόν. Καὶ οὐδὲ μάγιστρον τῆνικαῦτα εἶναι,
ἀλλ' ὕστερον, μετὰ τὸν ἄδικον τοῦ Στελίχωνος φόνον,
ἐπαθλον τὴν ἀξίαν λαβεῖν. Ἄλλ' οὐκ εἰς μακρὰν καὶ
αὐτὸν ῥοπάλοις ἀναιρεθέντα τῆς μαιφονίας τὴν δί-
κην ἀποτίσαι τῷ Στελίχωνι.

Εὐνδὲμ τamen haud multo post sustibus interfectum, nefariae caedis poenas pependisse Stili-
chonī.

β'. Ὅτι κατὰ τοῖς προειρημένους χρόνους Ἀλά-
ριχος Γότθος τὸ γένος, περὶ τὰ τῆς Θράκης ἄνω
μέρη δύναμιν ἀθροίσας, ἐπῆλθε τῇ Ἑλλάδι, καὶ τὰς
Ἀθήνας εἶλε, καὶ Μακεδόνας καὶ τοῖς προσεχεῖς
Δαλμάτας ἐλήϊσατο. Ἐπῆλθε δὲ καὶ τὴν Ἰλλυρίδα,
καὶ τὰς Ἄλπεσι διαβάς ταῖς Ἰταλίαις ἐνέβαλε· Στε-
λίχωνι δὲ, ὡς οὗτος λέγει, ζῶντι μετὰπεμπτος (95)
ἦν. Ὅς αὐτῷ καὶ τὰς τῶν Ἄλπεων πύλας διήνοιξε.
Καὶ γὰρ ἐπιβουλὰς πάσας Στελίχωνα κατὰ βασιλέως
παλαμᾶσθαι, καὶ μηδ' ὅτι γαμβρὸν αὐτὸν εἶχεν (α)
ἐπὶ θυγατρὶ δυσωπεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ φάρμακον αὐτῷ
ἀγωνίας ἐγχεράσασθαι (94)· ἐλελήθει δὲ ἄρα ἑαυτόν,
ἐν τῷ σπουδάσει τὸν υἱὸν Εὐχέριον ἀνακηρύξειν πα-

tur, sed et eam quæ ad Persas usque pertingit. Ad
Iapygem autem et Thrasciam ventos, Pamphyliam
invaserunt, et Lyciam populati sunt. Cyprum quo-
que insulam vastarunt; Lycaonas item ac Pisidas
in servitutem abduxerunt. Cumque Cappadocas
sedibus suis expulissent et captivos egissent, ad
Pontum usque progressi sunt, et atrocius quam
reliqui barbari in captivos sævierunt.

EX LIBRO DUODECIMO HISTORIÆ.

1. *Stilichonis caedes.* — Philostorgius cum ob alia
multa Stilichonem graviter perstringit, tum affectatæ
tyrannidis reum fuisse scribit. Refert etiam quo-
modo Olympius quidam magister, gladium qui ad-
versus imperatorem strictus erat in palatio, manu
sua corripuens, seipsum quidem læserit, imperato-
rem vero servavit, eique ad occidendum Stilichonem
qui tunc Ravennæ morabatur, operam ac ministe-
rium suum commodaverit. Alii hunc non Olym-
pium, sed Olympiodorum nominant; nec impera-
tori suppetias eum tulisse dicunt, sed Stilichoni bene
de se merito insidias struxisse, eumque affectatæ
tyrannidis falso accusasse. Nec magistrum eo tem-
pore adhuc fuisse scribunt, sed post injustam Stili-
chonis cædem, eam dignitatem præmii loco acce-
pisse.

2. *Alaricus in Romanum orbem irrumpit.* — Iis-
dem temporibus Alaricus, natione Gothus, circa
superiores Thraciæ partes collecto exercitu, in
Achaiam irrumpit, et Athenas cepit; Macedonas quo-
que et finitimos Dalmatas populatus est. (95) Ily-
ricum præterea invasit, et Alpes transgressus in
Italiam intravit, a Stilichone qui tunc adhuc super-
stes erat, evocatus, ut ait Philostorgius. Qui quidem
Alpium etiam claustra ei reseravit. Omne enim
insidiarum genus adversus imperatorem struxisse
ait Stilichonem, nec ob id saltem reveritum esse
quod generum illum haberet, data illi in matri-
monium filia; sed potionem ei præbuisse, qua pro-

VALESI ANNOTATIONES.

(91) Κατὰ δὲ ἅπαντα ἂν ἐκεῖ. Longe rectius in
ms. codice Samuelis Bocharti legitur hoc modo :
Κατὰ δὲ Ἰάπυγα ἄνεμον καὶ Θρασκίαν. Sic etiam in
Scoriacensi codice scriptum fuisse testatur Holste-
nius, qui Latinam Gothofredi interpretationem ita
correxit : *Ad Iapygem autem et Thrasciam ventum* :
hoc est, *ad occasum æquinoctialem, et septentrio-
nem versus. Inde enim corus et cæcias spirant.*

(92) Καὶ Καππαδόκας ἀναστήσαντες. In ms.
codice Samuelis Bocharti hic locus auctior habetur.
Sic enim codex ille : καὶ Καππαδόκας τὸ πλεῖστον
ἀναστήσαντες, etc. Id est, *Et Cappadocibus magna
ex parte in servitutem abductis, ad Pontum usque
progressi sunt.* Ἀναστήσαντες enim idem est quod
ἀναστᾶτους ποιήσαντες. Quod cum non intelligeret
Gothofredus, hunc locum pessime interpretatus est.
Cujus versionem Holstenius ad latus sui codicis

demendavit hoc modo : *Et Cappadocibus vastatis, ad
Pontum usque progressi sunt : modisque pessimis, præ
aliis barbaris captivos ipsi affixerunt.*

(95) Ζῶντι μετὰπεμπτος. In ms. codice Samue-
lis Bocharti verbum additur hoc modo : μετὰπεμπτος
ἦν. Quod ideirco monui, ne quis forte existimaret,
nos ex conjectura quidquam supplevisse.

(94) Φάρμακον αὐτῷ ἀγωνίας ἐγχεράσασθαι.
Hunc locum correxi ex manuscriptis codicibus Sco-
riacensi et Bochartiano, in quibus ἀγωνίας discrete
scriptum habetur. Quare Holstenius interpretatio-
nem Gothofredi correxit hoc modo : *Sed et vene-
num quod prolis procreandæ facultatem extingueret,
potandum exhibuisse.* Melius medicamentum ver-
tisset.

(95) Soz. lib. viii, cap. 25, et lib. ix, cap. 4.

VARIORUM.

(α) Ὅτι γαμβρὸν αὐτὸν εἶχεν. Post Eudoxiam
quippe defunctam, duxerat Honorius primo Maviam,

deinde Thermantiam, Stilichonis filias. *Jac. Gotho-
fred.*

creandæ sobolis facultas adimeretur : neque illud animadvertit, se, dum Eucherium filium imperatorem contra jus fasque renuntiare studeret, nepotem cui successionis jure imperium debebatur, ante adultum florem succidere ac perdere. Porro Stilichonem adeo manifeste ac sine ullo metu tyrannidem exercuisse scribit, ut etiam nummos percueret, in quibus præter ipsius effigiem nihil deerat.

5. *Barbari Romam petunt. — Eucherius. Alaricus. Attalus. Alaricus obit.* Interfecto Stilichone, barbari qui una cum illo erant, assumpto ejus filio statim abscesserunt. Cumque Romam appropinquassent, huic quidem permiserunt ut in templum quoddam quod jure asyli fruebatur, confugeret. Ipsi vero cuncta quæ circa urbem erant vastarunt, tum ut Stilichonem ulciscerentur, tum quod fame pressi erant. Ubi vero litteræ ab Honorio missæ jure asyli potentiores, Eucherium morte multarunt, post hæc barbari Alarico juncti, eum ad expugnandam urbem Romam incitarunt. Ille vero confestim Portum occupavit : id autem est maximum navale urbis Romæ, tribus portibus constans, et in parvæ urbis magnitudinem extensum. Illic etiam annona publica juxta veterem consuetudinem erat recondita. Cum igitur Alaricus portum levi negotio occupasset, urbem Romam tum annonæ penuria, tum reliquis machinamentis expugnavit. Et Romanis decernentibus (id enim illis Alaricus permiserat), Attalum imperatorem renuntiavit. Ortus hic erat ex minore Asia : religione quidem paganus, dignitate vero præfectus urbis Romæ. Post nuncupationem imperatoris Attali, Alaricus permisit deinceps reliquiis populi Romani, his scilicet quos fames et humanorum corporum comestio reliquos fecerat, ut annonam sibi ex portu conveherent. Assumpto deinde Attalo, magistri militum munere eidem fungens, Ravennam adversus Honorium cum exercitu proficiscitur. Inter hæc Attalus mandavit Honorio, ut privatam potius vitam eligeret, et extremorum membrorum abscissione totius corporis salutem

Α ρανόμως βασιλέα (a), τὸν ἀπόγονον τῆς κατὰ διαδοχὴν καὶ θεσμὸν βασιλείας προεκθερίζων καὶ ζημιούμενος. Οὕτω δὲ κατάφωρον καὶ ἀδεῶ τὴν τυραννίδα προσενεγκεῖν (96) τὸν Στελίχωνα λέγει, ὡς καὶ νόμισμα, μορφῆς λειπούσης μόνης, κόψασθαι.

exercuisse scribit, ut etiam nummos percueret, in

γ'. "Ὅτι Στελίχωνος ἀνηρημένου, οἱ συνόντες βάρβαροι, τὸν ἐκείνου παῖδα λαθόντες, τὴν ταχίστην ἔρχοντο. Καὶ τῆ Ῥώμῃ πλησιάσαντες, τὸν μὲν ἐφείσαν (b) εἰς τινὰ τῶν ἀσύλων ἱερὸν καταφυγεῖν. Οἱ δὲ τὰ τῆς πόλεως περίεξ ἐπόρθουν, τῶν μὲν τῷ Στελίχωνι τιμωροῦντες (97), τῶν δὲ λιμῶ πιεζόμενοι. Ἐπεὶ δὲ παρὰ Ὀνωρίου γράμμα, κρεῖττον τῆς ἀσυλίας γενόμενον, ἀναιρεῖ τὸν Εὐχέριον, διὰ ταῦτα συμμίξαντες οἱ βάρβαροι Ἀλαρίχῳ εἰς τὸν πρὸς Ῥωμαίους αὐτὸν ἐξορμῶσι πόλεμον. Ὁ δὲ θάπτον καταλαμβάνει τὸν πόρτον / μέγιστον δὲ οὗτος νεώριον Ῥώμης, λιμέσι τρισὶ περιγραφόμενος, καὶ εἰς πόλεως μικρᾶς παρατεινόμενος μέγεθος. Ἐν τούτῳ δὲ ὁ δημόσιος ἅπας σῖτος κατὰ παλαιὸν ἔθος ἐταμιεύετο. Ἐλὼν δὲ ῥᾶρον τὸν πόρτον, καὶ τῆ σιτοδείᾳ, ἣ ταῖς ἄλλαις μηχαναῖς (98) πολιορκήσας τὴν Ῥώμην κατὰ κράτος αἰρεῖ : καὶ φημισαμένων τῶν Ῥωμαίων (τούτο γὰρ αὐτοῖς Ἀλάριχος ἐνεδίδου) Ἀτταλον αὐτοῖς ἀναγορεύει βασιλέα. Οὗτος δὲ Ἴων μὲν ἦν τὸ γένος, Ἕλληνα δὲ τὴν δόξαν, τῆς αὐτῆς δὲ πόλεως ἑπαρχος. Οὗτος δὲ λοιπὸν μετὰ τὴν ἀναγόρευσιν τὸ λεῖψανον τῶν Ῥωμαίων, ὅπερ ὁ λιμὸς αὐτὸς καὶ ἡ ἀλληλοφαγία ὑπελείπετο, τροφὴν αὐτοῖς κομίζειν ἀπὸ τοῦ πόρτου ἐφήσειν. Εἶτα τὸν Ἀτταλον λαθὼν, καὶ στρατηγοῦ σχῆμα πληρῶν αὐτῷ, ἐπὶ τὴν Ῥάβενναν καθ' Ὀνωρίου στρατεύει. Καὶ κελεύει Ἀτταλὸς τὸν Ὀνωρίον, τὸν ἰδιώτην ἀνθελέσθαι βίον, καὶ τῶν τοῦ σώματος ἀκρωτηριῶν τῆ περιτομῇ τὴν τοῦ ὄλου σωτηρίαν ὠνήσασθαι. Σάρος δὲ, ὅς μετὰ Στελίχωνα τὴν στρατηγικὴν ἀρχὴν (99) Ὀνωρίου δεδωκότος εἶχε, συμβαλὼν Ἀλαρίχῳ, κρατεῖ τῆ μάχῃ, καὶ τῆς Ῥαβέννης ἀποδιώκει. Ὁ δὲ τὸν πόρτον καταλαθὼν (1-71),

VALESII ANNOTATIONES.

(96) *Τυραννίδα προσενεγκεῖν.* In codice Bocharti ad marginem adscriptum inveni, ἴσως προσενεγκεῖν. Quæ conjectura certe non displicet. In textu autem scriptum erat προσενέγκειν.

(97) *Τῶν μὲν τῷ Στελίχωνι τιμωροῦντων.* In manuscriptis codicibus legitur τιμωροῦντες. Quare non dubito quin totus locus ita restituendus sit, τὸ μὲν τῷ Στελίχωνι τιμωροῦντες, τὸ δέ, etc. Id est, *Tum ut Stilichonem ulciscerentur, tum quod fame oppressi erant.* Potest etiam scribi : τούτο μὲν, etc. τούτο δέ, etc.

(98) *Σιτοδεία, ἣ ταῖς ἄλλαις μηχαναῖς.* In ms. codice Samuelis Bocharti, ad vocem ἣ tria puncta notata sunt; et in margine leguntur hæc verba, ἴσως καί, quæ corruptio τοῦ καί, in ἣ occurrit. In

M. Aurel. Anto. libris : id est in *Marci Aurelii Antonini libris de vita sua.*

(99) *Τὴν στρατιωτικὴν ἀρχὴν.* Longe rectius in manuscripto Samuelis Bocharti legitur τὴν στρατηγικὴν ἀρχὴν, id est, *Magistri militum dignitatem.* Atque ita legit Nicephorus in capite xxxv libri decimi tertii.

(1-71) *Ὁ δὲ τὸν πόρτον καταλαθὼν.* Non possum assentiri Jacobo Gothofredo, qui portum hic intelligi censet, non urbis Romæ, sed Ravennæ, quæ classis vocabatur; nam cum Philostorgius portum simpliciter dixerit, portum urbis Romæ intelligamus necesse est: sic enim paulo ante portum urbis Romæ absolute vocavit. Quod si portum urbis Ravennæ nunc intelligeret, procul dubio nomen urbis

VARIORUM.

(a) *Εὐχέριον ἀνακηρύξειν βασιλέα.* Zosimus modestiam Stilichonis commendans ait, cum, cum verius filii pater esset, hanc ei dignitatis metam stituisse, ut ad officium tribuni notariorum provento nullam aliam potestatem tribueret, lib. v.

(b) *Τὸν μὲν ἐφείσαν.* De hac Eucherii fuga in ecclesiam quamdam urbis Romæ, consentit quoque Zosimus lib. v. De Alarico et Attalo vid. Socr. lib. vii, cap. 10, Soz. lib. ix, cap. 6, 7, etc.

ἀποδύει μὲν τῆς βασιλείας τὸν Ἀτταλον· οἱ μὲν
 φασί, μὴ εὖνουν εἶναι διαβληθέντα· οἱ δὲ, διότι
 σπονδὰς διενόητο (72) πρὸς Ὀνώριον θέσθαι, καὶ τὸ
 δοκοῦν ἐμποδῶν ἐστάναι, δέον ἦγεῖτο προαποσκευά-
 σασθαι. Μετὰ τοῦτο πρὸς Ῥάβενναν ὁ Ἀλάριχος
 ἐπανελθὼν, καὶ σπονδὰς προτείνων, ὑπὸ τοῦ προσιρη-
 μένου διεκρούσθη Σάρου, φαιμένου τὸν δίκαιον ἀφείλοντα
 τῶν τολμηθέντων, μὴ ἂν ἄξιον (73) εἶναι φίλοις συν-
 τάττεσθαι. Ἐκεῖθεν Ἀλάριχος ὀργισθεὶς μετὰ ἐνιαυ-
 τὸν τῆς προτέρας ἐπὶ τὸν πόρτον ἐφόδου, ὡς πολέμιον
 ἐπελαύνει (74) τῇ Ῥώμῃ. Καὶ τὸ ἐντεῦθεν τῆς το-
 σαύτης δόξης τὸ μέγεθος, καὶ τὸ τῆς δυνάμεως πε-
 ριώνυμον, ἀλλόφυλον πῦρ καὶ ξίφος πολέμιον, καὶ
 αἰχμαλωσία κατεμερίζετο βάρβαρος. Ἐν ἐρειπίοις δὲ
 τῆς πόλεως κειμένης, Ἀλάριχος τὰ κατὰ Καμπανίαν
 ἐληΐζετο, κάκει νόσῳ φθείρεται.

versus contendit. Exinde vero tantæ gloriæ magnitudinem ac potentie famam exterius ignis, et ho-
 stilis gladius, et barbarica captivitas, quasi sortito inter se diviserunt. Dum urbs Roma in ruderibus
 esset, Alaricus Campaniam deprædatus est, atque illic morbo correptus eccubuit.

δ'. Ὁ δὲ τῆς αὐτοῦ γυναικὸς ἀδελφός (75). . .

Desunt hic duæ lineæ.

βαρβαρικοῦ γὰρ γένους τοῦ Σαυροματῶν (76) χρημα-
 τίζειν αὐτήν, καὶ συναφθῆναι τότε τῷ ὄστρακίνῳ γέ-
 νει (77) τὸν ἐκ σιδήρου τὴν γένεσιν ἔλκοντα. Οὐ τοῦτο

VALESII ANNOTATIONES.

Ravennæ adjecisset. Sed et ipsa rerum gestarum series quæ hic a Philostorgio narrantur, satis ostendit portum urbis Romæ hic intelligi, non autem portum Ravennæ. Alaricus enim post Attalum imperio exutum, Ravennam venisse dicitur: quod quidem confirmant etiam Sozomenus ac Zosimus. Certe Sozomenus diserte scribit, Alaricum portum Ravennæ qui Classis dicitur, occupasse post exactionem Attali (a).

(72) *Σπονδὰς διενόητο.* Fallitur hic Gothofredus, qui hæc Philostorgii verba de Attalo accepit, cum de Alarico intelligenda sint. Alaricus enim cum in animo haberet pacem inire cum Honorio imperatore, Attalum qui huic consilio impedimentum allaturus videbatur, e medio tollendum esse statuit. Neque enim pacem unquam initurus erat cum Alarico Honorius, nisi Attalo prius exaucto- rato.

(73) *Μὴ ἀράξιον.* In manuscripto codice Samuelis Bocharti, ad marginem ascriptum est eadem manu; lego μὴ ἂν ἄξιον, vel μὴ ἄξιον. Prior quidem emendatio placuit Lucæ Holstenio. Eam enim ad latus sui codicis apposuit. Posteriores tamen magis probo.

(74) *Ὡς πολέμιον ἐπελαύνει.* In ms. codice Bocharti scribitur ὑπολέμης ἐπελαύνει τῇ Ῥώμῃ. Forte scribendum est ὡς πολέμιος. Nec dubito quin Philostorgius ita scriptum reliquerit.

(75) *Ὁ δὲ τῆς αὐτοῦ γυναικὸς ἀδελφός.* Post hæc verba in ms. quidem codice Jacobi Gothofredi deerant novem lineæ, ut ipse Gothofredus testatur. Lucas tamen Holstenius in margine sui codicis notavit, in manuscripto codice Scoriacensi hic lacunam esse. Verum ex verbis quæ proxime sequuntur, satis apparet, multa hic desiderari. Certe in

A redimeret. Sarus vero, cui post Stilichonis necem Honorius magisterium rei militaris contulerat, inito adversus Alaricum prælio, eum superavit, et ab urbe Ravenna longius fugavit. Tum vero Alaricus, occupato portu, Attalum imperio exuit; sive quod accusatus fuerat quasi malevolo animo esset erga Alaricum, sive, ut alii dicunt, eo quod Alaricus in mente habebat fœdus cum Honorio inire, ac prius e medio tollendum esse ducebat eum qui impedimento esse videbatur. Post hæc Alaricus Ravennam reversus, cum fœdus obtulisset Honorio, a supra memorato Saro repulsus est, eum qui audaciæ suæ pœnas dare debuisset, indignum esse affirmante qui inter amicos numeraretur. Iratus ob hæc Alaricus, anno post primam irruptionem in portum

B urbis Romæ, tanquam hostis infestis signis Romanam inter se diviserunt. Dum urbs Roma in ruderibus illuc morbo correptus eccubuit.

4. *Adaulfus Alarico succedit.* — Constantius. Uxor autem ejus frater Adaulfus ei successit. Qui Placidiam Honorii sororem, quam Alaricus captivam ab urbe Roma secum abduxerat, sponsam accepit; repudiata priore uxore, quæ ex Sarmatarum gente erat oriunda. Ac tunc demum testaceo generi

manuscripto codice Samuelis Bocharti vacuum spatium hic relictum est novem linearum, perinde atque in codice Gothofredi. Eam lacunam supplere conati sumus ex conjectura: de qua velim judicent eroditi.

(76) *Βαρβαρικοῦ γὰρ γένους τοῦ Σαυροματῶν.* Hac de priore Adaulfi uxore intelligenda esse arbitror, quam Adaulfus repudiavit, ut Placidiam uxorem duceret. Causa autem repudii hic affertur a Philostorgio, quod ex barbara gente Sarmatarum oriunda esset. Porro ex hac priore conjuge Adaulfus liberos susceperat, quos Sigerichus postea ad regnum Gothorum evectus crudeliter interfecit, ut narrat Olympiodorus. Non dissimulabo tamen in manuscripto exemplari Bocharti scriptum esse χρηματίζειν αὐτούς. Quam lectionem si sequamur, non de uxore Adaulfi hæc erunt intelligenda, sed de ipso Adaulfo et de Gothis, quos origine Sarmatas fuisse scribit Philostorgius.

(77) *Καὶ συναφθῆναι τότε τῷ ὄστρακίνῳ γένει.* Alludit Philostorgius ad somnium illud regis Nabuchodonosor, quod refertur in capite secundo Danielis, ubi pedes statuæ illius quam in somnis viderat Nabuchodonosor, partim ex testa, partim ex ferro conflati fuisse dicuntur. Hanc igitur prophetiam Philostorgius Honorii temporibus bis completam esse dicit. Et primo quidem, quando completa fuerat, relatum erat in superiore lacuna. Iterum vero adimpletam esse subdit, tunc cum Adaulfus Gothorum rex Placidiam Honorii sororem matrimonio sibi sociavit. Jam igitur divinandum nobis est, quando primum completam esse hanc Danielis prophetiam scripserit Philostorgius. Olim quidem conjeceram, Philostorgium censuisse hanc prophetiam primum impletam esse, tunc cum Adaul-

VARIORUM.

(a) Gothofredo astipulatur Pagi ad ann. Chr. 410, n. 4, 5. Idem locus qui apud Sozomenum p. 375, Κλάσσεις appellatur, ut locum feliciter emendavit Cluverius, *Ital. Antiq.* lib. 1, c. 28, ubi vulgo

τὰς Ἀλπεις legitur, nullo sensu. Classis nimirum est oppidum in portu Ravennæ situm. In eodem Sozomeni loco pro ἐξήκοντα στάδια, idem legit εἰκοσι καὶ τρία στάδια. W. Lowth.

copulatum esse ait Philostorgius eum qui ex ferrea stirpe erat oriundus. Neque tunc solum, sed et rursus tunc cum Adaulfus matrimonii jure Placidiam sibi sociavit; tunc enim testacea natura conjuncta est ferreae. Sed quoniam Scriptura dicit non diu permansuram esse eam conjunctionem, ideo Constantius qui Placidiam adamabat, hanc spem animo conceperat, se, si Adaulfum bello superasset, Placidiam sibi sponsam accepturum esse. Nec multo post Adaulfus, cum multa gravia facinora iracundia ipsum impellente perpetrasset, a quodam domestico suo interficitur. Exinde barbari foedus cum Honorio percusserunt, et Placidiam sororem atque Attalum imperatori Honorio tradiderunt, cum prius ipsi annonas ab imperatore, et partem Galliae ad agros excolendos accepissent.

5. *Roma instaurata. — Attali poena.* Post haec autem Roma a gravissimis malis paululum respirans, incolis frequentari coepit. Et imperator cum eo advenisset, manu simul et lingua aedificationem urbis comprobavit. Cumque supra tribunal ascen-

VALESII ANNOTATIONES.

fus Placidiam sibi despondit uxorem. Sed nunc, re attentius examinata, haec conjectura non placet: nam sponsalia et nuptiae, cum ad unam eandemque rem spectent, pro duobus diversis unius prophetiae complementis accipi non possunt. Aliud igitur inquiramus necesse est. Proinde existimo Philostorgium in priore illa lacuna scripsisse, prophetiam Danielis primum adimpletam esse, tunc cum Adaulfus Gothorum rex pacem fecit cum Honorio, et relicta Italia in Gallias se recepit. Quod quidem anno Christi 412, factum esse censet Sigonius in libro xi *De imperio occidentali*.

(78) *Τῆ Πλακιδίᾳ συνείπετο.* Scribendum videtur συνήπτετο. In manuscripto codice Samuelis Bocharti ad marginem ascriptum est, ἴσως συνήπτετο. In textu autem scriptum est συνήπετο. Porro de nuptiis Placidiae et Adaulfi dissentiunt scriptores. Sigonius quidem scribit Adaulfum, cum in locum Alarici, rex Gothorum creatus esset, ante omnia Placidiam sibi despondisse, anno Christi 411; deinde sub exitum ejusdem anni, apud forum Cornelii Aemiliae civitatem nuptias cum Placidia celebrasse. In quo Jordanis sententiam sequitur, qui in rebus Geticis idem scribit. Sed Olympiodorus in libro undecimo *Historiae*, et Idatius in *Chronico*, eas nuptias Narbone in Gallia celebratas esse tradunt, anno Christi quadringentesimo duodecimo. Quo quidem tempore alteram Danielis prophetiam impletam esse ait Idatius, qua praedictum erat, filiam regis austri sociandam esse regi aquilonis.

(79) *Τὴν γὰρ ὄστρακίνην φύσιν.* Post haec verba duas lineas desiderari in suo codice monuit Gothofredus. Verum in nostris exemplaribus, Scoriacensi videlicet et Bochartiano, desunt octo circiter vel novem lineae; quas quidem ita commode suppleri posse existimo, τὴν γὰρ ὄστρακίνην φύσιν εἶναι τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν, τὴν δὲ ἐκ σιδήρου τὸ τῶν Γόθων γένος, μετὰ δὲ ταῦτα Ἀδαούλφου τὰς πρὸς Ῥωμαίους σπονδὰς διαλύσαντος, Κωνσταντίου στρατηγὸς

A δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἤνιχα πάλιν Ἀδαούλφου γαμικαῖς ὁμιλίαις τῆ Πλακιδίᾳ συνείπετο (78)· τὴν γὰρ ὄστρακίνην φύσιν (79) . . . .

Desunt hic novem lineae.

ἐλπίδας τρέφων, ὡς αὐτὸς καταπολεμήσας Ἀδαούλφον (80-90), τὴν Πλακιδίαν νυμφεύσαιο. Οὐ πολὺ δὲ τὸ μέσον, καὶ πολλὰ δραματουργήσας, ἐξ ὀργῆς Ἀδαούλφου ὑπὸ τινος τῶν οἰκείων ἀποσφάττεται. Ἐκ τούτου τὸ βάρβαρον πρὸς Ὀνώριον σπένδεται, καὶ τὴν οἰκείαν ἀδελφὴν, καὶ τὸν Ἀτταλον τῷ βασιλεῖ παρατίθενται αὐτοὶ, σιτήσεσσι τε δεξιωθέντες, καὶ μοῖραν τινα τῆς τῶν Γαλατῶν χώρας εἰς γεωργίαν ἀποκληρωσάμενοι.

B

ε'. Μετὰ ταῦτα δὲ καὶ ἡ Ῥώμη τῶν πολλῶν κακῶν ἀνασχοῦσα συνοικίζεται (α)· καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτῇ παραγεγονῶς, χειρὶ καὶ γλώττῃ (91) τὸν συνοικισμὸν ἐπεκρῶται. Ὑπὲρ δὲ τοῦ βήματος ἀναβάς, ὁ τὴν πρώτην αὐτῷ βαθμίδα (92) τὸν Ἀτταλον δια-

ἐπέμφθη κατ' αὐτοῦ ἐλπίδας τρέφων, etc. Si non eadem verba, hic saltem sensus fuit Philostorgii, quae Latine reddita ita sonant: *Testam enim Philostorgius ait esse imperium Romanum; ferrum autem esse Gothorum nationem. Post haec cum Adaulfus pacem quam cum Romanis pepigerat, violasset, Constantius magister militum adversus eum missus est cum exercitu: hanc spem tacite animo fovens, etc.* Ex his patet quantopere falsus fuerit Gothofredus, qui paulo ante pro ὄστρακίνῃ γένει emendavit ὄστρογοθίνῃ. Qua emendatione nihil fingi potest ineptius, cum testa illa, ut supra vidimus, non Gothos designet, sed potius Romanos, eo quod imbelles tunc essent atque infirmi. Adde quod Graece dici non potest ὄστρογοθίνῃ· dicendum enim erat, ὄστρογοθηκῷ.

(80-90) *Κατὰπελέμιον Ἀδαούλφον.* Hunc locum emendavi ex manuscripto codice Scoriacensi, qui diserte scriptum habet *καταπολεμήσας*. In manuscripto codice Samuelis Bocharti legitur *κατὰ πολεμίας*, et in margine ascriptum est eadem manu, *Lego καταπολεμήσας*.

(91) *Χεὶρὶ καὶ γλώττῃ.* Quæri merito potest quid significet quod ait Philostorgius, Honorium imperatorem Romam ingressum, manu et lingua instauracionem urbis comprobasse: an per manum intelligit signum ab Honorio datum protenta manu; an potius constitutionem Honorii intelligit, ejus manu subscriptam, qua cives Romanos ad instauranda urbis mœnia incitabat.

D

(92) *Ὁ τὴν πρώτην αὐτῷ βαθμίδα.* Holstenius in suo codice notavit, pro ὁ forte scribendum esse ὡς. Et corruptissimam Gothofredi interpretationem restituit hoc modo: *Tribunal vero conscensurus, primi gradus loco Attalum conscendendum supposuit.* Ego vero articulum ὁ expungendum censeo, utpote superfluum. Illud quoque in Holstenii versione reprehendi potest, quod verbum ἀναβάς interpretatus est *Tribunal conscensurus*, cum tamen Græca vox

VARIORUM.

(a) *Ἡ Ῥώμη συνοικίζεται.* Ita etiam Olympiodorus: *Post Romam a Gothis captam, Albinus urbis præfectus, quod jam eadem ad pristinum rediret statum, scripsit non sufficere præbitam populo partem (sc. trumenti publici quod viritim populo Romano distribuebatur), multitudine jam aucta civitate, aditque uno die numerum initum esse civium qua-*

tuordecim millium. Albinus autem hoc anno (414) præfectus urbis fuit, ut liquet ex leg. ult. cod. Theod. *De naviculariis*, qua annonæ urbis Romæ Honorius consuluit, idque occasione suorum Vicennialium. Attali supplicium et exsilium refert Prosper in *Chronico* ad ann. Chr. 418, qui nobis est 416.

βαίνειν ὑπετίθει (93). . . .

Desunt hic duæ lineæ.

δεξιὰς χειρὸς ἀπέτεμε τοὺς δύο δακτύλους, ὧν ὁ μὲν (94) ἀντίχειρ.

ὁ δὲ λιχανὸς ἔχει τὴν κλῆσιν· καὶ εἰς Λίπαρα τὴν νῆσον τοῦτον φυγαδεύει (95), μηδενὸς ἄλλου κακοῦ πρὸς πείραν καταστήσας, ἀλλὰ καὶ τὰς εἰς τὸν βίον χρείας παρασχόμενος.

ς'. Κατὰ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους (α) Ἰωβιανὸς τε ἐπανέστη, εἰς φθορὰν ἀπέσθη (96). Καὶ Σεβαστιανὸς ἀδελφὸς αὐτοῦ τοῖς Ἰσοῖς ἐποφθαλμήσας, τὴν Ἰστυν ἔδωκε δίκην (97). Ὁ δὲ Ἡρακλειανὸς, μιμησάμενος τούτους, καὶ πλέω τῶ τῆς τύχης γέλω (98) ἐπιβὰς, εὐκλειεστέραν ἔσχε τὴν καταστροφὴν, τῆς θείας ἐμφανῶς ἐπικηρυττούσης (99). Οὐδὲ ἀκόσμητον ἐᾷ

A disset, ad primum ejus gradum transire Attalum jussit. Post hæc dextræ manus duos digitos ei abscidit, quorum alter quidem pollex, alter vero index vocatur; eumque in insulam Liparam relegavit, nullo alio supplicio eum afficiens, imo cuncta ad vitam necessaria ei subministrans.

6. Jovianus, Sebastianus, Heraclianus, tyranni. — Per idem tempus Jovianus adversus imperatorem rebellavit, ac brevi oppressus est. Sebastianus quoque ejus frater, cum paria affectasset, pares etiam pœnas persolvit. Heraclianus vero horum vesaniam imitatus, et ad majus adhuc fortunæ ludibrium evelctus, illustriorem exitum sortitus est, divina Pro-

VALESH ANNOTATIONES.

non futurum tempus designet, sed præteritum. Denique verbum διαβαίνειν simpliciter positum, significare non potest, *Ad transeundum*, nisi addideris πρὸς τό. Porro ingressus Honorii in urbem Romam, et triumphus iste de Attalo contigit, Honorio undecimum, et Theodosio iterum coss. anno Christi quadringentesimo decimo septimo, ut scribit Prosper in *Chronico*.

(93) Διαβαίνειν ἐπετίθει. Holstenius in margine sui codicis annotavit, forte scribendum esse ὑπετίθει. Quam Holstenii emendationem laudo equidem ac probò; sed totum hunc locum longe aliter interpretor quam ille: sic enim verto: *Cumque tribunal conscendisset, ad primum ejus gradum transire Attalum jussit*. Honorius enim cum Romam ingressus esset, præeunte currum ipsius Attalo, recta in forum contendit: ubi cum tribunal purpureis gradibus structum conscendisset, Attalum ad primum tribunalis gradum adduci jussit. Illic duos dextræ manus digitos ei jussit abscindi. Lego igitur: *Eis* C *πρώτην αὐτοῦ βαθμίδα τὸν Ἀττάλον διαβαίνειν ὑπετίθει*. Nicephorus in capite tricesimo quinto libri decimi tertii, hunc Philostorgii locum ita expressit: Ἀττάλος δὲ ὑπὸ πόδας βήματος προτεθέντος γεγονώς Ὀνοφρίου τοὺς δύο τῶν δακτύλων μόνους ἀφαιρεῖται. Quæ Nicephori verba male Langus interpretatus est hoc modo: *Attalus ad infima tribunalis subsellia positus, ubi se Honorii potestati permisit; postea duobus tantum digitis ei amputatis*, etc. Ego vero ita interpretor: *Extracto tribunali, Attalus pedibus Honorii advolutus, duobus duntaxat digitis amputatis*, etc. Βαθμίδες sunt subsellia, ut docet Simeon Thessalonicensis. Primum igitur subsellium Honorius Attalo posuerat juxta tribunal suum.

(94) ὧν ὁ μὲν. Post hæc verba lineam hic deesse monet Gothofredus. Sed Lucas Holstenius in suo codice hæc ad marginem ascripsit: *In manuscripto Scoriacensi unum tantum vel alterum verbum deesse puto, ἀντίχειρ*. Ita quoque in manuscripto exemplari Samuelis Bocharti.

(95) Τοῦτον φυγαδεύει. Holstenius in suo codice ad marginem hæc notavit: *Τοῦτον ex Nicephoro legendum apparet. De solo enim Attalo hic loquitur*.

(96) Ἐπανέστη, εἰς φθορὰν ἀπέσθη. In manuscripto codice Samuelis Bocharti, hic locus ad marginem suppletur hoc modo: Ἐπανέστη τῶ βασιλεῖ,

B καὶ ταχὺ εἰς φθορὰν ἀπέσθη.

(97) Ἐδωκε δίκην. Post hæc verba duæ circiter voces deerant in manuscriptis codicibus Scoriacensi et Bochartiano. Et in codice quidem Bocharti hic locus ad marginem ita suppletur: Ὁ δὲ..... μιμησάμενος τούτους, etc. Holstenius vero ita supplet hunc locum: Ὁ δὲ Ἡρακλειανὸς μιμησάμενος, etc. Quæ fuit etiam conjectura Gothofredi, cui nos libenter accedimus. Hi enim tres tyranni uno eodemque anno aboliti sunt, Lucio solo consule, qui fuit annus Christi 413, ut scribunt Idacius in *Fastis*, et Prosper in *Chronico*. Heraclianus quidem initio ejus anni, consul processerat; sed postea hostis publicus declaratus, ejusque nomen e *Fastis* expunctum est, ut testatur Prosper. De Heracliani tyrannide loquitur Hieronymus in libro tertio *Adversus Pelagianos*. *Scriptis dudum vir sanctus — eloquens episcopus Augustinus ad Marcellinum, qui postea sub invidia tyrannidis Heraclianæ, ab hæreticis innocens cæsus est*, etc. De eodem Heracliano intelligenda sunt ejusdem Hieronymi verba in epistola ad Demetriadem *De servanda virginitate*, ubi de Juliana Demetriadis matre loquitur: *Quæ de medio mari sumantem viderat patriam, et fragili cymbæ salutem suam suorumque commiserat, crudeliora invenit Africæ littora. Excipitur enim ab eo quem nescias utrum avarior an crudelior fuerit: cui nihil dulco præter vinum et pretium: et qui sub occasione partium clementissimi principis, sævissimus omnium exstitit tyrannorum*, etc. Et paulo post: *Et mirantur æmuli: virtus enim semper invidiæ patet, cur tantarum secum pudicitiam tacita proscriptione mercata sit, cum et ille partem dignatus sit accipere, qui totum potuit auferre, et hæc quasi comiti negare non ausa sit, quæ se intelligebat sub nomine privatæ dignitatis tyranno servientem*. Heraclianum intelligit comitem rei militaris per Africam, qui sub nomine comitis diu tyrannidem in Africa exercuit.

(98) Καὶ πλέω τῶ τῆς τύχης γέλω. Non placet hæc scriptura. Mallem omnino scribere, καὶ πλέον, id est, *Longius quam illi, Jovinus scilicet ac Sebastianus, progressus*. Vel, si mavis, *altius sublatus*.

(99) Τῆς θείας ἐμφανῶς ἐπικηρυττούσης. Non assentior Jacobo Gothofredo, qui Philostorgium hic loqui censet de divina Scriptura. Atqui fatetur ipsemet Gothofredus, nusquam legi in sacris libris id quod hic dicitur a Philostorgio. Ego vero de divina

VARIORUM.

(a) Κατὰ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους. Oppressi sunt hi tres tyranni anno Chr. 413, ut Pagius asserit: *Jovinus et Sebastianus ab Honorii ducibus Narbonæ. Heraclianus movens exercitum de Africa adversus Honorium, Utriculo in Italia in conflictu superatus*

effugit in Africam, cæsis in loco supradicto quinquaginta millibus armatorum, Ipse post Carthagine in æde Memoriarum per Honorium percussoribus missis occiditur, inquit Idacius in *Fastis*.

videntia aperte proclamante, nihil se inordinatum relinquere, nec tyrannis delectari; sed qui legitimum imperatorem defendunt, iis se quoque auxilium præbere.

7. (1) *Theodosius jun. et Pulcheria*. — Mortuo Arcadio, Theodosius ejus filius, admodum puer, orientalis imperii successor declaratur. Degebat cum eo in palatio Pulcheria ejus soror, imperiales subscriptiones administrans ac dirigens.

8. *Sol deficit. Siccitas. Fulgor*. — Cum Theodosius adolescentiæ annos jam ingressus esset, die XIX mensis Julii, circa octavam diei horam, sol tantopere defecit, ut stellæ quoque visæ fuerint, tantaque siccitas hunc solis defectum secuta est, ut multorum hominum ac brutorum animalium insueta mortalitas ubique terrarum grassata sit. Porro eo tempore quo sol defecit, fulgor quidam in cælo apparuit, conii similitudinem referens: quem nonnulli præ imperitia cometam vocarunt. In iis enim quæ fulgor ille nobis ostendit, nihil erat simile cometæ; nam neque in comam desinebat lux illa, neque ullam omnino stellæ speciem præferabat; sed velut lampadis cujusdam ingens flamma per se ipsam subsistens videbatur, nulla subtus stellæ ellychnii speciem præferente. Sed et motus ejus longe diversus fuit a motu cometarum; motu enim primum ab ortu solis æquinoctiali, inde ultimam stellam in

A (2), οὐδὲ χαίρει τοῖς τυραννοῦσιν· ἀλλ' οἷς ὁ κατὰ θεσµὸν βασιλεὺς ἀρµόζει, τούτῳ καὶ αὐτῇ συμπαρατάττεται (3).

ζ'. "Ὅτι τελευτήσαντος Ἀρκαδίου, διάδοχος τῆς ἐφ' ἑσπέρης ἀρχῆς κομιδῆ νέος ὢν Θεοδοσίος ὁ παῖς, ἀναδείκνυται. Συνῆν δ' αὐτῷ καὶ Πουλχερία ἡ ἀδελφὴ, τὰς βασιλικὰς σηµειώσεις (4) ὑπηρετούµενη καὶ διευθύνουσα.

η'. "Ὅτι Θεοδοσίου τῆς τῶν µειρακίων ἡλικίας (a) ἐπιθεσπικότος, καὶ τοῦ μηνὸς Ἰουλίου εἰς ἐννέα ἐπὶ δεκάτῃ διαβαίνοντος, περὶ ὀγδόην τῆς ἡμέρας ὕραν, ὁ ἥλιος οὕτω βαθέως ἐκλείπει, ὡς καὶ ἀστέρας ἀναλάµψαι· καὶ ἀύχµος οὕτω τῷ πάθει (5) συνείπετο, ὡς πολλῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἄλλων ζώων ἀσυνήθη φθορὰν πανταχοῦ φέρεσθαι. Ἐκλείποντι δὲ τῷ ἡλίῳ, φέγγος τι κατὰ τὸν οὐρανὸν συναναφανῆ, κώνου σχῆμα παραδύοµενον (6), ὃ τινες ἐξ ἀμαθίας ἀστέρα κομήτην ἐκάλουον. Καὶ γὰρ ὢν ἐκεῖνος ἐδείκνυ, οὐδὲν ἦν κομήτης παράσημον (7)· οὕτε γὰρ τὸ φέγγος εἰς κόµην ἀπέβαινε, οὕτε ἀστὲρι ὅλως ἐώκει· ἀλλ' οἷον λύχνου τις µεγάλῃ φλῆξ ὑπῆρχε καθ' ἑαυτὴν ὀρωµένη, μηδενὸς ἀστέρου θρυαλλίδος αὐτῷ τινος μορφῆν (8) ὑποτρέχοντος. Ἀλλὰ γὰρ καὶ τῇ κινήσει παρήλλαττε· καὶ γὰρ κινήσει δθεν ὁ ἥλιος κατὰ ἰσηµερίαν ἀνίσχει, ἐκεῖθεν τὸν κατὰ τῆς οὐρᾶς ἀρχτοῦ τεταγµένον ἔσχατον ἀστέρα ὑπερενεγκῶν ἡρέμα

VALESII ANNOTATIONES.

justitia ac providentia hunc locum intelligendum esse affirmo, ut ex sequentibus manifeste colligitur. Itaque post vocem ἐπισηµειώσεως, addendum est omnino προνοίας, vel potius δίκης.

(1) Soz. l. IX, c. 1.

(2) Οὐδὲ ἀκόσμητον ἐᾷ. In manuscripto codice Samuelis Bocharti, ad marginem ascriptum est eadem manu: *Deest ὅτι τὴν ἔννομον βασιλείαν οὐδὲ, etc.* Id est, *Divina providentia clare pronuntiante, se legitimum imperium, ne quidem male ordinatum, deserere.* Quæ conjectura, sive Bocharti sive alterius cujuscumque, profecto non displicet. Posset etiam emendari ac suppleri locus hoc modo: "Ὅτι οὐδὲν ἀκόσμητον ἐᾷ.

(3) Τούτῳ καὶ αὐτῇ συμπαρατάττεται. Scribendum est τούτοις, ut patet ex precedentibus. Atque ita in margine codicis Bochartiani ex conjectura emendatum inveni.

(4) Τὰς βασιλικὰς σηµειώσεις. Jacobus Gothofredus imperiales dispositiones interpretatur. Ego vero adnotationes malim vertere. Nam σηµείωσις proprie adnotationem significat, ut jampridem monui in adnotationibus Eusebianis. Porro Annotationes dicebantur olim rescripta principum et jussiones. Interdum etiam a sacris pragmaticis et edictis distinguuntur, ut docet Brissonius in Lexico. Sic in Notitia imperii Romani, ubi officium Consularis Palæstinæ describitur: *Exceptores, inquit, habet et cæteros cohortalinos, quibus non licet ad aliam transire militiam, sine adnotatione clementiæ principalis.* Ita quoque in officio præsidis Thebaidos, in actione prima Chalcedonensis concilii, pag. 98, hæc leguntur: *Idem devotissimus exceptor dixit: Est in*

recitata prece etiam divina adnotatio sacratissimi et piissimi imperatoris. In Græco θεία ὑποσηµείωσις. Post hæc recitatur adnotatio principis, quæ subiecta erat libello precum Eutychis his verbis: *Deporant apud reverendissimos episcopos, etc.*; in pag. autem 116 actionis primæ ejusdem concilii, sacra subnotatio dicitur ἡ θεία ὑποσηµείωσις.

(5) Ἀύχµος οὕτω τῷ πάθει. Lego ἀύχµος τοσούτος τῷ πάθει συνείπετο, ut scribitur apud Nicephorum, in cap. 36 libri XIII.

(6) Κώνου σχῆμα παραδύοµενον. Sic etiam scribitur apud Nicephorum in loco supra citato, ubi Langus interpretatur, *conii seu metæ similitudinem gerens.* Certe hoc verbum raro admodum legere memini. Vide Suidam in παραδύομαι.

(7) Οὐδὲν ἦν κομήτης παράσημον. In manuscripto Scoriacensi legitur κομήτης, quemadmodum etiam legitur in Nicephoro. Melius tamen scriberetur οὐδὲν ἦν κομήταις παραπλήσιον.

(8) Θρυαλλίδος αὐτῷ τινος μορφῆν. Male hunc locum Langus interpretatus est hoc modo: *Nec radii ejus aliqui stellæ cujusquam formam subiere.* Interpretationem Langi compilavit, ut solet, Jacobus Gothofredus. Atqui non id dicit Philostorgius. Sed ait flammam illam instar cujusdam magnæ lampadis per se solam apparuisse, nullo subtus astro, instar ellychnii, subsistente. Quid sit θρυαλλίς docent glossæ Græco-Latinæ: θρυαλλίς, fluvius. Ubi fluvius, idem est quod Græce φλώμος. Suidas φλώμος, inquit, βοτάνη ἢ καὶ ἀντὶ ἐλλυχνίου χρῶνται. Eadem fere habet Hesychius: φλώμος, αἶψα, πόα τις ἢ καὶ ἀντὶ ἐλλυχνίου χρῶνται. Ἡ αὐτῇ δὲ καὶ θρυαλλίς.

VARIORUM.

(a) Θεοδοσίου τῆς τῶν µειρακίων ἡλικίας. Omnes consentiunt solis eclipsin mox memoratam contigisse, Honorio XII et Theodosio VIII coss. qui

fuit annus Domini 418. Ergo Theodosius, qui natus fuit a. D. 401, ingressus est annum ætatis decimum octavum. Gothofred.

προῦθινε πορευόμενος ἐπὶ δυσμάς. Ἐπει δὲ διεμέ-
 τρει τὸν οὐρανὸν, ἀφανὴς ἦν, πλείους τεσσάρων μη-
 νῶν ἐξανυθείσης αὐτῷ τῆς πορείας. Ἡ δὲ κορυφή
 τοῦ φέγγους, νῦν μὲν εἰς μῆκος μέγα ὠξύνετο, ὡς
 ἐκβαίνειν τοὺς τοῦ κώνου λόγους· νῦν δὲ πρὸς τὸ
 ἐκείνου μέτρον συνεστέλλετο. Καὶ ἄλλα δὲ παρεῖχε
 τερατώδη θεάματα, δι' ὧν τῆς τῶν συνήθων φασμά-
 των ἐξηλλάττετο φύσεως. Ἦρξατο δὲ ἀπὸ μέσου θέ-
 ρους σχεδὸν τι μέχρι τῆς τοῦ μετοπύρου τελευτῆς.
 Γέγονε δὲ ἄρα καὶ τοῦτο σημεῖον πολέμων μεγάλων,
 καὶ φθορᾶς ἀνθρώπων οὐ ῥητῆς. Τῷ δὲ ἐξῆς ἔτει
 ἤρξαντο σεισμοί, οὐ ῥάους ὄντες τοῖς προλαβοῦσι πα-
 ραβαλεῖν. Τοῖς δὲ σεισμοῖς καὶ πῦρ οὐρανόθεν συγκα-
 τάρρηγνύμενον, πᾶσαν ἐλπίδα σωτηρίας περιέκοπτε·
 πλὴν γε φθορὰν ἀνθρώπων οὐκ ἐνειργάσατο. Ἄλλ'
 ἢ θεία εὐμένεια πνεῦμα σφοδρὸν καθιέειτα, καὶ τὸ
 πῦρ πανταχόθεν περιελάσασα, κατὰ τῆς θαλάσσης
 ἀπέβρυψε. Καὶ ἦν ἰδεῖν ξένην θεάν, τῶν κυμάτων ἐπὶ
 πλεῖστον (9) ὡσπερ τινῶν λασίων χωρίων τῷ πυρὶ
 καταφλεγόμενων, ἄχρι τελείως τὸ φλέγον ἐναπέσθη
 τῷ πελάγει.

9. Ὅτι κατὰ πολλοὺς τόπους τῶν σεισμῶν γενομέ-
 νων, ὠφθησαν ὄροφαὶ οἰκιῶν ἀπ' ἀλλήλων μετὰ μεγά-
 λων πατάγων καὶ ἀβράγμων (10-1) διαστᾶσαι, ὡς καὶ
 τοὺς ἔνδον παρατυχόντας καθαρῶς τῆ ὄψει τὸν οὐρα-
 νὸν ὑποβάλλειν. Καὶ μετὰ τὴν τσσαύτην διάστασιν,
 οὕτω πάλιν ἀρμολογεῖσθαι τε καὶ συναρμολογεῖσθαι, ὡς μη-
 δεμίαν αἰσθησιν τοῦ νεωτερισθέντος μηδενὶ παρα-
 σχεῖν. Τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο πάθος, καὶ περὶ τὰ ἐδάφη
 πολλαχοῦ συνηρέθη. Καὶ γὰρ σιτοβολῶν (2) τοὺς
 κάτωθεν οἰκοῦντας ἀπέπνιξαν, τὸν σῖτον αὐτοῖς ἀθρόον
 ἐπιχεάμενοι διὰ τῶν πάλων (3)· καὶ πάλιν οὕτω παρ-
 ἔσχον τὸ ἔδαφος ἠρμολογούμενον, ὡς ἐξαπορεῖν ἅπαντας
 πόθεν ὁ φονεὺς ἀπεβρύχη σῖτος (4). Καὶ ἄλλα δὲ τοιου-
 τῶτροπα πάθη τῆνικαῦτα ἐνεωχμώθη, δεικνύοντα μὴ
 φυσικῇ τινι ταῦτα προσελθεῖν ἀκολουθίᾳ, ὡς Ἑλλή-
 νων παῖδες ληροῦσιν, ἀλλὰ θείας ἀγανακτήσεως μά-
 στιγας ἐπαρεῦθῆναι.

VALESI ANNOTATIONES.

(9) Ἐπὶ πλεῖστον. Non proba interpretationem
 Langi, qui totum hunc locum ita vertit: *Et videre
 erat spectaculum novum, fluctus ipsos perinde ac re-
 giones quasdam marinas plurimum igni ardere.* D
 Gothofredus vero interpretationem Langi ita interpo-
 lavit: *Et videre erat mirum spectaculum, procellas
 ut plurimum velut regiones quasdam marinas igni
 ardentes.* Atqui ἐπὶ πλεῖστον significat diuturno tem-
 pore, vel certe, per longissimum spatium. Aut enim
 subauditur χρόνον, aut τόπον. Præterea verba illa
 ὡσπερ λασίων χωρίων, non sunt regiones marinæ,
 ut Laagus interpretatus est; sed potius loca frui-
 ciosa, ut Holstenius ad latius sui codicis adnotavit.

(10-1) Καὶ ἀβράγμων. Sic etiam excusum est apud
 Nicephorum: magis tamen placet scriptura codicis
 Bochartiani, ἀραγμῶν, per simplex ρ.

(2) Καὶ γὰρ σιτοβολῶν. Scribe meo periculo σι-
 τοβολῶνας, id est, horrea. Hesychius: Σιτοβολῶνας
 ὄρια. Ubi ὄρια vox est Latina horrea. Σιτοβολῶνας
 leguntur etiam apud Suidam in voce Σιτοβολοίς.
 Ubi Suidas notat utrumque dici, σιτοβολία scilicet
 et σιτοβολῶνας de horreis seu apothecis. Certe in
 Glossis Græco-Latinis legitur: Σιτοβόλιον, granarium.

A cauda Ursæ sitam transgressa, paulatim ad occa-
 sum processit. Postquam vero universum cœlum
 permensa est, tandem disparuit, cum cursus ejus
 plus quam quatuor menses durasset. Porro ejus
 vertex, nunc quidem in magnam longitudinem
 acuebatur, adeo ut conii modum ac mensuram exce-
 deret; nunc vero ad conii mensuram redibat. Alias
 præterea prodigiosas species oculis subjecit, quæ a
 vulgarium signorum natura illam differre ostende-
 bant. Cœpit autem a media æstate, et ad exitum
 ferme autumnii perseveravit. Fuitque signum gra-
 vium bellorum et mortalitatis hominum incredibi-
 lis. Insequenti anno terræ motus cœpere, qui cum
 superioribus haud facile conferri possint. Simul
 autem cum terræ motibus ignis quoque e cœlo de-
 missus, omnem salutis spem præcluserit; nullam
 tamen hominibus cladem intulit. Divina enim beni-
 gnitas, immisso vehementi vento cum ignem undi-
 que fugasset, in mare tandem projecit. Et videre
 erat novum quoddam spectaculum, maris videlicet
 fluctus quasi saltus quosdam ac silvas, diuturno
 tempore conflagrare, donec flamma penitus in mari
 extincta esset.

9. Porro multis in locis cum terra movisset, visa
 sunt ædium culmina magno cum fragore ac sonitu
 dirumpi, adeo ut ii qui intra domos erant, cœlum
 ipsum oculis suis cernerent. Post hujusmodi autem
 divulsionem ita rursus juncta et compaginata sunt,
 ut nullum ejus rei quæ acciderat, indicium relin-
 queretur. Idem quoque pavimentis ædium accidit
 diversis in locis. Nam et horrea eos qui sub ipsis
 habitabant oppresserunt, frumenti acervum ipsis
 superfundentia per subitos hiatus: ac rursus solum
 ita coaluit, ut cuncti ambigerent undenam frumen-
 tum illud lethale defluxisset. Alii præterea hujusmodi
 casus novi atque insueti eo tempore contigerunt,
 qui quidem manifestissime ostendebant, non natu-
 rali modo atque ordine ista evenire, ut gentiles falso
 opinantur; sed divinæ indignationis flagella in ho-
 mines immissa esse.

Male igitur in Nicephoro excusum est καὶ τινες τῶν
 σιτοβολῶν pro σιτοβολῶνων. Auctor Vitæ B. Athana-
 siii δημοσίους σιτοβολῶνας vocat publica horrea. Uti-
 tur etiam hæc voce Palladius in *Lausiaca*, ubi de
 Severiano. Et Philo, in libro v *Mechanicorum*, ubi
 docet quomodo construendi sint σιτοβολῶνες, si ma-
 teriæ copia desit.

(3) Διὰ τῶν πάλων. In Nicephoro legitur διὰ τῶν
 πάλων. Ubi Langus interpretatur per rimas paten-
 tes. Langi interpretationem secutus est suo more
 Gothofredus. Ego vero pabulata malim vertere, πά-
 τος enim pavimentum significat, ut docent Glossæ
 Græco-Latinæ. Πάτοι igitur hoc loco sunt tabulata,
 quæ nos *plancaria* Gallicè appellamus: quæ cum
 terræ motu divulsa fuissent, per ea frumentum quod
 erat in horreis, effundebatur in eos qui subius habi-
 tabant. Certe quod Philostorgius hoc loco πάλων
 seu πάλων dixit, statim appellat ἔδαφος.

(4) Ἀπεβρύχη σῖτος. In manuscripto codice Sa-
 muelis Bocharti legitur ἀπεβρύχει, et ad marginem
 hæc notata sunt: *In manuscripto oblitteratum est τὸ
 καί.*

40. *Unde factum quod terra moveatur.*—Idem Philostorgius variis argumentis ostendere conatur, terræ motus neque ex inundatione aquarum fieri, neque ventorum vi intra sinus terræ inclusorum, nec rursus ex aliqua terræ inclinatione, sed sola Dei voluntate accidere ad conversionem et emendationem peccatorum. Atque ista se constanter asseverare, propterea quod neutrum ex supradictis elementis ejusmodi casus vi naturali perficere potest. Quod si Deus ita voluerit, vel minima gutta e cælo delapsa, vel nix levissima Olympum Macedoniæ, aut alium quempiam ex altissimis montibus, facillime movere possit : quando quidem videmus, Deum sæpenumero his rebus usum esse ad emendationem generis humani. Nam et Rubrum mare cum facile posset subito discindere, austro violento prius illud verberans atque impellens, ita demum divisit : non quod ulla hujusmodi virtus in austro insita sit a natura : sed quod divina vis ad voluntatem suam exsequendam eo usa fuerit. Sed et virga percutiens, fontes aquarum eliecit ex petra. Et Jordanis fluentia lepram sanarunt : non quod eorum natura ista operari valeat, sed quia Creator singulas creaturas ad eum quem voluerit usum transmutandi, plenam atque omnimodam habeat potestatem.

41. *Lucianus Constantinopoli novæ sectæ auctor.*—Post mortem Eudoxii, qui Constantinopoli Eunomianorum sectæ præfuerat, Lucianus sororis Eunomii filius in ejus locum substituitur. Hunc porro aiunt, cum in avaritiam et cognata vitia prolapsus esset, pœnamque ob id metueret, a reliquorum quidem Eunomianorum secta sese abruptisse ; propriæ vero factionis principem exstitisse, nec contemnendæ multitudini præfuisse, cum improbi omnes et diversis vitiis implicati ad eum confluisissent.

42. *Constantii breve imperium* (5) — Honorius imperator Constantium magistrum militum ob affinitatis honorem ad consortium imperii ascivit, cum Placidia Valentinianum ei filium jam peperisset : cui quidem Valentiniano Honorius nobilissimi dignitatem tribuit. Constantii igitur imagines, ut moris erat eorum qui recens ad imperium promoti erant, missæ sunt in Orientem. Sed Theodosius, cum nuncupationem augustam Constantii improbaret, imagines ejus non admisit. Cumque Constantius ob hanc contumeliam sese ad bellum pararet, mors superveniens, vita simul et curis cum liberavit, cum imperasset mensibus sex.

43. *Honorii obitus. Joannes tyrannus. Ardaburius. Aspar* (6). — Consulatu imperatoris Theodosii decimo et Honorii tertiodecimo, idem Honorius

α'. "Οτι διαφοροῖς ἐπιχειρήματι κατασκευάζειν πειρᾶται, τοὺς σεισμοὺς μήτε διὰ πλημμύραν ὑδάτων συνίστασθαι, μήτε πνευμάτων ἐναπολαμβανόμενων τοῖς κόλποις τῆς γῆς· ἀλλὰ μηδὲ γῆς τινος ἄλλως παρεγκλίσει· μόνη δὲ τῆ θείᾳ γνώμῃ, πρὸς ἐπιστροφὴν καὶ διόρθωσιν τῶν ἁμαρτανομένων. Καὶ ταῦτά φησιν ἰσχυρίζομενον λέγειν, διότι τὰ τηλικαῦτα πάθη μὴ δύναται μηδέτερον τῶν εἰρημένων στοιχείων κατὰ φυσικὴν ἀποτελεῖν δύναμιν. Ἐπεὶ Θεοῦ γε βουληθέντος, καὶ ψεκᾶς ἢ σμικροτάτη προσπετοῦσα καὶ νιφᾶς ἢ κουφοτάτη, τὸν Ὀλυμπον τῆς Μακεδονίας, ἢ τι ἄλλο τῶν μεγίστων ὄρων κινήσειεν ἂν ῥαδίως. Ἐπεὶ καὶ φαίνεται πολλάκις τὸ Θεῖον ἐπὶ παιδείᾳ τῶν ἀνθρώπων, τοῦτοις χρώμενον. Τὴν τε γὰρ Ἐρυθρὰν θάλασσαν, ῥᾶον ὃν ἀθρόον διαστῆσαι, νότιω βιαίῳ πρῶτερον μαστιγῶσας καὶ συνωθίσας, οὕτω διέστησαν, τῆ τοῦ νότου φύσει μηδεμιᾶς δυνάμεως τοιαύτης ἐγκαθιδρυμένης, ἀλλὰ τῆς ἀνωθεν ῥοπῆς ὑπερφυσίας αὐτῷ χρησαμένης πρὸς τὸ οἰκεῖον βούλημα. Καὶ ῥαβδος δὲ πηγᾶς ἐκ πέτρας ναμάτων πλήττουσα προχέει· καὶ Ἰορδάνου ῥεῖθρα καθαίρουσι λέπραν, οὗ τῆς φύσεως αὐτῶν ταῦτα ἔρῃ ἐνδυναμούσης, τοῦ δὲ πλάστου μεταπλάττειν ἕκαστον τῶν δημιουργημάτων πρὸς τὴν ἂν ἐθέλοι χρεῖαν, πολλὴν καὶ ἀκώλυτον ἔχοντος τὴν ἐξουσίαν.

ια'. "Οτι μετὰ θάνατον Εὐδοξίου (α), ὅς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Εὐνομιανῆς συναγωγῆς ὑπήρχε (β), Λουκιανὸς ἀντικαθίσταται, παῖς ὢν ἀδελφῆς Εὐνομίου. Τοῦτον δὲ φασιν εἰς φιλαργυρίαν τε καὶ τὰ συγγενῆ κατολισθήσαντα πάθη, καὶ τὴν ἐπ' αὐτῆς ὑφορώμενον δίκην, ἀποσχίσει μὲν τῆς ἄλλης Εὐνομιανῶν μοίρας· ἰδίᾳ δὲ συμμορίας ἀρχηγὸν ἑαυτὸν ἀναδείξει, καὶ συντάγματος οὐκ εὐκαταφρονήτου ἄρξαι· πάντων τῶν ἐπιβρόητων τε καὶ ποικίλοις πᾶσι καθωπλισμένων πρὸς αὐτὸν ἀπεβρόηκόντων.

ιβ'. "Οτι Ὀνώριος ὁ βασιλεὺς Κωνσταντίου τὸν στρατηγὸν κατὰ τιμὴν τοῦ κήδους εἰς τὸ τῆς βασιλείας προσλαμβάνεται σκῆπτρον· ἤδη καὶ παῖδα Οὐσαλεντινιανὸν τῆς Πλακιδίας αὐτῷ γειναμένης· ἔ καὶ τὴν τοῦ ἐπιφανεστάτου περιῆψεν ὁ Ὀνώριος ἀξίαν. Αἱ δὲ τοῦ Κωνσταντίου εἰκόνας, ὡς ἔθος ἦν τοῖς ἄρτι παρελθοῦσιν εἰς βασιλείαν πράττειν, ἀναπέμπονται πρὸς τὴν ἑώραν. Ἄλλ' ὁ γε Θεοδόσιος οὐκ ἀρεσκόμενος τῇ ἀναβρόῃ, οὐ προσίετο ταύτας. Καὶ δὴ Κωνσταντίῳ παρασκευαζομένῳ διὰ τὴν ἕβριν ἐπὶ πόλεμον, καὶ τῆς ζωῆς καὶ τῶν φροντίδων ἐπιστάς ὁ θάνατος τὴν ἀπαλλοκλήν παρέχει, βασιλεύσαντι μηνῶν ἕξ.

ιγ'. "Οτι ἐν ὑπατείᾳ τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου τὸ δέκατον, καὶ Ὀνωρίου τὸ τρισκαίδεκατον, αὐτὸς Ὀνώριος ὑδέρῳ τελευτᾷ. Καὶ Ἰωάννης τυραννίδι ἐπιθέ-

VALESI ANNOTATIONES.

(5) Soer. lib. vii, cap. 24.

(6) Soer. lib. vii, cap. 23.

VARIORUM.

(α) *Μετὰ θάνατον Εὐδοξίου.* Hæc refert Gothofredus anno 420, quando Eunomiani procul Constantinopoli abacti sunt. Anno quippe 415, conventos eorum in urbe inhibuerat Theodosius sub pœna

deportationis domusque proscriptionis. *d. lib. LVIII, Cod. Theod. de hæreticis :* quod observavit idem Gothofredus.

(β) Ἰπῆρχε. Legendum ἐπῆρχε. *W. Lowth.*

μενος, διαπρεσβεύεται πρὸς Θεοδόσιον· ἀπράκτου δὲ τῆς πρεσβείας γεγενημένης, καὶ οἱ πρέσβεις ὕβρισθέντες, ἄλλος ἀλλαγῆ κατὰ τὴν Προποντίδα φυγῆ προετιμήθησαν. Τὴν μὲντοι Πλακιδίαν καὶ τὸν τρίτον Οὐαλεντινιανὸν (μετὰ γὰρ Κωνσταντίνου θάνατον, πρὸς τὸ Βυζάντιον ἀνεκομίσθησαν) ἀποστέλλει πρὸς Θεσσαλονικίην Θεοδόσιον. Κάκει τὴν τοῦ Καίσαρος ἀξίαν τῷ ἀνεψιῷ παρατίθησιν (7), Ἀρδαβουρίῳ τῷ στρατηγῷ, καὶ τῷ τούτου υἱῷ Ἀσπαρι τὴν κατὰ τοῦ τυράννου στρατηγίαν ἐγχειρίσας. Οἱ δὲ καὶ συνεπαγόμενοι Πλακιδίαν τε καὶ Οὐαλεντινιανὸν, καὶ τοὺς τε Παίονας καὶ τοὺς Ἰλλυριοὺς διελάσαντες, τὰς Σάλωνας, πόλιν τῆς Δαλματίας, ἀναιροῦσι κατὰ κράτος (8). Ἐντεῦθεν ὁ μὲν Ἀρδαβούριος νηΐτη στόλῳ κατὰ τοῦ τυράννου χωρεῖ. Ὁ δὲ Ἀσπας τὴν ἰππικὴν δύναμιν συλλαβὼν, καὶ τῷ τάχει τῆς ἐφόδου κλέψας τὰς αἰσθήσεις, τῆς Ἀκυληΐας μεγάλης πόλεως ἐγκρατῆς γίνεται, συνόντων αὐτῷ Οὐαλεντινιανοῦ καὶ Πλακιδίας. Ἄλλ' ὁ μὲν οὕτω τὴν μεγάλην ἀταλαιπώριον παρεστῆσατο. Τὸν δὲ Ἀρδαβούριον βίαιον ἀπολαβὼν πνεῦμα, σὺν δυσιν ἐτέραις τριήρεσιν εἰς χεῖρας ἄγει τοῦ τυράννου. Ὁ δὲ πρὸς σπονδὰς ἀφορῶν, φιλανθρώπως ἐκέχρητο τῷ Ἀρδαβουρίῳ. Καὶ πολλῆς οὗτος ἀπολαύων τῆς ἀδείας, τοὺς ἀποστρατήγους (a) τοῦ τυράννου (9), ἤδη καὶ αὐτοὺς ὑποκεκνημένους, τὴν ἐπιβουλήν κρατῶναι τὴν κατὰ τοῦ τυράννου· καὶ σημαίνει Ἀσπαρι τῷ παιδί παραγενέσθαι, ὡς ἐπ' ἐτοίμῳ τῷ κατορθώματι. Τοῦ δὲ θάπτον σὺν τῷ ἰππότη στρατῷ παραγεγονότος, καὶ μάχης τινὸς συρράγεις, συλλαμβάνεται ὁ Ἰωάννης τῆ τῶν ἀμφ' αὐτὸν προδοσίᾳ, καὶ πρὸς Πλακιδίαν καὶ Οὐαλεντινιανὸν εἰς Ἀκυληΐαν ἐκπέμπεται· κάκει τὴν δεξιὰν προδιατμηθεὶς (10), εἶτα καὶ τῆς κεφαλῆς ἀποτέμνεται, ἕνα τυραννήσας ἐπὶ τῷ ἡμίσει ἐνιαυτῷ. Τότε καὶ βασιλέα ὁ Θεοδόσιος τὸν Οὐαλεντινιανὸν ἀποστείλας ἀναγορεύει.

ιδ'. Ὅτι Ἀέτιος ὁ ὑποστράτηγος Ἰωάννου τοῦ τυράννου, μετὰ τρεῖς ἡμέρας τῆς ἐκείνου τελευτῆς, βαρβάρους ἄγων μισθωτοὺς εἰς ἕ' χιλιάδας παραγίνεσθαι· καὶ συμπλοκῆς αὐτοῦ τε καὶ τῶν περὶ τὸν Ἀσπαρα γεγενημένης, φόνος ἐκατέρωθεν ἐβρόύη πολὺς. Ἐπειτα σπονδὰς ὁ Ἀέτιος τίθεται πρὸς Πλακιδίαν καὶ Οὐαλεντινιανὸν, καὶ τὴν τοῦ κόμητος ἀξίαν λαμβάνει· καὶ οἱ βάρβαροι χρυσίῳ καταθέμενοι τὴν

A aquæ intereulis morbo interiit. Joannes vero cum tyrannidem arripuisset, legationem misit ad Theodosium; sed re infecta, legati insuper contumelia affecti, alius alio per Propontidem relegati sunt. Placidiam vero et Valentinianum tertium, qui post obitum Honorii Byzantium profugerant, Theodosius Thessalonicam misit. Illic patrueli suo Cæsaris dignitatem concessit, et Ardaburio magistro militum ejusque filio Aspari, belli adversus tyrannum administrationem commisit. Ii Placidiam et Valentinianum secum ducentes, cum Pannoniam et Illyricum pertransissent, Salonas urbem Dalmatiæ vi ceperunt. Post hæc Ardaburius quidem cum navaliibus copiis contra tyrannum profectus est. Aspar vero, assumptis secum equestribus copiis, et impressionis inopinæ celeritate suspicionem præveniens, Aquileiam urbem maximam occupavit, Placidia et Valentiniano ipsum comitantibus. Et hic quidem maximam civitatem absque ullo negotio cepit. Ardaburium vero violentus quidam ventus excipiens, una cum duabus triremibus in manus tyranni detulit. Ille de fœdere ineundo cogitans, Ardaburium humaniter excepit. Qui cum maxima libertate frueretur, ductores tyranni, qui jam ad defectionem propensi erant, contra tyrannum animavit. Simul Aspari filio per litteras significavit, ut tanquam ad paratam victoriam adesset. Qui cum celeriter adventasset una cum equestribus copiis, conserto levi prælio captus est Joannes, proditione eorum qui circa ipsum erant, et Aquileiam ad Placidiam et Valentinianum deducitur. Illic dextra manu prius amputata, postea etiam capite truncatus est, cum per unum ac dimidium annum tyrannidem exercuisset. Tum vero Theodosius Valentinianum Romanam missum, imperatorem renuntiavit.

14. *Aetius comes factus.* — Aetius unus ex ducibus Joannis tyranni, tertio post ejus obitum die supervenit, barbaros adducens mercede conductos, ad sexaginta fere hominum millia; commissoque inter ipsum et Asparis exercitum prælio, multi ex utraque parte ceciderunt. Posthæc Aetius fœdus inivit cum Placidia et Valentiniano, et comitis dignitatem accepit; barbari vero auro accepto, iram atque ar-

VALESH ANNOTATIONES.

(7) Τῷ ἀνεψιῷ παρατίθησιν. Scribendum est περιτίθησιν. Quem errorem jam supra non semel castigavi.

(8) Σάλωνας... ἀναιροῦσι κατὰ κράτος. Manuscripti quidem codices nihil variant. Nihilominus tamen scribendum est αἰροῦσι, quemadmodum legitur apud Nicephorum in lib. xiv, c. 7.

(9) Τοὺς ἀποστρατήγους τοῦ τυράννου. Gothofredus interpretatur exauctoratos a tyranno. Quod nullo modo probare possum. Neque enim Philostorgius hic loquitur de iis quos tyrannus exauctorave-

rat; sed de ducibus qui sub illo militabant. Adde quod ἀποστράτηγος Græce non dicitur. Proinde non dubito quin scribendum sit hoc loco ὑποστρατήγους. In manuscripto codice Bocharti legitur ἀποστρατήγους accentu in ultima. Et in margine ascriptum est eadem manu, ἴσως ὑποστρατηγούς.

(10) Τῆρ... προδιατμηθεὶς. Apud Nicephorum hic locus ita legitur, τὴν χεῖρα πρῶτον διατμηθεὶς, etc. In ms. codice Samuelis Bocharti ad marginem ita ascriptum inveni: *Deest vocabulum, forte γλῶτταν.*

VARIORUM.

(a) Ὑποστρατήγους. Deest vox ad sensum perficiendum. *W. Lowth.*

na deposuerunt, et obsidibus datis fideque vicissim accepta in proprias sedes reversi sunt.

Α ὀργὴν καὶ τὰ ὄπλα, ὁμήρους τε δόντας, καὶ τὰ πιστὰ λαβόντες, εἰς τὰ οἰκεῖα ἤθη (a) ἀπεχώρησαν.

Finis excerptorum Ecclesiasticæ Historiæ Philostorgii.

Τέλος τῶν ἐκλογῶν τοῦ παρόντος βιβλίου τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας Φιλοστοργίου.

(a) *Eis τὰ οἰκεῖα ἤθη.* Videtur legendum ἔθνη. W. Lowth.

SUPPLEMENTA PHILOSTORGIANA.

De Josepho, Phlegonte et Dione, ex Suida in voce Φλέγων.

Philostorgius ait ea, quæ circa Judæos acciderunt, pluribus et copiosius exsecutum esse Justum; Phlegontem vero et Dionem breviter meminisse, eaque velut obiter *Historiæ* suæ indidisse. Cæterum eorum quæ ad pietatem aliasque virtutes ducunt, neque ille curam ullo modo gessisse dignoscitur, quemadmodum neque hi. Contra vero Josephus et reformidanti similis est caventique, ne Græcos offendat.

Β Τούτου Φλέγωνος φησι Φιλοστοργίος Ἰουστον (11) τὰ κατὰ τοὺς Ἰουδαίους συμπεσόντα διὰ πλείονος ἐπεξέλθειν τοῦ πλάτους· Φλέγωνος καὶ Δίωνος βραχέως ἐπιμνησθέντων, καὶ παρενθήκην αὐτὰ τοῦ ἰδίου λόγου ποιησαμένων. Ἐπεὶ τῶν γε εἰς εὐσέθειαν καὶ τὴν ἄλλην ἀρετὴν ἐκκόντων, οὐδ' ὅτι οὖν οὐδ' οὗτος δείκνυται παφροντικῶς, ὅνπερ οὐδ' ἐκείνοι τρόπον. Τοῦναντίον μὲν οὖν ὁ Ἰώσηπος, καὶ δεδοικῶσι ἔοικε καὶ εὐλαβουμένῳ ὡς μὴ προσκρούσειεν Ἕλλησι.

De Eusebio Nicomediensi, et Theophilo Indo. Ex uno e sex prioribus libris, referente Photio in Biblioth. n. 40.

Quod vero ad miracula attinet vitamque, Eusebium Nicomediæ (quem et Magnum appellat) et Theophilum Indum, aliosque plures extollit.

Ἐν ταραστίοις δὲ καὶ βίῳ Εὐσέβιον τῆς Νικομηδείας, ὃν καὶ μέγαν ἀποκαλεῖ, καὶ Θεόφιλον τὸν Ἰνδὸν καὶ ἄλλους πλείονας ἐξαίρει.

De his qui ab Ario steterunt in synodo Nicæna, ex Niceta in Thesaurο orthodoxæ fidei, lib. v, cap. 7 in fine.

Cæterum (ut Philostorgius primo *Historiæ* suæ libro auctor est) ab Ario in synodo Nicæna steterunt hi, quorum nomina subsequuntur episcopi: ex superiore quidem Libya Sentianus Borcei, Pachius Beronices, Secundus Theuchirorum, Zopyrus Barces, Secundus alius Ptolemaidis, Theon Marmaricæ; ex Thebis Ægyptiis Melitius; ex Palæstina Patrophilus Seythopoleos, Eusebius Casariensis, qui Pamphili dictus est; ex Phœnicia Paulinus Tyri, Amphion Sigedonis; ex Cilicia Narcissus Irenopoleos, Athanasius Anazarhi, Tarcodimatus Ægon; ex Cappadocia Leontius, Longianus et Eulalius; ex Ponto, Basilus Amasiæ, Melitius Sebastopoleos; ex Bithynia, Theognis Nicææ, Maris Chalcedoniæ, Eusebius Nicomediæ, Magnus quidem cognomine, qui Luciano martyri familiaris fuerat, miraculisque clarus, ut qui vel maxime: ex quo etiam Magni cognomen adeptus erat.

De subscriptionum varietate in concilio Nicæno, ex Niceta in Thesaurο orthodoxæ fidei, lib. v, c. 8.

Philostorgius, sub finem libri primi, auctor est, eorum qui Nicænæ fidei subscripserant, alios quidem e chirographorum suorum regione ὁμοουσίου dictionem ascripsisse, alios vero ab Eusebio instructos blasphemam ὁμοουσίου vocem loco ὁμοουσίου supposuisse, præter Secundum et Theonam, qui etiam una cum Ario ejusque presbyteris in Illyricum relegati sunt.

De Pœnitentia quorundam Arianorum, quod concilio Nicæno subscripsissent: quod refert Nicetas in Thesaurο orthodoxæ fidei, lib. v, c. 8.

Philostorgius initio libri secundi, scribit Eusebium, Theognin et Marin, eorum quæ subscripserant pœnitentia ductos ad imperatorem venisse, hisque apud eum verbis usos: *Iniqui, imperator, in eo fuimus,*

VALESI ANNOTATIONES.

(11) Ἰουστον. Ita correxi ex conjectura. Nam in *Lexico* Suidæ, ex quo hic Philostorgii locus descriptus est, hodie legitur δσον. Certe scriptoris historici nomen prorsus hic desideratur. Aut igitur Justus nomen hic substituendum est, aut Josepi. Quæ sequuntur Philostorgii verba, id potius suadere nobis videntur, ut Josepi nomen substituamus. Sequitur enim, Τοῦναντίον μὲν οὖν ὁ Ἰώσηπος, etc. Ex quibus verbis colligitur, paulo antea sermonem fuisse de

C Josepo. Eligat itaque studiosus lector utrum voluerit. Porro hoc fragmentum Philostorgii depreptum est ex præmio ejus *Historiarum*. Quo in loco Philostorgius scriptores omnes historiæ sacræ commemorabat. Ac primo quidem Mosem, deinde scriptorem historiæ Machabæorum recensebat: postremo loco Justum ac Josepum rerum Judaicarum scriptores referebat.

quod tui metu percussi impietati subscripserimus. Ex quo factum sit, ut imperator exandescens eos in Galatias seu Gallias occidentales relegarit, et Arianos sua quemque patria excedere jusserit.

De Paulino ep. Antiocheno facto : quod refert Nicetas in Thesouro orthodox. fid., lib. v, c. 9.

Solus Philostorgius libro *Historiarum* secundo, Paulinum Tyro Antiochiam translatum (in locum Eusathii) auctor est.

De Aetio et Eunomio, ex uno e sex prioribus ejus libris, referente Photio in Biblioth. n. 40.

Ἐξαίρει δὲ ἐν μὲν λόγοις μάλιστα Ἀέτιον καὶ Εὐ- A νόμιον, μόνους ἀνακαθάσαι τὰ τῆς εὐσεβείας δόγμα-
τα τῷ χρόνῳ συγκεχωσμένα τερατευόμενος. Extollit vero in sermonibus maxime Aetium et Eunomium, falso asserens, eos solos repurgasse pietatis dogmata tempore contaminata.

De Acacio Cæsareæ Pal. ep., apud Photium in Biblioth. n. 40.

Κατηγορεῖ δὲ Ἀκακίου μάλιστα τοῦ Καισαρείας τῆς κατὰ Παλαιστίνην ἐπισκοπήσαντος δεινότητά τε ἀνυπέροβητον καὶ κακουργίαν ἄμαχον, μεθ' ὧν καὶ πάντων φησὶ κατισχύσαι τῶν τε ὁμοφρόνων δοκούντων, εἰς ἔχθραν δὲ τινα καταστάντων, καὶ τῶν τάναντία θρησκευόντων. Reprehendit vero Acacii maxime Cæsareæ Palæstinæ episcopi vim dicendi intolerabilem et versutiam inexpugnabilem, quibus cum artibus oppressisso ait præ omnibus tam eos qui idem sentire viderentur, odio tamen quodam divisos, quam contraria in religione sentientes.

De Aetio, ex Photii Biblioth. n. 40.

Ἱστορεῖ δὲ ἀπὸ τῆς Ἀρείου περὶ τὴν αἵρεσιν σπου- B δῆς τε καὶ κατάρξεως, μέχρι τῆς Ἀετίου τοῦ δυσσεβαστάτου ἀνακλήσεως. Οὗτος δὲ ὁ Ἀέτιος παρ' αὐτῶν μὲν τῶν συναιρεσιωτῶν, διὰ τὸ κακείνους ὑπερβάλλεσθαι τῇ δυσσεβείᾳ, ὡς αὐτὸς οὗτος καὶ μὴ βουλόμενος ἱστορεῖ, τῆς διακονίας καθηρέθη ὑπὸ δὲ τοῦ δυσσεβαστάτου Ἰουλιανοῦ ἀνεκλήθη τε καὶ φιλοφρόνως ἐδεξιώθη. Narrandi porro initium fecit ab Arii in hæresin studio et initio, ad Aetii impiissimi revocationem usque. Hic vero Aetius a cohæreticis ipsis, quod ipsos impietate superaret, ut hic ipsemet etiam invitatus narrat, diaconatu submotus; ab impiissimo vero Juliano revocatus et humanissime exceptus fuit.

De Basilio, ex Photii Biblioth. n. 40.

Βασιλείου δὲ τοῦ μεγάλου ἐπεχείρησεν ὑφάναι μῶ- Β μόν, δι' οὗ λαμπρότερον ἔδειξε. Τὴν μὲν γὰρ ἰσχὺν καὶ τὸ κάλλος τῆς ἐν τοῖς πανηγύρεσιν ὁμιλίας ὑπ' αὐτῆς τῆς τῶν πραγμάτων ἐνεργείας ἐδιάσθη συμφθέγγασθαι. Θρασὺν δ' αὐτὸν ὁ δεῖλαιος ἀποκαλεῖ, καὶ ἀντιλογικῶν λόγων ἄπειρον, ὅτι, φησὶν, ἀπετόλ- C μησεν Εὐνομίου ταῖς συγγραφαῖς ἀντιτάξασθαι. Basilio vero Magno calumniam texere ausus est qua illustriorem eum reddidit. Vim enim et venustatem sermonis in concionibus, ipsa rei evidentia fateri coactus est. Temerarium tamen ipsum homo futilis appellat, nec in refutando exercitatum, eo quod, ut ait, Eunomii libris respondere ausus est.

De Leontio ep. Tripolis, apud Suidam in Λεόντιος.

Τὸν τοιοῦτον Λεόντιον προσεταιρίζεται ὁ κακὸς φρων Φιλοστόργιος ἐν τῇ βίβλῳ ἀντὶ τοῦ, ὡς ὁμόφρονα τῆς Ἀρειανικῆς αὐτοῦ κακοφροσύνης. Hunc vero Leontium sibi vindicat improbus Philostorgius in libro . . . velut consentientem Arianae suæ improbitati.

De Jordane, et de Pancade, quod habet Joannes Antiochensis Περὶ ἀρχαιολογίας ἀπὸ τῆς ἱστορίας Φιλοστοργίου.

Ἐπ' ἐσχάτοις τῆς Παλαιστίνης τέρασσι, μεθ' ἣν ἡ τῶν Φοινίκων ἐκδέχεται, καίτοι πόλις Δάν ὀνομα- D σθείσα πρότερον ἐκ τῆς τοῦ Δάν φυλῆς, ὀπηνίκα χρόνον ἐπ' οὐκ ὀλίγον οὗτοι δὲ μόνου τοῦ παντὸς ἔθνους πλανώμενοι, τελευταῖον τὰ ταύτη κατασχόντες χωρία, μόγις ἰδρύνθησαν, καὶ πόλιν ἐπὶ τοῖς ἄκροις αὐτῶν ὄρεσι δειμάμενοι, τὴν τοῦ φυλάρχου σφῶν ἐπέθηκαν κλήσιν. Καὶ τοῦτο ἦν τῆς Ἰουδαίας ὁ ἐσχατος πρὸς Φοινίκαν ὄρος. Ταύτην χρόνῳ ὕστερον Ἡρώδης ὁ μέγας οἰκοδομήσας, Καισάρειαν Φιλίππου μετωνόμασε ἄνδρα δὲ Πανεύς ἐστὶ καλουμένη. Τὸ γὰρ Πανεύς ἐν ταύτῃ βρέτας στησάμενοι, εἰς τοῦτο τὴν τῆς πόλεως ἔτριψαν προσηγορίαν. Ἐν ταύτῃ τῇ Πανεύδι τῶν τοῦ Ἰορδάνου πηγῶν ἡ ἑτέρα τίκτεται, δυαῖν οὐσῶν, Δάν ἐκ τοῦ παλαιοῦ ὀνόματος ἐστὶ καὶ νῦν ὀνομαζομένη ἡ τῆς γὰρ ἑτέρας, ἦτις Ἰὸρ ἐπικαλεῖται, πόρ- Ad extremos Palæstinæ fines, postquam Phœnicia excipit, sita est urbs quæ Dan γρίας vocabatur de tribu Dan : quo tempore eoque haud parvo hi soli totius gentis errantes, tandem locis illis occupatis vix et ægre consederunt, urbemque ad extremos eorum fines ædificantes, Phylarchi ipsorum nomen indiderunt. Hicque ultimus erat Judææ Phœniciam versus terminus. Hanc cum Herodes Magnus posterioribus temporibus ædificasset, mutato nomine Cæsaream Philippi vocavit ; nunc vero Pancas vocatur. Cum enim Panis in ea simulacrum positum fuisset, nomen istud urbs illa accepit. In hac Pancade alter e duobus Jordanis fontibus oritur (duo enim fontes sunt) qui Dan etiamnum ex veteri nomine vocatur ; alterum vero qui Jor nominatur, procul ab illo stadiis circiter 160, collis quidam ex

eodem monte profundit. Ex utroque horum effunditur fluvius hic quidem Jorates, sicut ille Danites vocatur. Qui per montem delati, ubi in plana descenderint, inde jam confluent, maximumque fluvium efficiunt Jordanem. Qui exinde et aquas et nomen utriusque in unum commiscens, per lacum Tiberiadis transit, medium eum secans, perque totum eum proprio alveo fluens, quoad usque ad oppositam continentem perveniat; sibi ipsi æqualis semper æ similis. Inde jam per Palestinam labens, totus in mare quod Mortuum dicitur illapsus extinguitur.

Ἄρθρον αὐτῆς ὡς ἀπὸ σταδίων ρζ' κολωνός τις τοῦ αὐτοῦ προΐησιν ἕρους. Ὡν ἐξ ἑκατέρας (12) προχέεται ποταμός, ὁ μὲν Ἰοράτης, ὁ δὲ Δανίτης ἐπικαλούμενος· οἱ δὲ διὰ τοῦ ἕρους ἐνεχθέντες ἐπειδὴ καταβαῖεν εἰς τὸ πεδίον, ἐνταῦθα ἤδη ξυνίασιν, καὶ ἓνα μέγιστον ἀποτελοῦσι ποταμὸν, τὸν Ἰορδάνην. Ἐν ταυτῷ ἤδη τὸ τε βεῦμα καὶ τὴν προσηγορίαν κινάμενος, τὴν τῆς Τιβεριάδος διέξεισι λίμνην, μέσην τέμνων αὐτὴν, καὶ δι' ὅλης αὐτῆς ἐν τῷ οἰκείῳ ὀλίῳ βέδμενος (13) μέχρις ἂν ἐπὶ τὴν κατέναντι ἐκπεράσσει γῆν, ἴσοι αὐτὸς ἐκυτῷ καὶ παραπλήσιος ὢν· κἀνταῦθα θάλασσαν.

De Apollinario, Basilio, et Gregorio Nazianzeno, quod ipsissimis Philostorgii verbis recitatis habet Suidas tribus locis, in v. Ἀπολλινάριος, Βασίλειος, Γρηγόριος.

Apollinarius enim illis temporibus floruit Laodiceæ Syriæ, et Basilius Cæsareæ Cappadociæ, et Gregorius Nazianzi : est vero locus hic statio ejusdem Cappadociæ. Tres vero viri isti tunc homouision propugnabant, adversus heterouision, longe superantes omnes qui prius, quique deinceps ad meam ætatem usque illi hæresi præfuerunt; adeo ut præ his Athanasius puer judicaretur : nam et in eo doctrinæ genere quod externum (seu profanum) dicitur, plurimum hi profecerant : et sacrarum Scripturarum, quæcunque ad lectionem et promptam memoriam conferebant, magnam notitiam habebant, et inter eos maxime Apollinarius : hic enim Hebraicam etiam linguam intelligere poterat. Quin et unusquisque eorum in suo singuli genere plurimum stylo valebant : Apollinarius scilicet dicendi genere quod commentationibus est aptissimum, longe præstabat; Basilius vero in genere panegyrico splendidissimus erat. At Gregorii cum utroque comparati oratio, sublimiorem in scripture locum obtinuit. Etenim Apollinario erat uberior in dicendo, Basilio vero gravior. Cum autem isti tanta dicendi et scribendi et facultate præditi essent, non minus etiam mores præ se tulerunt ad alliciendam ad sui spectaculum multitudinem aptos : adeo ut eos a quibus conspicerentur, et apud quos verba facerent, et quæcunque scripta ederent, omnino pertraherent in sui communionem, quotquot quavis istarum rationum facile capi poterant.

Ἀπολλινάριος γὰρ ἤκμαζε κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐν τῇ Λαοδικείᾳ τῆς Συρίας, καὶ Βασίλειος ἐν Καισαρείᾳ τῆς Καππαδοκίας, καὶ Γρηγόριος ἐν τῇ Ναζιανζῷ· σταθμὸς δὲ οὗτος ὁ τόπος ἐστὶ τῆς αὐτῆς Καππαδοκίας. Τρεῖς δὲ οὗτοι ἄνδρες τότε τοῦ ὁμοουσιῶν προδράχον κατὰ τοῦ ἑτεροουσιῶν, μακρῶ πάντα παρενεγκόντες τοὺς πρότερον καὶ ὕστερον ἄλλοις ἐμοῦ τῆς αἰρέσεως προστάνας· ὡς παῖδα παρ' αὐτοῖς κριθῆναι τὸν Ἀθανάσιον. Τῆς τε γὰρ ἐξωθεν καλουμένης παιδείσεως ἐπὶ πλείστον οὗτοι προεληλυθισαν, καὶ τῶν ἱερῶν Γραφῶν ὅποσα εἰς ἀνάγνωσιν καὶ τὴν πρόχειρον μνήμην ἐτέλει, πολλὴν εἶχον τὴν ἐμπειρίαν· καὶ μάλιστα γὰρ αὐτῶν ὁ Ἀπολλινάριος· οὗτος γὰρ δὴ καὶ τῆς Ἑβραϊδος διαλέκτου ἐπαίειν οἶός τε ἦν. Καὶ μὴν καὶ συγγράφειν ἕκαστος ἐς τὸν αὐτοῦ τρόπον ἦν ἰκανώτατος· τῷ μὲν γὰρ Ἀπολλινάριῳ τὸ ὑπομνηματικὸν εἶδος τῆς λέξεως, μακρῶ ἄριστα εἶχε· Βασίλειος δὲ πανηγυρίσαι λαμπρότατος ἦν. Τῷ δὲ γὰρ Γρηγορίῳ, καὶ παρ' ἀμφοτέροις ἐξεταζομένῳ, μείζω βάσιν εἰς συγγραφὴν εἶχεν ὁ λόγος. Καὶ ἦν εἰπεῖν Ἀπολλινάριου μὲν ἀδρότερος, Βασιλείου δὲ σταθερώτερος. Τοσαύτης δὲ αὐτοῖς ἐν τῷ λέγειν καὶ γράφειν δυνάμειος οὔσης, καὶ τὸ ἦθος οὐδὲν ἦττον οἱ ἄνδρες παρείχοντο πρὸς τὴν τῶν πολλῶν θεῶν ἐπαγωγότατον· ὥστε καὶ οἷς ὠρῶντο, καὶ οἷς ἔλεγον, καὶ ὅποσα γράφοντες διεδίδουσαν, διὰ πάντων ἤρουν εἰς τὴν ἑαυτῶν κοινωνίαν τοὺς καθ' ὅτιον αὐτῶν εὐχερέστερον ἀλίσκεσθαι δυναμένους.

VALESH ANNOTATIONES.

(12) Ὡν ἐξ ἑκατέρας. Pessime hunc locum Joannis Antiocheni verterat Jacobus Gothofredus : ejus nos versionem hoc loco emendavimus. Sic enim interpretatus est : *E quo utrinque effunditur fluvius; cum vertendum esset, ex utroque horum fontium profluit amnis : alter Jorates, alter Danites dictus.* Non animadvertit scilicet Gothofredus subaudien-

dum hic esse nomen πηγῶν.

(13) Ἐν τῷ... ὀρκωβέδμενος. Unius litteræ mutatione locum hunc sanavi hoc modo : τῷ οἰκείῳ ὀλίῳ. Emendationem nostram confirmant Suidas et Hesychius, qui ὀλκὸν viam et tractum seu impetum fluminis significare scribunt. Facessat igitur conjectura Gothofredi.

FRAGMENTA PHILOSTORGHII.

Ex Suida in voce Ἀγαπητός.

Ἀγαπητός ἐπίσκοπος Συναδῶν, ὃν ἐν ἐπαινῶ πολλῶν A τίθεται Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου (14), καὶ θαυμάτων αὐτοῦ ἐξαισίῳ μνήμην ποιεῖται, ὁρῶν μεταστάσεις καὶ ποταμῶν, καὶ νεκρῶν ἐγέρσεις· καὶ ὅτι στρατιώτην ὄντα ἐβουλήθη Μαξιμῖνος ὡς Χριστιανὸν ἀποκτεῖναι, διὰ τὸ πυνθάνεσθαι πολλοὺς τὰ παρ' αὐτοῦ τελούμενα ὑπεραγαμένους.

Agapetus Synadorum episcopus, quem multis laudibus exornat Eusebius Pamphili, et miracula ejus inusitata commemorat atque insolita; montes ac fluvios alium in locum translatos, mortuos ad vitam suscitatos. Ait etiam imperatorem Maximinum, cum adhuc militem, utpote Christianum, interficere voluisse, propterea quod comperisset multos, operum quæ ab Agapeto fiebant admiratione captos, relicto gentilium cultu ad Christianam fidem transire (15).

Ex Suida in voce Ἀέτιος.

Ἀέτιος ἐξ Ἀντιοχείας τῆς Συρίας, διδάσκαλος Εὐνομίου, ἀπὸ πενιχρῶν καὶ εὐτελῶν γονέων τυγχάνων. Ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ τῶν ἐν στρατιᾷ δυσπραγέστερος ἐννευγμένων γενόμενος, ἐτεθνήκει κομιδῇ καὶ τούτου ἀφείς. Αὐτὸς δὲ εἰς ἔσχατον ἀπορίας ἦκων, B ἐπὶ χρυσοχοίαν ἐχώρησεν, ἀκρότατός τε ἐγένετο. Ἐπεὶ δὲ ἡ φύσις αὐτοῦ μειζόνων ὠρέγετο μαθημάτων, πρὸς λογικὰς θεωρίας ἐτράπετο. Καὶ ὅττα σιγγίνεται Παυλίνῳ, ἀρτίως ἀπὸ Τύρου εἰς Ἀντιόχειαν ἀφικομένῳ ἔτι κατὰ τοὺς Κωνσταντινίου χρόνους. Τούτου ἠχρῶσθε, πολλὴν ἐπεικῶς φαίνων τῆς ἀσεθείας τὴν ῥώμην (a) εἰς τὰς πρὸς τοὺς διαφορουμένους ζητήσεις· καὶ οὐχ ὑπόστατος ἦδη τοῖς πολλοῖς ἦν. Ἐπεὶ δὲ Παυλῖνος ἐτεθνήκει, Εὐλαλίου τρίτου καὶ εἰκοστοῦ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων ἔχοντος τὸν θρόνον, πολλοὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀετίου ἐλεγχόμενων, δεινὴν ποιησάμενοι πρὸς ἀνδρὸς δημιουργοῦ καὶ νέου κατὰ κράτος ἐλαύνεσθαι, συστάντες ἐξήλασαν αὐτὸν τῆς Ἀντιοχείας. Ἐξελαθεὶς δὲ εἰς Ἀνάζαρθον ἀφικνεῖται. C Ὁ δὲ, ἦδη τάχιστα δυνάμειος πάσης πιπλάμενος, μεζζους ἀεὶ τῶν διδομένων ἀφορμῶν εἰσέφερε τοὺς καρπούς. Ὁ δὲ οὐδὲν ἐπαύετο, τοὺς μὲν διελέγων, φαύλῳ δὲ ἀμπισχόμενος, καὶ ὡς ἔτυχε ζῶν.

Interim vero reprehendere alios et confutare non desistebat; ipse vili pallio tectus, et tenui ac pauperino utens victu (16).

Ex Suida in voce Αὐξέντιος.

Αὐξέντιος Μοψουεστίας ἐπίσκοπος· ὃς ἦν τῶν ὁμολογητῶν ἱνομαζομένων. Ἦν δὲ ἐκ τῶν ἐπιφανῶς τῷ βασιλεῖ Λικινίῳ στρατευσαμένων, τῶν ὑπογραφέων τούτου γενόμενος, ὃς δὲ Νοταρίους Ῥωμαῖοι κα-

Auxentius episcopus Mopsuestiæ, unus ex confessoribus. Fuit hic ex numero eorum qui in palatio imperatoris Licinii splendide militabant, ejus scilicet exceptor quos Romani notarios vocant.

VALESHI ANNOTATIONES.

(14) Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου. Hic memoriæ vitio lapsus est Suidas, qui Eusebium posuit pro Philostorgio. Agapeti enim Synadorum episcopi in *Historia ecclesiastica* nusquam meminit Eusebius Cæsariensis. Ejus autem mentionem facit Philostor-

gius in libro II, capite 2, ubi eadem fere leguntur quæ apud Suidam.

(15) Vide Philost. lib. II, in cap. 2.

(16) Vide Philost. lib. III, cap. 15.

VARIORUM.

(a) Πολλὴν — τῆς ἀσεθείας τὴν ῥώμην. Vertendum, non mediocrem impietatis vim. W. Lowth.

Porro ejus confessio hujusmodi fuit. In quodam atrio imperialis palatii erat fons, et supra fontem Bacchi statua, et magna circumquaque vitis quæ universum illum locum tectum atque opacum efficiebat. Eo cum Licinius avocandi animi causa venisset, tum Auxentio ipso, tum aliis pluribus ex ejus palatio ipsum sectantibus; in vitem oculos conjiciens, uvam quamdam conspexit inusitatae magnitudinis ac venustatis, ex palmitibus dependentem. Hanc Auxentio jussit ut abscinderet. Ille statim arrepto cultro quem feminalibus appensum gestabat, uvam exsecuit nihil suspicatus. Tunc Licinius ad eum conversus: Pone, inquit, hanc uvam ad pedes Bacchi. Ad hæc Auxentius: Nequaquam, o imperator, respondit; Christianus enim sum. Quo audito, Licinius dixit: Abi igitur solutus militia; duorum enim alterum abs te fieri necesse est. Tum vero Auxentius nihil cunctatus balteum deposuit, atque ut erat discinctus, libenti animo e palatio excessit. Nec multo post episcopi eum Mopsuestiæ antistitem ordinarunt. Hujus frater natu minor fuit Theodorus, vir qui Athenis rhetoricam didicerat. Qui quidem et ipse postea episcopatum Tarsensem sortitus est. Etenim Aetius cum antea ipse per se, et Eunomium ipsum et alios qui majoris meriti erant, docere solitus esset, postquam Eunomium ad docendi munus promovit, cum deinceps magistrum pro se ac doctorem esse voluit, tum aliorum, tum eorum præcipue qui perfectiore doctrina et institutione indigebant; nam ipse quidem ad principia atque elementa aliis tradenda præstantissimus erat. Eunomius vero ad elementa quæ tradita fuerant, excelanda ac promovenda, et ad interpretandum perspicue simul atque magnifice, longe illo præstantior habebatur (17).

Ex Suida in voce Εὐδόξιος.

Eudoxius episcopus Antiochiæ, ex Arabisso minoris Armeniæ oppido oriundus. Pater ejus Cæsarius, Maximino imperium administrante, martyrii coronam reportaverat, licet prius voluptatibus addictior visus fuisset. Verum prioris vitæ maculas martyrii sui cruore studuit eluere. Nam cum utrumque ei pedem sex maximis clavis carnifices transfixissent, cum in rogam conjecerunt; sed quoniam ad ignem properans confestim exspiraverat, cadaver ejus semiestum adhuc et integrum propinqui cum e rogo sustulissent, in agro quodam qui Subel dicitur deposuerunt (18).

VALESH ANNOTATIONES.

(17) Vide Philost. in lib. v, cap. 2.

(18) Vid. Philost. lib. iv, c. 4.

(19) *Kai autên oi êφοροι.* Hoc insigne fragmentum, ex Philostorgii *Historia* descriptum esse, multis argumentis convinci potest. Nam et locutio plane Philostorgium redolet: verbi gratia, *êφοροι* hoc loco dicuntur episcopi. Quod quidem alibi quam apud Philostorgium difficile reperias. Præterea quæ sub finem adiuntur de Aetio et de Eunomio, perspicue indicant fragmenti hujus auctorem esse Philostorgium. Quis enim alius hæreticorum illorum doctes ac laudes tam ambitiose commemoraret?

(20) *Τὸν τε Εὐδόξιον αὐτόν.* Procul dubio sci-

λοῦσι. Τὸ δὲ τῆς ὁμολογίας τοιόνδε γέγονεν εἶδος· Ἦν ἐν τινι τῆς βασιλικῆς ἐστίας αὐλῆ κρήνη τε ὕδατος, καὶ ἐπ' αὐτῇ Διονύσου ἔγαλμα, καὶ ἄμπελος μεγάλη περιχειμένη, καὶ σκιερὸν ἐπιεικῶς καὶ συντηροῦν τὸν ἅπαντα τόπον ἐργαζομένη. Ἐνταῦθα ὁ Λικίνιος κατὰ πρόφατιν ἀπαγωγῆς ἀφικόμενος, τοῦ τε Αὐξεντίου αὐτῷ καὶ ἄλλων πολλῶν ἐκ τῆς θεραπείας παρεπομένων, εἰς τὴν ἄμπελον ἀνιδῶν, ἐθεάσατο βότρυον ὠραῖόν τινα καὶ μέγαν, τῶν κλημάτων ἀπαιωρούμενον. Τοῦτον προσέταξε τῷ Αὐξεντίῳ τεμεῖν. Ὁ δὲ αὐτίκα, τὸ προσηρημένον ταῖς ἀναξυρίσιν αὐτοῦ μαχαίριον ἀφελόμενος, ἔτεμε μηδὲν ὑπειδόμενος. Ὁ οὖν Λικίνιος πρὸς αὐτόν, Θεὸς τοίνυν τὸν βότρυον, ἔφη, πρὸς ταῖς τοῦ Διονύσου ποσίν. Ὁ δὲ, Μὴ, ὦ βασιλεῦ, ἀπεκρίνατο· Χριστιανὸς γάρ εἰμι. Κάκεινος· Οὐκοῦν ἐκποδῶν οἰχῆσθαι τῆς στρατείας ἀπαυσαμένος· θάτερον γὰρ τοῖν δυοῖν ἀνάγκη ποιεῖν. Ὁ δὲ μηδὲν μελλήσας τὴν τε ζώνην ἑαυτοῦ λύεται, καὶ ἄσμενος ἐξεχώρησεν ὡς εἶχε τῶν βασιλείων. Καὶ αὐτὸν οἱ ἔφοροι (19) μετὰ τινα χρόνον ὕστερον ἐπίσκοπον ἐστήσαντο τῆς Μοψουεστίας. Τοῦτου δὲ ἀδελφὸς νεώτερος Θεόδωρος ἦν, ἀνὴρ τῶν Ἀθήνησι παιδευθέντων. Ὁς καὶ αὐτὸς χρόνον ὕστερον ἐπίσκοπὸν τῆς Ταρσοῦ ἐκκλησίας ἔτυχε κληρωσάμενος. Ὁ γὰρ δὴ Ἀέτιος πρῶτα δι' ἑαυτοῦ τὸν τε Εὐδόξιον αὐτόν (20) καὶ ἄλλους τοὺς πλείστου λόγου ἀξίους διδάσκων, ἐπειδὴ τὸν Εὐνόμιον εἰς τὸ τῆς διδασκαλίας προύβηθαι ἔργον, τούτῳ ἤδη κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνθ' ἑαυτοῦ διδασκάλῳ ἐχρήτε πρὸς τοὺς ἄλλους· καὶ τοὺς μάλιστα τελειωτέρας μαθήσεως δεομένους. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος μὲν ἦν ἀρχὰς παρασχεῖν ἄριστος, οὗτος δὲ τὰς δοθείσας ἐργάσασθαι, καὶ σαφῶς τε ἅμα καὶ μεγαλοπρεπῶς ἐρμηγεῦσαι παραπολὺ δυνατώτερος.

Εὐδόξιος ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας ἐξ Ἀραβισσοῦ τῆς μικρᾶς Ἀρμενίας. Ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ Καισάριος, ἐπὶ Μαξιμιανοῦ τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἀνεδήσατο, καίτοι πρότερον ἡδονῶν ἤττων φανείς. Ἀλλ' ἐβουλήθη τὰς πρώτας κηλίδας διὰ τοῦ μαρτυρίου τοῦ αἵματος ἀπορρύψασθαι. Ἦλους γὰρ μεγάλους ἐκατέρου τῶν ποδῶν ἐξ τὸν ἀριθμὸν αὐτοῦ διαπερονήσαντες πυρὶ παρέδωσαν· καὶ ἐπειδὴ αὐτίκα πρὸς τὴν φλόγα χωρῶν ἀπέθανεν, ἡμίφλεκτον ἔτι καὶ σῶον οἱ προσήκοντες τὸν νεκρὸν ἀνελάμβανον, ἐν τινι ἀγρῷ Σουθέλ λεγομένῳ κατέθεσαν.

bendum est, τὸν τε Εὐνόμιον. Neque enim Eudoxii magister fuit Aetius, sed Eunomii. Eudoxius quidem Antiochensis episcopus in divinis Litteris magistrum habuit Lucianum martyrem, ut tradit Philostorgius in libro ii, cap. 15. Ego tamen Eudoxium discipulorum Luciani auditorem potius fuisse crediderim: nam cum Eudoxius Valentis principatu extremum diem obierit, quomodo Luciani martyris, qui regnante Maximino passus est, auditor esse poterit, equidem non video. Asterium quidem Cappadocem, qui unus fuit ex discipulis Luciani, magistrum habuisse videtur Eudoxius, ut indicat Philostorgius in lib. iv, cap. 4.

Ex eodem Suida in voce Θεόφιλος.

Θεόφιλος οὗτος ἀπὸ Ἰνδῶν ἐπανελθὼν ἐν Ἀντιο-
 χείᾳ διῆγεν· ἐκκλησίαν μὲν ἀφωρισμένως οὐδεμίαν
 ἔχων αὐτός· κοινὸς δέ τις ὢν, ὡς πάσαις αὐτῷ μετ'
 ἀδείας ἐπιφοιτῶν ὡς ἰδίαις ἔξῃν, βασιλέως αὐτὸν ἐς
 τὰ μάλιστα διὰ τιμῆς τε πάσης καὶ αἰδοῦς ἄγοντος·
 καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, ὁπόσοις ἐπισταίῃ, μετὰ πά-
 σης προθυμίας αὐτὸν ὑποδεχομένωιν, καὶ τὴ τῆς ἀρε-
 τῆς αὐτοῦ μέγεθος καταπληττομένων. Ἦν γὰρ ὁ
 ἀνὴρ κρείσσων ἢ ὡς ἂν τις δηλώσειε λόγῳ· ὡς ἂν
 τις τῶν ἀποστόλων εἰκὼν. Λέγεται γέ τοί ποτε καὶ
 νεκρὸν ἀναστῆσαι ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἰουδαίας τινός. Θα-
 λάσσιος δὲ τοῦτό φησι, τῶν ἐπ' οὐκ ὀλίγον τάνδρῳ
 συγγενομένων χρόνον, καὶ ἥκιστα δὴ εἰς τὰ τοιαῦτα
 ψεύδασθαι ὑποπτος ὢν· ἄλλως τε καὶ ἔχων οὐκ ὀλί-
 γους τῶν κατὰ τὸν αὐτὸν αὐτῷ γενομένων χρόνον
 τοὺς ἐπιμαρτυροῦντας.

A Theophilus ex India reversus, Antiochiæ domi-
 cilium fixit : propriam quidem ac peculiarem ec-
 clesiam nullam habens; communis vero omnium
 antistes, adeo ut cunctas libere pro arbitram suo
 tanquam proprias adire ei liceret, cum et imperator
 maximum ei honorem ac reverentiam exhiberet, et
 reliqui omnes ad quos accesserat, summa alacri-
 tate eum exciperent, virtutisque ejus præstantiam
 admirarentur. Quæ quidem talis ac tanta in eo
 fuit, ut eam nemo verbis explicare possit : quippe
 qui imago quædam fuerit apostolorum. Aiunt etiam
 eum aliquando Antiochiæ Judæam quamdam ex
 mortuis suscitasse. Id autem affirmat Thalassius,
 qui cum illo diutissime versatus est, et in hujus-
 modi rebus extra suspicionem est mendacii : et
 B qui alioqui haud paucos habet hujus rei testes qui
 eodem tempore vixerunt.

Item ex Suida in voce Λεόντιος.

Λεόντιος Τριπόλεως τῆς Λυδίας ἐπίσκοπος, Μυσὸς
 τὸ γένος τῶν πρὸς τῷ Ἰστρῷ κατοικημένων, οὗς ἀγγι-
 χιμάχους Ὀμηρος καλεῖ. Τὸν τοιαῦτον Λεόντιον προσ-
 εταιρίζεται ὁ κακὸφρων Φιλοστόργιος ἐν τῇ βίβλῳ
 ἀντὶ τοῦ (21), ὡς ὀμίφρονα τῆς Ἀρειανικῆς αὐτοῦ
 κακοφροσύνης. Ὡς οὗτος παῖδα ἓνα ἐσχηκώς, ἐπειδὴ
 μὴ χρηστὰς ἐλπίδας αὐτὸν ὑποφαίνοντα πρὸς ἀρετὴν
 εἶδε, εὐξάμενος, ὡς φασιν, ἐπι μισράκιον ὄντα, ἐποίη-
 σεν ἀποθανεῖν· κάλλιστον ἠγησάμενος, τὸ πρὸ αἰσχροῦ
 τινος καταλύσασθαι τὸν βίον, τῶν σφαλερῶν κατὰ
 τὸν βίον ὀλισθῶν ἔξω γενόμενον. Κανόνα δὲ αὐτὸν ἐκά-
 λουν τῆς Ἐκκλησίας. Ἦν δὲ ἐλεύθερος τὴν γνώμην
 ἐπίσης εἰς πάντας καὶ παρόρησιαστικός. Καὶ ποτε συν-
 ὄδου γενομένης, Εὐσεβείας τῆς Κωνσταντίου γυναι-
 κὸς εἰς οἶδημα ἀρθείσης φρονήματος, καὶ ὑπὸ τῶν
 ἐπισκόπων προσκυνουμένης, μόνος οὗτος παρὰ φασί-
 λον αὐτὴν τιθέμενος, οἶκοι ἔμενον. Ἦ δὲ διὰ τοῦτο
 ὑποθερμανθεῖσα τοῖς θυμοῖς, καὶ τὴν γνώμην φλεγμύ-
 νασα, πέμπει πρὸς αὐτὸν αἰτιωμένη, καὶ ὑποσχέσσει
 κολακεύουσα, ὡς Ἐκκλησίαν σοι μεγίστην ἐγερω, καὶ
 χρήματα ἐπιδοψιλεύσομαι, εἰ ἀφίκοιο πρὸς μέ. Ὁ δὲ
 ἀντεδήλωσε· Τοῦτων μὲν εἴ τι βουληθείης τελέσασθαι,
 ὧ βασιλεῖα, οὐκ ἐμοὶ μᾶλλον, ἢ τῇ σῇ ψυχῇ ἴσθι χα-
 ριουμένη. Εἰ δὲ θελήσεια; ἀφικέσθαι πρὸς σέ, ὡς
 τῆς τοῖς ἐπισκόποις προπούσης φυλαχθισομένης αἰ-
 δοῦς· ἐν' εἰσελθοίμι μὲν ἐγὼ, σὺ δ' αὐτίκα τοῦ θρό-
 νου τοῦ ὑψηλοῦ καταβάσα, μετ' αἰδοῦς ὑπαντήσειας
 ἐμοί, καὶ τὴν κεφαλὴν ὑπόσχης ταῖς ἐμαῖς χερσίν,
 εὐλογιῶν ἀξιουμένη· κάπειτα καθεσθείην μὲν ἂν
 ἐγὼ, σὺ δ' ἂν ἐστήκοις αἰδομένη, ὁπόταν δὲ κλεού-
 σαιμι, καθεδομένη, ἡνίκα δοίην τὸ σύνθημα. Εἰ οὖ-
 τως αἰρήσῃ, ἀφικοίμην παρὰ σέ· εἰ δ' ἕτερον τρόπον,
 οὐχ οὕτω πολλὰ δώσεις, οὐδ' οὕτω μεγάλα δυνήσῃ,
 ὡς ἡμᾶς τῆς προσηκούσης τιμῆς τοῖς ἐπισκόποις καθ-
 υφιεμένους, εἰς τὸν θεῖον ἐξυβρίσαι τῆς ἱερωσύνης

C ac flagitium admissum, mortem oppeteret, ex in-
 certis ac periculosis hujus vitæ casibus subductus.
 Porro eum Ecclesiæ normam vulgo appellabant.
 Idem summa libertate, tam in sentiendo, quam in
 loquendo, erga omnes ex æquo utebatur. Cumque
 aliquando synodus episcoporum convenisset, et
 Eusebia Augusta uxor imp. Constantii fastu elata
 ab universis episcopis salutaretur, solus hic Augu-
 stam parvi pendens, domi mansit. Id factum Au-
 gusta ægre ferens, et ira excaudescens, quemdam
 ex ministris suis ad eum misit, partim conquerens,
 partim blanditiis et pollicitationibus eum demereri
 studens. Maximam tibi, aienat, ecclesiam ædificabo,
 et pecunias insuper largiar, si ad me visendam ac-
 cesseris. Quibus Leontius ita respondit: Horum quæ
 D mihi promittis, Augusta, si quidpiam perficere vo-
 lueris, scias velim quod animæ tuæ potius quam
 mihi gratificaberis. Quod si me ad te salutandam
 cupis accedere, accedam quidem, dummodo ea quæ
 episcopis debetur, servetur reverentia, ita ut in-
 grediar quidem ego, tu vero statim e sublimi solo
 descendens, verecunde mihi occurras, et manibus
 meis caput tuum submittas, benedictionem a me
 postulans. Deinde ut sedeam quidem ego; tu vero
 stes cum reverentia; postquam jussero sessura,

VALESH ANNOTATIONES.

(21) Ἐν τῇ βίβλῳ ἀντὶ τοῦ. Scribendum videtur ἐν τῇ 7 βίβλῳ αὐτοῦ, etc. Nam Philostorgius hujus
 Leonii mentionem facit in lib. vii, cap. 6.

ubi signum tibi dedero. Si quidem id elegeris, ad te accedam. Sin aliter, nunquam tot ac tanta mihi donare poteris, ut ego de honore qui episcopis debetur, aliquid remittens, divinas sacerdotii leges violare unquam velim. Hæc ubi nuntiata sunt, regina mirum in modum excanduit, hujusmodi responsum sibi a Leontio afferri haudquaquam patienter sustinens. Cumque multum intumisset, et magnopere commota esset animo, et pro levitate atque impatientia muliebri minas intentasset, rem ad maritum retulit, ultionem flagitans. Hic vero laudandam potius esse duxit in Leontio animi libertatem, et uxoris iram sedavit, eamque ad cubiculum suum remisit. Quodam item tempore dum Constantius episcoporum cœtui præsideret, et Ecclesias pro arbitrato suo regere vellet: cunctis verba imperatoris cum plausu et admiratione excipientibus; et recte cuncta ab eo dicta esse affirmantibus, solus Leontius conticuit. Et cum imperator eum interrogasset, quam ob causam solus ex omnibus sileret, respondit Leontius: Miror, inquit, te qui aliis rebus administrandis præpositus sis, alias regendas suscipere: et cum militarium ac civilium negotiorum tibi mandata sit cura, episcopis tamen præcipere de rebus quæ ad solos episcopos pertinent. Quibus auditis, Constantius verecundia ac pudore suffusus, in ejusmodi negotiis deinceps pro imperio agere ac jubere destitit. Tanta in loquendo libertate præditus fuit Leontius (22).

Item ex Suida in voce Δημόφιλος.

Demophilus Constantinopolitanus episcopus, vir insano quodam impetu cuncta simul miscere solitus: et qui iustarum rapidi vagique torrentis, plurimum luti ac sordium in sermonibus suis convolveret, ut quis facile deprehenderet ex prima concione quam habuit Constantinopoli. Qua quidem in concione verisimile est eum accuratorem ac diligentem fuisse: quippe cum hujusmodi sermones excipi soleant a notariis. Certe in ejus Commentariis qui etiamnum supersunt, multa disserit confusa atque indistincta, et de Patre ac Filio loquens, disertis verbis ita pronuntiat. Filius solius Patris voluntate genitus est, sine tempore ac sine medio, ut jussorum Patris minister sit et famulus. Nam cum prævideret Deus, ea quæ facturum erat, non posse consistere, quippe quæ puri atque impermixti ordinis futura essent, perinde ac Deus qui ipsa fecerat. Nam prorsus necesse erat, ut vel omnia dii essent juxta dignitatem ejus qui illa condiderat: ex quo eventurum erat ut plures dii essent. Vel certe necesse erat, ut postquam facta fuerant, statim dissolverentur, perinde ac cera ardentissimo igni admota. Ideirco Filius medius existit inter creaturas quæ condendæ erant, et inter Patrem ex quo genitus est, ut is sese demittens, seque a ju-

θεσμόν. Ταῦτα ὡς ἀπηγγέθη, ἀναπίμπραται τὴν γνώμην, οὐκ ἀνασχετὸν ἠγουμένη πρὸς Λεοντίου τοιοῦτους δέξασθαι λόγους. Καὶ πολλὰ διοιδήσασα καὶ παθηναμένη, καὶ πολλὰ ἐκ γυναικείας ἀκροχόλου καὶ κούφης ἀπειλήσασα διανοίας, καὶ τὰνδρὶ διτηρησάμενη, πρὸς τιμωρίαν ἐξώρμα. Ὁ δὲ μᾶλλον ἐπήνεσε τὴν ἐλευθερίαν τῆς γνώμης, καὶ τὴν γυναῖκα παρήνευγε τῆς ὀργῆς, καὶ ἀποπέμπει εἰς τὴν γυναικωνῆτιν. Καὶ ποτε μεταξὺ προκαθημένου τοῦ βασιλέως Κωνσταντίου τῶν ἐπισκόπων, καὶ ἄρχειν τῶν ἐκκλησιῶν ἐθέλοντος, οἱ μὲν πολλοὶ, πᾶν ὃ τι φήσειεν, ἐκρότουν καὶ ἐθαύμαζον, ἄριστα εἰρῆσθαι διοριζόμενοι: ὁ δὲ ἐσιώπα. Ὡς δὲ ἤρετο αὐτὸν ὁ βασιλεὺς, Τί σιωπᾶς μόνος τῶν ἀπάντων; Θαυμάζω, ἔφη, ὅπως ἕτερα διέπειν ταχθεῖς, ἑτέροις ἐπιχειρεῖς, στρατιωτικῶν μὲν καὶ πολιτικῶν πραγμάτων προεστῆκώς, ἐπισκόποις δὲ περὶ τῶν εἰς μόνους ἐπισκόπους ἠκόντων διαταττόμενος. Τὸν δὲ βασιλέα καταιδεσθέντα παύσασθαι τῆς ἐν τοῖς τοιοῦτοις ἤδη διακελεύσεως. Τοιοῦτος ἦν ὁ Λεόντιος ἐλευθέριος.

Δημόφιλος ἐπίσκοπος Κωνσταντίνου πόλεως, οἷος ἐμπασῶν ὁμοῦ σύμπαντα φύρειν (23) ἀκόσμω φορᾶ, καθάπερ ἄτακτος χειμάρρους, ὅλον ἐν τοῖς λόγοις τὸν συρφετὸν ἄγων, ὡς εἴσεται τις ἐκ πρώτης ἐν γούν τοῖς ἐτι σωζομένοις ὑπομνήμασιν αὐτοῦ γεγονυίας δημηγορίας, ἐνθα καὶ μᾶλλον εἰκὸς ἦν ἀσφαλείας αὐτὸν φροντίδα θέσθαι τινὰ, ὡς ἐγγράφοις ἀναλαμβανόμενων τῶν λεγομένων. Ἐν τούτοις γούν ἄλλα τε πολλὰ διείλεχται ἀναρθρα, διαρρήδην τε ἐν τοῖς περὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ λόγοις. Φησὶ γάρ, Υἱὸς μὲν Πατρὸς θελήσει γεγέννηται μόνου, ἀχρόνως, ἀμεισιτεύτως: ἵνα διάκονος γένηται καὶ ὑπηρέτης βουλημάτων τοῦ Πατρὸς. Ἐπειδὴ γάρ ὁ προγιώσκων Θεὸς ὅτι ὁ ἔμελλε πράττειν, ἀδύνατα ἦν τῆς ἀκρατήτου τάξεως τοῦ μέλλοντος αὐτὰ ποιεῖν Θεοῦ ἐν τῷ γενέσθαι μέλλοντα: ἢ γὰρ ἔδει αὐτὰ πάντα θεοῦ γενέσθαι πρὸς ἀξίαν τοῦ ποιούντος, καὶ ἐκ τούτων ἔμελλον εἶναι Θεοί: ἢ ἔδει αὐτὰ γενόμενα (24) λύεσθαι, ὡς περ κηρὸν πυρὶ θερμῷ προσαγόμενον. Γέγονε μὲν οὖν μεσίτης τῶν τε ἐσομένων, καὶ τοῦ γεγεννηκότος αὐτὸν Θεοῦ, ὁ Υἱὸς, ἵνα συντάξας ἑαυτὸν καὶ συγκαταβαίνων τοῖς γινόμενοις, ἀποτελέσειε τὸ βούλημα τοῦ Πατρὸς, καὶ μεσίτης γένηται τοῦ Θεοῦ καὶ ἡμῶν τῶν δι' αὐτοῦ γενομένων. Ἐλάνθανε δὲ διὰ τούτων τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων ἀσθένειαν καὶ βασκανίαν καταψευδύ-

VALESI ANNOTATIONES.

(22) Vide Philostorgium, lib. vii.

(23) Ὁμοῦ σύμπαντα φύρειν. Hic Philostorgii locus de Demophilo episcopo Constantinopolitano, descriptus est ex lib. ix ejus *Historiæ*. Certe in excerptis ejusdem libri capite 14, eadem fere verba leguntur de Demophilo, τὸν δὲ Δημόφιλον φύρειν τε

πάντα καὶ συγγεῖν ἀκρατέστατον, καὶ μάλιστα γὰρ τὰ ἐκκλησιαστικὰ δόγματα, etc.

(24) Ἄ ἔδει αὐτὰ γενόμενα. Primam vocem supplevi ex conjectura. Deest enim in vulgatis Suidæ editionibus.

μενος, καὶ τὸν Υἱὸν πάντων τῶν κτισμάτων ἀποφαίνων καταδεέστερον. Ὁ μὲν γὰρ ἀσθενὴς ἂν ἦν, κατὰ Δημόφιλον, εἰ βουλευθεὶς, ἔπειτα ἀπόρως εἶχε τοῖς πᾶσι τὸ εἶναι δωρήσασθαι· φθόνου δ' οὐκ ἀπήλλακτο ἂν, εἰ ἐξὸν αὐτῷ θεοῦς τὰ πάντα ποιεῖν, ὃ δὲ ἐφαίνετο μηχανώμενος ὕπω; μὴ ταύτης αὐτῷ τύχῃ τὰ γενησόμενα τῆς ἀξίας. Τοῦ δὲ γ' αὖ Παιδὸς οὐκ ἦν τῶν κτισμάτων οὐδὲν, ὃ μὴ ἄμεινον ὑπάρχειν ἐδείχθη ἂν, εἴπερ γε μὴ δι' ἐαυτὸν ἐκείνος ἔτυχε γεγονώς, ἀλλὰ διὰ σκοπὸν καὶ χρείαν τῆς τούτων γενέσεως. Ἄπαν γάρ τοι τὸ δι' ἐτέρων γινόμενον χρείαν, ἔλαττον ὑπάρχειν ἐκείνων ἀνάγκη, δι' ἃ τοῦ εἶναι τυγχάνει. Καὶ ἄλλα δὲ ἐληρώδει πολλά.

tatis essent. Jam vero Filio, nulla est creatura quæ non potior ac beatorum jure merito esse videatur: si quidem ille non propter semetipsum, sed ob contemplationem atque usum creaturarum factus est. Quidquid enim ob aliorum utilitatem sit, inferius sit necesse est iis quorum causa factum est. Multa quoque alia hujusmodi profert deliria (25).

VALESI ANNOTATIONES.

(25) Vide Philostorg. in lib. ix, cap. 14.

ANNO DOMINI CDXXV.

S. ATTICUS

CONSTANTINOPOLITANUS EPISCOPUS

NOTITIA

(Acta SS. Bolland., Aug. tom. I, pag. 52*.)

1. Sozomenus, lib. viii cap. 27, tempus ordinationis S Attici ita definit: « Sed et Arsacius cum Ecclesiam Constantinopolitanam brevi temporis spatio administrasset, ex hac luce migravit; ejus successionem cum multi essent qui ambirent, quarto post obitum illius mense ordinatus est Atticus, presbyter cleri Constantinopolitani, qui unus fuerat ex Joannis insidiatoribus. » Si Arsacius anno 405, die xi Novembris obiit, ut superius ex Socrate retulimus, et juxta Sozomenum « quarto post obitum illius mense ordinatus est Atticus, » debuit circa mensem Martium anni sequentis Arsacio Atticus successisse. Verum cum Socrates sedecim, et Palladius tantummodo quatuordecim gubernationis mensis Arsacio tribuant, de determinato electionis illius mense aut die nihil certi statui potest: sed solum sequitur, Atticum ineunte anno 406 cathedram Constantinopolitanam occupasse, ut ex supra dictis eruitur, et testimonio Socratis confirmatur, qui lib. vi cap. 20 annum ordinationis istius ita diserte exprimit: « Cum autem multi episcopatum

illum ambirent, eamque ob causam multum jam temporis elapsum esset, altero post anno, Arcadio sextum et Probo consulibus, » horum consulatus in annum 406 incidit? « ad episcopatum promotus est Atticus vir religiosus. »

2. Etsi Atticus a Socrate *vir religiosus* appellatur, non ideo inficiamur, religionem aliasque ipsius virtutes nævis quibusdam contaminatas fuisse: nam non modo Joannem Chrysostomum in conciliabulo ad Quercum accusavit, verum etiam sedem Constantinopolitanam illegitime invasit, sancto presule adhuc vivente, et ipsius fautores indiscreto zelo persecutus est, ita ut a Palladio pag. 95 « omnium adversus Joannem molitionum artifex » vocetur. Sed videtur hanc culpam pœnitentia et revocatione eluisse, ut paulo post contra Tillemontium ostendere conabimur. Certe Atticus postea nomen S. Joannis Chrysostomi sacris tabulis inseruit, ut in *Historia tripartita*, lib. xii, cap. 2, traditur his verbis: « Atticus porro episcopus cau-